

ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE "CONSTANTIN STERE"

CATEGORIA "C"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LXXIV), 2016

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2016

**MOLDOSCOPIE (*Probleme de analiză politică*). – nr.3
(LXXIV), 2016. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2016. – 206 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
conf. Rodica Rusu (secretar);
prof. Gheorghe Avornic;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
conf. Valeriu Efremov;
prof. Andrey Korobkov (SUA);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Alexander Șîrineanț (Rusia);
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa
prof. Stefan Troebst (Germania)

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor
și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:

<http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html>
<http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/>

S U M A R

Compartimentul ISTORIA, TEORIA ȘI METODOLOGIA ȘTIINȚEI POLITICE		7
Sprincean S.	<i>Aspecte metodologice și evolutive ale conceptului securității umane</i>	7
Compartimentul GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ		18
Cornea S.	<i>Descentralizarea puterii publice în Republica Moldova: sub ce formă(e)?</i>	18
Iatco M.	<i>Fenomenul migrației în Republica Moldova prin prisma dezvoltării și mobilității sociale.</i>	33
Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICĂ		43
Lescu M.	<i>Republica Moldova și România în spațiul geopolitic: dinamica comunicării politice</i>	43
Moraru V., Rusu L.	<i>Noile media – factor reformativ al comunicării politice</i>	52
Mosneaga V., Bencheci M., Bencheci D.	<i>Percepția Uniunii Europene și a Federației Ruse în presa din Republica Moldova</i>	64
Ostrovari P.	<i>Educația antiseismică – o prioritate pentru Republica Moldova</i>	82
Reabcinschii V., Malcoci L.	<i>Politicile culturale: aspecte conceptuale și tipologii</i>	93
Solcan A.	<i>Piața politică – o paradigmă actuală a științei politice</i>	117
Светличный P., Турко Т.	<i>Состояние гражданского общества в странах «Восточного Партнерства»: общее и особенное (на примере Молдовы и Грузии)</i>	126

Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE		146
Сакович В., Руснак Г.	Экономическая безопасность Республики Молдова: вызовы, угрозы, источники угроз; препятствия инновационному развитию	146
Smart J.J.	Understanding the political tendancies in russian vs american perceptions of the pussy riot incident: a case study in character assassination	164
Solomon C., Cristinel G.-A.	Aderarea României la Uniunea Europeană	175
Стеркул Н.	Отражение постмодернистского стиля мышления в международных отношениях	185
Compartimentul BIBLIOGLOBUS & INFO		194
	Concursul deschis 2016 pentru cea mai buna lucrare stiintifica privind fenomenul migratiei	194
	Regulament cu privire la concursul deschis pentru cea mai buna lucrare stiintifica privind fenomenul migratiei	196
	Efectele pozitive ale migrației. Cerere de participare la concurs	199
	Открытый конкурс 2016 на лучшую научную работу по вопросам миграции	200
	Положение об открытом конкурсе на лучшую научную работу по вопросам миграции	202
	Позитивные эффекты миграции. Заявка на участие в конкурсе	205

SUMMARY

CHAPTER: HISTORY, THEORY AND METHODOLOGY OF POLITICAL SCIENCE		7
Sprincean S.	<i>Methodological and evolutional aspects of the concept of human security.</i>	7
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		18
Cornea S.	<i>The decentralization of public authority in the Republic of Moldova: in what form(s)?</i>	18
Iatco M.	<i>The migration phenomenon in the Republic of Moldova through a prism of social development and mobility.</i>	33
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		43
Lescu M.	<i>The Republic of Moldova and Romania in geo-political space: the dinamic of political communication.</i>	43
Moraru V., Rusu L.	<i>New media – the reforming factor of political communication</i>	52
Mosneaga V., Bencheci M., Bencheci D.	<i>The perception of the European Union and the Russian Federation by the Moldovan press.</i>	64
Ostrovari P.	<i>Anti-seismic education – a priority for the Republic of Moldova</i>	82
Reabcinschii V., Malcoci L.	<i>Cultural policies: conceptual aspects and typologies</i>	93
Solcan A.	<i>Political market – a current paradigm of political science</i>	117
Svetlicinii R., Turco T.	<i>The state of civil society in “Eastern Partnership” countries: general and particular aspects (on the example of Moldova and Georgia)</i>	126

CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		146
Sacovici V., Rusnac Gh.	<i>Economic security of the Republic of Moldova: challenges, threats, sources of threats; obstacles to innovational development.</i>	146
Smart J.J.	<i>Understanding the political tendancies in russian vs merican perceptions of the pussy riot inci- dent: a case study in character assassination</i>	164
Solomon C., Cristinel Gh.-A.	<i>The inclusion of Romania to the European Union</i>	175
Stercul N.	<i>The reflection of postmodern though in interna- tional relations</i>	185
CHAPTER: BIBLIOGLOBUS & INFO		194
	<i>The 2016 open contest for the best scientific work on the topic of migration (Romanian ver- sion)</i>	194
	<i>Regulations (Romanian version)</i>	196
	<i>The positive effects of migration. Application form for participation (Romanian version)</i>	199
	<i>The 2016 open contest for the best scientific work on the topic of migration (Russian version)</i>	200
	<i>Regulations (Russian version)</i>	202
	<i>The positive effects of migration. Application form for participation (Russian version)</i>	205

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA SI METODOLOGIA STIINTEI

ASPECTE METODOLOGICE ȘI EVOLUTIVE ALE
CONCEPTULUI SECURITĂȚII UMANE

Serghei SPRINCEAN

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Secretar științific, cercetător științific coordonator

Doctor în științe politice, conferențiar

sprinceans@yahoo.com

În articol este abordată problematica conceptualizării securității umane ca proces și ca stare, atât a persoanei, cât și a comunității umane. În condițiile globalizării și extinderii efectelor acesteia pe termen mediu și lung, devine extrem de importantă analiza valențelor metodologice și aspectelor istorico-evolutive ale concepției securității umane în contextul amplificării importanței macro-sistemice a proceselor sociopolitice de asigurare a integrității persoanei umane, a drepturilor fundamentale ale omului și a principalelor condiții pentru o dezvoltare sustenabilă a societății. Conceptul securității umane a fost promovat încă de la primele încercări de teoretizare, ca o viziune nouă, mai largă, asupra securității în comparație cu cea dominantă în perioada Războiului Rece, atunci când problematica securității era axată pe securitatea statului ca fiind prioritară în fața de securitatea persoanei. Astfel, conceptul securității umane pune accentul pe individul uman, plasat în centrul tuturor eforturilor de asigurare a securității.

Cuvinte-cheie: securitate umană, globalizare, drepturile fundamentale ale omului, dezvoltare durabilă, intervenție umanitară, conceptualizare.

In the article is conceptualized the problematics of human security as process and as a state of the person as well as of the human community. The analysis of methodological variables and historical-evolutional aspects of the conception of human security in the context of amplification of macro-systemic importance of sociopolitical processes of assuring the integrity of human person, fundamental human rights, and of most general principles for a sustainable development of the society, becomes extremely important in conditions of globalization and extension of its effects in medium and long term. The concept of human security was promoted, starting with first attempts of its conceptualization, as a new and broader approach on security comparing with the dominant concept during Cold War when the question of security was concentrated on the safety

of state as being a priority towards the security of the person. So, the concept of human security emphasizes the human individual, placed in the center of all efforts of assuring security.

Keywords: *human security, globalization, fundamental human rights, sustainable development, humanitarian intervention, conceptualization.*

Fenomenul securității umane înregistrează în ultimele decenii o expansiune generală în foarte multe sfere sociale în cele mai diverse regiuni de pe Glob, dar mai cu seamă în zonele geopolitice dominate de normele de drept și cele democratice. Acest nou domeniu de cunoștințe interdisciplinare a cuprins numeroase laturi și fațete ale activității omului, precum sfera politicii, a economiei, implicații practice în dirijarea socială etc., care tradițional nu reacționau prea activ și prompt la intervențiile, inovațiile și propunerile de raționalizare ale oamenilor de știință din domeniul teoretizării proceselor sociale, fiind supuse doar unor influențe de modernizare dictate de legitățile de evoluție și dezvoltare a economiei de piață și ale societății de consum în condițiile unei democratizări treptate a relațiilor sociopolitice. În acest context, devine extrem de importantă identificarea valențelor metodologice și aspectelor istorico-evolutive ale concepției securității umane în contextul amplificării, concomitent cu democratizarea proceselor decizionale, a proceselor sociopolitice de asigurare a integrității persoanei umane, a drepturilor fundamentale ale omului și a principalelor condiții pentru o dezvoltare sustenabilă a comunităților.

Noțiunea de securitate, pe parcursul evoluției conștiinței social-umane, a constituit mereu un subiect controversat și larg dezbătut atât în cercurile de specialiști, cât și de către opinia publică preocupată de satisfacerea eficientă a celor mai fundamentale necesități ale sociumului și persoanei umane, precum nevoia de siguranță și adăpost. Potrivit ilustrului savant Abraham Maslow, preocuparea omului pentru securitatea personală și siguranță a reprezentat, încă de la începutul formării individului uman ca entitate socială, o preocupare esențială în structura piramidei necesităților, teorie expusă pentru prima dată încă în 1943 în lucrarea sa „A Theory of Human Motivation” [1, p.379].

Această concepție, aparținând lui Abraham Maslow, reprezintă una dintre primele încercări de a aborda problematica securității din perspectivă comportamental-psihologică, accentuând valențele individual-personale ale noțiunii de securitate, ce reprezintă eminamente o categorie social-istorică, din punct de vedere a genezei sale, fiind conștientizată de omenire pe parcursul întregii sale evoluții, potrivit ideilor cercetătorului moldovean C.Manolache expuse în lucrarea sa ”Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului” [2, p.241].

Conceptualizarea noțiunii de securitate din perspectiva cercetărilor științifice contemporane, a fost realizată din multiple perspective, aparținând unor școli

și direcții bine cristalizate și argumentate factologic în ultimele două secole. Școala tradițional-realistă, cea liberal-ideală, behavioristă, constructivistă și altele, au determinat evoluția conceptului de securitate de la stadiul de caracteristică a puterii de stat în relația cu alte entități statale pe arena internațională (în accepție tradiționalistă) la stadiul de stare sinergetică specifică tuturor tipurilor de sisteme (tehnice, sociale și biologice) (în accepție post-neclasică), însemnând un echilibru, armonizare și prosperare, mai ales, la nivel individual al personalității umane ca măsură a lucrurilor și element de referință pentru toate tipurile de sisteme.

Cu toate acestea, studiile de securitate posedă o istorie nu prea extinsă comparativ cu științele despre societate și majoritatea teoriilor social-politice, dar desemnând o arie relativ complexă cu aspecte interdisciplinare, ce au ca obiect de cercetare, în cele mai dese cazuri, problematica asigurării securității, vizând direct laturile subiective și obiective ale anticipării pericolelor și a estimării riscurilor, vulnerabilităților, precum și a anvergurii și consecințelor febleții sistemelor social-politice. Printre primii, dubla perspectivă subiectiv-obiectivă asupra conștientizării problemelor de securitate a fost remarcată în 1962 de către importantul teoretician al fenomenului securității, Arnold Wolfers în lucrarea sa "Discord and collaboration: Essays on international politics", în care se desprinde ideea că securitatea, alături de forța bunăstării, reprezintă o valoare și o cale prin care o națiune poate accede la o poziție superioară în raport cu alte națiuni. Dar, spre deosebire de bunăstare, care se referă, mai mult, la aspecte materiale, implicând posibilitatea de a controla acțiunile altora, "securitatea, în sens obiectiv, denotă absența amenințărilor la adresa valorilor achiziționate, iar, în sens subiectiv, absența fricii că aceste valori ar putea fi atacate". [3, p.150].

Potrivit Dicționarul Explicativ al Limbii Române (1998), cuvântul securitate semnifică „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare” [4], ceea ce denotă o dată în plus dublul aspect (subiectiv-obiectiv) ale termenului în cauză. Acest aspect cu dublu sens se pliază cel mai natural pe concepția constructivistă de la sfârșitul sec.XX, precum că securitatea nu mai poate continua să fie percepută exclusiv în contextul intereselor naționale ale statului, ci trebuie să fie extinsă la nivelul individului uman.

În acest context, Barry Buzan, întemeietorul Școlii de la Copenhaga, în 1993, în lucrarea sa "People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era", remarcă deficiențele concepției realiste și a celei liberale a securității, precum și ambiguitatea termenului, considerând că percepția securității ca produs al puterii în sens tradițional, fie ca consecință al păcii în sens idealist, nu contribuie la o explicare deplină a noțiunii. Ilustrul cercetător susține că, în sens tradițional, "securitatea reprezintă un concept ideologizat, politizat, limitat, căci, dacă ea este doar o consecință a puterii mili-

tare, nu are mijloace pentru a defini noile amenințări, fiind subordonată specificității studiilor strategice și devenind dependentă de evoluția tehnologiei” [5, p.172]. Astfel că, în viziunea lui Barry Buzan, concepția securității devine una subiectivă, transpusă în plan social, dar edificată pe baza percepției unor date și fapte cu caracter obiectiv.

Continuând acest șir logic în spirit constructivist, în anul 2000 Hans Van Ginkel – un cercetător olandez de referință din domeniul geografiei sociale, fost rector al Universității din Utrecht și al United Nations University (Japonia), a elaborat o abordare a securității umane, împreună cu cercetătorul Edward Newman – profesor de securitate internațională la Universitatea din Leeds (Marea Britanie), bazându-se pe necesitatea respectării demnității umane în primul rând [6, p.62].

Cu toate acestea, amenințările la adresa securității umane, identificate de cei doi cercetători: teama, ignoranța, sărăcia, foamea, degradarea socială și educațională, nu relevă în totalitate întregul spectrul de pericole și surse de insecuritate, necesitând a fi completat cu pericolele de mediu sau politico-comunitare. Sunt importante de remarcat preocupările comunității științifice mondiale pentru elaborarea unor indicatori general-acceptați în domeniul securității umane, eforturi care au fost specifice și mediului academic canadian, în particular pentru asemenea cercetători ca Steven Loneragan, Kent Gustavson și Brian Carter, care au propus să parametreze insecuritatea umană, ca fiind un concept mult mai concret [7, p.3].

Prin urmare, insecuritatea umană a fost definită ca o stare de lipsă de pericole de mediu, economice sau sociale, iar edificarea unor sisteme performante de prevenire a dezastrelor naturale e menită să reducă vulnerabilitatea ecologică a regiunilor problematice. Cu toate eforturile depuse, un indice exhaustiv al insecurității umane rămâne a fi un subiect de dispute academice și azi.

Dintr-o altă perspectivă securitară, și anume cea realistă care concepe realitatea ca o lume haotică și în veșnică dezordine continuă, problematica securității umane este tratată în lucrarea unor asemenea cercetători precum Fen Olser Hampson, Jean Daudelin, John B. Hay, Holly Reid și Todd Marting [8, p.201]. Această perspectivă critică asupra viabilității concepției securității umane debordează de scepticism argumentat, dar nefiind în deplină concordanță cu motivele principale care au stat la baza elaborării concepției date, și anume – necesitatea raționalizării și canalizării eforturilor de asigurare a securității către bunăstarea multilaterală a individului prin identificarea tuturor pericolelor, riscurilor și amenințărilor posibile. O altă lucrare de referință cu un impact major asupra definirii securității umane, aparține cercetătorilor Nicholas Thomas din Australia și lui William T. Tow din Hong Kong, în care se consideră că securitatea umană se bazează pe doi piloni principali: pe intervenție umanitară și pe suveranitatea societății și statului [9, p.179]. Cu toate că această abordare ce aparține lui Ni-

cholas Thomas și William T. Tow, încearcă să îmbine dimensiunea internațională cu cea națională pentru a dezvolta conceptul de securitate umană, pare totuși unilaterală din moment ce nu ia în calcul posibilitatea de fortificare a securității persoanelor din societățile cu o securitate afectată și deteriorată, inclusiv prin propriile eforturi personale, cunoștințele și metodele ce trebuie susținute din afara comunității, nu doar prin intervenții umanitare cu un efect imediat dar nesustenabil pe termen mediu și lung.

O importantă teoreticiană a conceptului de securitate umană este cercetătoare elvețiană de limbă franceză în domeniul dreptului Juliette Natacha Voïnov Kohler, care a valorificat în sens academic noțiunea de securitate a individului în contextul procesului contemporan al globalizării [10, p.16]. Elementul ecologic al concepției securității umane, în versiunea acestui autor, devine un element-cheie în vederea conceptualizării exhaustive a noțiunii, cu toate că concepția securității umane nu admite elemente mai mult sau mai puțin evidențiate, fiind un produs al gândirii științifice sistemice, în care componentele noțiunii sunt interdependente și se intercompletează. Probleme de definire a securității umane aduce în discuție și cercetătorul Matthew Weissberg, subliniind implicațiile sale pentru relațiile internaționale, minimizând componenta politică și comunitară a bunăstării persoanei umane [11, p.4]. Asupra relației speciale dintre securitatea umană și cea de stat s-a oprit mai detaliat cercetătorul Francois Fouinat care a reiterat, la acea etapă a evoluției conceptului, rolul Summit-ului Mileniului din 2003 pentru configurarea agendei de promovare a securității umane, mai ales în statele subdezvoltate [12, p.24]. Timpul și evenimentele, însă, au arătat că există mari impedimente în operaționalizarea conceptului de securitate umană ca un fundament suficient pentru edificarea justiției și coeziunii sociale, după cum presupunea Francois Fouinat, pe motiv că în diverse perioade istorice pot apărea alte priorități conexe domeniului securității naționale care să deturneze, în mare măsură, efortul comunității internaționale de la a implementa un plan bine întocmit de edificare a unei coeziuni în societate. Un astfel de factor, în deceniul doi al sec.XXI a devenit migrația refugiaților, care a indus subiecte noi și importante în agenda mondială de promovare a securității umane.

Dacă marea majoritate a cercetătorilor din domeniu își puneau întrebarea separării securității umane de dimensiunea militară a securității în sens larg, asemenea cercetători ca Dan Henk și Rialize Ferreira subliniau aportul concepției securității umane în contextul reglementării militare a conflictelor, analizând cazul Africii de Sud care a reușit în perioada 1994-2005 o implementare practică a principiilor securității umane în reformarea forțelor sale armate și în intervențiile sale militare [13, p.9]. La fel, Dan Henk cercetează securitatea umană în plan critic și comparativ, ajungând la concluzia că acest concept are un potențial mai mare decât alte modele concurente ale securității, precum și multe impedimente practice de implementare [14, p.97]. În analizele lor, acești autori sunt exagerat

de sceptici în ceea ce privește viitorul concepției discutate, presupunând o fuziune a teoriei securității umane cu altele tradiționale, bazate pe componenta militară, ceea ce constituie o deconstrucție a concepției securității umane și o reducere potențială a ariei sale de aplicare.

Un studiu valoros al evoluției domeniului securității umane este întreprins de cercetătorul canadian David R. Black din cadrul universității Dalhousie, după un deceniu de lansare oficială a conceptului în circuitul academic și politic internațional [15, p.48]. Pe lângă o analiză profundă a impactului concepției securității umane pe parcursul perioadei vizate, autorul indica asupra necesității unificării abordărilor academice și politice în domeniu, a depășirii impedimentelor în dialogul dintre cele două comunități pe marginea subiectului securității persoanei umane. În acest sens se propune noțiunea de "multilateralism de tip nou" ca o nouă perspectivă generalizatoare asupra securității individului ce coalizează abordarea etatistă cu cele ale societății civile și ale instituțiilor internaționale din domeniu.

În primul deceniu al sec.XXI, în multiple lucrări de specialitate apar viziuni noi și interdisciplinare asupra securității umane într-o conexiune interdependentă cu teoria moralei. În acest context este relevantă aducerea în discuție a unor opere de referință din domeniul conceptualizării securității umane dintr-o perspectivă poli-disciplinară, cum este cea a unor autori originali din domeniul științelor politice și al studiilor de securitate, precum Tadjbakhsh Shahrbanou și Chenoy Anuradha pe tema implicațiilor multiple ale conceptului de securitate umană, editată în 2007. Prima dintre acești autori fiind o cercetătoare de origine afgană, director al Centrului de Pace și Securitate Umană a Institutului de Științe Politice (Sciences Po) din Paris, făcând parte din grupul de lucru al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) pe problematica securității umane, fiind și consultant în procesul de pregătire a rapoartelor de Dezvoltare Umană ale ONU. Pe când Anuradha M. Chenoy este o cercetătoare perspicace a fenomenului securității umane și profesor de științe politice și relații internaționale a Universității "Jawaharlal Nehru" din New Delhi, India. În viziunea acestor autori, conceptul de securitate umană se consideră că pune un accent deosebit pe valori și pe o abordare normativă a domeniului securității, spre deosebire de alte modele dominante în studiile de securitate, precum cel realist, ce operează preponderent cu fapte și analize retrospective și mai puțin cu teorii și norme abstracte cu caracter prospectiv. Se propune ideea precum că concepția securității umane se dorește a fi un set de standarde morale din domeniul eticii aplicate, care stabilește exact limitele etice ale comportamentului în relațiile internaționale. De asemenea conceptul securității umane indică asupra unor finalități ultime bine definite, ale eforturilor de asigurare a securității ce se reduc, în mare parte, la edificarea bunăstării ființei umane. Dacă din perspectivă realistă motivația morală în procesul de asigurare a securității se consideră a fi rațiunea de stat -

”raisond’etat”, atunci în cadrul concepției securității umane imperativul moral devine rațiunea de a exista - ”raisond’etre” [16, p.20]. Aceste teoretizări ale corelației dintre securitatea umană și morală, fără dubii, sunt foarte valoroase în vederea dezvoltării conceptuale a termenului. Cu toate acestea, se pierde din vedere procesul de evoluție a eticii ca domeniu de cercetare a normelor morale, dar și ca set de valori prospective adânc înrădăcinate în mentalitatea socială și individuală. Reieșind din aceasta, corelația dintre concepția securității umane și abordarea bioetică ca o etapă superioară a dezvoltării teoriei moralei în condițiile crizei globale, ar fi capabilă nu doar să diferențieze pe etape evoluția studiilor de securitate în dependență de încărcătura morală a abordărilor, dar și să direcționeze în mod util și benefic evoluția concepțiilor cu privire la securitate către soluționarea imperativelor civilizaționale care stau actualmente în fața omenirii, precum dezvoltarea durabilă și depășirea sustenabilă a crizei globale.

Taylor Owen și Peter H. Liotta reprezintă, la fel, cercetători de importanță în contextul dezvoltării conceptuale a securității umane. În opinia acestora, securitatea umană încă urmează a fi completată cu conținut, din simplul motiv că abordarea dată nu este suficient de bine și uniform înțeleasă, atât de cercetători, cât și de politicieni sau militari. Ei realizează o abordare teoretică de definire și dezvoltare a conceptelor de bază cum ar fi riscurile, amenințările și vulnerabilitățile în domeniul securității umane. Analizează impactul *Doctrinei securitate umană pentru Europa*, emisă de UE în 2004, considerând ca va fi foarte dificilă aplicarea recomandărilor Raportului Barcelona referitor la capacitățile de securitate ale Europei pe motivul că doctrina dată se autolimitează în a înțelege securitatea umană în sens îngust ca soluționare și stopare a violențelor [17, p.47].

Pe de altă parte, încercările de implementare a concepției securității umane trebuie susținute și stimulate, fiind un motiv suplimentar de dialog dintre comunitatea științifică și clasa politică spre binele comun. La fel și cercetătorii Neil MacFarlane și Foon Khong Yuen au analizat critic întreaga istorie a elaborării concepției securității umane pe filiera ONU, ajungând la concluzia că sunt mari șansele ca această concepție să nu-și poată realiza în totalitate potențialul său transformator al mentalităților și realității și motivul înrădăcinării tradițiilor milenare a metodelor violente și militare de promovare și abordare a securității în societățile tradiționale în pofida procesului de globalizare [18, p.71].

O altă perspectivă asupra securității umane a fost propusă de cercetătoarea Barbara von Tigerstrom care vine să afirme că promovarea acestei concepții nu va putea avea efecte pe termen lung la nivelul persoanei umane fără fortificarea cadrului normativ internațional [19, p.20]. Fără dubii că un astfel de mesaj e cazul să aibă un ecou adecvat în organizațiile internaționale, dintre care cea mai influentă este ONU, a cărui Consiliu de Securitate necesită de a fi investit cu noi funcții și responsabilități, conform concepției de asigurare a securității umane. În același context vine să confirme și Matthew S. Weinert că în plan internațio-

nal securitatea este conceptualizată ca lipsă a atentatelor la suveranitatea statelor și mai apoi ca asigurare a necesităților persoanei [20, p.155]. Cu alte cuvinte, fiind larg folosită concepția realistă asupra securității în plan internațional, fiind necesară o coagulare a comunității internaționale, o amplificare a încrederii reciproce dintre comunitățile locale, bazate pe o raționalizare a proceselor de securizare, pentru o mai sustenabilă promovare și implementare a concepției securității umane.

Aspectele etice ale securității umane în epoca globalizării reprezintă o preocupare a cercetătorului Peter J. Burgess [21, p.52]. Se consideră că odată cu amplificarea procesului de globalizare, concepția securității umane generează tot mai multe provocări etice inedite. Totuși, criza globală multidimensională dictează și configurează agenda de securitate, iar aspectele morale contradictorii fac parte din totalul efectelor dar și al cauzelor crizei globale. Procesul globalizării și impactul său benefic asupra conceptualizării comune a securității din perspectiva valorilor civilizaționale similare este subiectul abordat de cercetătorii Paul Battersby și Joseph M. Siracusa [22, p.61]. Dar globalizarea nu are numai efecte benefice și beneficii nete, inclusive în coraport cu promovarea securității umane, aducând un anumit prejudiciu felului unic de existență social și spiritualitate al comunităților mici, care se simt amenințate de globalizare ce se poate transforma într-un pericol pentru securitatea umană, la rândul său. Iar David Roberts intervine în disputa academică cu referință la securitatea umană prin sublinierea aspectelor biopolitice în contextul necesității edificării unui guvern internațional global pe seamă căruia poate fi pusă sarcina promovării normative a securității umane [23, p.87]. Aceasta reprezintă o abordare ingenioasă din perspectiva accentuării factorului biologic ca fiind unul fundamental în procesul de conceptualizare a securității umane, la fel și factorul etic fiind unul firesc naturii umane, fără de care nu poate fi concepută apropierea constructivă, neconflictuală și nonviolentă dintre culturi și civilizații în epoca globalizării.

O viziune inedită ce merită a fi remarcată în teoretizarea concepției cu privire la securitatea umană este propusă de către cercetătoare canadiană de origine română - Cristina Bădescu care își aduce contribuția sa la dezvoltarea concepției date prin sublinierea necesității dezvoltării noțiunilor de intervenție umanitară în virtutea responsabilității de a proteja a statelor cu potențial economic superior [24, p.27]. Scopul intervențiilor umanitare a statelor și organizațiilor internaționale se referă strict la restabilirea nivelului acceptabil de securitate a persoanei și de protecție a drepturilor sale fundamentale. Cu toate implicațiile pozitive posibile pentru asigurarea securității umane, o astfel de abordare a relațiilor internaționale generează o dilemă încă nesoluționată în contextul dreptului statelor la suveranitate pe teritoriul său național, iar expertiza și constatarea degradării și încălcării securității umane rămâne încă în zona percepțiilor subiective și un subiect ușor de manipulat în interesul unor factori geopolitici.

Cu toate că problematica bunăstării civilizației umane în condiții de siguranță și respectare a drepturilor și libertăților persoanei se remarcă a fi o preocupare mai veche în istoria gândirii umane, paradigma securității umane a reușit să aducă un suflu nou în studiile de securitate abia în ultimele 2-3 decenii, transformând și înlocuind concepția dominantă, de sorginte realistă, a securității statului într-o lume haotică, unde numai forța militară poate asigura o protecție adevărată. În mod evident, în contextul proceselor globale actuale, asigurarea securității umane se găsește în plin proces de transformare și tranziție de la stadiul său romantic de evoluție la etapa edificării sale și, deci, maturizării teoretico-metodologice și aplicative treptate. Cu toate acestea, tot mai insistent concepția cu privire la securitatea umană se manifestă și se impune în mediul comunitar, profesional, securitar și politico-juridic mai mult decât un set de norme, ci mai degrabă un cenz moral, juridic și imperativ al acțiunilor și manifestărilor publice, promovat de obiectivele și prioritățile civilizaționale ce stau în fața omenirii, care se integrează plenar, în mod treptat, în comportamentul social atât al maselor, cât și al guvernanților. Prin urmare, conceptul securității umane a fost promovat încă de la primele încercări de teoretizare, ca o viziune nouă, mai largă, asupra securității în comparație cu cea dominantă în perioada Războiului Rece, atunci când problematica securității era axată pe securitatea statului ca fiind prioritară față de securitatea persoanei. Astfel, conceptul securității umane pune accentul pe individul uman, plasat în centrul tuturor eforturilor de asigurare a securității.

Bibliografie:

1. Maslow A.H. A Theory of Human Motivation. // *Psychological Review*, Vol.50 (4), July, 1943, p.370-396.
2. Manolache C. Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. - Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală "Andrei Lupan", 2015.
3. Wolfers A. Discord and collaboration: Essays on international politics. - Baltimor: John Hopkins University Press. 1962.
4. DEX: Dicționarul explicativ al limbii române. - București: Univers enciclopedic. 1998.
5. Funieru F. Societate și Securitate. // *Revista Română de Sociologie* [București], anul XXII, 2011, nr.1-2, p.170-184.
6. Ginkel, van, H., Newman E. In Quest of Human Security. // *Japan Review of International Affairs*, nr.14 (1), 2000, p.59-82.
7. Lonergan S., Gustavson K., Carter. B. The index of Human Insecurity. // *AVISO Bulletin Issue*. No.6, January 2000, p.1-7.

8. Hampson Fen O., Daudelin J., Hay J.B., Reid H., Marting H. *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*. - Ontario: Oxford University Press, 2002.
9. Thomas N., Tow T.W. *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention*. // *Security Dialogue*. Nr.33 (2). 2002. p.177–192.
10. Voïnov Kohler J.N. *La sécurité humaine globale: Une approche exhaustive de menaces envers la sécurité de l'individu*. - Berne: Direction du développement et de la coopération. 2003.
11. Weissberg M. *Conceptualizing Human Security*. // *Swords and Ploughshares. A Journal of International Affairs*. Vol.XIII. No.1, Spring 2003, p.3–11.
12. Fouinat F. *A Comprehensive Framework for Human Security*. // *Conflict, Security and Development*. Nr.4. Issue 3. 2004, p.20–31.
13. Ferreira R., Henk D. *Military Implications of Human Security: The Case of South Africa*. // 45th Anniversary Biennial International Conference, Inter-University Seminar on Armed Forces & Society. Chicago, 21 October 2005.
http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/awc/human_sec_henk_21oct05.pdf
(accesat 02.02.2015)
14. Henk D. *Human Security: Relevance and Implications*. // *Parameters*, Summer 2005, p.91–106.
<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/05summer/henk.pdf> (accesat 02.02.2015)
15. BlackD. R. *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*. - London: Routledge. 2006.
16. Shahrbanou T., Anuradha M.Ch. *Human security. Concepts and implications*. - London, New York: Routledge. 2007.
17. Liotta P.H., Owen T. *Why Human Security?* // *Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*. Vol.VII. 2006. p.37–54.
18. MacFarlane N., Khong Y.F. *Human Security and the UN: A Critical History*. - Bloomington: Indiana University Press, 2006.
19. Tigerstrom, von, B. *Human Security and International Law: Prospects and Problems*. - Oxford: Hart Publishing, 2007.
20. Weinert M.S. *From State Security to Human Security*. // Hayden P. (ed.) *The Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations*. - Farnham: Ashgate, 2009, p.151–165.
21. Burgess P.J. *The ethical challenges of human security in the age of globalization*. // Goucha M., Crowley J. (Eds.) *Rethinking human security*. - Oxford: Wiley-Blackwell & UNESCO, 2008, p.49–64.

22. Battersby P., Siracusa J.M. Globalization and Human Security. - New York: Rowman & Littlefield Publishers. 2009.
23. Roberts D. Global governance and biopolitics. Regulating human security. - London, New York: Zed Books, 2010.
24. Badescu C. Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Security and Human Rights. - London: Routledge, 2010.

Prezentat la redacție
la 14 septembrie 2016

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ
DESCENTRALIZAREA PUTERII PUBLICE ÎN REPUBLICA
MOLDOVA: SUB CE FORMĂ(E)?

Sergiu CORNEA

Republica Moldova, Cahul, Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu”, Facultatea Drept și Administrație Publică, Catedra Științe Politice și Administrative
doctor în politologie, conferențiar universitar

Although many countries implemented decentralization projects, there are great differences regarding the characteristics, type and achievement degree of decentralization.

Each form of decentralization has different characteristics, policy implications, condition for success and it may appear in various manifestations and combination in different countries, within countries and even within sectors.

In this study, there were selected and analyzed the forms of decentralization that could be implemented in Republic of Moldova.

Keywords: public power, decentralization, forms of decentralization

Note introductivă privind formele descentralizării. Autoritățile publice subnaționale realizează partea cea mai mare a activităților cu caracter administrativ, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare. În prezent, țările lumii contemporane se îndepărtează de tradițiile instituțiilor guvernamentale centralizate optând pentru descentralizarea puterii publice, care și-a găsit o aplicare largă în noile contexte de dezvoltare socială.

În literatura de specialitate, potrivit constatărilor lui J.M.Cohen și S.B.Peterson, pot fi identificate câteva abordări privind definirea formelor de descentralizare. Ceea ce este comun acestor sisteme de clasificare este faptul că ele recunosc necesitatea unei definiții mai ample care ar include o sferă mai largă decât preocupările legate de aspectele legale. Abordările pentru identificarea formelor de descentralizare, identificate de către cei doi autori sunt: a) clasificarea după originile istorice, b) descentralizarea teritorială și funcțională, c) formele de descentralizare centrate pe probleme și valori, d) forme axate pe furnizarea de servicii, e) forme care au la bază experiența unui singur stat, f) forme care urmăresc realizarea unui scop [1, p.16-19].

Unele dintre cele mai des citate lucrări în materie de descentralizare sunt cele elaborate de D.A.Rondinelli și colaboratorii săi. Abordând fenomenul dintr-o perspectivă extinsă a guvernării, ei consideră că practicile de descentralizare pot fi clasificate în cel puțin patru forme: administrative, politice, fiscale și

economice [2, p.6-7]. Fiecare formă este apoi divizată în câteva tipuri. Abordarea cea mai elaborată a tipurilor se găsește în ceea ce privește descentralizarea administrativă, și anume: deconcentrare, delegare, devoluție și privatizare [3, p.9-14].

Descentralizarea, în accepțiunea lui D.A.Rondinelli este transferul de autoritate și responsabilitate pentru funcțiile publice din partea administrației centrale către organizațiile guvernamentale subordonate sau quasi-independente ori sectorului privat – acoperă o gamă largă de concepte. Fiecare formă de descentralizare – politică, administrativă, fiscală și economică (de piață) – are caracteristici diferite, implicații politice și condiții pentru succes. Toți acești factori trebuie să fie luați în considerare cu atenție înainte de a decide dacă proiectele sau programele ar trebui să sprijine reorganizarea sistemelor financiare, administrative sau de livrare a serviciilor. În timp ce distingem diferite forme de descentralizare este util să evidențiem multiplele lor dimensiuni și e necesar de a coordona aceste concepte deoarece se suprapun în mod considerabil. Descentralizarea politică, administrativă, fiscală și de piață pot apărea în variate forme și combinații în țări diferite, în interiorul țărilor și chiar în cadrul sectoarelor. Definițiile exacte sunt mai puțin importante decât asigurarea unei abordări comprehensive [4, p.2].

Pornind de la premisa că există puțin consens cu privire la ceea ce înseamnă descentralizare și cum poate fi ea măsurată, A.Schneider a testat empiric definițiile referitor la descentralizare pentru șaiszeci și opt de țări, rezultatele confirmând trei dimensiuni principale ale descentralizării: politică, administrativă și fiscală. Testul confirmă faptul că cele trei dimensiuni principale ale procesului de descentralizare sunt în mod substanțial diferite dar totuși interdependente. Descentralizarea politică se referă la gradul în care guvernele centrale permit entităților non-guvernamentale centrale să-și asume funcțiile politice de guvernare, cum ar fi reprezentarea. Descentralizarea administrativă se referă la cât de multă autonomie au entitățile administrative non-centrale față de controlul centralului. În cele din urmă, descentralizarea fiscală se referă la cât de mult guvernele centrale cedau impactul fiscal entităților non-centrale [5, p.32-34]. Se înscriu în această logică și formele de descentralizare definite de PNUD: politică, administrativă și fiscală [6]. Și T.G.Falletti studiind realocarea la nivelele inferioare a autorității, a observat că o mare parte este dobândită dintr-o taxonomie clară de descentralizare bazată pe tipul de autoritate descentralizată, astfel încât pot fi distinse trei tipuri de descentralizare: administrativă, fiscală și politică [7, p.329]. Aceste opinii sunt susținute și de J.G.Vargas-Hernández, doar că dânsul lărgeste dimensiunea fiscală a descentralizării, considerând că în această formă de descentralizare sunt implicate și aspecte ce țin de dezvoltarea economică, numind-o descentralizare economică [8, p.73-75].

Unii autori vorbesc despre două abordări ale descentralizării, iar alții desp-

re două tipuri de descentralizare. L.R.Basta, de exemplu, consideră că există două abordări separate dar strâns legate între ele care acoperă problema descentralizării: a) procese interguvernamentale, adică descentralizarea guvernării între nivelurile de guvernare de la federal / central către stat / local, și b) dereglementare, adică, descentralizarea de la guverne la piață, cvasi-piață și organizațiile non-guvernamentale (soldul din sectorul public este comparat cu alocarea resurselor în economia de piață) [9]. Iar B.Dafflon și Th.Madiès vorbesc despre două tipuri de descentralizare: „de sus în jos” și „de jos în sus”. Primul tip de descentralizare (de sus în jos), de obicei, este pus în aplicare în sisteme unitare de guvernare în care guvernul central își păstrează întotdeauna un control final al puterilor locale. Această descentralizare presupune un transfer de putere și responsabilități atribuite anterior guvernului central către entități specializate („descentralizare funcțională” în Franța, entitățile respective fiind unități publice a căror competență este stabilită prin actul constitutiv) sau entităților ale căror acțiuni sunt plasate în cadrul unei circumscripții teritoriale date („descentralizarea teritorială”). Rar întâlnit în practică, al doilea tip de descentralizare („de jos în sus”), se referă la guvernele federale, în care se acordă prioritate preferințelor locale, iar guvernele locale au o autonomie substanțială. În astfel de cazuri guvernele locale transferă unele funcții la un nivel mai superior de guvernare (în contextul principiului subsidiarității) [10, p.6-7].

A.Iorgovan a elucidat problemele din perspectiva dreptului administrativ, pornind de la necesitatea elaborării unor principii contemporane de organizare a administrației publice locale. Doctrina administrativă, menționa A. Iorgovan, când se referă la modul de organizare a administrației teritoriale, administrația locală, în sensul larg al termenului, se oprește la trei principii fundamentale: a) principiul centralizării, b) principiul deconcentrării și c) principiul descentralizării. Prin aceste principii încercându-se rezolvarea celor două tendințe care se manifestă în guvernarea și administrarea unei țări: tendința la unitate și tendința la diversitate [11, p.450].

Aceste sunt, în linii generale, unele din abordările relevante, întâlnite în literatura de specialitate privind formele și tipurile descentralizării. În continuare o să examinez mai în detaliu formele descentralizării aplicabile și în condițiile Republicii Moldova:

Descentralizarea politică. Asupra formelor de descentralizare politică insistă, în mod obișnuit, politologii preocupați de democratizare și societatea civilă având scopul de a identifica modalități eficiente de transferare a puterii decizionale către un nivel inferior al entităților guvernamentale sau către cetățeni sau reprezentanților aleși ai acestora [12].

Descentralizarea politică, în opinia lui D.Rondinelli [4], are drept scop să ofere cetățenilor și reprezentanților lor aleși mai multă putere în cadrul procesului decizional deoarece deciziile luate cu o participare mai mare vor fi mai bine

cunoscute și mai relevante pentru interesele societății, decât cele adoptate doar de către autoritățile politice naționale. Se presupune, de asemenea, că selectarea reprezentanților din circumscripțiile electorale locale va permite cetățenilor să cunoască mai bine reprezentanții lor politici, iar oficialilor aleși să cunoască mai bine necesitățile și doleanțele alegătorilor lor. Descentralizarea politică necesită, adesea, reforme constituționale sau modificarea legislației existente, dezvoltarea partidelor politice pluraliste, consolidarea legislativelor, crearea entităților politice locale, precum și încurajarea grupurilor de interes public eficiente.

Într-o altă lucrare, elaborată în coautorat cu G.S.Cheema au fost elucidate componentele esențiale care ar trebui să le includă descentralizarea politică, ele fiind următoarele: organizațiile și procedurile privind sporirea participării cetățenilor la selectarea reprezentanților politici și în elaborarea politicilor publice; schimbări în structura guvernului prin transferarea puterii și a autorității către unitățile locale de guvernare; distribuirea puterii instituțiilor în cadrul statului prin federalism, federații constituționale, sau regiuni autonome; instituțiile și procedurile care permit libertatea de asociere și a participării organizațiilor societății civile în procesul de luare a deciziilor publice, în furnizarea de servicii sociale precum și în mobilizarea resurselor sociale și financiare pentru a influența procesul de luare a deciziilor politice [2, p.6-7].

Descentralizarea politică înseamnă transferul puterii de luare a deciziilor unităților guvernamentale de nivel inferior și cetățenilor sau reprezentanților aleși ai acestora. Exercițarea acestei puteri de luare a deciziilor autonome este un act de autoadministrare locală sau regională. Nivelul decisiv pentru descentralizarea politică este, de obicei, nivelul intermediar sau regional. Experiența internațională indică faptul că poate exista un sistem cu două niveluri ale puterii publice locale. Într-un astfel de aranjament, autoadministrarea poate îndeplini funcții care altfel ar rămâne sub jurisdicția administrației de stat [13, p.23].

Politicile de descentralizare politică sunt elaborate pentru a transfera autoritatea politică sau capacitățile electorale către actorii subnaționali. Exemple de acest tip de reforme sunt populare prin alegerea primarilor și guvernatorilor care în perioadele constituționale anterioare au fost numiți, crearea adunărilor legislative subnaționale, sau prin reforme constituționale care să consolideze autonomia politică a guvernelor subnaționale. Cu toate că descentralizarea politică și democratizarea se pot susține reciproc, cele două procese trebuie să fie analizate distinct. De exemplu, revenirea la alegeri libere și corecte la toate nivelurile de guvernare după un regim autoritar nu constituie în mod necesar o politică de descentralizare politică. Tranziția spre democrație poate fi pur și simplu realizată prin restabilirea normelor electorale și a regulilor din perioada pre-autoritară, fără nici o negociere a unei reforme politice care vizează în mod special nivelul subnațional. În mod similar, în cazul în care o reformă electorală care este proiectată pentru a spori concurența politică în sistemul politic în ansamblul său ar

avea drept consecință nedorită creșterea puterii actorilor politici subnaționali, aceasta nu poate fi considerată o măsură de descentralizare politică, deoarece nu a fost planificată, proiectată, sau negociată cu scopul explicit de abilitare a politicilor subnaționale. Pentru a se califica drept descentralizare politică, reforma în cauză trebuie să abordeze în mod explicit delegarea autorității politice sau capacități pentru nivelul subnațional) [7, p.329].

Descentralizarea politică se referă la situațiile în care puterea și autoritatea politică au fost descentralizate la nivele subnaționale. Cele mai evidente manifestări ale acestui tip de descentralizare fiind formele subnaționale de guvernare alese și împuternicite cu atribuții. Din această perspectivă, devoluția este considerată de PNUD o formă de descentralizare politică [6, p.30].

Devoluția, de obicei, constata D.Rondinelli, transferă responsabilitățile pentru servicii către municipalități care aleg proprii lor primari și consilieri, gestionează veniturile lor proprii și au autoritate independentă pentru a lua decizii privind investițiile. În cazul devoluției, administrațiile locale au limite geografice recunoscute clar și legal asupra cărora își exercită autoritatea și în cadrul cărora îndeplinesc funcții publice. Deși D.Rondinelli nu includea devoluția la categoria descentralizării politice, considera că este tipul descentralizării administrative care stă la baza unei descentralizării politice mai profunde [4].

B.Dafflon și Th.Madiès apreciază devoluția drept cea mai avansată formă de descentralizare care transferă competențele și responsabilitățile organismelor publice alese de către circumscripțiile lor (descentralizarea „teritorială” în Franța). Responsabilitățile și resursele sunt transferate către puterile locale, care au o autonomie considerabilă de decizie cu privire la modul de utilizare a acestor resurse în zona lor de responsabilitate și într-o jurisdicție administrativă recunoscută în mod legal. Devoluția merge mână în mână cu descentralizarea politică atunci când puterile locale trebuie să justifice deciziile lor în fața adunărilor alese. Efectul acestui fapt este de a favoriza democrația la nivel local [10, p.8].

De exemplu, în Marea Britanie, guvernul a finalizat în 1998 procesul centralizării care dura de secole, prin devoluția multor responsabilități legislative și executive, inclusiv cele ale administrației publice locale, către adunările alese direct în Scoția, Țara Galilor și Irlanda de Nord. Această formă de descentralizare politică accentuată transformă peisajul politic și instituțional în această țară, chiar dacă devoluția nu este un „simplu transfer de putere altruist al guvernului central”, care părea să vrea să construiască un cadru instituțional reînnoit menținând în același timp „eforturile continue de a menține constrângerile și controlul pentru a preveni orice abatere financiară sau că reformă să nu meargă împotriva proiectului politic principal” [14, p.15].

În spațiul de cercetare autohton conceptul devoluției a fost studiat de cercetătorii V.Juc și L.Patlis, care constatau că „în lexiconul oamenilor politici, dar și al celor de știință din Republica Moldova, acest termen încă nu a intrat în uz și

se folosește foarte rar, doar de unii experți în domeniul administrației publice locale pentru a descrie, în special, caracteristicile specifice ale regionalizării din Regatul Unit, situație care este, de altfel, atestată și pe întreg spațiul fostei URSS” [15, p.100]. Devoluția, în accepțiunea cercetătorilor menționați, „presupune procesul de transmitere a puterii de la guvernul central către nivelul regional de autoritate sau unul ierarhic inferior”, marcând „limita maximă de descentralizare care poate fi atinsă de un stat unitar, fără a se transforma în federație” [15, p.101].

Devoluția este des confundată cu descentralizarea fiscală atunci când este vorba de o atribuire de competențe financiare către nivelurile de guvernare, care au capacitatea de a mobiliza resurse financiare (autonomie fiscală) și au o autonomie bugetară substanțială (în ceea ce privește cheltuielile). Și ar mai trebui de subliniat și faptul că, în practică, termenul „descentralizare” este adesea folosit cu sensul de devoluție, ceea ce uneori provoca confuzie [10, p.8].

În esență, devoluția reprezintă transferul de competențe localizate teritorial de la autoritățile puterii publice statale la cele locale. Spre deosebire de descentralizare, prin intermediul căreia puterea statală își menține posibilitatea recuperării competențelor transmise puterii publice locale, devoluția presupune o transformare mai profundă a sistemului teritorial de realizare a puterii publice prin transferul către autoritățile publice locale nu doar a atribuțiilor cu caracter executiv dar și a unor competențe cu caracter legislativ, acordarea unei autonomii largi colectivităților teritoriale locale și consacrarea unor garanții privind menținerea competențelor transferate.

În concluzie, subliniez faptul că descentralizarea politică poate fi definită ca o distribuie pe verticală a puterii între nivelele de realizare a puterii publice care dispun de propria putere decizională.

Descentralizarea administrativă. Potrivit conceptului lansat de D.Rondinelli, descentralizarea administrativă urmărește să redistribuie autoritatea, responsabilitatea și resursele financiare pentru furnizarea serviciilor publice între diferite niveluri de guvernare. Este transferul de responsabilitate pentru planificarea, finanțarea și gestionarea anumitor funcții publice din partea administrației centrale și a agențiilor ei pentru a conduce unități ale agențiilor guvernamentale, unități subordonate sau niveluri de guvernare, autorități publice semi-autonome sau corporații, autorități regionale sau funcționale pe arii extinse [2, p.6-7].

Descentralizarea administrativă semnifică schimbarea ierarhică și funcțională a distribuției puterilor de la nivel central la administrația locală [16, p.1209]. V.Popa, elucidând importanța descentralizării administrative pentru edificarea unui sistem eficient al administrației publice o compara cu o fundație pe care se ține sistemul de administrație publică locală și din aceste considerente, menționa dânsul, este suficient ca fundamentul sau pilonul care ține întreaga construcție să nu fie destul de trainic și sistemul se va demola sau nu va mai fi

bun de a-l utiliza la necesitățile pentru care a fost constituit [17, p.16].

Descentralizarea administrativă include două componente esențiale: deconcentrarea și delegarea. Deconcentrarea, care constă în redistribuirea autorității de luare a deciziilor și a responsabilităților financiare și de gestionare pe diferite niveluri ale administrației centrale, este, adesea, considerată cea mai slabă formă a descentralizării și este folosită, cel mai frecvent, în statele unitare. În cadrul acestei categorii, totuși, politicile și oportunitățile pentru input-urile locale variază: deconcentrarea poate doar schimba responsabilitățile oficialilor administrației centrale din capitală către cei care lucrează în regiuni, provincii sau districte, sau poate crea o administrație puternică sau o capacitate administrativă locală sub supravegherea ministerelor administrației centrale [4].

În scopul de a atinge niveluri mai ridicate de eficiență, guvernele naționale transmit unele dintre funcțiile lor în jos, de-a lungul scalei geografice. Deconcentrarea, în primul rând se ocupă de natura administrativă a guvernelor. Prin deconcentrare se realizează reforma distribuției ierarhice și funcționale a funcțiilor între unitățile administrației publice centrale și non-centrale. Prin urmare, menționa M.Illner, deconcentrarea implică un proces prin care funcțiile guvernamentale sunt deplasate în jos în cadrul sistemului ierarhic al birocrăției de stat. Cu toate acestea, acest lucru se realizează fără a slăbi ierarhia sistemului: unitățile deconcentrate rămân în subordinea verticală a autorităților centrale. Pe interior, eficiența administrativă și eficiența furnizării de servicii ar trebui să fie îmbunătățite în rezultatul deconcentrării. Unitățile guvernamentale deconcentrate, fiind mai aproape de domeniul de funcționare decât unitățile de bază, pot acționa cu o mai bună cunoaștere a situației, mai bine să comunice cu părțile interesate și să asigure o mai bună aplicare a deciziilor administrative [13, p.23]. În multe cazuri deconcentrarea reprezintă procesul transferului în cadrul aceleași structuri, de la nivel central la nivel teritorial, de autoritate/responsabilitate administrativă și financiară [18, p.33].

De procesele de deconcentrare teritorială și descentralizare promovate de guverne sunt strâns legate două variabile: eficiența și legitimitatea, ele fiind cuplate funcțional și consolidându-se reciproc. Eficiență consolidează legitimitatea guvernelor și, invers, legitimitatea este un factor în susținerea eficienței [13, p.23].

Nu toți cercetătorii tratează deconcentrarea ca o varietate a descentralizării administrative. Astfel, A.Iorgovan trata deconcentrarea ca pe o formă a centralizării, deoarece ea constă în recunoașterea agenților statului, repartizați pe întregul teritoriu al țării, a unei anumite puteri de decizie. Agenții respectivi sunt subordonați ierarhic puterii centrale, pe de o parte, iar deciziile lor sunt imputabile exclusiv statului, pe de altă parte [11, p.451]. Și Dr.Dincă împărtășește această opinie, menționând că „deconcentrarea reprezintă o formă diminuată a centralizării ce presupune deplasarea în teritoriu a unor competențe etatice, menținân-

du-se relația de subordonare față de nivelul central” [19].

Deconcentrarea, în general, are scopul de a îmbunătăți eficiența de acțiune operațională a guvernului central într-un anumit district administrativ [10, p.8], acesta fiind cel mai minimal tip extins de descentralizare administrativă și cel mai comun aplicat în ultimele decenii în țările în curs de dezvoltare.

Delegarea este o formă mai extinsă a descentralizării și se referă la transferul luării deciziilor și a autorității administrative și/sau responsabilitatea sarcinilor clar stabilite de la autoritățile centrale către instituțiile și organizațiile care nu sunt subordonate direct administrației centrale, dar care sunt responsabile în fața acesteia.

Cea mai tipică, este delegarea de către guvernul central organizațiilor semi-autonome care nu sunt controlate în totalitate de către guvern, dar responsabile din punct de vedere a acesteia, cum ar fi întreprinderile de stat și corporații de dezvoltare urbană sau regională. Administrațiile delegă responsabilități atunci când creează întreprinderi publice sau corporații, autorități din sectorul locuințelor, autorități de transport, districte cu servicii speciale, districte școlare semi-autonome, corporații de dezvoltare regională sau unități speciale de implementare a proiectelor. De obicei, aceste organizații au mare discreție în procesul de luare a deciziilor. Acestea pot fi scutite de constrângeri ce țin de personalul serviciului public și pot fi abilitate să taxeze utilizatorii în mod direct din servicii. Aceste entități cu statut juridic independent și bugete autonome sunt, în general, obligate să raporteze guvernului central. Administrațiile locale furnizează, în general, anumite servicii foarte specifice, care sunt delegate acestora de către guvernul central sau de următorul nivel superior al guvernării (în acest caz, ei sunt beneficiarii de competențe delegate și resurse). Din ce în ce mai des, entitățile puterii centrale și locale delegă unele sarcini, cum ar fi colectarea de deșeuri menajere și repararea drumurilor, prin contractarea unor firme private [12; 4, p.2].

În cazul delegării, autoritatea și responsabilitatea se distribuie deseori și unităților locale de guvernare sau agențiilor locale care nu sunt întotdeauna neapărat sucursale sau birouri locale ale autorității care delegă sarcinile. Cu toate că se transferă responsabilitatea către unitățile sub-naționale, cea mai mare parte a responsabilității rămâne pe verticală, la unitatea centrală care le-a delegat [6].

Descentralizarea spațială. Pe lângă descentralizarea administrativă și politică, poate avea loc și o descentralizare spațială. Ca regulă, menționa M.Illner, reformele de descentralizare trebuie să abordeze următoarele două momente privind aspectele teritoriale ale guvernării: prima se referă la nivelurile teritoriale de guvernare - numărul lor, caracterul, funcțiile și relațiile reciproce (relații interguvernamentale), iar cea de-a doua la unitățile teritoriale (zone guvernamentale) reprezentând fiecare nivel - caracterul, numărul și delimitarea lor. Având în vedere contextele foarte diferite în care reformele sunt concepute și puse în ap-

licare în diferite țări, nu pot fi formulate reguli generale fixe cu privire la modul în care să se procedeze în rezolvarea sarcinilor de mai sus. Cu toate acestea, anumite principii pot fi formulate cu privire la aspectele spațiale sau geografice ale reformei: a) respectarea particularităților geografice și demografice ale țării, b) principiul ariei naturale, c) sustenabilitatea, d) principiul relațiilor interguvernamentale, e) dimensiunea supra-statală [13, p.23-25].

Referitor la dimensiunea spațială a descentralizării administrative, J.M.Cohen și S.B.Peterson menționează că ea se manifestă atunci când sarcinile din sectorul public sunt mutate geografic departe de centrul administrativ. Ei consideră că „descentralizarea spațială” este un termen utilizat de către proiectanți regionali și geografi implicați în formularea politicilor și programelor care vizează reducerea concentrării urbane excesive prin promovarea polilor de creștere regionali, care au potențialul de a deveni centre de producție și piețe agricole regionale [20].

În cadrul descentralizării spațiale autoritatea și responsabilitatea sunt transferate unor entități situate în locații fizice diferite, de la nivel central către cel local. Respectivul transferuri includ și aspectul instituțional, care implică trecerea rolurilor și funcțiilor de la o agenție centrală către multiple agenții, ceea ce înseamnă demonopolizare și acceptarea pluralismului.

Descentralizarea asimetrică. Experiența statelor contemporane indică faptul că nu există un model singular de descentralizare chiar și în țările cu aceeași structură politică, adică sistem unitar sau federal. În cazul statelor unitare, deși au sistem politic similar, există o mare diversitate în ceea ce privește aspectele culturale și istorice între regiunile aceluiași stat. La o analiză mai extinsă e lesne de remarcat că progresul economic, dinamica politicilor locale, precum și condițiile și resursele naturale sunt, de asemenea, diverse. Acesta este motivul pentru care, abordările politice, administrative și financiare ar trebui să fie adaptate pentru fiecare regiune, în funcție de condițiile obiective existente și scopurile propuse. În aceste condiții, descentralizarea asimetrică, care înseamnă un design de descentralizare adaptat pentru diferite regiuni, ar fi o soluție rezonabilă.

Noțiunea de descentralizare asimetrică în sine a evoluat de la conceptul de federație asimetrică introdus în circuitul științific de Ch.D.Tarleton în 1965. Pornind de la premisa că „în studiile privind federalismul abordările predominante evită să acorde suficientă atenție diverselor moduri în care fiecare stat membru într-un sistem federal este capabil să se raporteze la sistem în ansamblul său, la autoritatea centrală, și la fiecare stat membru”, Ch.D.Tarleton a propus folosirea a două noțiuni pentru a explica situația. Prima, noțiunea de simetrie care se referă la măsura în care statele componente împărtășesc, mai mult sau mai puțin, preocupările comune ale sistemului federal în ansamblu. În același sens, al doilea termen, conceptul de asimetrie exprimă, măsura în care statele componente nu împărtășesc aceste trăsături comune. Simetria sau asimetria relației unui stat

membru a federației este determinată de participarea sa la structurile sociale, culturale, economice și politice ale sistemului federal din care face parte. Această relație, la rândul său, este un factor important în modelarea relațiilor sale cu alte state componente și cu autoritatea națională [21, p.861].

Probabilitatea de aplicare a descentralizării asimetrice este mai mare în statele unitare, deoarece în statele federale există tendința de a pune în aplicare o autonomie mai largă și eventual – deplină, pentru guvernele lor subnaționale. Există unele tipuri posibile de descentralizare aplicate în statele unitare, de exemplu autonomie extinsă, autonomie limitată, și autonomie specială. Atunci când două sau mai multe tipuri de descentralizare sunt pe cale să fie puse în aplicare în același timp, pentru diferite regiuni, în cadrul unui aceluiași stat, atunci avem prezentă o descentralizare asimetrică.

Descentralizarea asimetrică nu este o abatere de la ideea de bază a descentralizării, mai degrabă este un factor de consolidare a obiectivelor descentralizării prin sporirea eficacității și a eficienței activităților autorităților publice, precum și prin consolidarea democrației locale. În acest caz, puterea locală este fortificată prin menținerea particularităților privind caracteristicile, potențialul, necesitățile și contextul social și istoric local.

Mai mult ca atât, având în vedere că fiecare regiune a oricărei țări are caracteristici politice, sociale și culturale diferite, descentralizarea asimetrică ar fi o politică deliberată de a evita problemele guvernului legate de o anumită regiune. Acesta este motivul pentru care, statele contemporane folosesc descentralizarea, nu numai că o strategie politică de a transfera puterile guvernamentale dar și ca un mecanism de asigurare a unui echilibru al puterilor locale. Acest echilibru ar putea fi realizat prin reducerea nivelului de intervenție a puterii statale și extinderea autonomiei de acțiune a puterilor locale.

Analiza principalelor tendințe în ceea ce privește schimbările în sfera locală din mai multe țări contemporane scoate în evidență faptul că noile modele de organizare teritorială a puterii publice par să favorizeze formele asimetrice. Descentralizarea asimetrică este deja practică de multe state unitare, cum ar fi Franța, Japonia, China și Indonezia.

Contrar statului napoleonian cu structură omogenă, în lumea contemporană apar schimbări organizaționale care fac puterile tradiționale (statul, regiunile, municipalitățile) să fie însoțite de o multitudine de noi actori, rezultând consacrări normative diferențiate. Astfel, apar norme specifice pentru zonele urbane, printre care sunt capitalele de stat. Structurile de asociere a comunelor sunt în căutarea ariei geografice necesare pentru a putea dezvolta plenitudinea competențelor lor. Această asimetrie este întărită prin alocarea către regiuni, în multe state descentralizate, a posibilității de a configura sistemul local. Atribuțiile extinse cu caracter normativ ale regiunilor în ceea ce privește domeniul local, duc de asemenea, la ceea ce puterea locală poate oferi diferite contururi într-un sin-

gur stat [22, p.171-172].

Descentralizarea asimetrică se constituie într-o soluție câștigător-câștigător pentru a rezolva orice conflict între susținătorii statutului unitar și promotorii separatismului. Prin aplicarea descentralizării asimetrice, structura politică de bază a statelor unitare nu este schimbată în mod necesar în federalism. Având în vedere că obiectivul principal este de a îmbunătăți calitatea serviciilor publice pentru oameni, opunerea statelor unitare celor federale, sau descentralizate celor deconcentrate, nu mai este relevantă. Cel mai important lucru care trebuie remarcat este faptul că ambele, atât statele unitare cât și cele federale au șanse egale de a promova descentralizarea asimetrică [23].

Descentralizarea asimetrică oferă posibilitatea de a direcționa separatismul local în albia dialogului constructiv și prin aceasta poate fi preîntâmpinată descompunerea statului sub presiunea tendințelor centrifuge. Reacționând la temerile că descentralizarea ar putea provoca separatismul în Ucraina, Gianni Buquichio, presedintele Comisiei de la Venetia menționa că „descentralizarea, mai degrabă, este o alternativă la separatism” [24].

Descentralizarea fiscală. Descentralizarea fiscală include mijloacele și mecanismele de cooperare fiscală în distribuirea veniturilor publice între toate nivelurile de guvernare; delegarea fiscală privind atragerea veniturilor publice și alocarea cheltuielilor; și autonomie fiscală pentru autoritățile statale, regionale sau locale [2, p.7].

Descentralizarea fiscală se referă la setul de politici menite să sporească veniturile sau autonomia fiscală a autorităților subnaționale. Politicile de descentralizare fiscală își pot asuma diferite forme instituționale, cum ar fi o creștere a transferurilor de la guvernul central, crearea de noi taxe subnaționale, sau delegarea autorității fiscale, care a fost anterior la nivel național [7, p.329].

Responsabilitatea financiară este o componentă esențială a descentralizării. Dacă administrațiile locale și organizațiile private sunt pentru a îndeplini funcțiile descentralizate în mod eficient, atunci ele trebuie să aibă venituri corespunzătoare – ridicate la nivel local sau transferate de la administrațiile centrale – precum și autoritatea să ia decizii ce țin de cheltuieli.

Descentralizarea fiscală poate avea mai multe forme, inclusiv: a) autofinanțare sau recuperare a costurilor prin taxe de utilizare, b) co-finanțare sau co-producție, în care utilizatorii participă la furnizarea serviciilor sau infrastructură prin contribuții bănești sau prin forța de muncă, c) extinderea veniturilor locale prin taxe de proprietate sau vânzări, sau taxe indirecte, d) transferuri interguvernamentale a veniturilor generale din impozitele colectate de administrația centrală către administrațiile locale pentru utilizări generale sau specifice, e) autorizarea împrumuturilor municipale și mobilizarea resurselor administrației naționale sau locale prin garanții de împrumut [4].

Potrivit opiniei lui W.Oates principiul de bază al descentralizării fiscale co-

nstă în „prezumția că furnizarea de servicii publice ar trebui să fie situată la cel mai scăzut nivel de administrare care să cuprindă, într-un sens spațial, beneficiile și costurile relevante” [25, p.1122]. Iar pentru ca puterea locală să aibă capacitatea de a-și îndeplini în mod eficient funcțiile este necesar de a fie îndeplinite anumite condiții. În primul rând, autoritățile locale au nevoie de propriile lor surse independente de venituri. Cea de a doua condiție, în strânsă legătură cu prima, se referă la natura veniturilor proprii [26, p.241]. Astfel, puterea locală poate exista doar acolo unde își poate forma propriul buget. Dar, constata D.Rondinelli, în multe țări în curs de dezvoltare, administrațiile locale sau unitățile administrative dețin autoritate legală pentru a impune taxe, dar baza fiscală este atât de slabă, iar dependența de subvențiile administrației centrale este atât de întipărită încât nu se face nici o încercare să-și exercite această autoritate [4].

Descentralizarea economică sau de piață. D.Rondinelli considera că cele mai complete forme de descentralizare din perspectiva unei administrații sunt privatizarea și dereglementarea, ele transferând responsabilitate funcțiilor din sectorul public către sectorul privat. În același timp, ele permit realizarea funcțiilor care în principal sau exclusiv au fost în responsabilitatea administrației și care urmează să fie efectuate de către întreprinderi, grupuri comunitare, cooperative, asociații voluntare private și alte organizații non-guvernamentale. Privatizarea și dereglementarea sunt, de obicei, însoțite de liberalizarea economică și politici de dezvoltare a pieței.

Privatizarea poate varia în domenii, de la furnizarea de bunuri și servicii bazate în întregime pe funcționarea liberă a pieței, către parteneriate publice și private, în care administrația și sectorul privat cooperează pentru a furniza servicii sau infrastructură. Avantajele privatizării ar fi următoarele: a) permite întreprinderilor private să îndeplinească funcții care au fost monopolizate anterior de către administrație; b) oferă posibilitatea contractării externe a furnizării sau a gestionării serviciilor publice sau facilități pentru întreprinderile comerciale, c) poate include programe de finanțare a sectorului public prin intermediul pieței de capital, cu reglementări sau măsuri adecvate pentru a asigura că administrația centrală nu suportă riscul pentru acest împrumut și permițând organizațiilor private să participe; d) transferă responsabilitatea pentru furnizarea serviciilor de la sectorul public la cel privat prin cesionarea întreprinderilor de stat.

Dereglementarea reduce constrângerile legale privind participarea privată la furnizarea serviciilor sau permite concurența între furnizorii privați pentru serviciile furnizate anterior de către administrație sau de către monopolurile reglementate [4].

Descentralizarea economică în afară de privatizarea întreprinderilor de stat și dereglementare mai include liberalizarea pieței și parteneriatele public-privat [2, p.6-7]. Formele de descentralizare ale „pieței” sunt, în general, utilizate de către economiști pentru a analiza și de a promova o acțiune care facilitează crea-

rea unor condiții care să permită producerea și furnizarea bunurilor și serviciilor care urmează să fie produse și furnizate de către mecanismele de piață sensibile la preferințele indivizilor. Această formă de descentralizare a devenit mai răspândită din cauza tendințelor recente spre liberalizare economică, privatizarea și dispariția economiilor de comandă. În conformitate cu aceasta, bunurile și serviciile publice sunt produse și furnizate de firmele mici și mari, grupuri comunitare, cooperative, asociații voluntare private și ONG-uri [12]. Descentralizarea pieței se face în favoarea entităților non-publice, în cazul în care planificarea și responsabilitatea administrativă sau alte funcții publice sunt transferate de la guvern la instituții voluntare, private sau non-guvernamentale, cu beneficii clare și cu implicarea publicului [6].

Descentralizarea economică, în linii generale, înseamnă crearea unui cadru permisiv pentru dezvoltarea producerii de bunuri și servicii în scopul satisfacerii interesului public la nivel local.

În încheiere, menționez că deși multe țări au implementat proiecte de descentralizare, există foarte mari diferențe privind caracteristicile, formele și gradul de realizare al descentralizării. Nu există un model universal care poate fi aplicat tuturor statelor și oricăror situații. Teoreticienii reformelor de descentralizare ar trebui să elaboreze viziunea strategică pornind de la realitățile concrete existente la un moment dat într-o anumită societate.

Într-un stat postsovietic cum este Republica Moldova, descentralizarea puterii publice depinde foarte mult de afirmarea valorilor societății democratice. În condițiile în care nu funcționează eficient instituțiile și mecanismele esențiale ale democrației, descentralizarea puterii publice nu își va produce efectele scontate.

Reforma de descentralizare „aflată în derulare” ar trebui aprofundată în sensul diversificării formelor sale de manifestare. Doar abordarea complexă, luarea în considerare a tuturor formelor va contribui la descentralizarea eficientă a puterii publice în cazul Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Cohen J.M., Peterson S.B. Administrative Decentralization: Strategies for Developing Countries, Kumarian Press (published for and on behalf of the United Nations), Draft Proof for Publication, June, 1999.
2. Cheema G.S., Rondinelli D.A. From Government Decentralization to Decentralized Governance. // Decentralizing Governance: Emerging Concepts and Practices. - Washington: Brookings Institution Press, 2007.
3. Rondinelli D.A., Nellis J.R., Cheema Sh.G. Decentralization in Developing Countries: A Review of Recent Experience. - Washington, D.C.: World Bank, Staff Working Paper No.581, 1984.
4. Rondinelli D. What is Decentralization? // Decentralization Briefing Notes,

- WBI Working Papers, 1999. <http://www.frp2.org/english/Portals/0/Library/Inter-Governmental/What%20is%20Decentralization.pdf> (accesat la 02.04.2016).
5. Schneider A. Decentralization: Conceptualization and Measurement. // *Studies in Comparative International Development*, 2003, Vol.38, No.3.
 6. The UNDP Role in Decentralization and Local Governance. A joint UNDP–Government of Germany evaluation. http://web.undp.org/evaluation/documents/decentralization_final_Report.PDF (accesat 11.05.2016).
 7. Falletti T.G. A Sequential Theory of Decentralization: Latin American Cases in Comparative Perspective. // *American Political Science Review*, 2005, Vol.99, No.3.
 8. Vargas-Hernández J.G. Descentralización política y administrativa como mecanismos de gobernabilidad. // *Revista Brasiliense de Pós-Graduação em Ciências Sociais*, nr.10, 2011.
 9. Basta L.R. Decentralization – Key Issues, Major Trends and Future Developments. http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/SDC_keyissues.pdf (accesat 17.05.2016).
 10. Dafflon B., Madiès Th. Decentralization: A Few Principles from the Theory of Fiscal Federalism. - Paris: Agence Française de Développement, 2011.
 11. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol.I, Ed. a 4-a rev. - București: All Beck, 2005.
 12. Cohen J.M., Peterson S.B. Methodological Issues in the Analysis of Decentralization. <http://web.iaincirebon.ac.id/ebook/moon/PoliticalScience/Isu%20metodologi%20desentralisasi.pdf> (accesat 14.06.2015).
 13. Illner M. Decentralization Reforms in Central and Eastern Europe and the CIS after 1989: Aims, Problems and Solutions. // *Decentralization: Conditions for Success Lessons from Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States*. - New York: United Nations, 2000.
 14. Belloubet-Frier N. Vers un modèle européen d'administration locale? // *Revue française d'administration publique*, no.1 (121-122), 2007.
 15. Juc V., Patlis L. Fenomenul devoluției: repere teoretico-metodologice de investigație. // *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, nr.3, 2012.
 16. Carp R., Sienerth A.K. Decentralization in Romania: A Constant Failed Reform Under Scrutiny from the Constitutional Limits Perspective. // *Jurisprudence*, no.2 1(4), 2014.
 17. Popa V. Cadrul general al descentralizării în Republica Moldova. // *Descen-tralizarea: elementele unui model*. - Chișinău: TISH, 2006.
 18. Profiroiu A., Profiroiu M., Pradeilles A.A. Considerații privind procesul de descentralizare în România. // *Administrație și Management Public*, nr.7, 2006.
 19. Dincă Dr. Deconcentrarea serviciilor publice. <http://www.cadranpolitic>.

- ro/?p=2034 (accesat 02.04.2016).
20. Cohen J.M., Peterson St.B. Administrative Decentralization: A New Framework for Improved Governance, Accountability, and Performance. <http://www.cid.harvard.edu/hiid/582.pdf> (accesat 14.03.2014).
 21. Tarlton Ch.D. Symmetry and Asymmetry as Elements of Federalism: A Theoretical Speculation. // *The Journal of Politics*, Vol.27, No.4, 1965.
 22. Nogueira López A. Dévolution de compétences du niveau régional vers le niveau local: décentralisation, asymétrie et concertation. // *Revue française d'administration publique*, no.1 (121-122), 2007.
 23. Utomo T.W. Balancing Decentralization and Deconcentration: Emerging Need for Asymmetric Decentralization in the Unitary States. <http://www.gsid.nagoyau.ac.jp/bpub/research/public/paper/article/174.pdf> (accesat la 17..07.2016).
 24. Имеет ли смысл для Украины федерализация. <http://ubr.ua/ukraine-and-world/power/imeet-li-smysl-dlia-ukrainy-federalizaciia-333218> (accesat la 21.07.2016).
 25. Oates W.E. An Essay on Fiscal Federalism. // *Journal of Economic Literature*, Vol.37, No.3, 1999.
 26. The Role of Fiscal Decentralization in Economic Growth. // *National Tax Journal*, Vol.XLVI, No.2.

Prezentat la redactie
la 23 septembrie 2016

FENOMENUL MIGRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA DEZVOLTĂRII ȘI MOBILITĂȚII SOCIALE.

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Departament Științe Politice și Administrative

Doctor în științe politice, lector universitar

In this article the phenomenon of migration in recent years, regardless of forms and causes, represents an enormous impact on human development. Migration trends influence socio-economic development, human security and demographic world states. Labour migration of Moldova has a great impact on the functioning of the national economy. In this context, most countries are involved in international migration flows, either as country of origin or transit or destination or sometimes include all positions.

Indiferent de forme și cauze, fenomenul migrație din țară în ultimii ani, reprezintă un impact enorm asupra dezvoltării umane. Tendințele migraționiste, influențează dezvoltarea social-economică, securitatea umană și demografică a statelor lumii. Migrația forței de muncă a Republicii Moldova influențează semnificativ funcționalitatea economiei naționale. Menținerea intensității migrației în Republica Moldova este determinată de o serie de factori și caracteristici precum:

- transformările profunde sociale, economice și politice din țară;
- căutarea unor oportunități sociale și economice mai bune;
- relațiile sociale, internaționalizarea căsătoriilor, culturilor;
- declinul demografic, gradul redus de urbanizare și completarea inegală a pieței de muncă.

În acest context, majoritatea statelor lumii sunt antrenate în fluxurile migraționale internaționale, fie în calitate de țară de origine, fie de tranzit ori de destinație sau, uneori includ toate pozițiile. În prezent migrația s-a transformat pe parcursul timpului într-un fenomen global, fiind cuantificat la aproximativ 3,3% migrați internaționali din populația mondială [1].

În același timp, migrația din Republica Moldova în ultimele două decenii a avut o evoluție amplificată de multiple cauze. Majoritatea studiilor constată faptul că peste 70% din cauzele ce determină migrația rămân a fi de natură economică, urmată de îmbunătățirea statutului profesional sau social, însă determinanta fundamentală rămâne a fi sărăcia [2, p.162].

Cert este faptul, că necunoașterea dimensiunilor reale a migrației, în special a celei circulatorii sau lipsa estimărilor migrației ilegale, nu permit o evaluare

corectă a pierderilor de capital uman și social. Conform datelor publice, emigrarea din Republica Moldova a început în anii '90 cu câteva mii și a ajuns la un număr de circa 984 mii în 2014 [3, p.23]. Estimarea volumului complet și obiectiv al migrației populației din țară este dificil de realizat, din cauza, necontrolării reale de autoritățile Republicii Moldova a segmentului transnistrean. Însă estimarea numărului de emigranți moldoveni poate fi comparat cu datele din alte surse, studii realizate de OIM Moldova, Banca Mondială, Nexus – IACIS, determinând atât subestimarea, cât și supraestimarea volumului emigrării.

Cu toate acestea se pot face unele estimări generale după anumiți indicatori sociali. Conform datelor publice emigrația din Republica Moldova, din punct de vedere a structurii gender, are tendințe de masculinizare a forței de muncă, având o distribuție de 64% bărbați versus 36% femei în 2014. Migrația continuă să aibă un caracter mai pronunțat în mediul rural de 72% din total, față de mediul urban [3, p.41]. Această pondere înaltă se explică prin procentul înalt al populației rurale, a nivelului ridicat de sărăcie, ceea ce determină ca satele moldovenești să reprezinte surse principale de alimentare ale emigrației, atât circulare și pe termen lung, cât și ale migrației interne.

Stabilirea profilului emigranților moldoveni după criteriul educație și instruire, acestase atestă a fi unul avansat și reprezintă un impact semnificativ asupra capacității de integrare pe piața muncii de peste hotare. Conform datelor statistice pe ultimii ani, nivelul de studii al populației emigrante avea următoarea structură: circa 50% au un nivel de instruire mediu, urmați de 39% nivel mediu de specialitate și secundar profesional și doar 11% au studii superioare. Se observă că, nivelul de studii influențează într-o anumită măsură vectorii migrației moldovenești, emigranții cu un grad înalt de studii preferă ca destinații statele membre UE, ceilalți cu studii medii aleg în mare parte statele CSI. Pe ambii vectori ai emigrației moldovenești procesele de integrare și asimilare ale migranților se desfășoară fără mari obstacole, datorită facilităților de cunoaștere a limbilor și afinității culturale și religioase înalte.

Prin urmare, migrația continuă să reprezinte un element semnificativ pentru dezvoltarea economică a țării, precum și un mijloc de reducere a sărăciei. În același timp societatea Republicii Moldova continuă să se confrunte cu o serie de probleme, precum creșterea șomajului, reducerea oportunităților economice și sociale, aprofundarea sărăciei în rândul populației, etc. Faptul că migrația reprezintă o modalitate importantă pentru „cei mai săraci” de a-și diversifica strategiile de acces la resurse, presupune logic ideea că migrația influențează creșterea bunăstării.

Experiența internațională denotă faptul că, în funcție de context, migrația poate contribui atât la reducerea sărăciei, cât și la aprofundarea acesteia. Mai mult ca atât, în prezent, efectul migrației și mobilității sociale asupra dezvoltării poate să se schimbe, fiindcă rețelele migraționale și mobilitatea devin din ce în

ce mai accesibile populației „mai sărace” din economia națională. Procesul migrațional din Republica Moldova poate proiecta traiectorii în dezvoltarea țării și reducerea inegalităților social-economice. **Totodată, fenomenul migrației în țară, influențează evoluția indicatorilor dezvoltării umane a Republicii Moldova.**

O resursă importantă a migrației din perspectiva veniturilor o constituie volumul remitențelor de peste hotare mai mare în comparație cu creșterea PIB, fapt ce produce un anumit dezechilibru pentru dezvoltarea durabilă și reducerea sărăciei, din cauza caracterului volatil a acestora. Astfel, în ultimii 5 ani volumul remitențelor a crescut continuu, în 2014 PIB-ul a crescut cu 4,6%, iar fiecare a 4-a gospodărie casnică din Republica Moldova era dependentă de veniturile din remitențe, iar circa $\frac{1}{4}$ din PIB-ul țării se bazează pe remitențe [4, p.18].

Trebuie să recunoaștem că remitențele constituie un element semnificativ pentru dezvoltarea economică a țării, precum și un mijloc de reducere a sărăciei. Actualmente, migranții moldoveni transferă anual în țară peste 1,6 mld. dolari USA [5]. Așadar, numărul de migranți din totalul populației, volumul remitențelor și ponderea acestora în PIB constituie variabile economice importante pentru dezvoltarea politicilor economice din Republica Moldova. Fluxurile financiare ale migrației - remitențele, au un impact atât la nivel macro și micro al economiei în Republica Moldova [6].

În ceea ce privește, definirea termenului de remitențe acesta deseori creează confuzii, datorită inexistenței unei definiții viabile. Majoritatea studiilor utilizează definiția FMI, conform căreia remitențele cuprind trei componente ale balanței de plăți: compensațiile angajaților, remitențele muncitorilor și transferurile migranților. Compensațiile angajaților reprezintă câștigurile muncitorilor care se află în străinătate mai puțin de 12 luni, în timp ce remitențele muncitorilor constituie câștigurile celor care se află peste hotare mai mult de 12 luni. Transferurile migranților înglobează „avuția netă a migranților care muncesc când într-o țară, când în alta” [7, p.140].

În același timp, datele oficiale privind remiterile totale ale migranților este dificil de realizat, deoarece acestea intră în țară prin diverse canale, atât oficiale cât și neoficiale. Practic în Republica Moldova nu există o sursă națională care să contabilizeze permanent veniturile emigranților moldoveni remise în țară. În general datele sunt furnizate în mare parte de către Banca Națională a Moldovei în baza balanței de plăți și a Biroului Național de Statistică, estimând valoarea remiterilor în baza sondajelor BGC.

Dinamica datelor privind remitențele în baza diverselor studii sugerează că, începând cu mijlocul anilor '90, aceste venituri au crescut în mod continuu, atinând maximumul în anul 2008, înainte de dezlănțuirea crizei financiare globale. După scăderea înregistrată în anul 2009, remitențele înregistrează, începând cu anul 2010 până în 2015, o tendință de ascensiune lentă [6].

În ultimii ani, remitențele au constituit circa 20-26% din PIB, după Tadjikistan și Kirgîzstan, Republica Moldova rămâne a fi țara cu cea mai mare dependență de remitențe în regiune [8, p.20]. Per ansamblu, circa un sfert din populația țării au beneficiat și continue să beneficieze de remitențe, reprezentând o sursă de ieșire din sărăcie pentru majoritatea gospodăriilor casnice. O pondere semnificativă a gospodăriilor beneficiare de remitențe este înregistrată în mediul rural față de cel urban, respectiv 26,4 și 20,6 procente înregistrate în anul 2014. În același timp datele CBGC atestă faptul că, în 2009-2014 remitențele au constituit peste jumătate din venitul disponibil al gospodăriilor casnice din țară, dependente de remitențe, reprezentând 57,1% în 2014. Efectul acestora explică că, din 2010 ponderea populației situate sub pragul sărăciei absolute a fost în scădere continuă, constituind circa 11,4% în totalul populației țării în 2014, față de 26,3% în 2009 [3, p.42-43].

Fluxurile financiare care intră în țară de la emigranți contribuie la reducerea sărăciei absolute și stimularea bunăstării, însă provoacă creșterea de inegalități între gospodăriile care beneficiază de remitențe și cele care nu beneficiază de sursele respective. Conform estimărilor Băncii Mondiale, remitențe au influențat reducerea inegalităților – coeficientul Gini fiind de la 0,29 până la 0,22 [8, p.20].

Însă, distribuția și structura venitului disponibil pe chintele confirmă că, veniturile din remitențe aprofundează discrepanța între gospodării. Se atestă că cele mai mari cuantumuri ale remitențelor se regăsesc în chintele de sus ale distribuției, 18,9% [9, p.13] iar această diferențiere este mai semnificativă în mediul rural. Distribuția 80/20 pentru veniturile disponibile totale este aproximativ aceeași, de circa 3,3 și 3,1 respectiv mediul urban și rural, atunci când în cazul remitențelor, acest indicator este de 8,5 pentru urban și 10,2 pentru rural [2, p.133].

În același context, nelipsită de importanță, devine și migrația internă a populației Republicii Moldova, iar efectele sunt îngrijorătoare pe plan intern.

În ultimii trei ani 2013-2015, fluxul migrației interne a constituit aproximativ **107,9 mii** persoane, conform datelor Biroului Național de Statistică. Numărul de persoane mobile intern rămâne a fi destul de important, în special pentru localitățile, implicate mai activ în procesul de migrație internă. În anul 2015 un nou domiciliu și-au găsit 38,7 mii persoane, în anul 2014 – 35,8 mii, iar în anul 2013 – 33,4 mii. Indicele de mobilitate al populației, în anul 2015, a înregistrat o valoare de 10,9 persoane la 1000 de locuitori comparativ cu 10,1 în anul 2014.

Indiferent de motivele care determină migrația internă, fie de ordin social, financiar sau de altă natură, în ultimii ani s-a conturat un anumit număr de localități preferate de migranții interni. Topul preferințelor persoanelor ce își schimbă locul de trai, rămâne municipiul Chișinău. În ultimii trei ani în capitală au imigrat din alte localități ale țării circa 13,3 mii anual. Chișinăul atrage, astfel,

circa o treime din toți imigranții interni a țării. Pe lângă Chișinău, a doua localitate este municipiul Bălți, în care se strămută cu traiul în mediu 1,4 mii persoane anual. Alte două destinații, în ultimii 3 ani, sunt raioanele Ialoveni și Strășeni, unde s-au strămutat cu traiul în mediu 1,2 mii persoane anual [10].

Fenomenul migrației interne reprezintă un proces normal și firesc într-o societate în curs de dezvoltare, în cădere dreptul cetățeanului la libera circulație internă există: „*Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară.*” art.27, cap.II Constituția Republicii Moldova

Dar, din punct de vedere economic, există anumite asimetrii de dezvoltare în rândul localităților implicate în activitatea de mobilitate internă. În primul rând, se referă la populația aptă de muncă, părăsind localitatea spre a se stabili cu traiul în alta, se aduce o valoare adăugată pozitivă activității economice a orașului / satului în care a imigrat, cu condiția de integrare pe piața muncii, cu asigurarea veniturilor necesare, iar pe de altă parte, se va cheltui mijloace bănești tot în această localitate, contribuind, astfel, dublu la majorarea fluxurilor financiare locale. În cazul situațiilor pesimiste de neintegrare pe piața muncii și dependența de protecția socială din partea statului, populația mobilă intern ar putea deveni o povară pentru bugetele locale și de stat.

Același lucru se referă și la persoanele cu dezabilități sau aflate la întreținere care trăiesc din pensii sau alocații sociale, din cauza veniturilor joase participă într-o măsură mai mică la migrația internă și cea externă. Așadar, imigranții interni pot sprijini mai mult sau mai puțin noua localitate de domiciliu, însă pentru localitatea din care s-a emigrat, plecarea unui locatar poate fi o pierdere cu consecințe pentru dezvoltarea comunității.

Din punct de vedere statistic, persoanele care își schimbă locul de trai sunt în mare parte apte de muncă, având o proporție de 89%, determinantă fiind grupa de vârstă 20-49 ani. Fluxul de sosiri / plecări, privit prin prisma de gen, a constituit 57% femei și respectiv 43% bărbați. Aproximativ 2/3 din numărul total al populației care și-au schimbat locul de trai în anul 2015 provin din mediul rural [10].

În general, persoanele migrante intern, de obicei, contribuie la majorarea productivității și a consumului în noile locuri de trai. Perduranții siguri sunt localitățile de unde se pleacă, iar în această situație sunt anume satele din Moldova, în virtutea faptului că circa 2/3 din numărul total al populației care își schimbă locul de trai sunt din mediile rurale, indicatorul mobilității fluctuând de la an la an între 9-13 persoane plecate la mia de locuitori din mediul rural.

Migrația internă se reflectă în gradul de urbanizare al țării, de 42,40% în 2015 fiind cel mai jos din regiune. În prezent populația rurală a Moldovei este lent în scădere, fiindcă populația tânără, fie se strămută cu traiul la oraș sau pleacă în afara țării. Către sfârșitul anului trecut ponderea populației rurale s-a re-

dus cu 0,9 p.p. în timp de 5 ani, iar față de acum 10 ani, cu 1,3 p.p. [11]. Prin urmare, diminuarea populației Moldovei se produce pe seama pierderii locuitorilor anume de către satele din țară.

În aceste condiții, politicile naționale de dezvoltare trebuie să includă fenomenul depopulării satelor Moldovei în elaborarea politicilor de dezvoltare umană. Viața de la sat rămâne neatrăgătoare pentru populația tânără și aptă de muncă. Deși, per ansamblu, este recunoscut impactul pozitiv în dezvoltarea țării al orașelor Chișinău și Bălți prin concentrarea resurselor economice, financiare și investiționale, totuși se produce asimetrie și inegalități extrem de pronunțate de dezvoltare teritorială.

Decalajul de dezvoltare social-economică este confirmat inclusiv de migrația populației, sărăcia, lipsa locurilor de muncă, infrastructura subdezvoltată, nivelul inferior de remunerare al angajaților din sectorul bugetar și cel real, evoluția bugetelor locale, care sunt doar o parte din neajunsurile cunoscute ale depopulării satelor. Conform datelor Ministerului Economiei Republicii Moldova în anul 2014 rata sărăciei absolute în sate reprezenta 16,4%, în timp ce în orașele mari – 2,2%, iar în orașele mici – 8,4%. Astfel, rata sărăciei în mediul rural este de 7,5 ori mai mare decât în orașele mari și de 2 ori mai mare decât în orașele mici [4, p.18].

Migrația reprezintă unul dintre factorii care determină configurarea realităților la care este supusă Republica Moldova, iar acestea conduc la transformări în dinamica structurii mobilității sociale. **Mobilitatea socială reprezintă mișcarea și accesul categoriilor de populație la pozițiile și statusurile sociale din societate.** Aceste schimbări de structură ai mobilității sociale contribuie la apariția unor dezechilibre de status, poziție socială la nivel individual și de grup. Fenomenul de mobilitate socială marchează dezvoltarea umană prin formarea și consolidarea clasei de mijloc și reducerea inegalităților dintre categoria celor mai bogați (quintila V 20%) și cea mai săracă (quintila I 20%) raportată la veniturile și cheltuielile categoriilor de populație.

Structura socială a societății contemporane este determinată de diverse tipuri de mobilitate socială: orizontală, presupune mișcarea individului de la o poziție socială la alta, nemodificând statutul social, având loc în cadrul aceluiași nivel de poziții în ierarhia socială; verticală, reprezintă traiectoria individului / grupului între poziții aflate la diferite niveluri în ierarhia socială.

În același timp, poate fi ascendentă, dacă statusul social crește, și viceversa descendentă, în cazul descreșterii statusului, or inter-generațională - traiectoria ce schimbă statusul social al copiilor în raport cu cel al părinților. Iar fenomenul migrație din țară determină procese de mobilitate socială, condiționate de transformările social-economice, politice și socio-culturale din societate, amplificate de crizele politice și economice.

Potrivit teoriilor postindustriale, conceptul de clasă în stratificarea socială este substituit cu perspectiva unei mobilități sociale continue în straturi sociale bazate pe prestigiu ocupațional sau status social-economic. În acest sens, abordarea multidimensională a stratificării sociale contemporane are la bază următoarele criterii, ce influențează mobilitatea socială:

- venituri, avere – stratificare economică;
- putere, influență publică – stratificare politică;
- prestigiul profesiei / ocupației – stratificare profesională;
- nivelul de educație / instruire – stratificare intelectuală [12, p.83].

Aceste criterii contribuie la configurarea clasei sociale de mijloc – element important al dezvoltării și echității sociale. În acest context, semnificația socială a clasei de mijloc în societate este relaționată de alternativa polarizării sociale generatoare de inegalități, instabilitate, insecuritate și tulburări sociale. Constituirea unei clase de mijloc durabile este asociată, de regulă, cu promovarea egalității sociale, stabilității, bunăstării, economiei de piață funcționale și democrației, etc. [13, p.47].

Migrația, creșterea nivelului de sărăcie determină la rândul lor modificări la scară înaltă a statusul social al majorității populației Republicii Moldova. Formarea clasei de mijloc în Republica Moldova este afectată de creșterea nivelului de sărăcie, schimbarea sistemului de orientări valorice, transformarea familiei ca instituție socială, erodarea instituției muncii ca instrument fundamental pentru obținerea unui venit înalt și a unui status social înalt.

Cheltuielile medii ale celor mai sărace 10% din populație sunt de circa 4,6 ori mai mici, decât ale celor mai înstărite 10% din populația țării. În Republica Moldova cea mai redusă mobilitate socială o au gospodăriile casnice formate din 5 și mai mulți membri, datorită nivelului mai ridicat de sărăcie, care în aceste gospodării constituie 19,5%, adică de 2,2 mai mult decât în gospodăriile casnice compuse până la 5 membri. Mobilitatea socială a gospodăriilor casnice se află în dependență directă de mediul de reședință, de numărul de membri al familiei.

Astfel, conform datelor oficiale, mediul rural în 2014 înregistra cel mai mare nivel de sărăcie al gospodăriilor casnice cu mai mulți membri de 12,7%, cu 1,3 p.p. mai înalt decât media pe țară [4]. Gospodăriile casnice mari necesită mai multe cheltuieli pentru întreținere (îmbrăcăminte, încălțăminte, educație, sănătate etc.), respectiv necesitățile acestor familii sunt mai mari în comparație cu familiile fără mulți membri, ceea ce mărește riscul de plasare sub limita sărăciei și de reducerea posibilităților de mobilitate socială.

Contribuția politicilor naționale în domeniul migrației la dezvoltarea țării.

La etapa actuală Republica Moldova a dezvoltat un cadru instituțional capabil să formuleze politici migraționale, raportate la aspirațiile europene a guve-

rnării naționale. În acest sens, la nivel de autorități publice centrale activează în cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, direcția Politici migraționale și demografie, pe filiera economică Ministerul Economiei dispune de atribuții nemijlocite pentru crearea posibilităților investiționale favorabile în Republica Moldova în scopul promovării investițiilor interne și externe, în special remitențele în dezvoltarea țării. În acest scop, Guvernul Republicii Moldova a extins programul pilot de atragere a remitențelor în economia națională prin intermediul PARE 1+1 (www.odimm.md) până în 2015 cu un buget în sumă de circa 32 mil. MDL.

Scopul acestei politici constă în facilitarea accesului migranților la resursele de finanțare și canalizarea remitențelor în dezvoltarea economică a țării prin intermediul promovării bunelor practici, inovațiilor, know-how-urilor din mediul de afaceri a statelor gazda a migranților moldoveni. Rezultatele acestor politici de implicare a migrației în dezvoltarea țării se axează pe crearea noilor locuri de muncă și, într-o anumită măsură, aportul la soluționarea problemelor sociale.

Un alt rol semnificativ în gestionarea migrației în Republica Moldova îl au birourile naționale specializate în domeniul migrației. Astfel, Biroul Migrație și Azil (BMA) dispune de competențe directe în formularea și aplicarea politicilor naționale în domeniul migrației și azilului. În acest scop BMA îi revine misiunea de a elabora Raportul analitic al profilului migrațional extins în baza Listei indicatorilor stabiliți în domeniul migrației.

Un alt moment în evoluția instituțională a politicilor migraționale a fost crearea Biroului pentru Relații cu Diaspora (2012), având misiunea de a asigura cadrului coerent și compresiv de politici pentru mobilizarea comunităților diasporale la dezvoltarea țării. Astfel, în februarie 2016 a fost elaborat și adoptat, în conformitate cu politica Guvernului, documentul de politici "Diaspora 2025" ce are ca obiectiv implicarea pro-activă a diasporei în procesele de dezvoltare a țării.

Majoritatea documentelor de politici, elaborate de guvernarea națională, în ultimii ani denotă promovarea trecerii de la modelul de dezvoltare bazat pe consum la o nouă paradigmă de dezvoltare orientată spre inovații și investiții. Din perspectiva mobilității, în Acordul de Asociere UE - Republica Moldova, unul din angajamentele asumate de guvernarea Republicii Moldova constă în aprofundarea dialogului și cooperării în domeniul migrației, mobilității, azilului și managementului de frontieră ajustate la cadrul de politici migraționale ale UE.

În contextul dezvoltării aspirațiilor europene, migrația și-a găsit reflectare în art.14 și art.32 a Acordului de Asociere UE - Republica Moldova. Aceste prevederi creează premise pentru facilitarea și promovarea migrației în beneficiul dezvoltării țării.

O provocare pentru politicile naționale expuse în Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020) și Planul de acțiuni de implementare a acestuia (2011-2015) constituie reintegrarea și reîntoarcerea migranților moldoveni. Conform studiilor recente în domeniul migrației, circa 370 de mii sunt considerați migranți pe termen lung, iar 109 mii sunt migranți mobili dintre care circa 50% din numărul de migranți și-au exprimat intenția de a se reîntoarce în țară.

În ultimii 5 ani migrația și dezvoltarea au fost recunoscute și incluse pe agenda națională de dezvoltare. În acest context a început aplicarea unui mecanism complex nou de integrare a migrației în strategiile de dezvoltare a țării, prin intervenții de ordin instituțional, juridic, crearea de modele și activități cu participarea și implicarea migranților în dezvoltarea durabilă atât la nivel național, cât și local. Însă, la moment, cele mai multe acțiuni de politici au fost realizate mai mult la nivel național, decât local, fapt ce denotă un decalaj în intervențiile de susținere a migrației pentru dezvoltarea Republicii Moldova pe segmentul național-local.

Un model al migrației, promovat de curând, reprezintă mobilitatea circulară a persoanelor, ca o soluție de diminuare a efectelor negative ale migrației și sporirea de beneficii atât țărilor de origine și gazdă, cât și migranților de muncă, constituind un mecanism semnificativ de avantaje pentru dezvoltare.

Interesul față de mobilitatea migrațională a sporit în ultimii ani, reprezentând unul din instrumentele de politici migraționale, care contribuie la rezolvarea și diminuarea unui șir de probleme sensibile prin intermediul revenirii în patrie a forței de muncă calificate, cu noi experiențe, crearea de noi întreprinderi și diminuarea migrației ilegale.

Însă este important de a sublinia un specific al migrației temporare a populației peste hotare. Frecvent, intenția de emigrare peste hotare pentru o perioadă temporară se transformă în șederea pentru o perioadă nedeterminată. Majoritatea migranților nu sunt siguri în ceea ce privește perspectivele de viitor, deseori emigranții circulari sunt în așteptarea schimbărilor care ulterior ar putea influența deciziile de revenire în țara de origine. Decizia de a se stabili peste hotare sau de a reveni în țară depinde de circumstanțele sociale, economice și politice atât din țara de origine, cât și din cea de destinație. Unele studii de specialitate subliniază momentul că, decizia de revenire în Republica Moldova persistă la migranții cu vârsta de peste 40 ani, iar descendenții migranților născuți în străinătate sau care s-au reîntregit în familii la o vârstă timpurie, sunt predispuși și au o probabilitate mai înaltă de a se integra în țările de destinație. Acest moment influențează asupra mobilității sociale a diferitor categorii de populații [14].

Prin urmare, migranții circulari și temporari reprezintă noii actori ai migrației moldovenești și necesită valorificare printr-un cadru de politici bazat pe drepturi, care să asigure și să faciliteze mobilitatea. În acest sens, parteneriatele pe-

ntru mobilitate încheiate cu țările semnatare constituie un cadru adecvat pentru promovarea incluziunii social-economice, și crearea unui mediu favorabil pentru aspirațiile europene ale Republicii Moldova în materie de migrație și azil.

Bibliografia:

1. International Migration 2015.
<http://www.un.org/en/development/desa/population>
2. Profilul Migrațional extins al Republicii Moldova. 2013. – Chisinau, OIM Moldova.
3. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2009-2014. Raport analitic, MAI, Biroul Migrație și Azil. - Chișinău, 2015.
4. Raportul privind sărăcia în Republica Moldova 2014. – Chisinau, Ministerul Economiei, 2015.
5. Morcoțilo I., Fala A. Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova: analiză instituțională. - Chișinău, februarie, 2014.
www.expert-grup.org
6. Prohnițchi A., Lupușor A. Opțiuni privind valorificarea remitențelor și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova. - Chișinău, 2013
7. OECD International migrant remittances and their role in development. OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition
8. Sărăcie și prosperitate partajată în Moldova: progrese și tendințe. Raportul Grupului Băncii Mondiale, 2016.
9. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2014. Rezultatele Cercetării Bugetelor Casnice. BNS. - Chișinău, 2015.
10. Situația demografică în Republica Moldova în anul 2015.
www.statistica.md
11. Numărul populație stabile în Republica Moldova la 1.01.2016.
<http://www.statistica.md/>
12. Colațchi A. Factorul marginalizării în procesul migrațional. // Mosneaga V. (Coord.): Migrația de muncă din Republica Moldova: factorii de propensiune ai procesului. - Chișinău, USM, 2015.
13. Mîndru V. Stratificarea socială după nivelul de trai: percepții ale populației. // Revista de filozofie, sociologie și științe politice. nr.1(158), 2012
14. Cheianu-Andrei D. Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii. - Chișinău, 2013,
www.iom.md

Prezentat la redacție
la 13 octombrie 2016

**COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ**

**REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA ÎN SPAȚIUL
GEOPOLITIC: DINAMICA COMUNICĂRII POLITICE**

Mihai LESCU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de
Jurnalism și Științe ale Comunicării

Doctor în științe politice, conferențiar universitar

lescumihai@mail.ru

The goal of the article is to follow development of the political relations between Republic of Moldova and Romania and their impact on the media activity. The historical course of the Moldovan-Romanian relations is examined in the frame of the common geopolitical space. Is carried the periodization of these relations (four periods, between 1991-2016). The paper highlights the peculiarities of the national media coverage for events occurring in this sphere. They are highlighted major themes of media messages, set the main subjects of media interventions. Particular attentions given to the author of the interrelationship of the media and politics.

Keywords: international relations, media-coverage of bilateral relations, political dialogue, Moldovan mass media, subjects of media.

Statul, ca subiect de drept internațional, reprezintă unitatea spațială aflată într-un anumit loc geografic, care pentru a exista și a se dezvolta vădește înclinația de a stabili relații atât politice, cât și economice cu alte țări, întâi de toate cu cele învecinate, dând astfel naștere unui spațiu de interes geopolitic și geoeconomic mai extins, denumit regional, unde fiecare dintre statele care fac parte din această zonă geopolitică comună se manifestă și influențează evenimentele regionale în dependență de mai mulți factori ce-l caracterizează, principalii fiind dimensiunea teritorială, ca efectiv numeric al populației, ca potențial, ca nivel de dezvoltare social-politică și economică, și nu în ultimul rând tehnologică și informațională.

Referitor la sintagma *spațiu geopolitic*, experții constată că această noțiune „poate fi atribuită oricărui teritoriu, cu condiția analizei complexe și integrale a tuturor relațiilor dintre componentele geografice, social-economice și politice” [1, p.89]. În acest context, apare firească și oportună considerarea relațiilor dintre Republica Moldova și România în cadrul unui spațiu geopolitic tradițional, perpetuat din vremuri ancestrale.

Republica Moldova și România, circumscrise unui spațiu geopolitic, marcat de „un evident caracter de obiectivitate, fiind ansambluri teritorial-funcționale care există independent de optica de identificare” [1, p.92], și-au construit relațiile în baza circumstanțelor de tranziție spre democrație autentică. La 27 august 1991, în Declarația de independență, Parlamentul Republicii Moldova reclama faptul că „Parlamentele multor state în declarațiile lor consideră înțelegerea încheiată la 23 august 1939, între Guvernul URSS și Guvernul Germaniei, ca nulă”, cerând „lichidarea consecințelor acestuia”, gest salutat de Guvernul României care, într-o declarație, sublinia că „Proclamarea unui stat românesc independent pe teritorii anexate cu forța în urma înțelegerilor secrete stabilite prin pactul Molotov-Ribbentrop reprezintă un pas decisiv spre înlăturarea pe cale pașnică a consecințelor nefaste”, iar în declarația Parlamentului României, din 3 septembrie 1991, se sublinia că decizia Parlamentului Moldovei consacră aspirația profundă de libertate și independență a românilor de dincolo de Prut și că „în noile condiții create de declararea independenței, se deschid perspective favorabile dezvoltării colaborării și legăturilor multiple dintre cele două state vecine, ce descind din trunchiul unic al poporului român, așa cum acesta s-a format istoricește”.

Procese de democratizare din Republica Moldova au fost accelerate și de noile realități geopolitice din regiune, exemplul României de după revoluția din 1989. România a fost prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova, la 27 august 1991, și primul stat care a stabilit relații diplomatice la nivel de ambasadă cu Guvernul de la Chișinău. Construcția unui stat de drept și a unei economii de piață, dar mai cu seamă revendicările de ordin politic și social, înaintate de conducerea Republicii Moldova și de forțele democratice s-a confruntat cu proteste din partea minorităților rusofone din centrele industriale, care se pronunțau împotriva grafiei latine, limbii române, dar mai cu seamă simțeau frica unei eventuale „reunificări a pământurilor românești”, au dus la instabilitate și confruntări interetnice, ducând la dezlănțuirea unui adevărat război de „nesupunere” autorităților centrale din partea elementelor separatiste din regiunea stângă a Nistrului, care erau susținute moral și armat de Federația Rusă, fapt ce a dus ulterior la crearea așa-numitei Republici Moldovenesti Nistrene, precum și la tentative de fragmentare a teritoriului, întreprinse la sudul țării.

Între anii 1991 și 2016, raporturile dintre cele „două state românești”, în tratarea Bucureștiului, și „două state vecine”, în interpretarea Chișinăului, au cunoscut „poduri de flori”, dar și „poduri cu spini” (Nicolae Dabija). Avalanșa de evenimente care au avut loc în acest răstimp în spațiul geopolitic în cauză s-au răsfrânt totalmente și asupra proceselor de comunicare politică din și dintre Republica Moldova și România. Ea s-a dovedit a fi destul de întortocheată din cauza dificultăților de ordin politic și social-economic cu care se confruntă Republica Moldova, dar și datorată comportamentului imprevizibil, nediplomatic

al unor personaje de la vârful puterii, precum și insuficienței culturii politice și nerespectării deontologiei profesionale de către jurnaliști.

De-a lungul anilor de tranziție a țării spre democrație, în atmosfera social-politică s-au manifestat permanent trei curenți: două diametral opuse - unionist (proromân) și filorus, iar al treilea - independentist. În această situație, curentul care, la o anumită perioadă, reușește să domine spațiul public, promovează principiile politicii interne și externe, pe care încearcă să o facă auzită și văzută cu ajutorul mass-mediei. Așa cum spațiul public este încă fragmentat, Republica Moldova se confruntă cu o stare social-politică instabilă și fluctuantă în context intern și extern, care developează mai multe curenți și lacune în dialog cu Bucureștiul.

Din punct de vedere cronologic, intervalul de timp 1989-1994 poate fi considerat drept prima perioadă a relațiilor dintre Republica Moldova și România. Unii autori, pornind de la consemnarea trezirii conștiinței naționale, revenirea la grafia latină, obținerea suveranității și independenței îi atribuie aceste perioade calificativul „romantică”. De asemenea, acest răstimp a fost unul de stabilire a relațiilor diplomatice cu România, exprimat în vizite reciproce ale oficialităților de pe ambele maluri ale Prutului, dar mai cu seamă ale demnitarilor de la Chișinău, cu excelență în declarații și gesturi măgulitoare la adresa Bucureștiului, toate acestea încetățenindu-se pe larg la acea vreme la radio, tv și în paginile ziarelor și revistelor.

Tot pe atunci, în 1992, au demarat negocierile pentru încheierea unui tratat politic de bază, părțile nereușind să ajungă la un acord asupra denumirii documentului și a limbii în care acesta să fie redactat. Autoritățile de la București au insistat ca tratatul să se numească „de fraternitate”, motivând că documentul trebuie să oglindească relațiile speciale dintre România și Republica Moldova. Experții români au cerut, de asemenea, ca tratatul să fie redactat în limba română, în timp ce Chișinăul susținea că limba oficială a Republicii Moldova este „limba moldovenească” [2].

În anul 1994, practic, s-a încheiat etapa „romantică” a relațiilor bilaterale: rezultatele sondajului sociologic „La sfat cu poporul” au indicat că peste 90% din cetățenii Republicii Moldova, prezenți la urne în ziua de 6 martie, nu agreează ideea unirii cu România; la 27 august 1994, a intrat în vigoare Constituția Republicii Moldova, care prevedea, la articolul 13, că „limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine”.

Ambele decizii ale Chișinăului au fost criticate dur la București. Dar criticile s-au dovedit a fi ineficiente: premierul moldovean Andrei Sangheli, lider al Partidului Democrat Agrar, ajuns la putere, condiționa, la 20 iulie 1994, o reală colaborare bilaterală de acceptarea faptului că România și Moldova sunt doar două state „și nu două state românești” [2].

Începuse o nouă perioadă a raporturilor bilaterale, care, după noi, poate fi numită convențional „a iluziilor pierdute”, ce s-a menținut până în 2000. În acest răstimp, nu fără suportul mass-mediei, identitatea de limbă și cultură, originile comune și tradiția istorică s-au transformat din aspirații și premise reale ale unor legături privilegiate în subiecte de polemici oficiale generând anumite tensiuni.

În perioada „romantică” marile priorități ale diplomației moldovenești, dar și ale mass-mediei de la noi, ca exponent al libertății de exprimare și democratizării societății au fost: recunoașterea independenței Republicii Moldova; consolidarea securității și stabilității țării prin recunoașterea și respectarea de către statele lumii a statutului său de neutralitate permanentă; afirmarea Moldovei ca actor internațional prin integrarea sa „cu pași mici” în cadrul principalelor organizații internaționale; stabilirea și dezvoltarea relațiilor bilaterale cu țările lumii și, în primul rând, cu principalii săi parteneri strategici; asigurarea și menținerea sprijinului comunității internaționale în vederea soluționării echitabile a problemei transnistrene, precum și pentru determinarea Federației Ruse să-și retragă trupele de pe teritoriul țării noastre; și, desigur, integrarea europeană a Republicii Moldova, prin filiera Europei de Sud-Est [3, p.8].

Unele din prioritățile menționate mai sus au fost, evident, îndeplinite. Dar odată cu înaintarea pe calea democrației puterea politică de la Chișinău tot mai mult se convinge că în calea dezvoltării unei colaborări trainice și multilaterale cu România apar mai multe obstacole imprevizibile, actorii geopolitici care le creează fiind interesați să-și promoveze în acest spațiu geopolitic regional interesele strategice proprii. În consecință, unele obiective strategice în relațiile cu România, pe care Republica Moldova considera că le va atinge într-un timp record, dar și alte probleme, precum consolidarea securității și stabilității țării, retragerea trupelor străine de pe teritoriul său, soluționarea definitivă a problemei transnistrene și reintegrarea țării, au rămas menționate cu „minus” atât pe agenda clasei politice, cât și în cea a mass-mediei.

În anii 1989-1994, cele mai importante teme ale mass-mediei, care au marcat în mare parte relațiile moldo-române, au fost: mediatizarea pe larg a acțiunilor legate de mișcarea democratică și militarea pentru menținerea în societate a spiritului luptei de eliberare națională; afirmarea suveranității și independenței țării în contextul dezvoltării relațiilor de „fraternitate” cu România, care au dus la divizarea mass-mediei în *naționale* (pro-românești) și „*inter-frontiste*” (pro-ruse), aflate în confruntare care se făcea simțită în reflectarea problemelor de identitate națională, alfabet latin și limba română; lupta inegală a mass-mediei democratice cu mașina propagandistică a altor țări, subordonată intereselor politice în regiune, care au inspirat și susținut mișcarea separatistă, urmărind pe această cale zădărnicierea apropierii Republicii Moldova de România.

Mediatizarea relațiilor Republicii Moldova cu România, în această perioadă s-a axat pe mesaje vizând: suveranitatea și independență națională; „podul de flori” peste Prut; relațiile „româno-române”; „două state românești”; „Să ne ținem de neamuri!”; Frontul Popular; Marea Adunare Națională; pactul „Ribbentrop-Molotov”; dar și Înterfront / „Unitate-Единство”; „amestecul României în afacerile interne ale Republicii Moldova” ș.a.

Pe parcursul celei de-a doua perioade edificarea relațiilor bilaterale moldo-române s-a observat efortul de a promova „parteneriatul privilegiat”. În acești ani a fost modificat și sistemul politic din Republica Moldova. În spiritul sistemului politic modificat (Republica Moldova a devenit republică parlamentară), s-a dovedit a fi fluctuantă nu numai politica internă și externă a tânărului stat, dar și activitatea mass-mediei.

În acești ani statul român încearcă o apropiere de Chișinău, transmite pe cale diplomatică și prin mass-media mai multe semnale vizând înclinația spre colaborare, care, din păcate, nu erau luate în seamă de autoritățile moldovenești. Trecuse primii ani de euforie și clasa politică de la noi devenise „mai precaută” în acțiuni și declarații, având acum de rezolvat mai multe probleme ce țineau de încercările de a consolida democrația și economia de piață. Dar dezamăgirea și neîncrederea în evoluția mai departe a Moldovei ca stat suveran și democratic a fost o dispoziție generală ce domina la acel moment societatea, făcând ca și mass-media să evolueze în aceeași albie, fiind supusă unor transformări profunde dictate de noile realități geopolitice din regiune.

În acei ani, temele relevante privind relațiile moldo-române, care au cunoscut o largă reflectare în mass-media, au fost: oscilarea poziției mass-mediei de la dragoste „de soră” până la ură în relațiile cu România, atitudine impusă de politica imprevizibilă dusă de către guvernarea de la Chișinău, dar și de cea de la București, ca reacție la „ieșirile” necalculate ale politicianilor moldoveni; afirmarea direcției pragmatice a discursului mediatic, cu explorarea nu atât a zonei politicului, cât a relațiilor comercial-economice dintre cele două țări; abordarea în contradictoriu (pro-contra) de către mass-media de pe cele două maluri ale Prutului a problematicei legate de semnarea „Tratatului de fraternitate” și a „Tratatului (regimului) de frontieră” între cele „două țări / state românești” (viziune a politicianilor și a mass-mediei din România) și: „între două state / țări vecine / învecinate” (viziune a oamenilor politici și a presei moldovenești).

În acest segment de timp cunoaște dezvoltare dialogul politic dintre cele două țări la nivelul puterii centrale: președinții de țară s-au întâlnit de 4 ori, iar președinții de parlament / senat - de trei ori, evenimente oglindite pe larg de mass-media. Tot în acest context, de notat, contribuția substanțială a mass-mediei de pe cele două maluri ale Prutului în informarea publicului cu privire la 22 de acorduri bilaterale, semnate în această perioadă între părți, în diverse domenii de interes comun, cât și elucidarea altor probleme: deschiderea a celor trei

puncte de control vamal unic, negocierea documentelor de bază privind zona economică specială Iași-Ungheni, precum și a zonei economice libere Galați-Giurgiuilești-Reni, sprijinul acordat de România privind includerea Republicii Moldova în Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Mediatizarea problematicii relațiilor economice dintre Republica Moldova și România, precum și buna evoluție a relațiilor dintre România și Ucraina au facilitat crearea a două euroregiuni: Dunărea de Jos (1998) și Prutul de Sus (2000).

Mai mult decât atât, după aproape șapte ani de tratative dificile, Chișinăul și Bucureștiul au reușit să negocieze și să parafeze, la 28 aprilie 2000, „Tratatul de parteneriat și colaborare între Republica Moldova și România”. Astfel, s-a reușit elaborarea unui document politic prin care, pe de o parte, Chișinăul și Bucureștiul recunoșteau caracterul special al relațiilor lor bilaterale, întemeiate pe „legături cu rădăcini în trecutul istoric și comunitatea de cultură și limbă”, iar pe de altă parte, ambele părți stabileau obiectivele și principiile directe ce aveau să ghideze viitorul „parteneriat privilegiat”, care ar fi urmat să se axeze pe sprijinul reciproc al eforturilor de integrare în structurile europene în cadrul unei Europe unite și pe angajamentul României „de a sprijini activ pe plan internațional acțiunile pe care le va întreprinde Republica Moldova pentru păstrarea unității și integrității sale statale ca subiect de drept internațional” [3, p.14].

Substanța mesajelor mediatice în acest răstimp viza: activitatea comisiilor pentru politică externă ale parlamentelor Republicii Moldova și al României; cea a Consiliului Interdepartamental Republica Moldova-România; cooperarea economică regională; relațiile dintre cele două țări în noul spațiu geopolitic; spațiul geopolitic regional; frontiera moldo-română; „Tratatul de parteneriat și colaborare”; acordul de frontieră; conflictul transnistrean - conflict înghețat; limbă de stat / moldovenească / română; „parteneriat privilegiat”.

În perioada „parteneriatului privilegiat”, cele două state au acordat atenție sporită problemelor economice, pe care încercau să le rezolve prin politica „pașilor mici”. Oricum, contrar așteptărilor, relațiile moldo-române, așa cum și-au găsit reflectare în mass-media, au ilustrat în această perioadă manifestarea a două tendințe bine conturate: una liberal-unionistă, iar cealaltă - statalist-prorusă. Astfel, rămânând pe orbita „pașilor mici”, atât clasa politică de la noi cât și mass-media s-au aflat, mai degrabă pe linia de expectativă, dacă nu de stagnare. Prin aceasta și se explică faptul că multe din realizările menționate mai sus au fost umbrite de probleme nesoluționate sau rezolvate parțial, cum ar fi eșuarea lansării unor proiecte infrastructurale comune, descurajarea investitorilor din România să inițieze proiecte investiționale de lungă durată în Republica Moldova ș.a.

Transformările politice de la București din toamna anului 2000 și de la Chișinău din februarie-aprilie 2001 au pus începutul unei noi perioade în relațiile moldo-române, ce a cuprins anii 2001-2008 și a fost dominată de „dublele

standarde”. Politicienii, aflați la guvernare în Republica Moldova insistau asupra mesajelor preponderent nostalgice, de glorificare a trecutului socialist / comunist, dând, la momentul revenirii la putere, tot mai mult predilecție vectorului estic al politicii externe a Republicii Moldova. Respectiv, și temele de afiș ale presei moldovenești din această perioadă rezultă din politica promovată de guvernare.

Subiectele mediatice de bază privind relațiile moldo-române s-au axat, în principiu, pe: menținerea liniei de suveranitate și independență a țării, ce se manifestă prin reacții dure, uneori inadecvate situației, din partea reprezentanților conducerii de vârf de la Chișinău, privind „amestecul” țării vecine în „treburile” Republicii Moldova; abordarea relațiilor politice moldo-române” sub presiunea unor actori geopolitici regionali, care încercau să debusoleze opinia publică în scopul reorientării țării spre integrarea în Uniunea Rusia-Belarus și alinierii la pozițiile geopolitice ale Rusiei în regiune; promovarea necondiționată de către mass-media națională a ideii de integritate teritorială a Republicii Moldova și susținerea eforturilor pentru soluționarea conflictului transnistrean și a problemelor de menținere a stabilității social-politice în sudul țării.

„Șubrezirea” vectorului european al politicii externe al Republicii Moldova era remarcată de media de la București, care începuse să exprime dubii în legătură cu „continuarea cursului de reforme democratice” început de Republica Moldova. La acel moment, nici guvernarea de la Chișinău, nici cea de la București nu operau cu o strategie de dezvoltare în continuare a relațiilor bilaterale. Replicile și observațiile venite din ambele părți pe cale diplomatică privind clarificarea stării de lucruri au complicat și mai mult dialogul dintre părți.

Dorind să iasă din capcana incertitudinilor, puterea politică din ambele capitale optează pentru pragmatism, deși problemele „spinoase” (identitatea românească a populației majoritare din Republica Moldova; denumirea limbii de stat - moldovenească versus română ș.a.) continuă să fie amplificate de mass-media.

Manifestând îngrijorare de cele ce se întâmplă, la 20 septembrie 2001, prim-ministrul român declară că Guvernul României nu mai este dispus să accepte duplicitatea autorităților de la Chișinău, atât în probleme de ordin economic, cât și în cele de ordin politic. În viziunea sa, „oficialii moldoveni una zic la București și alta fac la Chișinău” [4].

Cuvintele-cheie privind mediatizarea relațiilor Republicii Moldova cu România, în această perioadă ar putea fi rezumate, după cum urmează: campanie anti-românească declarată de Chișinău; PCRM - partid comunist cu „năravuri staliniste”; Uniunea vamală Rusia-Belarus; pragmatism moldo-român.

Eșecul planului „Kozak” din noiembrie 2003 este urmat de înrăutățirea relațiilor Republicii Moldova cu Rusia și, în paralel, de reorientarea bruscă a guvernării de la Chișinău spre aprofundarea relațiilor cu UE. Noua conjunctură regională oferă Chișinăului și Bucureștiului o nouă oportunitate pentru depășirea

blocajelor existente. În consecință, pe parcursul anului 2004 ambele capitale renunță la discursul ostil, iar veștile pozitive vin să ia treptat locul celor negativiste în tematica relațiilor moldo-române.

Datorită, în mare parte, susținerii acordate de România, în 2004 Republica Moldova este acceptată în calitate de observator la Procesul de Cooperare din Europa de Sud-Est (PCESE). De asemenea, România sprijină inițiativa președintelui moldovean cu privire la semnarea de către Rusia, Ucraina, România, OSCE, SUA și UE a unui pact de stabilitate și securitate pentru Republica Moldova.

Alegerea lui Traian Băsescu în calitate de președinte al României, în decembrie 2004, este urmată de impulsționarea dialogului moldo-român, V.Voronin mulțumind omologului său „pentru susținerea constantă a Chișinăului de către București în cadrul organizațiilor internaționale și regionale”. Integrarea europeană a Republicii Moldova și României devine platforma politică care facilitează apropierea dintre nou alesul președinte al României și președintele V.Voronin. Vectorul european devine o opțiune strategică pentru Republica Moldova, mai cu seamă, după aderarea României la UE, țara noastră semnând, în februarie 2005, „Planul de acțiuni UE - Republica Moldova”, acțiuni ce au condus la sprijinul popular și obținerea de către PCRM a majorității parlamentare în alegerile din 6 martie 2005. Oricum, cronologia relațiilor dintre Republica Moldova și România, de-a lungul mai multor ani se caracterizează printr-o oscilare continuă între „război și pace” [5].

Cea de a patra perioadă (anii 2009-2016), este marcată de însemnele „compromiterii poveștii de succes”, atât în privința relațiilor Republicii Moldova cu România, cât și în legătură cu integrarea europeană a țării.

Interpretând de pe aceste poziții mesajele mass-mediei, dar și discursurile politice ale oamenilor politici de la noi și de la București, menționăm că prăbușirea Republicii Moldova în „gaura miliardului furat” o califică drept o „poveste a insuccesului”, un „stat eșuat”, „capturat politic și economic de oligarhi”, cu o „mass-media apropiată în proporții enorme „de un singur partid din actuala garnitură de guvernare”.

Temele majore ale agendei politico-mediatică privind relațiile moldo-române, în această perioadă, au fost: incapacitatea clasei aflate la guvernare de a stopa criza politică în eşaloanele de vârf ale puterii, a elimina corupția și de a gestiona mersul cercetării „furtului secolului”; calificarea țării drept „stat eșuat” în incapacitate de a se gestiona și dezvolta de sine stătător, vehicularea tot mai pronunțată a ideii privind necesitatea alipirii la România; reflectarea mai multor exemple de corupție și de delapidări de fonduri publice, de abuz de putere a cadrelor de conducere, de luare de mită, cazuri ce nu pot fi duse la bun sfârșit din cauza implicării politicului și ale oligarhilor în activitatea mass-mediei și a puterii judecătorești; crearea de „fronturi comune”, „pro” sau „contra”, prin înregi-

mentarea politică a mass-mediei și exploatarea ei pe post de „sperietoare” și „răfuială politică”; folosirea vectorului european drept „bătă geopolitică”.

Atitudinea României față de Republica Moldova în acești ani a avut o motivație geopolitică: de a o reorienta pe făgaș european. O altă motivație a fost cea identitară, adică, solidaritatea cu „al doilea stat românesc”. Mediatizată pe larg peste Prut, cea de a doua motivație nu a fost acceptată / recunoscută de conducerea și majoritatea mass-mediei de la Chișinău. Abordarea aspirației geopolitice europene a Republicii Moldova, invocată de constant de România, rămâne a fi un subiect de actualitate.

Bibliografie

1. Frăsineanu D. Geopolitica. - București: Editura Fundației „România de Măine”, 2007.
2. Pecheanu G. Relațiile România – Republica Moldova - când calde, când reci, condimentate cu acuzații reciproce. [On-line]: <http://www.mediafax.ro/main-story/focus-relatiile-romania-r-moldova-cand-calde-cand-reci-condimentate-cu-acuzatii-reciproce-5440851> (Accesat 16.08.2016).
3. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). - Chișinău: Editura Cartdidact, 2009.
4. Premierul român declară că nu mai este dispus să accepte duplicitatea autorităților de la Chișinău. // Basa-press, 20 septembrie 2001.
5. Cinci ani de război și pace în relația București - Chișinău. [On-line]: <http://www.mediafax.ro/politic/cronologie-cinci-ani-de-razboi-si-pace-in-relatia-bucuresti-chisinau-ii-5447080> (Accesat 5.09.2016).

Prezentat la redacție
la 22 septembrie 2016

NOILE MEDIA – FACTOR REFORMATOR AL COMUNICĂRII POLITICE

Victor MORARU

Republica Moldova Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Secția Științe Sociale și Economice

Coordonator, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,

Liliana RUSU

Republica Moldova Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării

Doctorandă

În articol sunt analizate particularitățile structurale și semantice ale comunicării politice actuale. Sunt evidențiați factorii care contribuie la transformările ce intervin în sfera politico-mediatică: caracterul interactiv al noilor media, feed-back-ul în timp real dintre emițător și receptor, transparența informației și libertatea sporită de exprimare, facilitată de emergența și dezvoltarea noilor tehnologii. Studiul relevă etapele dezvoltării comunicării politice în raport cu evoluția IT. Autorii prezintă modelele relevante ale comunicării politice, urmăresc consecințele diversificării mari a suporturilor de informații, a perfectării tehnicii și metodelor din domeniul comunicării mediatice, examinează importanța factorului on-line în sfera comunicării politice, stabilesc particularitățile reformării comunicării politice, susținute de transformarea raportului dintre actorii politici și cetățeni. Autorii consideră că on-line componenta campaniei electorale reprezintă elementul inovator principal al modelului de comunicare politică de la începutul secolului XXI.

Cuvintecheie: comunicare politică, noile media, dialog democratic, personalizare, teatralizare.

The article analyzed the structural and semantic current political communication. Are highlighted factors contributing to changes that occur in the political-media sphere: interactivity of new media, feedback in real time between transmitter and receiver, transparency of information and freedom enhanced expression, facilitated by the emergence and development of new technologies. The study reveals the stages of development of political communication in relation to IT rises. The authors present the relevant models of political communication, aimed consequences of diversification of media, perfecting techniques and methods in the field of media communication, examines the importance of the factor online for the political communication, establish peculiarities of reforming political communication, supported by the transformation of relations be-

tween political actors and citizens. The authors consider that the online component of the electoral campaign is the main innovative element model of political communication at the beginning of XXI century.

Keywords: political communication, new media, democratic dialogue, spectacularization of politics, personalization.

Noțiunea complexă a *comunicării politice* însumează retorica politică, acatele de comunicare simbolică, dar și acțiuni cu conotație politică. Actualele studii în domeniu se axează, în mod tradițional, fie pe particularitățile generării mesajelor, fie preponderent pe conținut sau pe efectele produse [1]. Se configurează, drept corolar al acestor abordări, ideea cu privire la importanța caracterului intențional al comunicării politice, definirea ei în calitate de „comunicare ce vizează în mod direct politica” [2, p.20]. Astfel, intenția emițătorului vis-à-vis de mediul politic servește drept criteriu de clasificare a comunicării politice în trei categorii. Prima categorie include formele de comunicare ale actorilor politici, aplicate de către aceștia în vederea realizării unor obiective specifice. A doua categorie vizează comunicarea dintre societate în ansamblu și actorii politici, iar a treia – informațiile despre activitățile actorilor politici, dialogul indirect dintre politician și alegător, realizat prin intermediul presei. Primele două tipuri de comunicare, după părerea lui Brian McNair [3], pot fi caracterizate prin calificativul *adresate*, spre deosebire de a treia – denumită *comunicare referitoare* (fig.1.1).

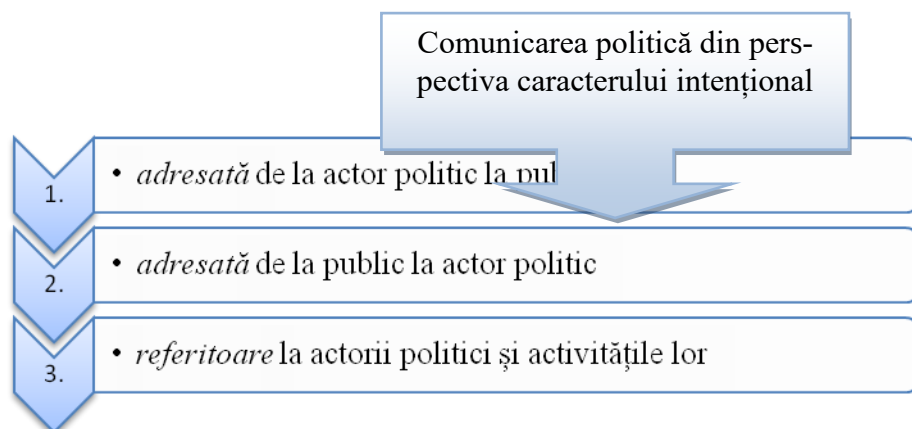

Fig. 1.1. Categoriile comunicării politice (după B. McNair)

Sursa: Elaborat de autori

În cazul societății contemporane, marcată de intensă utilizare a noilor mijloace de informare în masă, de remarcant fuziunea primelor două categorii de comunicare politică. În plus, caracterul interactiv al noilor media, feed-back-ul în

timp real dintre emițător și receptor, transparența informației și libertatea sporită de exprimare, facilitată de emergența și dezvoltarea noilor tehnologii, constituie principalii factori ai transformării comunicării politice din mesaj unidirecțional în dialog bidirecțional.

În majoritatea statelor lumii (cu nivel înalt de dezvoltare, dar și în cele calificate ca „lumea a treia” – în curs de dezvoltare) noile media și procesele globale de liberalizare și decentralizare și-au adus contribuția la reformarea comunicării politice [3, p.30]. Intensificarea liberalizării și a gradului de comercializare a produsului mediatic a condiționat apariția unui șir de tendințe noi la nivelul politicilor naționale – schimbarea căilor prin care actorii sociali și problemele acestora sunt prezentate de către mass-media, a modalităților de comunicare dintre actorii politici, precum și a comunicării acestora cu potențialii susținători (bineînțeles a fost influențată și comunicarea unor organisme importante ce au contribuit la formarea democrației moderne precum partidele politice și grupurile de interes). Astfel, comunicarea actorilor politici prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă a impus respectarea unor criterii de corespundere la anumite formate ce puneau accentul pe rapiditatea transmiterii mesajului, spectacularizarea și personalizarea discursului politic. Respectiv, efortul de crearea imaginii pozitive, participarea la negocierea politică sau lupta cu concurenții, a determinat actorii politici individuali (liderii politici), dar și cei colectivi (guverne, partidele politice, grupuri de influență) să devină din ce în ce mai mult „mediatizați”.

În prezent, este practic imposibil a guverna fără ajutorul mijloacelor de informare în masă, deoarece acestea „contribuie la formarea opiniei publice și sunt parte integrantă a definiției moderne a democrației” [4, p.7]. Astfel, mass-media a introdus în mod progresiv importante modificări în funcționarea sistemelor politice. Personalizarea puterii [5, pp.173-180], un fenomen care s-a manifestat destul de pronunțat, cu origini în propaganda electorală, mai întâi prin intermediul radioului (contribuind pe timpuri la crearea imaginii de lider a lui Stalin, Roosevelt, Hitler ș. a.), și dezvoltat mai apoi grație emisiunilor TV, care au conferit o „amploare particulară” fenomenului dat [4, p.14], s-a bazat pe faptul că, în perioada electorală, mass-media are capacitatea de a accentua dimensiunea individuală a candidaților. Pentru a-și crea o „image de marcă” liderii politici acceptă sau insistă pe rolul de vedetă a unui spectacol, aproape de alegător și problemele sale, oferindu-i ocazia de a se regăsi în mesajul adresat publicului. Pe de altă parte, liderul politic va tinde, prin rolul asumat din timpul campaniei electorale, să se poziționeze mai presus de alegător, invocând „necesitatea admirației pentru cel care își asumă sarcini notabile” [4, p.18].

Spectacolul constituie unul dintre principiile eficacității audiovizualului. El permite realizarea funcției de divertisment a mass-mediei și sporirea numerică a audienței. Se observă că emisiunile de divertisment ocupă tot mai mult loc în

agenda telespectatorilor, fiind cele mai difuzate, în timp ce emisiunile culturale sau știrile politice, economice, sociale sunt mai puțin solicitate de către public. În consecință, una dintre dilemele actualilor politicieni constituie acceptarea sau refuzul de a se integra în universul spectacolului. În primul caz ei riscă să devină prea serioși, prea arhaici și chiar plicticoși, iar în al doilea – să fie lipsiți de controlul privind calitatea mesajului politic transmis cetățenilor. Totuși, acceptarea regulii generale de politică-spectacol a devenit una dintre tendințele comunicării politice pentru majoritatea statelor democratice.

Specialiștii constată că în decursul ultimilor cincizeci de ani comunicarea politică a cunoscut numeroase evoluții [6]. Acestea se datorează diversificării mari a suporturilor de informații, precum și perfectării tehnicii și metodelor din domeniul comunicării mediatice, devenite mult mai sofisticate. Transformarea raportului dintre actorii politici și cetățeni este una dintre consecințele acestor modificări, iar analiza sa – una dintre căile de înțelegere a evoluției comunicării politice realizate cu ajutorul în mass-mediei.

În linii mari, se disting două posibilități principale de comunicare a actorilor politici cu cetățenii: directă și indirectă. Comunicarea directă apare atunci când pentru transmiterea informației este utilizat un canal asupra căruia se deține controlul deplin. Exemple de comunicare politică directă sunt întrunirile candidaților cu alegătorii, broșurile cu informațiile despre obiectivele partidelor, publicitatea prin intermediul afișelor electorale, informațiile postate pe site-urile actorilor politici. Pe de altă parte, comunicarea politică indirectă (mediată) se efectuează de actorii politici prin intermediul serviciilor de presă sau mijloacelor tradiționale de informare în masă (presa scrisă, radioul, televiziunea). Din punctul de vedere al interacțiunii dintre actorii politici și public (cetățenii – potențiali alegători), ambele tipuri de comunicare prezintă un șir de avantaje și dezavantaje. Astfel, comunicarea politică directă este apreciată de către politicieni pentru controlul deplin al conținutului și formei mesajului transmis. Cunoașterea de către emițătorul de informații a publicului, a opiniilor și preferințelor sale prin intermediul dialogului interactiv (discuții cu susținătorii din cadrul întrunirilor, forumuri, chat room-uri de pe site) constituie un plus al comunicării politice directe. Comunicarea politică indirectă a fost considerată o perioadă îndelungată de timp (grație audiovizualului) mai eficientă, prin numărul mare de persoane-receptori și transmisiune a informației la distanțe de mii de kilometri, conținutul oficial și contribuția mass-mediei la sporirea credibilității mesajelor politice. În mod evident, o informație difuzată în cadrul principalului program de știri va avea un efect mai mare, fiind recepționată inclusiv de cetățenii mai puțin interesați de politică. Prin urmare, comunicarea politică indirectă poate contribui la o mai bună înțelegere a mesajelor, jurnaliștii efectuând o activitate similară celei de traducere, prin care o informație devine mult mai clară și mai accesibilă pentru public. Astfel spus, mediatorii își îndeplinesc rolul complex de a tra-

nsmite, a explica și a comenta mesajele politicienilor, fapt care a permis să fie remarcată sporirea gradului de profesionalizare a comunicării politice [7].

De fapt, secolul XX a constituit o perioadă de schimbare decisivă a comunicării dintre guvernanți și guvernați. Anii '60-'70, prin amplificarea utilizării televiziunii, sondajelor de opinie și a tehnicilor marketingului politic, au contribuit la reformarea dialogului democratic. Comunicarea politică a fost renovată grație unor tehnici specifice, aplicate cu precădere în perioada preelectorală (personalizare și teatralizare). Dezbaterile politice din 1960 dintre Richard Nixon și John Kennedy sunt considerate exemplu clasic de aplicare a acestor procedee. Richard Nixon, la momentul respectiv, beneficia de reputația „unui redevabil partener de discuție” (experiență dobândită pe parcursul îndelungatei cariere politice). John Kennedy, era tratat la început drept un candidat-diletant, provenit dintr-un mediu de afaceri. Situația a fost inversată datorită celor patru dezbateri electorale, care au demonstrat capacitatea celui de-al doilea candidat de a deține controlul asupra televiziunii și a imaginii sale, obținând victoria și instaurând ideea de prevalare a formei față de fond în cazul dialogului monitorizat de către alegători.

Metoda a fost preluată, în scurt timp, de politicienii europeni. François Mitterand, al 21-lea președinte al Republicii Franceze (1981-1995), de exemplu, a rămas în istoria comunicării politice drept actorul politic care a preferat și aplicat în practica electorală procedeul denumit teatralizare. Pentru a-și asigura victoria în turul doi al alegerilor prezidențiale din 1981 și a-l învinge pe contracandidatul său Valéry Giscard d'Estaing, François Mitterand a înaintat un șir de condiții (decorul, forma mobilierului, distanța dintre invitații la emisiune și prezentatorul TV), care l-au favorizat. Emisiunea TVL *Heure de la vérité* a fost un alt exemplu evident de aplicare a procedurii de teatralizare. Pentru o perioadă îndelungată de timp (prima emisiune - 1982, ultima - 1995) ea a constituit formatul preferat de apariție TV a oamenilor politici francezi.

Retorica politică a evoluat prin practicarea metodei denumite *media-training* (oferirea unor indicații ale jurnaliștilor profesioniști privind comportamentul în fața camerelor de luat vederi sau chiar „ședințe de antrenament” prin care omul politic era pregătit să răspundă la întrebările ce urmau să fie adresate în cadrul emisiunii). Discursul politic mediatizat prin intermediul emisiunilor TV s-a orientat spre asigurarea unei comprehensiuni mai bune din partea publicului, înserând în argumentarea răspunsurilor analogia, metafora sau comparația. Astfel, normele proprii canalului mediatic au impus comunicării politice adoptarea unei strategii în cadrul căreia credibilitatea, verosimilul, tehnica persuasiunii prin modularea vocii, gest și spontaneitate calculată au ocupat un loc privilegiat, având ca obiectiv influența comportamentului de vot al alegătorilor.

Creșterea importanței mediului on-line în domeniul comunicării politice a permis evidențierea a două modele de campanie electorală: a) modelul sec. XX și

b) modelul sec.XXI. Îndemnul candidatului Bob Dole (oponentul lui Bill Clinton în campania prezidențială din SUA) către electorat de a-i accesa pagina web a reprezentat, pentru acea perioadă, un element inedit de comunicare politică. Aceasta a fost prima încercare de utilizare a Internetului în cadrul unei campanii electorale. Rezultatul acestui mesaj a fost uimitor: două milioane de vizitatori ai site-ului său în decurs de 24 ore.

Astfel, modelul sec.XX, caracterizat prin rolul major acordat consultanților politici în formularea mesajelor și a strategiilor, practicarea tipului de *comunicare de sus în jos*, a cărei strategie presupune selectarea unui șir de date despre electorat în baza cercetărilor sociologice, utilizarea televiziunii în calitate de mijloc principal de informare în masă s-a remarcat prin practicarea combinativă a celor două tipuri de comunicare cu alegătorii: indirectă prin apelul la audiovizual, și directă, bazată pe discuții cu alegătorii, sau promovarea prin elaborarea și diseminarea unui șir de materiale publicitare.

Ritmul de difuzare și receptare a informațiilor, în cazul comunicării politice, realizate după modelul sec.XX, este fixat de principalele emisiuni de știri TV prin intermediul cărora sunt transmise mesajele candidaților. Astfel, campaniile electorale au o anumită cadență, dictată de programul informativ de la prima oră a dimineții, apoi cel de la prânz, știrile de seară și cele de la orele 22. În consecință, liderii politici cunosc timpul exact de pregătire a răspunsurilor prin care vor face față atacurile concurenților.

Strategia de comunicare a acestui model de marketing politic, care a dominat sec.XX, se bazează pe experiența din trecut și intuiție. Sondajele de opinie au un conținut de ansamblu, furnizând detalii generale despre alegători, fără a se ține cont de reacțiile de moment ale acestora, generate, spre exemplu, de difuzarea unui spot publicitar, care le-ar putea influența comportamentul de vot. De notat, că finanțarea campaniilor de către donatori cu sume mari permise de lege sporește și mai mult rolul alegătorului de spectator pasiv a cărui misiune principală este prezența la vot.

Revoluția comunicării on-line, Internetul și noile media au condiționat schimbarea de paradigmă. Website-urile, blogurile, rețelele de socializare sunt aplicate în calitate de noi mijloace de informare și comunicare, care, precum demonstrează exemplul alegerilor prezidențiale din SUA din 2008, pot avea un rol determinant. Astfel, modelul secolului XXI, păstrând o bună parte din elementele modelului anterior, adaugă altele noi și continează o importantă schimbare de accent în procesul comunicării politice. Consultanții politici ocupă aceeași poziție dominantă în definirea obiectivelor și strategiei de comunicare a candidatului. Mai mult ca atât, practica de încadrare a unei echipe întregi de consultanți, experți în pregătirea candidaților pentru participare la campaniile electorale, devine tot mai populară.

Componenta on-line a campaniei electorale este elementul inovator principal, care a contribuit la reformarea comunicării politice. Candidații au înțeles în scurt timp importanța încadrării, în echipa de experți, a specialiștilor din domeniul IT (administratori de rețea, de bloguri, rețele sociale, profesioniști din domeniul publicității on-line) și a comunicării în mediul virtual. Comunicarea dintre lider politic și cetățeni este total diferită de cea a modelului sec.XX. Cunoscută în lucrările din domeniu cu denumirea *comunicare de jos în sus*, ea permite alegătorilor să se implice activ în campaniile electorale grație posibilităților de *input* și *feed-back* oferite de noile media: e-mail-uri, sms-uri, forumuri de pe site-uri ș.a.

Televiziunea își păstrează rolul de mass-media apreciată de către echipa de consultanți politici și candidați, însă jurnaliștii au o mai mare libertate în selectarea subiectelor, Internetul oferindu-le un șir de noi surse din care se pot inspira sau pe care le pot cita, precum informații postate pe blogul candidatului, replici sau publicitate on-line, postate pe rețele sociale, programe ce pot fi găsite pe site-urile partidelor. Prin intermediul rețelei globale și a noilor mijloace de informare și comunicare campaniile electorale se desfășoară într-un ritm alert, de facto 24 din 24 de ore. Pentru elaborarea unei strategii de comunicare eficientă intuiția și experiența sunt luate în calcul, însă se acordă o mai mare atenție colectării și investigării datelor despre alegători. Modificarea modelului s-a realizat și la nivel de modalitate de finanțare a campaniei: micii donatori pot să-și aducă contribuția prin accesări de site-uri sau sms. Astfel, grație noilor media și renovării comunicării dintre actorii politici și public a devenit posibilă participarea efectivă a votanților la campanie.

Profesionalizarea constituie o altă variabilă ce însoțește schimbările din domeniul comunicării politice contemporane, comportând „modernizarea practicilor de campanie electorală și de vizibilitate politică” [8, p.233]. Acest fenomen a prins contur în contextul perioadei de declin a partidelor, scăderii numărului persoanelor doritoare de a deveni membri de partid, creșterii pasivității alegătorilor și trecerii de la paradigma „alegătorului loial al unui partid, cu o sensibilitate doctrinală” la cea de „alegător mai degrabă pragmatic, fără convingeri ideologice solide” [8, p.233].

Astfel, apariția noii categorii de electorat a impus necesitatea elaborării strategiilor de comunicare politică, readaptate la cerințele unui public devenit mult mai receptiv la discursurile persuasive. În aceste condiții, partidele au înțeles importanța capacității de politician-comunicator al candidatului și a angajării consultanților care vor reforma comunicarea de partid prin tehnici preluate din domeniul marketingului, relațiilor publice, psihologiei sociale.

Din perspectiva istorică, evoluția comunicării politice include câteva etape. Prima - corespunde perioadei denumite convențional *epoca de aur a partidelor politice și a presei scrise*. O particularitate a sa este rolul partidelor politice ca

surse principale în inițierea dezbaterilor politice. În cadrul campaniilor electorale ele ocupau un loc central, de importanță majoră pentru comunicarea cu alegătorii. Presa partizană constituia un factor important în menținerea stabilității partidelor politice. Electoratul, de asemenea, putea fi descris prin stabilitate, generată, în mare parte, de loialitate față de un anumit partid politic. Este faza inițială de afirmare a statutului mass-mediei de „putere a patra”, când presa scrisă era „sursă de cunoaștere independentă, care nu doar îi informa pe oameni despre politică, ci și îi apăra de abuzurile puterii” [2, p.72], dispunând de propriile modalități de intervenție în sfera politică. Acționând într-o manieră partizană, majoritatea ziarelor (atât presa de calitate, cât și tabloidele), în această fază, sunt implicate în activitatea de susținere a unui partid favorit, ducând o intensă campanie de promovare a formațiunii politice preferate și de luptă împotriva partidelor-adversare prin intermediul unui șir de tehnici de critică, discreditare și de denigrare de imagine.

Cea de-a doua etapă este generată de ascensiune a televiziunii și recunoașterea ei în calitate de cel mai eficient mijloc de transmitere a mesajelor politice. Grație dezvoltării audiovizualului, comunicarea politică directă este înlocuită cu cea mediată, fiind marcată de anumite schimbări esențiale, ca:

- declinul presei scrise și diminuarea selectivității surselor de informare,
- imparțialitatea și neutralitatea televiziunii, recunoscută de către actorii politici drept for principal al dezbaterilor,
- atragerea unor noi categorii de public prin intermediul televiziunii și creșterea audienței campaniilor de comunicare politică,
- sporirea impactului comunicațional pe termen scurt prin difuzarea informațiilor politice de către principalele programe de știri TV.

Etapa a treia a comunicării politice începe la sfârșitul secolului XX și are următoarele caracteristici:

- este perioada postmodernă a campaniilor electorale,
- în cadrul campaniilor electorale consultanții politici ocupă un rol la fel de important, precum candidații,
- comunicarea politică împrumută multe elemente de marketing – o consecință impusă de necesitatea readaptării la modificările sociale, când alegătorul este un consumator politic,
- diversitatea și perfectarea continuă a tehnicii de informare a condiționat fragmentarea mass-mediei și a audienței,
- noile media sunt utilizate de către politicieni drept instrumente de consolidare a capitalului de imagine și de transmitere rapidă și spre un număr mare de alegători a mesajelor politice,
- apare conceptul de campanie permanentă (potențialii alegători sunt mereu în vizorul partidelor politice, ei sunt ținta mesajelor politice transmise nu

doar prin intermediul mass-mediei tradiționale, dar și tehnicii de comunicare on-line).

În acest context, Internetul și noile media sunt considerate ultima provocare a comunicării politice mediate. Spațiul virtual a devenit în scurt timp mediul preferat al actorilor politici. Noile media, care prin definiție reprezintă mijloace de informare on-line și care pentru îndeplinirea funcțiilor comunicaționale necesită conexiune la Internet, au schimbat modalitățile de circulație a mesajelor, de receptare și transmite a acestora, divizând observatorii politici în optimiști și sceptici. Optimismul este exprimat prin încrederea că noile media vor transforma și încuraja participarea democratică. Scepticii susțin că noile tehnologii de comunicare sunt doar o continuare firească a mass-mediei tradiționale. Prin urmare, în timp ce optimiștii exprimă părerea că noile media sunt unul dintre factorii modificatori ai comunicării politice, scepticii le interpretează drept instrumente de consolidare a actualului mecanism de comunicare politică, fără a oferi Internetului mari șanse de schimbare pe viitor a peisajului electoral.

Oricum, printre avantajele utilizării noilor mijloace de comunicare se manifestă vădit democratizarea sistemului politic prin mobilizarea audienței din spațiul virtual și stimularea participării acesteia la alegeri.

Istoria dezvoltării comunicării politice on-line a fost influențată în mod direct de evoluția noilor tehnologii. În acest sens, pot fi distinsedouă etape de bază ale evoluției modalităților de aplicare a noilor media în sfera politică:

1. comunicarea politică pentru care website-ul este un mijloc alternativ de realizare a dialogului direct guvernator – guvernați (anii 1992-1996);

2. blogul politic, blogurile oficiale ale candidaților și site-urile de socializare sunt noile elemente ale strategiei de comunicare cu electoratul (1997 – actualmente).

Chiar dacă website-urile utilizate de politicieni la începutul anilor '90 aveau o arhitectură simplistă și aspect de broșuri readaptate pentru transmiterea mesajelor în mediul on-line, determinând o comunicare politică unidirecțională, cu un nivel foarte scăzut de interactivitate, avantajul major al acestora (apreciat, mai ales, în cazul politicienilor americani) îl constituia potențialul Internetului de a oferi acces nelimitat la informațiile politice unui număr mare de cetățeni.

A urmat crearea și integrarea blogurilor în strategia electorală, incluzând ulterior un alt element al comunicării on-line – rețelele sociale. Practica comunicării politice on-line a demonstrat eficiența conjugării eforturilor: activarea blogului candidatului la alegeri, însoțită de bloguri ale militanților. Astfel de practici au fost preluate și de liderii politici din România, precum și din Republica Moldova. În spațiul virtual autohton, în topul celor 10 cei mai activi lideri politici din blogosferă sunt Marian Lupu (pagina oficială creată în 2009), Mihai Ghimpu (blog creat în 2010), Igor Dodon (blog creat în 2010).

Spre deosebire de informațiile de pe site-uri, cele de pe blog sunt organizate cronologic, clasate în funcție de subiectele abordate de către autor. Interactivitatea este principala caracteristică a acestor forme ale noilor media: utilizatorii pot trimite comentarii la temele abordate, adresa întrebări, avea feed-back de la politicieni.

Rețele de socializare *MySpace* (creată în 2004), *Facebook* (2004), *Twitter* (2006) au deschis un nou capitol în evoluția comunicării politice contemporane. Elaborate pentru transmiterea informațiilor unui număr mare de utilizatori, promovarea unei companii, a unei cauze sau persoane publice, aceste platforme interactive constituie o cale de îmbunătățire a nivelului de participare politică a cetățenilor. Studiile privind comunicarea politică de pe rețelele sociale au demonstrat creșterea nivelului de informare și cel al participării la vot a tinerilor. Alegerile prezidențiale din Statele Unite ale Americii, din anul 2008, au argumentat câștigarea susținerii publicului din spațiul numeric de către Barack Obama, care s-a bucurat de susținerea a circa 3 milioane de internauți pe *Facebook*, față de John McCain cu un număr de 280 mii de suporterți pe aceeași rețea de socializare. Un alt indiciu al susținerii candidaților menționați l-a constituit numărul de prieteni de pe rețeaua de socializare *MySpace*: pe lista lui Barack Obama – 870 mii de persoane și cea a lui John McCain – 225 mii de cetățeni.

Comunicarea eficientă a politicianilor cu alegătorii este, în bună parte, asigurată de respectarea unor reguli nescrise de utilizare a acestor forme ale noilor media. Spre exemplu, activitățile comunicaționale ale rețelei de socializare *Facebook* includ: postarea de informații pe pagina personală, a comentariilor privind mesajele de pe paginile altor utilizatori, exprimarea atitudinii personale prin accesarea opțiunii *Like*, transmiterea și primirea informațiilor în diverse forme (fotografii, texte, imagini video preluate din YouTube sau alte surse). O primă etapă a comunicării pe *Facebook* constituie crearea profilului personal, unde utilizatorul IT (inclusiv actorii politici) vor indica date pe care acceptă să le facă publice: referitoare la studii, domeniul de activitate sau experiență profesională, preferințe, fotografii personale.

Politicienii, artiștii, personajele publice, după obținerea numărului de cinci mii de prieteni în lista de pe rețeaua socială, au opțiunea de a-și crea pagina de promovare (*Fan Page*). Aceasta se adresează susținătorilor și conține mențiunea că include informații postate doar de politicianul în cauză sau echipa sa. Spre deosebire de profilul personal, pagina de promovare poate conține o listă de prieteni în număr nelimitat și este dotată cu diverse opțiuni de sortare a informațiilor, folosirea unor rubrici de discuții sau crearea unui spațiu pentru dezbateri.

Se constată că noile media contribuie la dezvoltarea participării politice a actorilor sociali în multiple forme. Accesul on-line, deci în timp real și la distanțe mari, la informațiile politice sporește nivelul de cunoaștere a sferei politice. Deseori comunicarea prin intermediul unor forme ale noilor media precum: blo-

guri ale candidaților sau paginile acestora pe cele mai populare rețele socialize condiționează manifestarea interesului pentru politică și implicarea activă în dezbateri a persoanelor din mediul virtual. Hipertextul (element structural central al noilor media), prin posibilitatea accesării unor pagini interconectate, oferă alegătorului un șir de informații suplimentare despre temele deja abordate de mass-media tradițională (presa scrisă, radiou, TV) și o mai bună cunoaștere a contextului campaniei electorale. Cetățenii utilizează Internetul pentru a se informa și a se implica în susținerea unui candidat și, ulterior, retransmit, prin discuții interpersonale, informațiile despre respectivul eveniment electoral.

Chiar dacă, Internetul este în prezent doar unul dintre canalele comunicării politice de pe piața media diversificată, utilizat de către alegători în egală măsură precum mijloacele tradiționale de comunicare și informare în masă (spre exemplu: televiziunea sau presa scrisă), nu poate fi subapreciat faptul utilizării lui masive în comunicarea politică.

O situație similară remarcăm în cazul utilizării rețelei globale de către cetățenii Republicii Moldova. Conform datelor prezentate de Institutul de Politici Publice, în baza sondajului de opinie realizat în aprilie 2016 a fost determinat că pentru 41,9% dintre respondenți Internetul constituie principala sursă de informare, ocupînd locul 2 după TV (inclusiv cea on-line) -preferată de 83,7% moldoveni. Mesajele postate în mediul on-line sunt accesate zinic de 49,6% utilizatori, în timp ce doar 10,4% preferă să navigheze pe net de câteva ori pe săptămână. Referitor la credibilitatea informațiilor receptate, aproximativ ½ dintre cetățenii Republicii Moldova optează pentru TV, iar ¼ consideră că mesajele din Internet sunt veridice. Analizat în baza criteriului *categoria de vârstă*, publicul on-line este reprezentat de tinerii de 18-29 ani, care în proporție de 73,0% au calificat Internetul drept cea mai importantă sursă de informare [9, pp.25-27]. De altfel, tocmai tinerii manifestă, ca o tendință generală, dezertarea de la urmărirea produselor jurnalistice tradiționale spre sursele on-line și social media [10, p.1].

În consecință, este firesc de presupus că evoluțiile din era noilor tehnologii de comunicare și informare vor produce schimbări esențiale nu numai la nivelul receptării mesajului de audiență, dar și în condițiile de manifestare a actorilor politici și, la general, în modul de a face politică.

Bibliografie

1. Norris P. Political Communication. // Encyclopedia of the Social Sciences. [On-line]: <https://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/Political%20Communication%20encyclopedia2.pdf> (Accesat: 20.08.2016).
2. McNair Br. Introducere în comunicarea politică. - Iași: Polirom, 2007.

3. Mood S., Sluyter-Beltrao J. The Transformation of Political Communication? // *New Media and Politics*. - London: SAGE Publications, 2001, pp.30-63.
4. Cayol R. Médias et démocratie la dérive. - Paris: Presses de Sciences Po, 1997.
5. Moraru V. Mass media VS politica. - Chișinău: CEP USM, 2001.
6. Vedel Th. La communication politique: vecteurs, stratégies et évolutions. // *Médias, information et communication*. - Paris: Ellipses, 2009.
7. Negrine R. The Transformation of Political Communication. Continuities and Changes in media and politics. - Houndsmills and New York: Palgrave MacMillan, 2008.
8. Beciu C. Sociologia comunicării și a spațiului public: concepte, teme, analize. - Iași: Polirom, 2011.
9. Barometrul de Opinie Publică. Republica Moldova. Aprilie 2016. – Chișinău: IPP, CBS Axa, 2016.
10. Harper R. The Social Media Revolution: Exploring the Impact on Journalism and News Media Organizations. // *Inquiries Journal*, 2010, vol.2, nr.3, pp.1-4.

Prezentat la redacție
la 27 septembrie 2016

PERCEPȚIA UNIUNII EUROPENE ȘI A FEDERAȚIEI RUSE ÎN PRESA DIN REPUBLICA MOLDOVA¹

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații internaționale, științe politice și administrative
Doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Marcel BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Centrul de Cercetări Strategice
Doctor în științe politice, cercetător

Diana BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații internaționale, științe politice și administrative
Doctor în politologie, conferențiar universitar

The increased interest in Moldova's foreign policy course lead to perceptions regarding the European Union and Russia in the consciousness of citizens. In this regard, an enormous role has the mass-media. The present study provides examples and demonstrates the relevance of the media in relation to current Moldovan political context. The research purpose is to analyze perceptions on ongoing construction of the EU and Russia presented in three selected news-papers from the Republic of Moldova and covering the period of the Eastern Partnership Summit in Riga from 21 to 22 May 2015 (the period under review is 11 to 31 May 2015) and the beginning of Russian military involvement in Syria in September/October 2015 (the period under review is 30 September to 13 October 2015), taking into account the context, as well as the subject matter of the research.

Introducere

La 27 august 1991 Republica Moldova și-a declarat independența. În cei 25 de ani de independență țara noastră a trecut printr-un conflict armat care a dus la transformarea acestuia în unul înghețat situat în imediata vecinătate a Uniunii Europene, precum și la permanente fluctuații ale vectorului de orientare a politi-

¹ Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului "Civil societies of Eastern Partnership in dialogue with the Russian Federation and the EU: joint analysis of internal and external perceptions of countries involved", implementat în cadrul Universității Tehnice din Darmstadt (Germania); finanțat de Biroul Federal German de Externe.

cii externe, care variază în funcție de interesele partidelor politice aflate la guvernare: Pro-ruse sau Pro-europene. În context la 24 martie 2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene care se referă la politici de promovare consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană.

Deși politica oficială a statului este strict pro-europeană, percepția procesului de integrare europeană în conștiința cetățenilor este ambiguă, fiind puternic influențată de trecutul istoric comun cu Rusia, cât și cu alte republici sovietice; prezența limbii ruse ca cea mai răspândită limbă de comunicare neoficială (la recensământul din 2014, 13,2% dintre cetățenii Republicii Moldova s-au declarat vorbitori de limbă rusă, în realitate, numărul lor este mult mai mare), cât și de interesele geostrategice ale Rusiei în regiune.

Analiza mediului de dezvoltare a presei din Republica Moldova denotă decalaje între procesul politic de luare a deciziilor privind integrarea europeană și realitatea percepută de către cetățeni. Schimbarea cursului politic al țării nu coincide neapărat cu survenirea unor atare comportamente și atitudini pentru toți membrii comunității, pentru că societatea moldovenească este extrem de dispersată pe criterii politice, orientare geostrategică, etnii și prezența unei culturi politice joase.

Creșterea interesului față de cursul politicii externe a Republicii Moldova duce la apariția percepțiilor referitoare la Uniunea Europeană și Rusia în conștiința cetățenilor, în acest sens, un rol enorm îl are mass-media. Studiul de față oferă exemple și demonstrează relevanța presei în raport cu contextul politic moldovenesc actual. Scopul cercetării este de a analiza construcția percepțiilor în curs de desfășurare a UE și Rusiei prezentate în trei ziare selectate din Republica Moldova și care acoperă perioada Summit-ului Parteneriatului Estic de la Riga din 21-22 mai 2015 (perioada supusă analizei este 11-31 mai 2015) și începutul implicării militare ruse în Siria, în septembrie/octombrie 2015 (perioada supusă analizei este 30 septembrie – 13 octombrie 2015), luându-se în considerare atât contextul, cât și conținutul subiectului de cercetare.

În studiul nostru vom procesa următoarele ipoteze:

- Percepția Rusiei și a Uniunii Europene în ziarele naționale au ca scop utilizarea termenului de "tranziție" ca mijloc de a trece peste controversele instabilității politice a țării.

- Politica editorială a unui ziar cristalizează atitudinea și opinia cititorului. Atitudinea este dictată de interese. Interesele ziarului, la rândul lor, sunt adesea influențate de interesele naționale sau externe. În studiul nostru admitem că politica editorială a unui ziar oficial declarată drept obiectivă și imparțială, nu întotdeauna coincide cu politica sa reală. În culise ziarele selectate recunosc partizanatul politic în favoarea unui partid politic sau promovează un curs favorabil de politică externă.

- Același eveniment este citit și interpretat în mod diferit de doi cititori în funcție de pregătirea, orientarea și preferințele politice, dar și experiența profesională. Felul în care oamenii percep realitatea, influențează modul în care vor acționa ulterior. La originea reacțiilor și inițiativelor lor este mediul de reprezentări, pseudo-mediul care modelează interpretări și poziții, inclusiv comportamentul politic și atitudini. Prin urmare, deși trăiesc în aceeași țară, oamenii cred și percep viața politică în moduri diferite - în funcție de mediul lor, propriile păreri și prejudecăți. În plus, fiecare consumator de informații din presă se referă la un eveniment în funcție de nivelul culturii sale civice și politice și a structurilor mentale formate. Un cititor percepe evenimentele în dependență de cultura sa și stereotipurile formate. Admitem că nivelul de cultură civică și politică a cetățenilor este foarte scăzut în Republica Moldova, ceea ce influențează percepția și interpretarea articolelor din presă.

Întrebările la care vom căuta răspuns sunt:

- Cum se încadrează Federația Rusă, ca țară cu pretenții de influență mondială și care influențează sistemul de relații internaționale în ultimii doi ani, în presa națională a Republicii Moldova?

- Care este rolul și locul Uniunii Europene în presa națională, după obiectivele oficial declarate și promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic al integrării europene?

- Care sunt media reprezentările Uniunii Europene și Rusia? Este conținutul presei referitor la UE și Rusia dependent de contextul de orientare a țării?

- Cum discursul din presă referitor la UE și Rusia influențează percepțiile cetățenilor și atitudinea lor politică?

Analiza contextului

1.1 Relații formale cu Federația Rusă

De la obținerea independenței Republica Moldova a avut relații oficiale cu Rusia cu o evoluție în zig-zag, marcate de incertitudine și incoerență și caracterizate de interesele geostrategice în regiune și dependența energetică totală a țării noastre de Federația Rusă.

Cadrul juridic al relațiilor bilaterale moldo-ruse este format din 162 de documente care vizează cooperarea bilaterală în diverse domenii de interes comun, cel mai important fiind Tratatul de prietenie și cooperare, semnat la Moscova, la 19 noiembrie 2001, prin care au fost puse bazele pentru dezvoltarea relațiilor și consolidarea practică a cooperării în diverse domenii, și a atins nivelul de parteneriat strategic.

În prezent, Federația Rusă are încă la dispoziție serioase pîrghii economice, politice și de securitate cu care exercită influență asupra proceselor de luare a deciziilor interne și externe ale Republicii Moldova. Ambele țări au viziuni diferite cu privire la o serie de subiecte de politică internă și externă ale Republicii

Moldova: statutul regiunii transnistrene (ex-președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a respins memorandumul Kozak în 2003, care a stabilit statutul regiunii transnistrene și a condus la o perioadă glacială a relațiilor moldo-ruse); retragerea munițiilor rusești și a trupelor dislocate pe teritoriul Republicii Moldova (în regiunea transnistreană se află Grupul Operativ al Forțelor Ruse de aproximativ 1.500 de soldați ruși, iar armamentul rus este stocat la Colbasna); transformarea misiunii ruse de pacificare într-o misiune internațională de observare civilă cu participarea statelor membre ale UE; statutul limbii ruse în Republica Moldova; interpretarea evenimentelor și proceselor istorice din perioada sovietică (de exemplu, la 24 iunie 2010, președintele interimar Mihai Ghimpu, cu o orientare anti-rusă, a adoptat un decret prezidențial, în care 28 iunie a fost declarată Ziua ocupației sovietice și va fi comemorată anual. Acest decret a fost anulat în același an de către Curtea Constituțională). Prin sponsorizarea masivă a partidelor politice pro-ruse din Republica Moldova, Federația Rusă luptă indirect împotriva vectorului de integrare europeană a Republicii Moldova și parteneriatul său cu NATO. Influența directă și indirectă a Rusiei asupra deciziilor politice din Republica Moldova afectează relațiile de încredere între aceste două țări.

La 3 martie, 2006, Ucraina a pus în aplicare decizia de a permite exportul de mărfuri originare din Transnistria și tranzitarea pe teritoriul său numai în cazul în care acestea poartă timbre vamale moldovenești. De asemenea, importurile destinate pentru Transnistria (din sau prin Ucraina) pot fi introduse pe teritoriul regiunii transnistrene numai prin punctele de control ale Republicii Moldova, care sunt situate pe teritoriul controlat de autoritățile moldovenești. Ca rezultat, Federația Rusă a boicotat produsele agricole și vinurile moldovenești, iar negocierile politice în formatul "5 + 2" au fost întrerupte până în 2011.

Federația Rusă nu este de acord cu aspirațiile europene ale Republicii Moldova și depune eforturi consistente pentru destabilizarea situației politice din țara noastră, inclusiv prin intermediul controlului mass-media și manipulării percepțiilor distorsionate a adevărului social-politic și economic din țara noastră.

1.2 Relații formale cu Uniunea Europeană

Integrarea europeană este o prioritate națională de politică internă și externă a Republicii Moldova. Relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană au fost stabilite în mod oficial prin semnarea Acordului de parteneriat și cooperare (APC), la 28 noiembrie 1994, care a intrat în vigoare la data de 1 iulie 1998. Următorul pas al acestei relații a fost reprezentat prin includerea Republicii Moldova în Politica Europeană de Vecinătate (PEV) cu Uniunea Europeană din 2004 și adoptarea în februarie 2005 a Planului de Acțiuni Republica Moldova - UE, elaborat în cadrul PEV. Planul de acțiune a fost înlocuit în 2014 cu

Programul de Asociere, convenit în cadrul Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană.

Republica Moldova are o serie de avantaje din politica de integrare europeană. De exemplu, din septembrie 2014 până în ianuarie 2015 exporturile către piața europeană au crescut cu 13%. Această creștere a exporturilor a atenuat pierderile cauzate de sancțiunile impuse de Federația Rusă. Totodată, liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană a intrat în vigoare în aprilie 2014 și, prin urmare, cetățenii moldoveni nu au nevoie de vize pentru UE.

1.3 Situația generală a societății civile din Republica Moldova

Dezvoltarea societății civile în Republica Moldova a început după destrămarea URSS. Statul, prin instituțiile sale protejează sectorul societății civile. Există, condiții relativ simple de înregistrare ale unui ONG la Ministerul Justiției. ONG-urile din țara noastră nu se confruntă cu presiuni din partea autorităților publice. În acest context, în Republica Moldova există peste 7000 de ONG-uri înregistrate. Însă, doar aproximativ 25% din ONG-uri au implementat proiecte în ultimii trei ani. Numărul redus de organizații neguvernamentale active **se datorează** culturii civice reduse și sprijinului modest din partea donatorilor privați din Republica Moldova. În jur de 80-90% din activitatea ONG-urilor este susținută financiar de finanțatori străini. Uniunea Europeană și SUA sunt cei mai mari furnizori de asistență pentru proiecte de dezvoltare și finanțare a ONG-urilor din Republica Moldova. Statul nu are suficiente resurse financiare pentru finanțarea ONG-urilor, și nu există parteneriate între ONG-uri și întreprinderi private. Totuși statul oferă unele avantaje fiscale pentru ONG-uri, cum ar fi scutirea de impozit pe venit pentru organizațiile cu statut de utilitate publică.

Societatea civilă este angajată activ în identificarea problemelor din diverse domenii și în elaborarea politicilor publice, dar autoritățile nu le iau întotdeauna în considerare pe acestea sau în cele mai bune cazuri ONG-urile pun în aplicare politici limitate. Cele mai importante domenii de activitate a ONG-urilor sunt de educație / formare (50%), servicii sociale (40,8%), dezvoltare comunitară (36,9%), civică și advocacy (26,2%), sănătate și tineret (19,25% fiecare) și cultură (16,9%) [7].

Începând cu 2008 dezvoltarea societății civile o devenit o prioritate națională reflectată în documentele oficiale ale statului. În 2008 a fost adoptată Strategia de Dezvoltare a Societății Civile pentru anii 2009-2011, iar în 2012 Parlamentul a adoptat Strategia de Dezvoltare a Societății Civile pentru 2012-2015 precum și Planul de acțiune pentru punerea în aplicare a Strategiei [8]. Aceasta este o strategie ambițioasă, al cărei scop declarat este de a asigura un mediu favorabil pentru dezvoltarea unei societăți civile active, în măsură să contribuie în

mod progresiv la dezvoltarea democratică a Republicii Moldova, coeziunea socială și capitalul social.

Consolidarea societății civile în Republica Moldova presupune existența unor platforme, alianțe și organizații umbrellă, care contribuie la consolidarea ONG-urilor. În acest sens, există trei platforme naționale majore - Consiliul Național al ONG-urilor din Moldova, Consiliul Național pentru Participare (CNP) și Platforma Națională a Forumului societății civile din cadrul Parteneriatului Estic.

1.4 Situația generală a presei din Republica Moldova și a ziarelor selectate

Mass-media este principalul instrument de comunicare între instituțiile guvernamentale și cetățenii unui stat. Prin intermediul mass-media este creată opinia publică a cetățenilor. Dintre toate elementele mass-media, presa este cea mai veche. **Puterea** presei rezultă din rolul de a distribui informații în societate, pentru a ghida percepția socială a diferitelor fenomene.

Spațiul informațional al Republicii Moldova este în mare parte dominat de mass-media electronică și tipărită cu o orientare pro-Rusia. Televiziunea rusă este prima sursă de informații pentru mai mult de 60% din cetățenii Republicii Moldova. De asemenea, Republica Moldova este astăzi o adevărată arenă de luptă între presa de limbă română și presa de limbă rusă. Cu toate că populația de limbă română este de 65%, raportul dintre ziarele de limbă română și limba rusă din țara noastră este respectiv 40% în limba română și 60% în limba rusă [3].

Biroul Național de Statistică indică că în Republica Moldova sunt 171 de ziare republicane și locale [9]. Numărul de ziare variază de la an la an. În Republica Moldova, presa este împărțită în ziarele partidelor politice, în ziarele patronate de persoane individuale - "simpatizanți" a unor sau altor partide politice și ziare declarate independente. Presa exprimă în primul rând interesele fondatorilor săi, lăsând cetățenii de rând cu un punct de vedere unilateral privind problemele politice, economice, sociale sau culturale reflectate.

Din cele 171 de ziare editate în Republica Moldova, doar două sunt "cotidiene" – "Moldova suverană" (editată în limba română) și "Komsomolskaia pravda" (editată în limba rusă) - celelalte sunt editate săptămânal sau lunar. Acest lucru se datorează diferitor factori, dintre care principalul este sărăcia cetățenilor Republicii Moldova care nu sunt în stare să cumpere mai frecvent ziare; accesul limitat la informație; cultura civică scăzută a cetățenilor, ceea ce duce la scăderea încrederii și interesului pentru mass-media. În conformitate cu datele Barometrului de Opinie Publică din noiembrie 2015 [5], numai 8% dintre cetățeni au încredere foarte mare în mass-media din Moldova, în timp ce 22% nu au încredere, iar 33% în totalitate nu au încredere. În același timp, ziarele sunt sursa de informare cea mai lipsită de importanță pentru moldoveni. Doar 2% îi consideră ca fiind cea mai importantă sursă de informații și 10% ca a doua sursă de impor-

tanță. Aceste date, însă, nu diferă în mod radical de datele statistice la nivel mondial. Influențele presei scrise este între 6-7% în rîndul populației, cu mici diferențe de la țară la țară. Avalanșa de informații publicate prin radio, TV, Internet reduce audiența mass-mediei scrise [1]. În același timp, impactul real a ziarelor este mai mare decît cifrele menționate mai sus. În cazul circulației presei numărul ziarelor nu este niciodată egal cu numărul de cititori, dar întotdeauna mai mare.

Criteriul de selecție a ziarelor incluse în cercetarea noastră este cel al notorietății și al numărului de circulație la nivel național.

În perioada 6 martie-2 aprilie, 2012, Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău a realizat un studiu privind conștientizarea importanței mass-media din Republica Moldova [2].

Reputația ziarelor la nivel național (săptămânal/zilnic)%

	<i>Notorietate spontană</i>		<i>Notorietate asistată</i>	<i>Notorietate totală</i>
	<i>De primă importanță</i>	<i>Menționări spontane</i>		
Komsomolskaia Pravda	16,7	25,9	32,5	75,1
Timput	3,3	7,6	30,1	40,9
Moldova Suverană	1,6	4,5	31,6	37,7

Audiența presei scrise la nivel național

AIR – Audiența medie -Indică numărul de cititori pe ediție, MS - Cota de piață -Indică proporția acțiunilor de citire pentru-un ziar cotidian/săptămânal, în funcție de totalul acțiunii de citire pe zi).

	<i>Total</i>		
	<i>AIR (%)</i>	<i>AIR (pers)</i>	<i>MS (%)</i>
Komsomolskaia Pravda	3,1	92138	34,6
Moldova Suverană	0,7	19536	7,3
Timput	1,3	38472	14,4

Cotidianul "**Komsomolskaia Pravda în Moldova**" este o ramură a cotidianului rus "Komsomolskaia pravda" și a fost fondat în mai 1996 [10]. Ziarul păstrează aceeași politică editorială pro-rusă în versiunea Moscovei și este cel mai popular ziar din Republica Moldova, cu un tiraj anual de 33000 de exemplare.

Cotidianul național independent "**Moldova Suverană - serie nouă**" a fost fondat la 31 decembrie 2005. Până la acel moment, fondator al ziarului "Moldova suverană" era Guvernul Republicii Moldova, care a încetat publicarea ace-

stui ziar la recomandările Consiliului Europei [11]. Între 2005-2012 proprietari ai ziarului au fost toți membrii redacției. Din 2012, 100% din cotidianul național independent "Moldova suverană - serie nouă" este deținut de directorul ziarului Ion Berlinski, care are simultan statutul de redactor-șef al publicației. Circulația anuală a ziarului este de 4700 de exemplare.

La data de 14 septembrie 2001, ziarul săptămânal "info-magazin **TIMPUL**" a fost lansat într-un format modern. Director fondator și redactor-șef era Constantin Tănase.

În iulie 2004, "info-magazin TIMPUL" și-a încetat activitatea după un proces organizat de Guvernul Republicii Moldova în legătură cu o investigație jurnalistică a unei afaceri dubioase a Companiei DAAC-HERMES. Echipa editorială a câștigat procesul împotriva Guvernului Republicii Moldova la nivelul CEDO, la sfârșitul anului 2007. Din iulie 2004 s-a început editarea unei noi publicații intitulată "**Timpul de dimineață**", publicată de aceeași echipă de jurnaliști, și același fondator și director. Din ianuarie 2005 "Timpul de dimineață" apare de trei ori pe săptămână, iar în octombrie 2005 s-a transformat în cotidian național cu cinci apariții pe săptămână. Din 2009 "Timpul de dimineață" apare săptămânal în fiecare vineri, într-un volum la nivel național de 32 de pagini (color 8 și 24 negru/alb), cu un tiraj de până la 11.000 de exemplare. "Timpul de dimineață" este ziarul cel mai citit în limba română din Republica Moldova.

2. Precizări metodologice

Analiza discursului articolelor expuse studiului încearcă să reconstruiască logica "ascunsă" a narațiunii și "forțele motrice" ale percepțiilor. Scopul nostru este de a dezvălui discursurile ziarelor aflate în studiu. În analiza noastră vom acorda atenție deosebită perspectivei comparării discursurilor. În primul rând, vom face comparații între stilurile de scris a articolelor în aceste trei publicații periodice - Komsomolskaia pravda, Moldova suverană, Timpul, cât și mesajele media trimise prin intermediul lor. Design-ul acestei cercetări implică comparații între articole care se referă la Uniunea Europeană și cele la Federația Rusă. Fiecare punct de analiză a conținutului și a contextului ziarelor este ales pentru a servi drept criteriu pentru comparații ulterioare. Această perspectivă este deosebit de importantă pentru legătura dintre context și conținut, deoarece vom putea descoperi diferențele între conținutul ziarelor și reprezentările de disimilitudini la nivel de macrocontext. În al doilea rând, vom deduce percepția tehnicilor de propagandă și manipulare utilizate în unele articole în cazul în care este abordată Rusia și UE.

2.1. Percepția mediatică a UE în Republica Moldova - principalele constatări

2.1.1 Analiza discursului

În perioada selectată pentru analiză, aceste trei ziare au expus aspecte referitoare la Uniunea Europeană în 88 de articole. 69% dintre acestea sunt expuse în Moldova suverană, 24% în Timpul și doar 7% în Komsomolskaia pravda.

În analiza discursului articolelor vom susține linia de conduită jurnalistică a lui J.Keane și admitem că la scară socială structurile reprezentative de comunicare nu pot fi ignorate [4, p.19], deoarece o comunicare mass-media iresponsabilă este o amenințare permanentă pentru societățile democratice.

Articolele referitoare la analiza Uniunii Europene le putem clasifica în următoarele grupe: articole referitoare la politica procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, cele referitoare la politica Uniunii Europene față de Republica Moldova, politica internă și externă a statelor membre ale Uniunii Europene, politica externă și internă a Uniunii Europene.

Contrastul cel mai izbitor al discursului principal este prezentat în ziarul "Komsomolskaia Pravda", care în comparație cu celelalte două ziare, la Uniunea Europeană se referă doar 6 articole. Acestea prevede că "Europa - este cireașa de pe tort pe care Moldova niciodată nu o va încerca" sau "Europa și SUA vor fi ocupate de islamiști și vor fi eliberate doar de către tancurile rusești", sau "Cum Europa dezvoltă afaceri în Moldova". Analiza titlurilor articolelor denotă că titlurile bine alese atrage un interes mult mai mare și trezește curiozitatea cititorilor cu orientare pro-rusă și cei care au nostalgie pentru URSS.

Narațiunea acestor articole include diferite tehnici de PR negru. Acestea denotă că Uniunea Europeană este o arenă majoră de probleme în cazul în care migrația și securitatea prevalează, iar summitul de la Riga este descris ca fiind un eșec total pentru aspirațiile Republicii Moldova, și indiferent de planurile optimiste vizavi de Uniunea Europeană ale guvernării de la Chișinău, această instituție nu se va extinde în curând. Așa că, moldovenii nu trebuie să aspire la integrarea europeană. În timp ce unii oficiali moldoveni de rang înalt încă mai încearcă să pretindă că totul este posibil, integrarea europeană a Republicii Moldova nu este inclusă direct în lista obiectivelor oficialilor europeni. Prin urmare, acest discurs ar putea fi numit "Machiavellism" - scopul scuză mijloacele - în cazul în care se folosesc tehnici precum: "Tăierea", beneficiile integrării europene sunt omise, iar dezavantajele pentru cetățenii țării noastre sunt descrise în detaliu; "Minimizarea" - importanța evenimentelor europene, în special, a Summit-ului de la Riga; "Amestecul între adevăr și minciună", așa precum a fost utilizată narațiunea - "Acum Maidanul ucrainean este fundalul acutizării conflictului dintre Germania și Federația Rusă. Germania este principala forță în Europa. Americanii i-au forțat pe germani să impună sancțiuni împotriva Rusiei".

Ziarul de limbă română "Moldova suverană" susține politica de integrare în Uniunea Europeană. De exemplu, în articolele "Prim-ministrul a solicitat minis-

terelor să intensifice punerea în aplicare a sarcinilor stabilite în implementarea Planului Național Republica Moldova – Uniunea Europeană", "Republica Moldova preferă integrarea europeană, mai degrabă decât să rămână sub influența rusească".

Discursul folosit de acest ziar este unul oficial, cu un stil informativ pronunțat, păstrând linia unui ziar guvernamental. Discursurile articolului, cu referire la Uniunea Europeană au un caracter puternic pro-european. Doar editorialele autorului Mihail Conțiu sunt scrise într-un stil artistic, cu un caracter individual, care încorporează în elementele sale articolele de arhaisme funcționale, expresii și elemente de jargon - "Efect de bumerang privind libera circulație a UE", "Nimic pentru moldoveni, doar scenarii pentru a da iluzia că ei sunt cetățeni funcționali", "Dacă un politician va vorbi despre integrarea europeană, el va trece la lovituri!".

Un alt discurs este inclus în ziarul "Timpul". Acesta ar putea fi numit "dorița de integrare europeană națională" și folosește discursul principiului de "domino". Discursul de amplitudine este atunci când o ediție a unui ziar conține mai multe articole referitoare la același subiect, în cazul nostru la Uniunea Europeană, dar reflectată sub mai multe aspecte. De exemplu, ediția ziarului din 22 mai include mai multe articole cu descrierea de conotație pozitivă a Uniunii Europene - "Summitul de la Riga a început", "UE acordă Georgiei, Ucrainei și Moldovei trei miliarde de euro", "UE lansează o operațiune navală împotriva contrabandiștilor în Marea Mediterană ". Ediția continuă cu un articol informativ de cunoștințe "Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene", și switch-uri de la un articol informativ la unul de analiză "Riga a fost nici Ialta, nici pactul Ribbentrop-Molotov". În afară de articole care reflectă evenimente, ziarul publică, de asemenea, articole cu caracter educativ-informativ - "Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene", "Fundația Europeană de Formare".

Percepțiile Uniunii Europene în ziarele analizate sunt reflectate în discursul lor mass-media, cum ar fi - integrarea europeană va consolida statalitatea țării (inclusiv, independența și suveranitatea, integritatea teritorială și securitatea națională, tradiții, limbi și identitate culturală) și va servi ca un stimul pentru a atrage investiții străine etc., care se referă la evoluția relațiilor Republica Moldova - UE.

În toate cele trei ziare se acordă prioritate evenimentelor politice, asupra celor ale dezvoltării societății, economice sau civile. Doar că pentru ziarul "Komsomolskaia pravda" prioritate au știrile despre Federația Rusă, dar "Timpul" și "Moldova suverană" acordă prioritate Uniunii Europene. Aceasta denotă că pentru ultimele două ziare percepția de către cititori a evenimentelor politice interne sunt transpuse critic, iar percepția Uniunii Europene este una de protector și salvator al țării.

2.1.2 Analiza conținutului cantitativ al articolelor.

Analiza conținutului articolelor este acela de a confirma analiza discursului și este orientată spre rezultatele sale. Prin urmare, interpretarea datelor va fi asupra distincției și caracteristicilor discursurilor articolului. În plus, rezultatele analizei de conținut ar fi juxtapuse cu analiza discursului, iar aceste comparații în continuare par a fi destul de dificile pentru elaborarea unui cadru comparativ între percepțiile UE și cele ale Rusiei, prin personalități, instituții, țări și evenimente incluse în articole.

S-a menționat importanța titlului articolului privind păstrarea atenției cititorilor și pentru memorarea mesajului transmis. Cu toate acestea doar 48% din articole conțin actori cu referire la UE, în titlurile sale. De asemenea, pentru 48% din articolul UE are gradul major de centralitate, 36% secundar și 16% menționează doar pe scurt despre UE. Actorii Ununii Europene sint numiți diferit: Uniunea Europeană – 55%, UE – 35%, Eurozona - 2%.

Un plus pentru succesul unui articol este prezența unei imagini, deoarece publicul nu percepe imagini separate de textul care-l însoțește. Ca de obicei, pe prima pagină a unui ziar sunt publicate articole de importanță și de actualitate majoră cu tendința de a crea senzație pentru cititori. Din păcate, doar 24% din totalul articolelor analizate cu referire la UE sunt situate pe pagina 1, făcând referire și la imagini. 76% - nu.

Dimensiunea articolului depinde de conținutul și mesajul său transmis. Din totalul articolelor analizate cu privire la UE 40% sunt lungi, 28% medii și 32% scurte. Cele mai scurte articole cu mesaj informativ au fost publicate în Moldova suverană. De exemplu, articolul "Moldova va participa la Parteneriatul Estic prin Fondul european pentru eficiență energetică și de mediu" are doar 160 de cuvinte. Pe de altă parte, articolele lungi, ca "Recomandările partenerilor europeni pentru dezvoltarea Moldovei pentru Guvernul Gaburici", sunt reprezentate de evenimente de analiză, cât și în editoriale ale ziarelor, precum "De ce sindicaliștii activi nu sunt cinstiți cu moldovenii".

Sursa articolelor indică despre credibilitatea informațiilor, dar și autoritatea publicației. De aceea, o mare importanță pentru prestigiul unui ziar o are agenda sa. Ziarele pe care le-am expus analizei mai mult de jumătate din informațiile de zi cu zi au fost obținute din comunicate de presă, conferințe de presă și surse interne oficiale. De asemenea, un rol important pentru valoarea ediției îl au criteriile de selecție a știrilor, precum și influența celor care scriu articole, criteriile operate de evenimente, valori, practici, tradiții ale politicii editoriale ale ziarului. Cea mai importantă sursă pentru construirea agendei ziarului este însăși mass-media. În cazul nostru 56% din informații sunt preluate de la agenții de știri locale și doar 3%, de la agenții de știri internaționale. Menționăm că doar "Komsomolskaia Pravda" funcționează în teren cu o echipă de jurnaliști și nu preiau

informații de la agențiile de presă. În același context, ziarul "Timpul" preia informații de la site-uri, făcându-se referire la ele.

Politica de integrare europeană se află pe agenda politicianilor moldoveni. De aceea, 56% din articole se referă la relațiile interne ale Uniunii Europene – Republica Moldova, reformele care se fac pentru a adapta politicile interne la standardele europene. 29% din articole se referă la evenimentele din statele membre ale UE și numai 8% în general la Uniunea Europeană.

Discursurile articolelor apărute influențează "portretele" actorilor individuali. Actorul cel mai proeminent al UE este președintele Consiliului Europei, Donald Tusk inclus în 28% din articole. Pentru ziarele selectate componența structurii narative pare îndoielnică. Tendința de depersonalizare generală a narațiunii istorice a Uniunii Europene este una dintre particularitățile sale importante. În ziare se observă descrierea proceselor politice obiective, de obicei, în centrul narativ, cu relativ puțină atenție acordată factorilor sociali, economici și culturali. Astfel, dacă comparăm cu reprezentările lui Angela Merkel, care este prezentă în 50% din articole, observăm că oficialii europeni și instituțiile europene sunt percepute abstract, în timp ce statele membre ale Uniunii Europene, conduse de Germania au un rol specific în procesele europene.

Datele statistice arată că Angela Merkel este percepută ca politicianul european cel mai influent, mult mai popular decât alți oficiali europeni, precum și alți șefi de state. De exemplu, liderii altor puteri europene ca Marea Britanie, David Cameron, este reprezentat doar în 10% din articole, iar Francois Holland, președintele Franței, doar în 6% din articole. Această discrepanță se explică prin faptul că Germania este principalul actor european în rezolvarea atât a problemei migranților sirieni, cât și în cadrul negocierilor de pace de la Minsk cu referire la Ucraina.

Odată cu declararea politicii externe de integrare europeană drept prioritate pentru țara noastră, ziarele expuse analizei reflectă în detaliu evenimentele și măsurile întreprinse în această direcție. Astfel 51% din numărul total de articolele analizate se referă la impactul integrării europene asupra dezvoltării Republicii Moldova, implicând în discursul său actori locali. 76% dintre acești actori sunt factori de decizie politică, ceea ce denotă prioritatea reformelor politice și ajustarea activității instituțiilor politice la standardele europene pe toate palierele.

Despre preferințele redacțiilor ziarelor analizate pentru subiecte de ordin politic ne vorbește și numărul mare de articole în domeniu – 70 %, și doar 13% se referă la aspectele economice, și 16% la domeniul social. Aceste date ne indică că în Republica Moldova politica predomină în viața publică, trăsătură caracteristică unui stat în tranziție, unde principiile democrației nu sunt încă pe deplin funcționale.

Uniunea Europeană este percepută pozitiv în 69% din articolele analizate și doar 2% negativ. Cu toate acestea într-un sondaj de opinie realizat în aceeași perioadă cu realizarea prezentului studiu, noiembrie 2015, indică asupra faptului că percepțiile Uniunii Europene de către cetățeni sunt sub nivelul mediu. La întrebarea care sunt preferințele cetățenilor vizavi de aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană sau la Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan), doar 39% dintre respondenți au pledat pentru Uniunea Europeana.

2.2. Percepția mass-mediei din Federația Rusă

2.2.1 Analiza discursului

Legătura dintre Republica Moldova și Federația Rusă este dictată atât de factori direcți precum dependența energetică a țării noastre, numărul mare de muncitori migranți moldoveni care lucrează în Federația Rusă, prezența minorității etnice ruse, cât și factori indirecți - ca trecutul istoric comun.

Analiza articolelor dedicate Federației Ruse în ziarele selectate denotă un vădit partizanat politic al redacției atât cu referire la cursul politic extern al țării, cât și la politica internă a țării. Astfel, cotidianul "Komsomolskaia Pravda" urmează o politică editorială de sprijinire a partidelor politice pro-ruse, cât și promovează interesele rușilor în Republica Moldova. Din articolele expuse analizei în perioadele selectate, 51 reflectă poziția și interesele Rusiei în Moldova și în lume, în genere. Mesajele transmise în articolele acestui cotidian indică asupra "educației patriotice" și simpatiei pentru Federația Rusă, cultivarea sentimentului de mândrie a poporului rus, promovarea cultului personalității lui V.Putin etc. De asemenea, în articolele publicate se observă nostalgia pentru trecutul sovietic. Interesul de a modela opinia cititorilor exclude dreptul cetățeanului la informare corectă și obiectivă.

Astfel, Komsomolskaia Pravda în articolele sale despre Federația Rusă folosește discursul partizanal în favoarea politicii pro-ruse. Percepția Federației Ruse în acest cotidian este realizată prin regula - în situația de criză politică și economică în care se află Republica Moldova, cititorii au nevoie de o "prelucrare ideologică continuă". În scopul de a manipula cititorii, principalele subiecte reflectate includ: dreptul Federației Ruse de a-și proteja etnicii ruși înafara hotarelor sale, invocându-se "argumente istorice": a istoriei comune între Republica Moldova și Rusia, promovarea intensă a ideii că Republica Moldova nu are o identitate națională românească, cât și a beneficiilor orientării țării noastre la Uniunea Vamală Euroasiatică etc.

În narațiunea de construcție a articolelor este păstrarea direcției expusă de Ray Funkhouser care sugerează, că pe lângă fluxul normal al evenimentelor, există și alte mecanisme care influențează atenția cititorilor, în special excesul de narațiuni pentru evenimente neobișnuite. În cazul nostru, rolul Rusiei în războiului anti-terorist din Siria este o discrepanță între semnificația evenimentului

și căile sale de narațiune, chiar dacă acest lucru este senzațional. Există o paralelă între atenția mass-media pentru percepția subiectului, percepția evenimentului de către public și conotația reală a conflictului armat din Siria.

În ziarele editate în limba română "Moldova Suverană" și "Timpul" Federația Rusă este percepută neutru sau chiar critic. Dacă conținutul articolelor publicate în "Komsomolskaia Pravda" cu referire la actualitatea Federației Ruse, situația internă și externă au un volum mare și mijlociu, atunci cele editate de "Moldova suverană" și "Timpul" au forma știrilor referitoare la interesele periferice ale Rusiei în Ucraina, în special în Crimeea, în Siria, precum și relațiile acestei țări cu SUA și Uniunea Europeană. În discursul utilizat de aceste ziare Federația Rusă este percepută prin prisma crizei economice și culturale latente și de abținere de la plasarea articolelor pe teme politice, în special cu privire la politica externă a Rusiei. Rezultatele analizei discursive arată în mod clar că, deși perioada de descriere a Federației Ruse este construită pe angajări emoționale și traumatice, V.Putin este tocmai puntea de legătură a acestei realități politice, care nu pare să invoce autorilor articolelor careva sentiment de atașament emoțional.

2.2.2 Analiza cantitativă a conținutului articolelor

În studiul curent au fost expuse analizei 136 de articole cu referință la Federația Rusă, 50% publicate în "Moldova Suverană", 37% în "Komsomolskaia Pravda" și 13% în "Timpul". Interpretarea datelor este rezultatul analizei discursurilor articolelor.

Titlul articolelor are o importanță mare pentru atragerea consumatorilor produselor media, deoarece el este cel care degajă mesajul și atrage atenția. Din totalul articolelor cu referire la Rusia observăm, însă, că doar 44% include în titlu denumirea țării. De asemenea, doar 28% din articole sunt editate pe prima pagină a ziarelor. Asociem acest lucru cu linia de conduită editorială a cotidianelor. Astfel, în ciuda interesului față de Federația Rusă, linia editorială a ziarelor nu riscă să se abată prea tare de la realitatea politică a Republicii Moldova, care la moment are relații reticente cu țara de referință. Volumul articolelor sunt în derivă între mediu și lung, respectiv 41% și 37%, iar narațiunea acestora include detalii și descrieri ale evenimentelor desfășurate.

În comparație cu produsele on-line, ziarele sunt mai scumpe ceea ce afectează numărul consumatorilor de produse media editate. La rândul său, aceasta reduce posibilitățile financiare ale redacției. Ceea ce ar fi o explicație pentru faptul că ziarele expuse analizei în mare parte preiau multe informații de la agențiile locale de știri în proporție de 40%. Iar cotidianul "Komsomolskaia Pravda" în proporție de 21% dintre articole cu tematici rusești sunt preluate din ediția sa rusă.

Principalul eveniment rus în perioada de analiză selectată este implicarea Federației Ruse în Siria. Astfel 47% din articolele analizate se referă la acest subiect. 26% din articole se referă exclusiv la Federația Rusă o bună parte fiind publicate de ziarul “Komsomolskaia Pravda”. Procentajul de doar 19% cu referire la relațiile moldo-ruse constituie o altă dovadă de reticență cu privire la acest subiect. Dintre aceste articole, doar în 24% dintre ele sunt menționați actori locali, în special politicieni. Totodată, doar în 10% de cazuri actorii locali interacționează cu Federația Rusă, 86% dintre aceștia sunt factori de decizie politică. O bună parte a articolelor se referă la activitatea Ambasadei Federației Ruse în Moldova și în regiunea transnistreană.

Denumirea oficială a țării “Federația Rusă” este utilizată în 13% din numărul total de articole. În celelalte cazuri este stipulată denumirea prescurtată a statului - Rusia. O situație similară se observă și în cazul descrierii în presă a evenimentelor cu referire la Rusia: o mare atenție se acordă lui V.Putin ca lider absolut al Federației Ruse. Rezultatele analizei conținutului cantitativ confirmă parțial această ipoteză: marea majoritate a altor politicieni ruși sunt menționați epizodic, de exemplu, D.Medvedev, la 5%, S.Lavrov, în 7% din articole. Astfel singura excepție semnificativă este cea referitoare la președintele Vladimir Putin, care deține rolul principal în 50% dintre articole.

Există o diferență semnificativă între prezentarea personalității lui Putin în articole din ziare pro-europene și cele pro-ruse. Stilul și tonul narațiunii în “Timpul” și “Moldova suverană” este mai neutru și obiectiv (primordial este expusă descrierea acțiunilor lui V.Putin ca lider politic), în timp ce narațiunea, în special în “Komsomolskaia Pravda”, se referă la evaluarea acțiunilor. Această diferență, la rândul său, reflectă diferențele funcționale ale liniilor editoriale ale ziarelor. Atitudinea și evaluarea acțiunilor lui V.Putin depinde în mare măsură de atitudinea generală față de Rusia și politica sa internă și externă. Imaginea lui V.Putin într-un sens larg este utilizată în articole ca un concept-umbrelă pentru diverse domenii, în special evenimente politice și economice.

Un factor important de reținut este lipsa de reprezentativitate a președintelui Dumei de Stat și a Adunării Federale a Federației Ruse, Serghei Narișkin, chiar dacă percepția acestui important institut politic rus este identificat în 57% dintre articole. Acest fapt denotă depersonalizarea instituțiilor de stat, care este un indicator al formării cultului personalității președintelui V.Putin și identificarea tuturor instituțiilor statului cu personalitatea sa.

Articolele procesate deloc nu fac referire la Sevastopol, iar Crimeea este menționată doar în 14% de cazuri.

Articolele procesate privind Federația Rusă se referă la instituțiile publice centrale și autoritățile locale, factorii socio-politici, iar percepția societății civile, a mediului privat și mass-media este umbrită.

Analiza conținutului articolelor indică că politica internă a Federației Ruse este descrisă rar, în comparație cu politica sa externă, la care se referă 88% din articole. Aceasta denotă asupra narațiunii discursive a ideologiei acestui stat concentrată tot mai mult asupra rolului tot mai mare al statului pe arena internațională, care este un "bun narativ" și implică o ierarhie clară a priorităților externe, în special vizibilitatea actorilor naționali, spre deosebire de personaje secundare din contextul istoric al Rusiei. Toate aceste procese fac parte din efectul ideologic [6, p.22], care sunt apoi interpretate și utilizate de către actorii de stat pentru interacțiunile și percepțiile sociale ulterioare.

Concluzii:

Studiul este constituit din două direcții distincte, în cazul în care au fost analizate contextul articolelor și conținutul cantitativ - cele cu referire la Uniunea Europeană și Federația Rusă.

Uniunea Europeană și Federația Rusia - doi principali parteneri strategici importanți pentru o țară mică și de tranziție ca Republica Moldova. În mod oficial, de jure, integrarea în Uniunea Europeană este principala sarcină a țării noastre, iar Rusia este un partener strategic important. Analiza articolelor cu referire la acești doi actori, ne-a ajutat să sesizăm cum stau lucrurile de facto, care este modul în care acești actori sunt percepuți de către cititori și cum sunt expuse reprezentările lor în presa analizată.

În perioada selectată ziarul pro-rus, "Komsomolskaia pravda" a publicat 51 articole cu referire la Rusia și doar 6 cu referire la Uniunea Europeană. Ziarul pro-european, "Timpul" a publicat 17 articole cu referire la Rusia și 21 cu referire la UE. Ziarul pro-european, "Moldova suverană" a publicat 68 de articole cu referire la Rusia și 61 de articole cu referire la UE. Evaluarea Rusiei este în 30,9% de cazuri pozitivă, în 7,4 % între pozitivă și neutră, în 18,4% de articole este relatată ca neutră, 21,3% între neutru și negativ și 22,1% negativă. Evaluarea Uniunii Europene este în 69,3% pozitivă, 11,4% dintre pozitiv și neutră, 3,4% neutră, 13,6% între neutră și negativă și doar 2,3% negativ. Aceste constatări ne arată contactele de interdependență dintre numărul de articole publicate, evaluarea și percepția actorilor descriși în articole și politica editorială a ziarelor. Deducem că dintre aceste trei ziare, "Komsomolskaia pravda" este un ziar cu o orientare strict pro-rusă și anti-UE. Celelalte două ziare sunt, în principal pro-europene. Totodată, "Moldova suverană" folosește un stil informativ mai neutru față UE și chiar față de Federația Rusă, în timp ce ziarul "Timpul" are un rol de advocacy pentru politica pro-europeană. Ca rezultat, chiar dacă fiecare ziar își are cititorii săi, percepțiile acestor doi actori sunt foarte dispersate în societatea moldovenească.

Articolele au evidențiat două personalități importante în percepția moldovenilor - Vladimir Putin și Angela Merkel. A.Merkel este percepută mai mult ca

un lider european și nu în calitate de cancelar al unui stat. Pentru societatea moldovenească instituțiile europene sunt percepute abstract și impersonal, ca un donator care va acorda o șansă moldovenilor la o viață mai bună în Uniunea Europeană, cetățenii moldoveni sesizându-și drepturile și nu obligațiile sale.

Cu toate că subiectul Crimei este reprezentativ pentru regiunea în care Republica Moldova este situată, odată ce implicarea Rusiei în Siria, accentele mass-media și percepțiile evenimentelor produse în Crimeea s-a schimbat radical. Acest subiect nu mai este actual, respectiv reprezentativitatea privind Crimeea și Sevastopol în presă a scăzut dramatic, contribuind la percepția neutră și rezervată a regiunii de către societate.

Diversitatea de idei, tehnici discursive și structuri narative este evidentă chiar și între articolele analizate fiind împărțite ideologic pe două căi. Această diversitate nu este ușor de explicat doar prin factorii psihologici individuali, și nici nu poate fi separată în seturi clar delimitate de construcții discursive. În loc de, să zicem, un discurs pro-sau anti-european și pro- sau anti-Rusia se plasează percepția acestor doi actori din cadrul unui domeniu nestructurat de interacțiuni nestructurate și se fuzionează între discursuri. Această configurație discursivă reflectă caracterul deschis, flexibil al ambilor actori și discuțiile de bază privind tranziția Moldovei la democrație și de necesitatea de a merge pe calea europeană cu modificări ale agendei naționale. Acest lucru reflectă nevoia de flexibilitate în generarea de interpretări acceptabile, mult mai puternice decât nevoia de a direcționa evenimentul către obiectivul dorit implicat într-o tranziție.

Bibliografie:

1. Dobrescu P., Bîrgăoanu A. Mass media și societatea. - București, 2001
2. Audiența și notorietatea mass-mediei în Republica Moldova
http://www.ijc.md/bulmm/2012%20iunie/rom/34_40_MM_iunie_2012_RO-9.pdf
3. Presa din Republica Moldova în cifre Presa de limbă rusă vs. presa de limbă română // <http://laboratoruldejurnalism.eu/wp-content/uploads/2014/11/infografic.presaRM.pdf>
4. Keane J. Mass media și democrația. - Iași, Institutul European, 2000
5. Institutul de Politici Publice, Barometrul Opiniei Publice, noiembrie, 2015, http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_11.2015_prima_parte_final.pdf
6. Lull J. Manipularea prin informație. Mass-media – comunicare. – București, Ed. Antet XX Press, ISBN 9736360318
7. Chiriac L., Țugui E. Mapping study - Civil society organizations from the Republic of Moldova: development, sustainability and participation in policy dialog. - Chisinau, 2014

8. Civil Society Organizations From the Republic of Moldova: Development, Sustainability and Participation in Policy Dialogue, http://www.csdialogue.eu/sites/default/files/moldova_cso_evolution_0.pdf
9. <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
10. <http://www.media-azi.md/ro/institutia-media/ziar>
11. http://moldova-suverana.md/about_us

Prezentat la redacție
la 15 septembrie 2016

EDUCAȚIA ANTISEISMICĂ - O PRIORITATE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Petru OSTROVARI

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Studii Europene din Moldova
Doctor în medicină, conferențiar universitar

Articolul descrie caracteristicile generale ale mișcărilor seismice și efectele cutremurelor asupra populației vizavi de acțiunile populației înaintea, în timpul și după cutremurul de pământ pentru a atrage atenția asupra importanței studierii tematicii antiseismice la toate etapele de educație. În introducere sunt descrise caracteristicile generale ale cutremurelor și specificul cutremurelor în Republica Moldova. Articolul este structurat în patru componente principale care descriu specificul mișcărilor seismice, efectele cutremurelor asupra populației, cât și acțiunile necesar de a fi întreprinse înainte, în timpul și după cutremurul de pământ. Lucrarea este finalizată cu concluzii care ar putea servi ca recomandări referitor la prioritatea educației antiseismice în Republica Moldova.

This article describes general features of the seismic movements and the effects of earthquakes on people opposite of human's actions before, during and after the earthquake to draw attention to the importance of studying the seismic topics at all phases of education. The introduction describes the general characteristics of the earthquakes and the specific in Republic of Moldova. The article is divided into four main components that described the specifics of the seismic movements, the earthquakes effects on the population and the actions needed to be undertaken before, during and after the earthquake. The work is completed with conclusions that could serve as a recommendation on prioritizing anti-earthquake education in Republic of Moldova.

Introducere

Unul din fenomenele naturale care se repetă des în Republica Moldova sunt cutremurele de pământ. Periodicitatea cutremurelor de proporții este de 35 de ani. Locuințele din orașele și satele republicii sunt construite astfel ca să reziste la cutremure cu grad de risc seismic VIII. Totuși, în cazul unui cutremur puternic există riscul pericolului pentru viața atât a adulților, cât și a copiilor.

Conform studiului lui Apostol [1], cutremurele de pământ apar la diverse intervale de timp, într-un loc sau altul de pe suprafața Pământului, cu intensități variabile și cu durate ce variază de la câteva zecimi de secundă până la sute de secund, însă mecanismul de producere a cutremurelor este puțin cunoscut.

Cutremurele se declanșează brusc, au o perioadă de acțiune scurtă de circa 20-90 secunde. Specificul cutremurelor constă în imposibilitatea prognozării cutremurelor nici chiar de cele mai avansate laboratoare din Japonia, Statele Unite, China, unde probabilitatea cutremurelor și a afectelor distrugătoare este destul de sporită. Toate statele adopta măsuri pentru crearea formațiunilor specializate de intervenție rapidă, dotarea cu aparatură și tehnică modernă și instruirea cetățenilor.

Unul din efectele materiale ale cutremurelor este distrugerea construcțiilor și a bunurilor social-economice. Totuși, nu mai puțin importante sunt efectele psihologice. Din aceste considerente în țările cu risc seismic sporit sunt elaborate programe care au drept scop consolidarea construcțiilor pentru reducerea și diminuarea riscurilor cutremurelor de pământ, dar și instruirea populației. Pentru a minimaliza pericolul acțiunilor nefaste a cutremurelor de pământ sunt necesare măsuri educative de amploare. În acest articol se descriu caracteristicile generale ale cutremurelor de pământ, acțiunile înaintea, în timpul și după cutremurul de pământ. „Instituirea, prin lege, a controlului statului în domeniul construcțiilor și lucrărilor publice, în fazele determinante pentru rezistența și stabilitatea construcțiilor, are un pronunțat caracter preventiv, în scopul reducerii cauzelor unor posibile abateri calitative, cu efecte negative asupra siguranței în exploatare și utilizării construcțiilor” [5, p.29].

Mișcările seismice: caracteristici generale

Mișcările seismice, denumite și cutremurele de pământ, sunt fenomene naturale care apar ca urmare a deplasărilor și ruperilor în scoarța / straturile pământului sau aruncărilor vulcanice. Cutremurele se transmit sub formă de unde elastice. Cauzele producerii cutremurelor se clasifică în cauze endogene și exogene. Cauzele endogene, care cele se produc sub acțiunea fluctuațiilor energiei interne a pământului sunt cele mai frecvente și mai răspândite. Cauzele exogene, sau cele determinate de factorii externi, ca de exemplu căderea unui meteorit, creșterea sau scăderea presiunii atmosferice, sunt posibile, dar mai puțin frecvente.

Cutremurele de pământ sunt de diferite tipuri. În funcție de cauzele ce le produc cutremurele de pământ se clasifică în *tectonice* (determinate de deplasări bruște a plăcilor tectonice cu epicentru de-a lungul lanțurilor muntoase), *vulcanice* (cu epicentru în imediata apropiere a unui vulcan), *cutremure de prăbușire sau de surpare* (cu epicentru într-o adâncitură sau peșteră). Cele mai frecvente și mai periculoase sunt cutremurele *tectonice*, care constituie și 95% din toate cutremurele produse în Republica Moldova. Denumim seismele tectonice șocurile sau vibratile scoarței terestre de scurtă durată, generate de ruperi în scoarța pământului și mișcarea din litosferă.

Parametrii de bază care caracterizează forța și caracterul seismului, sunt

magnitudinea, adâncimea focarului și intensitatea energiei la suprafața scoarței. Magnitudinea este mărimea proporțională a energiei emanate în cazul cutremurului. Pentru măsurarea ei este folosită scara Richter (de la 0 până la 8,5) unde fiecare unitate corespunde mărimii de fa o sută de ori a energiei vibrației.

În funcție de adâncimea focarului, cutremurele se divizează în trei tipuri:

- *adânci* cu adâncimea focarului de 300-700 km;
- *intermediare* cu adâncimea focarului de 70 - 300 km;
- *superficiale* cu adâncimea focarului de până la 70 km.

Cutremurele de pământ cu distanță focală mică provoacă cele mai mari distrugerii. În majoritatea cazurilor cutremurele de pământ în aceeași localitate, se pot repeta. Acest fapt este valabil pentru Republica Moldova care se află în apropiată apropiere de regiunea Vrancea, care, de cele mai dese ori, este hipocentru cutremurului. Una din primele metode de analiză a puterii cutremurelor este scara Richter (tabelul 1)

Tabel. 1. Scara seismică după Richter [10]

Grad	Intensitatea seismului	Caracteristica
1	Vibrație neobservată a scoarței	Este înregistrată numai de dispozitivele seismologice
2	Izbituri foarte slabe	Sunt sesizate numai de unii oameni aflați în stare de repaos.
3	Slab	Clătinare ușoară a lămpilor atârinate, a ușilor deschise.
4	Moderat	Se constată după vibrația ușoară a ferestrelor scârțâitul ușilor și pereților.
5	Destul de puternic	Zdruncinări generale ale clădirii, legănatul mobilei, acele ceasornicelor se opresc. Apar crăpături în geamuri.
6	Puternic	Se sesizează de toți. Tablourile cad de pe pereți, se desprind unele bucăți de tencuială.
7	Foarte puternic	Se clatină puternic obiectele atârinate, apar deteriorări, crăpături în pereții caselor din piatră. Clădirile antiseismice și din lemn rămân intacte. Se creează alunecări ale malurilor râurilor.
8	Distrugător	Apar crăpături în pantele abrupte și solul umed. Monumentele ondulează sau se răstoarnă. Casele se distrug.
9	Devastator	Se deteriorează puternic și se distrug casele din piatră; cele din lemn se deformează.
10	Nimicitor	Apar crăpături în sol, uneori până la un metru lățime, drumurile se deformează, au loc alunecări și surpături pe povârnișuri, se rup conductele, copacii.
11	Catastrofal	Apar crăpături late în straturile de la suprafața pământ-

		tului, multiple alunecări și surpături. Casele din piatră se distrug. Calea ferată se deformează puternic
--	--	---

Scările seismice servesc pentru compararea și evaluarea efectelor cutremurelor. În versiunea modernizată scara Richter este gradată de la 1 la 9, iar intensitatea cutremurelor se exprimă în numere fracționare. În unele cazuri se folosesc alte tehnici de comparare, ca de exemplu, scara de intensitate Spre deosebire de scara Richter, scara Mercalli se bazează pe observații din timpul cutremurelor. Corelația dintre scara Richter și scara Mercalli este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2. Corelația dintre scara Richter și scara Mercalli [9]

Grad	Descriere	Magnitudine (pe scara Richter)
I. Instrumental	Cutremurul nu este perceput decât de puține persoane aflate în condiții favorabile.	Între 2 și 3 grade
II. Slab	Se simte de puține persoane, în special de cele ce se găsesc la etajele superioare ale clădirilor.	Între 3 și 4 grade
III. Perceptibil	Se percepe în interiorul clădirilor, mai pronunțat la etajele superioare. Durata poate fi apreciată.	4 grade
IV. Moderat	În timpul zilei este resimțit de multe persoane care se află în interiorul clădirilor. În exterior puțin perceptibil.	Între 4 și 5 grade
V. Destul de puternic	Este simțit aproape de toți oamenii. Ușoare degradări ale tencuielilor, iar unele obiecte instabile se răstoarnă.	Între 5 și 6 grade
VI. Puternic	Mișcarea este simțită de toată lumea producând panică. Tencuiala cade, clădirile suferă avarii. Avarii însemnate la clădirile slab executate.	6 grade
VII. Foarte puternic	Produce panică, iar oamenii părăsesc locuințele. Avarii ușoare până la moderate la structurile de rezistență obișnuite. Avarii considerabile la construcțiile slab executate sau necorespunzător proiectate. Coșurile se prăbușesc.	Între 6 și 7 grade
VIII. Destructiv	Avarii ușoare la structurile proiectate seismic. Avarii considerabile la clădirile obișnuite. Prăbușirea structurilor de rezistență defectuos executate. Dislocări ale zidăriei de umplutură, căderea coșurilor înalte, monumentelor etc.	7 grade
IX. Violent	Avarii însemnate la structurile de rezistență proiectate antiseismic. Se produc înclinări ale clădirilor cu schelet de rezistență bine proiectate. Distrugerii ale clădirilor slab executate. Crăpături în pământ.	Între 7 și 8 grade

	Conductele subterane se rup.	
X. Intens	Majoritatea construcțiilor proiectate antiseismic se distrug odată cu fundațiile. Pământul se crapă puternic. Se produc alunecări de terenuri.	8 grade
XI. Extrem	Puține structuri de rezistență rămân nedistruse. Apar falii la suprafața pământului. Conductele subterane complet distruse. Prăbușiri și alunecări puternice ale terenului.	Mai mare de 8 grade
XII. Catastrofic	Distrugerea este aproape totală. Obiectele sunt azvârlite în sus. Au loc modificări ale reliefului.	Mai mare de 9 grade

Energia emanată în timpul cutremurului de pământ depășește cu mult energia exploziilor nucleare. La moment știința oferă doar date, informații sau cunoștințe factuale despre unele caracteristici specifice ale cutremurelor. Astfel de caracteristici sunt: magnitudinea cutremurului, intensitatea seismică, riscul seismic și altele.

Efectele cutremurelor asupra populației

Efectele cutremurelor asupra populației se clasifică în:

- *efecte directe* – pierderea vieții, răniurile, distrugerea sau avariarea locuințelor,

- *efecte indirecte* – afecțiuni psihice și comportamentale ca urmare a unor zvonuri, informațiilor din presa mass-media, reacții psihice post-seismice etc.

Efectele directe se referă la căderea unor elemente din construcții, așa, ca de exemplu, cărămizi, placaje, tencuieli și altele. În timpul cutremurelor se pot produce spargerea unor geamuri, căderea unor obiecte, producerea unor incendii sau inundații.

Cele mai periculoase sunt efectele indirecte. Populația Republicii Moldova este periodic afectată de zvonuri contradictorii despre un posibil cutremur cu o intensitate mai mare de 8.5. Aceste zvonuri conduc la sentimente de panică, frică, deznădejde. Astfel, populația este expusă la presiune psihică periodică și la acțiuni neadecvate în caz de pericol. Specialiștii consideră că într-o societate cu populație nepregătită și needucată efectele cutremurelor sunt mult mai negative și costisitoare. Pentru a evita aceste riscuri este necesară *educația antiseismică*.

„Educația antiseismică reprezintă transmiterea de cunoștințe pentru protecția populației în caz de cutremur, sub îndrumarea specialiștilor, începând cu primele noțiuni din anii de școală și continuând cu participarea la acțiuni concrete de comportare și intervenție în caz de dezastre” [5]. În viziunea noastră educația antiseismică trebuie să includă nu doar acțiuni de informare prin transmitere de cunoștințe, dar și activități de formare a comportamentelor stabile la efectele cu-

tremurelor de pământ, indiferent de periodicitatea sau acțiunile dezastruoase.

Măsurile înainte de cutremur

Dacă sunteți în zonă seismică este necesar ca din timp să:

- *calculați acțiunile* în diferite condiții și locuri, ziua, noaptea, acasă, la serviciu, pe stradă, în localurile publice (magazine, teatre), în transport, în ospetie;
- *determinați cele mai nepericuloase locuri* pentru a supraviețui zguduirilor: pereții de rezistență, gurile pentru uși, sub centura anti-seismică etc.
- *elaborați un plan* al măsurilor comportamentale în caz de cutremur;
- *stabiliți obligațiile fiecărui membru* al familiei/colectivului pentru a cunoaște ordinea acțiunilor comportamentale în conformitate cu planul și obligațiile în caz de cutremur;
- *mențineți ordinea* în clădire, coridoare, treceri, scări;
- *verificați* periodic deschiderea ușilor de rezervă, porților, ferestrelor;
- *întăriți dulapurile grele* și polițele de pereți, asigurați cu închizători eficiente la oscilații ușile dulapurilor cu veselă, în special cu veselă fragilă din sticlă;
- *fixați calculatoarele și printerele*, amplasați aparatele casnice mai grele sau cele pe roți (ex. mașini de spălat, frigidere, etc.), astfel încât să nu se afle în vecinătatea ieșirilor din încăperi sau apartament, spre a nu bloca accesul, prin deplasare, în cazul unui seism;
- *nu amplasați* obiectele grele pe polițele de sus;
- *studiați și memorizați* amplasarea robinetelor de incendii, întrerupătoarelor de curent electric, robinetelor și controlați regulat starea lor;
- *procurați pentru domiciliu* cel puțin un extingtor, depozitat într-un loc cunoscut și accesibil în orice moment, lângă sursele potențiale de incendiu și exersați modalitatea în care se utilizează.
- *discutați* în familie despre cutremur, rugați ca toți membrii familiei să țină minte planul adunării familiei după cutremur pe un teren deschis;
- *controlați* periodic starea locului de trai - tavanul, acoperișul casei, starea hodgeacului, firelor electrice și a țevelor de gaz;
- *asigurați* posibilitatea ieșirii rapide din încăpere;
- *păstrați* într-un loc cunoscut de toți membrii familiei un aparat radio cu sursă electrică autonomă și o lanternă;
- *asigurați-Vă că aveți* o trusă pentru acordarea primului ajutor medical;

- *studiați* împreună cu membrii familiei regulile de acordare a primului ajutor medical (aplicarea pansamentului, oprirea hemoragiei, imobilizarea, în cazul fracturilor, a membrelor superioare și inferioare, șirei spinării și bazinului, efectuarea respirației artificiale și a masajului indirect al inimii);

- *nu păstrați* în încăpere substanțe inflamabile sau toxice, depozitați vasele care conțin chimicale într-un loc sigur, dar nu în interiorul locuinței;

- *amplasați* mobila astfel încât în caz de cădere să nu blocheze ieșirile;

- *aranjați* locurile de odihnă cât mai departe de ferestre, paravane de sticlă;

- *nu instalați* polițe, tablouri și alte obiecte de decorație internă de asupra paturilor sau a locurilor de odihnă;

- *păstrați* documentele personale, banii, lucrurile de preț și articolele din metale prețioase astfel ca, în caz de necesitate, să le puteți lua ușor;

- *creați* o rezervă de produse conservate și apa potabilă pentru 5-8 zile;

- *pregătiți* căsuța din grădină / garajul pentru a Vă adăposti temporar (în caz de necesitate).

Referitor la locurile din apartament /casă în care se poate adăposti în caz de cutremur sunt indicații contradictorii. Astfel, Neagu cu referință la Mihai Dragomescu scrie că „în timpul producerii unui cutremur, cetățenii sunt sfătuiți să își păstreze calmul în primul rând. Nu care cumva să părăsească apartamentul și să se aventureze pe scări sau cu liftul. Nu e bine să se adăpostească sub un toc de ușă sau sub o grindă sau un perete interior sau o mobila înaltă, care mobila să fie prinsă în perete. Este bine preventiv să verifice înainte de producerea unui cutremur dacă mobilele sunt prinse bine de perete” [7]. Georgescu et al. din contra indică că locurile din apartament / casă pentru adăpostire în timpul cutremurului sunt: tocul ușii, o zonă depărtată de ferestre, lângă un perete structural rezistent, locul de sub o grindă, masă ori un birou sub care se poate intra ușor [5]. Este necesar de a consulta un specialist atesta pentru a identifica cele mai rezistente locuri ale locuinței în caz de cutremur. Este absolut necesar ca toți membri familiei / colectivului să cunoască locul de amplasare a comutatoarelor, siguranțelor, rubinelor generale și locale pentru electricitate, gaze, apă și modul lor de manevrare (deschidere, închidere) pentru intervenție în caz de urgențe.

Măsurile în timpul cutremurului

Cea mai buna măsură de protecție este de a nu cade în panică și de a acționa corect. Este recomandat de a nu întreprinde nici o acțiune care ar putea dezorganiza oamenii din jur. Cutremurul de pământ continuă de la câteva secunde până la un minut. Nu vă speriați de noile zguduituri. Cele două zguduituri care urmează una după alta peste câteva secunde constituie trecerea undelor longitu-

dinale, apoi perpendiculare. Zguduiturile puternice repetate pot dura câteva minute și pot apărea de la un interval la altul. În timpul cutremurului de pământ este important ca să:

- *nu vă speriați* dacă va fi deconectată electricitatea sau se vor include semnalele de alarmă, să nu reacționați la zgomotul veselei sparte, la trosnetul pereților, la căderea tencuiei și la țipetele oamenilor,

- *alegeți cea mai rațională metodă de comportament*: părăsiți urgent clădirea sau ocupați un foc relativ nepericulos în interiorul ei (în clădirile seismic rezistente este bine să rămâneți în interior),

- *ieșiți* din încăpere, folosindu-vă de scară sau de ferestrele primului etaj, din clădire ieșiți repede, dar atent, ferindu-vă de cărămizile ce pot cădea, de firele rupte și alte surse de pericol, Feriți-vă de firele rupte și de tot ceea ce poate cădea (balcoane, cărămizi, garduri de piatră etc.

- dacă ați rămas în apartament, opriți-vă lângă peretele de rezistență cel mai apropiat sau în golul interior pentru uși, nu stați în mijlocul odăii și lângă ferestre, dulapuri, plafoane, polițe, oglinzi, sobe, balcoane și alte obiecte grele, feriți-va de căderea bucăților de tencuială, sticlă, cărămidă etc.

- părăsiți clădirea după încetarea zguduiturilor, închideți gazul, apa, lumina, luați trusa medicală, lanterna, lucrurile necesare și produsele alimentare, închideți ușa cu cheia. Nu faceți panica!

- dacă în apartamentele vecine au rămas copii, bătrâni sau bolnavi, deschideți sau forțați ușile și ajutați-i să coboare în stradă, acordați-le primul ajutor.

- în cazul zguduiturilor puternice e bine de așezat pe pământ.

- dacă vă aflați în automobil, opriți-l cât mai departe de clădiri, treceri subterane sau poduri, nu ieșiți din automobil până la încetarea cutremurului, acordați ajutor la transportarea sinistraților sau a salvatorilor.

- în transportul comun rămâneți până la sfârșitul oscilațiilor solului.

- în locurile publice (magazine, cinematografe, gări etc.). îndepliniți cu strictețe dispozițiile administrației.

- în instituțiile de învățământ, propuneți elevilor să părăsească imediat și în mod organizat clădirea sau să ocupe cele mai nepericuloase locuri, sau să se ascundă sub bănci.

- organizați posibila evacuare a copiilor mici (prin ușile de la ieșire și de rezerva, prin ferestrele primelor etaje).

Măsurile întreprinse după un puternic cutremur de pământ

Clădirile trebuie părăsite calm și verificând minuțios drumul spre ieșire.

Pentru orice eventualitate se recomandă de a folosi o cască sau un obiect protector (scaun, geantă, etc.) care ar proteja capul de rănirea provocată de căderea tecuiei sau unor elemente de construcții. După un puternic cutremur de pământ se recomandă să:

- nu inventați și nu transmiteți informații, pronosticuri, raționamente etc. despre posibilele zguduituri, distribuiți numai comunicările de presă ale specialiștilor,
- informați organele de poliție despre încălcarea legislației și ordinii publice, inclusiv și despre persoanele care lansează zvonuri,
- acordați primul ajutor medical membrilor familiei și altor persoane afectate, participați la înlăturarea ruinelor și scoaterea sinistraților de sub dărâmături. În caz de răni grave se recomandă de a apela la ajutor medical calificat,
- înainte de a intra/ieși în/din clădire, convingeți-vă că scările, pereții sau planșeele nu sunt avariate, nu vă apropiați de clădirile deteriorate,
- ferivi-vă de casele deteriorate, nu intrați în ele. Țineți cont de pericolul zguduirilor repetate în decursul de la 6 ore până la 2-3 zile după seism.
- în încăperile distruse, din considerentele pericolului exploziei gazelor concentrate, este interzis de a utiliza chibrituri, luminări și brichete,
- în caz de incendiu, contribuiți la localizarea sau nimicirea incendiului,
- fiți precauți față de firele electrice rupte și dezgolite, nu permiteți apropierea de ele a copiilor.
- nu conectați electricitatea, nu deschideți gazul și apa până când starea lor bună nu va fi confirmată de serviciul tehnic.
- deschideți ușile dulapurilor, odăilor pentru a evita căderea obiectelor grele.
- nu ocupați telefonul pentru schimbul de impresii, anunțați rudele și apropiații,
- liniștiți copiii și adulții cu traume psihologice de pe urma cutremurului,
- nu beți apă din fântânile deteriorate până la controlul calității apei de către serviciul sanitar-epidemiologic, la lichidarea urmărilor calamității încălțați cizme de guma, mânuși și mască din tifon și vată.

În cazul că sunteți sub ruine, nu pierdeți cumpătul, respirați uniform, pregătiți-va să îndurați *setea și foamea*. Prin strigăte și ciocănituri atrageți atenția salvatorilor, deplasați în dreapta și în stînga un obiect metalic (chei, etc), pentru a fi depistat de locatorul pentru metale. Dacă spațiul este relativ liber, nu aprindeți chibrituri și luminări. Deplasați-vă atent, străduiți-vă să nu provocați surpături. Dacă aveți posibilitatea de a întări tavanul, faceți acest lucru și așteptați ajutorul.

Dacă ați fost apăsat la pământ, încercați pe burtă a slăbi presiunea asupra coșului pieptului și abdomenului. Măinile sau picioarele prinse între ruine frecăți-le mai des, aplicați masajul, restabilind circuitul sângelui. Dacă sunteți însetat, luați o pietricică netedă sau colțul unei batistei și sugeți-l respirând pe nas.

Concluzii

Acest articol oferă o descriere comprehensivă a caracteristicilor specifice a cutremurelor de pământ și a acțiunilor necesare de a fi întreprinse pentru a preveni riscul unor comportamente neadecvate în timpul sau după producerea cutremurului de pământ. Obiectivul specific al articolului este atragerea atenției asupra importanței educației antiseismice în Republica Moldova. Astfel de programe educaționale sunt dezvoltate în multe țări ca, de exemplu, Italia, Portugalia, Japonia și altele.

Bernhardsdottir, Musacchio, Ferreira și Falsaperla [2] recomandă că pentru reducerea acțiunilor nefaste ale cutremurelor de pământ sunt necesare instruirii începând de la etapa preșcolară, deoarece toți trebuie să cunoască care este riscul cutremurului de pământ și care sunt măsurile necesare pentru protejarea vieții personale și a celor din jur. În țările amplasate în zone cu risc sporit de cutremure de pământ sunt elaborate și diseminate chestionare cu scopul de a conștientiza importanța problemei.

Bibliografie

1. Apostol B.F. Cercetări privind efectele de neliniaritate în evaluarea și reducerea riscului seismic. – Chisinau, 2006
2. Bernhardsdottir A.E., Musacchio G., Ferreira M.A., Falsaperla S. Informal education for disaster risk reduction. // Bulletin of Earthquake Engineering, #14(7), 2016, pp.2105-2116.
3. Constantinescu L., Enescu D. Cutremurele de pământ din Vrancea în profil științific și tehnologic (The Vrancea earthquakes, in a scientific and technological profile). – Bucharest, Editura Academiei, 1985.
4. Crucea Roșie Română. Cutremurele. 2016, <http://www.crucearosie.ro/activitati/prevenire-interventie-dezastre/pregatirea-pentru-interventie-la-dezastre/cutremure.html>
5. Georgescu E.M. et al. Cutremurele și efectele lor. Prevenire și măsuri. 2007. <http://www.mdrl.ro/documente/publicatii/2007/brosura%20Cutremurele%20si%20efectele%20lor%20-%20prevenire%20si%20masuri.pdf>
6. Giurcăneanu C. Înfruntând natura dezlănțuită. - București: Ed. Albatros. 1986.
7. Neagu A. Mihai Diaconescu, fizician la Institutului pentru Fizica Pamantului: Cutremurul de sambata dimineata este considerat de magnitudine mo-

- derata si nu a produs pagube. 2016. <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21310418-mihai-diaconescu-fizician-institutului-national-pentru-fizica-pamantului-cutremurul-sambata-dimineata-este-considerat-magnitudine-moderata-nu-produs-pagube.htm>
8. Sakurai A. Governance of the Education Sector and Disaster Risk Reduction. // In Disaster Resilience of Education Systems. Springer Japan. 2016. pp.11-23
 9. Wikipedia. Scara de intensitate Mercalli. 2016, https://ro.wikipedia.org/wiki/Scara_de_intensitate_Mercalli
 10. Wikipedia Scara de magnitudine Richter. 2016. https://ro.wikipedia.org/wiki/Scara_de_magnitudine_Richter

Prezentat la redactie
la 12 octombrie 2016

POLITICILE CULTURALE: ASPECTE CONCEPTUALE ȘI TIPOLOGII

Veaceslav REABCINSCHII

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice
Cercetător științific

Ludmila MALCOCI

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice
Cercetător științific principal, doctor habilitat în sociologie

The conceptual aspects and models of cultural policies are analysed in the present article. Highlighting various approaches to the concept of cultural policy, the authors conclude that the concept is driven mainly by a series of complex features in permanent development. Thus, according to the authors, the cultural policy, on the one hand, belongs to the public policy domain and, on the other hand, represents a set of actions and decisions of public authorities at different levels, as a response to society and communities cultural problems and needs. The cultural policy actions shall be based on theoretical elaborations that would combine general development trends and ideology of the concrete society, as well as the achievements of sociological and psychological sciences.

The authors try to position the cultural policy in Moldova based on comparative analysis of models of cultural policy specific for other countries and societies. Thus, they consider that, according to bipolar classification, the cultural policy in Moldova, although has some characteristics specific to the mixed model, continues to be close to the centralized model, in accordance with which the state remains the main funder of cultural activities, the non-commercial sector is underdeveloped, the active market of cultural products is lacking, the society and the private sector are weekly involved in supporting the cultural activities.

However, the authors find that in order to develop an effective cultural policy in Moldova, it is important to consider both experiences of other countries in the implementation of different models of cultural policy and local political, economic and cultural aspects of our country.

Politica culturală: aspecte conceptuale.

În utilizarea noțiunii de "politici culturale" pot fi evidențiate trei abordări:

1. Politica culturală ca proces public, ce conține un set de activități, prin care autoritățile naționale sau locale, profesioniștii și sectorul neguvernamental,

stabilesc în acord obiectivele prioritare de dezvoltare a domeniului cultural, reieșind din posibilitățile reale sociale, materiale și financiare ale societății (comunității) și elaborează metode și mecanisme, directe sau indirecte, de realizare optimă a lor;

2. Politica culturală, ca o componentă a politicilor publice, o disciplină aplicată, dezvoltată în cadrul științelor sociale, care folosește metode multidisciplinare de cercetare;

3. Politica culturală, ca document, ce determină direcțiile politicii de stat pentru elaborarea și realizarea priorităților în dezvoltarea vieții culturale a societății.

Politica culturală nu este determinată printr-o definiție unică, nu este una statică, ci este reprezentată mai degrabă de un set de caracteristici în dezvoltare permanentă. Ea se află la hotarul de interacțiune cu economia, sociologia, politica, culturologia, psihologia. Definiția politicii culturale s-a modificat în dependență de cerințele timpului, rolul culturii în societate și contextul de implementare. Ca exemplu, dacă până în anii 2000, în cele mai multe țări europene, politica culturală era orientată, în mare parte, spre dezvoltarea artelor și păstrarea patrimoniului, în prezent, dezvoltarea tehnologiilor informaționale și globalizarea, au dus la includerea în sfera de interes a politicii culturale și industriile culturale și creative, și activitățile artistice de amatori, și profesioniste, ș.a.

Putem distinge două categorii generale de definiții: 1) *oficiale* – formulate de către instituțiile și organizațiile oficiale (internaționale, regionale și naționale) și 2) *de cercetare* – formulate de către experți, cercetători ai domeniului.

Pentru prima dată noțiunea de politică culturală a fost formulată în Raportul "Cultural policy a preliminary study" elaborat în urma desfășurării mesei rotunde organizate de UNESCO în Monaco în perioada 18-22 decembrie 1967 cu participarea a treizeci și doi de reprezentanți din douăzeci și patru de țări, invitați în calitatea lor de persoane responsabile pentru activități culturale la nivel național, specialiști în domeniile științelor sociale și umane, artiști și reprezentanți ai organizațiilor non-guvernamentale interesate. Cu toate că participanții au considerat că nu este rolul UNESCO de a defini politica culturală a statelor, ei au considerat preferabil ca "(a) "politică culturală" ar trebui să țină cont de suma totală de practici conștiente și deliberate, acțiune sau lipsă de acțiune într-o societate, care vizează satisfacerea nevoilor culturale, prin utilizarea optimă a tuturor resurselor fizice și umane disponibile pentru societate la un moment dat; (b), ar trebui definite anumite criterii pentru dezvoltarea culturală, și că cultura ar trebui să fie conectată la realizarea personalității și la dezvoltarea economică și socială" [8, p.10].

Un alt merit al acestei întruniri, este faptul că au fost stabilite noi criterii ale dezvoltării ei, care nu poate avea loc fără componenta culturală. Fenomenul culturii are o acțiune benefică, atât asupra mijloacelor de producție disponibile,

cât și asupra omului însăși. Astfel, activitatea culturală influențează considerabil progresul tehnologic și științific, stimulează sectorul economic. Politicile culturale trebuie să fie incluse în politicile de dezvoltare, alături de politicile pentru educație și activitate științifică.

Odată cu dezvoltarea tehnologiilor, mijloacelor de comunicare în masă, creșterea standardelor de viață, apare tot mai mult necesitatea de a face produsele culturale mai accesibile tuturor segmentelor de populație. Este o sarcină extraordinară pe care trebuie să și-o asume autoritățile publice, ținând cont de resursele de care dispune și dificultățile economice și sociale. Fiecare țară are calea sa pentru a-și realiza obiectivele de dezvoltare culturală, cu toate acestea raportul recomandă patru direcții de abordare: „(1) Politica culturală trebuie integrată în planul general de dezvoltare; (2) Statul are o responsabilitate pentru cultură, care derivă din rolul pe care și l-a asumat față de țară, și este de datoria statului de a înlocui inițiativa privată, care nu este întotdeauna capabilă să îndeplinească această sarcină cu succes; (3) Este necesar de ocolit centralizarea și rolul predominant al statului în gestionarea directă a instituțiilor culturale, din cauza pericolului de a reduce acțiunile culturale la uniformitate și neutralizarea elementului controversat al artei; cei care susțin această abordare preferă să limiteze intervenția statului la asistență financiară, liberă de orice condiții; (4) În anumite societăți în curs de dezvoltare, se consideră că dezvoltarea culturală este esențială pentru a consolida gradul de conștientizare a națiunii și, astfel, să faciliteze dezvoltarea unei culturi originale care să poată răspunde la cele mai profunde aspirații ale poporului, cât și cerințele lumii moderne. Intervenția statului, în această situație este esențială, deoarece acțiunea privată nu poate răspunde clar adecvat. Dar, intervenția statului nu trebuie să aibă un efect dăunător asupra libertății de a crea și trebuie evitat cu orice preț pasivitate publică” [8, p.11].

Republica Moldova, ca țară în curs de dezvoltare, în elaborarea politicii sale culturale ar putea lua ca bază aceste principii. Astfel, orice plan de dezvoltare comunitar, regional sau național este necesar să includă și componenta culturală. Moștenind un sistem cultural extrem de centralizat, în procesul descentralizării, trebuie de ținut cont de responsabilitatea statului față de păstrarea și îmbogățirea patrimoniului cultural material și imaterial. În același timp, noul sistem cultural este necesar să excludă orice posibilitate de intervenție și influență a politicului asupra activității instituțiilor culturale. Crearea unui astfel de sistem este necesar să fie unul din obiectivele de bază ale politicii culturale din Moldova.

La baza politicii culturale a Uniunii Europene (UE) au stat principiile formulate în articolul 128 al Tratatului de la Maastricht (1992), care prevede ”(1) contribuția la înflorirea culturilor statelor membre, respectând diversitatea lor națională și regională și punând în evidență moștenirea culturală comună; (2) Acțiunea Comunității are în vedere să încurajeze cooperarea dintre statele membre și, în cazul în care este necesar, să sprijine și să completeze acțiunea acestor

ra în următoarele domenii: îmbunătățirea cunoașterii și a răspândirii culturii și istoriei popoarelor europene; păstrarea și protejarea patrimoniului cultural de importanță europeană; schimburile culturale necomerciale; creația artistică și literară, inclusiv în sectorul audiovizualului” [7, p.84]. Aceste principii s-au regăsit mai târziu în articolul 151 din Tratatul de la Amsterdam (1997) și în Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene articolul 167 (2010). Un lucru important în acest articol este menținerea principiului conform căruia, fiecare țară este în drept să-și elaboreze politica culturală proprie, iar Consiliul UE va întreprinde ”acțiuni de încurajare, cu excepția oricărei armonizări a actelor cu putere de lege și normelor administrative ale statelor membre”.

Abordarea europeană asupra politicii culturale se bazează pe o experiență bogată în domeniul administrării culturii, ce a permis consolidarea rezultatelor practice și formularea principiilor teoretice, care au stat la baza criteriilor de consens în implementarea acestor politici. În 1997 Consiliul Europei a publicat raportul grupului internațional de cercetători în domeniul politicilor culturale ”The European Task Force on Culture and Development” intitulat ”In from the margins”. Consiliul Europei a decis să sprijine inițiativa Comisiei Mondiale pentru Cultură și Dezvoltare, care după lucrul de pregătire susținut de către UNESCO și rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, a angajat în 1992 un grup de experți internaționali pentru a elabora raportul mondial asupra culturii și dezvoltării. Grupul de experți a avut sarcina de a prezenta concluziile sale ca bază pentru o dezbatere mai largă asupra culturii și dezvoltării durabile, precum și ca un document de sine stătător cu privire la aspectele specifice Europei.

Inițiatorii raportului au pornit de la faptul, că noile paradigme de dezvoltare politică și economică, ar putea lăsa în umbră necesitatea de formulare a obiectivelor pe termen lung în domeniul dezvoltării culturale. Spre deosebire de alte domenii precum mediul, drepturile omului, incluziunea socială, cultura era mai mult privită, ca o componentă a educației și mai puțin ca un element important al dezvoltării. Raportul abordează cultura dintr-o viziune mai largă, mai cuprinzătoare și oferă Consiliului Europei și statelor-membre o oportunitate de a reflecta asupra importanței culturii dintr-o perspectivă nouă și integrată. ”Cultura este atât totalitatea valorilor și obiceiurilor unei societăți, cât și spiritualizarea acestora în producția artistică. Dezvoltarea, de obicei, este prea puternic orientată exclusiv spre creșterea economică; ca ea să fie durabilă, ea trebuie să plaseze în centrul său prioritățile culturale” [6, p.32]. În raport este prezentată și o definiție a noțiunii de ”politică culturală”: ”Noi definim *politica culturală* drept cadrul general al măsurilor publice în domeniul cultural. Acestea pot fi luate de către guvernele naționale sau autoritățile regionale și locale, sau agențiile respective. O politică necesită obiective definite în mod explicit. Pentru a realiza aceste ob-

iective, trebuie să existe mecanisme, care să permită o planificare, implementare și evaluare” [6, p.33].

În cadrul elaborării politicilor culturale naționale, grupurile de experți, care lucrează asupra acestor documente, uneori propun și viziunea sa asupra noțiunii de *politici culturale*. Fiecare țară își stabilește propria politică culturală în conformitate cu valorile culturale, prioritățile sale de dezvoltare, scopurile și sarcinile pe care le are, astfel definirea noțiunii de *politică culturală* este diferită. În unele țări, ca de exemplu, în SUA, în genere se evită formularea unei definiții a *politicii culturale*.

Mai jos vom prezenta câteva exemple de definiții a noțiunii de *politici culturale* formulate pentru diferite țări.

În 2011 Guvernul norvegian a constituit o comisie cu sarcina să revizuiască politica culturală din anul 2005. În Raportul oficial prezentat în 2014 se face o analiză a relevanței obiectivelor politicii culturale naționale, măsurilor de politică și instrumentelor puse în aplicare la nivelurile administrației publice centrale și locale. Au fost identificate, de asemenea, cele mai importante provocări culturale și au fost formulate propuneri pentru o nouă politică culturală. În același timp, comisia a propus ca sfera politicii culturale să fie definită în raport cu noțiunea *cultura expresivă*. Acest lucru înseamnă că ”politica culturală ar trebui să acopere (I) activități și servicii legate de patrimoniul cultural material și imaterial, cum ar fi muzeele, bibliotecile și arhivele, și (II) activități artistice, în sensul cel mai larg, cu alte cuvinte, arta și cultura la nivel profesional, cultura populară și activități culturale de voluntariat” [4, p.3]. De asemenea, comisia a evidențiat importanța socială a culturii, și a subliniat faptul, că menținerea și consolidarea infrastructurii culturale este o condiție prealabilă pentru o democrație viabilă în societate. În opinia comisiei, cele trei obiective principale naționale în domeniul politicii culturale ar trebui să fie democrația, echitatea și diversitatea.

Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii din România, care a elaborat ”Strategia sectorială în domeniul culturii și patrimoniului național pentru perioada 2014-2020” prezintă esența politicii culturale pentru țară: ”Pilonul esențial în dezvoltarea ... unor politici culturale este reprezentat, îndubitabil, de obligațiile pozitive ale fiecărui stat de a crea condițiile pentru exercițiul liber și nestânjenit al drepturilor culturale fundamentale: dreptul de acces la cultură și dreptul de participare la viața culturală. La aceasta trebuie să adăugăm imperativul unei abordări sistemice, în care sectorul culturii este parte și se articulează organic cu celelalte sectoare socio-economice, le influențează și este influențat de ele” [1, p.10].

În conformitate cu aspirațiile sale europene, o sarcină importantă a politicii culturale a statului ucrainean, în opinia unui grup de experți locali este ”menținerea echilibrului între următoarele domenii: 1) conservarea, studierea și actualizarea patrimoniului cultural național și popularizarea lui în străinătate; 2) dez-

voltarea unor forme moderne de activități culturale și artistice, crearea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea unor produse culturale competitive la nivel global; 3) asigurarea accesului maxim al bunurilor culturale pentru fiecare cetățean al Ucrainei, oferirea oportunităților de dezvoltare a potențialului creativ” [16, p.40]. Deoarece situația economică a țării este destul de dificilă, experții consideră, că rentabilitatea economică și succesul comercial sunt importante în elaborarea politicii culturale, însă aceste criterii nu pot fi principalele în evaluarea nivelului culturii naționale, și, prin urmare, nu pot fi principalele obiective ale politicii culturale.

O primă încercare de abordare metodologică a procesului de elaborare a politicii culturale în Moldova, poate fi considerat Raportul Național prezentat la reuniunea Biroului Comitetului pentru Cultură a Consiliului Europei, care a avut loc la Chișinău în perioada 3-4 noiembrie 2001. Raportul a fost realizat în urma colaborării specialiștilor moldoveni cu un grup de experți europeni. Pornind de la contextul general al Consiliului Europei și contextul specific al Moldovei, experții au definit că ”politica culturală reprezintă hotărârea și determinarea autorităților publice – naționale, regionale sau locale – de a interveni, împreună cu alți factori de decizie, în domenii individuale de activitate, în scopul de a realiza anumite obiective specifice pentru beneficiul public” [5, p.17].

Cu toate că, anume UNESCO i se atribuie prima definiție contemporană a noțiunii de ”politici culturale, discuțiile despre principiile acestor politici au fost duse cu mult mai înainte. Creatorul sociologiei românești, Dumitru Gusti, în cadrul conferinței ”Politica culturii și Statul cultural”, organizată de Institutul Social Român la 10 iunie 1928, afirmă: ”În privința culturii creatoare, societatea românească nu-și dă încă seama de însemnătatea problemei, pentru că nu înțelege eminenta funcție și forța socială a inteligenței. [...] Principiile ce vor trebui în mod necesar să stea la baza unei politici de stat a culturii și care reies din scurta expunere făcută nu pot fi decât acestea: 1. Nu se poate despărți cultura superioară creatoare de cultura poporului. 2. Cultura nu se poate impune de sus; fiind o afacere personală, ea trebuie deci să trăiască într-o atmosferă de libertate, spontaneitate și specificitate națională. 3. Cultura trebuie clădită pe specificul național, care trebuie cercetat prin metoda monografică sociologică. 4. Instituțiile de stat care-și asumă răspunderea organizării culturii naționale vor trebui să aibă o autonomie cât mai mare. 5. Astfel de instituții nu pot avea ca scop crearea culturii, ci numai crearea condițiilor prielnice de dezvoltare a ei, descoperind, stimulând și organizând colaborarea tuturor elementelor culturale ale țării” [1, p.3].

În literatura contemporană, cercetătorii politicilor culturale folosesc diferite abordări, care permit de a evidenția anume caracterul lor nestatornic. Sunt și încercări de a clasifica multitudinea de definiții ale politicilor culturale după anumite abordări. Sociologul rus L.E.Vostreakov evidențiază în acest sens patru ti-

puri de concepte: 1) orientate spre obiective, 2) bazate pe instituții și 3) resurse, și 4) diferite combinații din primele trei concepte intitulată "abordare administrativă complexă" [11].

După părerea noastră este o clasificare după principii destul de generale. Ca exemplu al conceptului orientat spre obiective este citată definiția formulată de către Milena Dragičević Šešić, fostul președinte al Universității de Arte din Belgrad, profesor de Politici Culturale și Management cultural. În lucrarea "Cultura: management, animație, marketing", politica culturală este definită ca "reglementarea conștientă în domeniul culturii, prin adoptarea deciziilor necesare cu privire la toate problemele referitoare la dezvoltarea culturală a societății" [14, p.27]. Autorul prezintă și căile prin care se realizează politica culturală într-o societate. În primul rând, sunt necesare elaborări teoretice, care ar combina tendințele generale de dezvoltare și ideologia societății concrete, precum și realizările științei în domeniul sociologiei și culturii. La etapa următoare, este necesar de formulat scopurile și sarcinile concrete ale politicii culturale. După care urmează să fie elaborate metodele și mecanismele de realizare a obiectivelor stabilite.

Ca exemplu al definiției bazate pe instituții este prezentată formularea cercetătorului francez Augustin Girard, care în colaborare cu Geneviève Gentil au publicat în 1972 lucrarea "Cultural development: experiences and policies." Cercetarea a fost realizată cu susținerea UNESCO și a avut sarcina de a defini metodele, care ar facilita discutarea problemelor de planificare în domeniul culturii, subliniind activitățile prioritare și identificând mijloacele de punere în aplicare a acestor activități. Autorii analizează noțiunea de „politică culturală” în relație cu "acțiunea culturală", o îmbinare de cuvinte care aparține de două domenii destul de diferite: "cultura" – domeniul aspirațiilor spirituale și "acțiunea" – domeniul real al economiei. În acest mod se confirmă existența unor acțiuni cu caracter cultural al căror scop este de a modela realitatea prin cultură. Prin urmare, acțiunea culturală la diverși agenți economici este dictată de necesitatea accelerării dezvoltării culturale. "Atâta timp cât există o dihotomie între cultură și acțiune, cultura va avea acțiunea lui Homo economicus - adică, o acțiune care distruge omul. Conceptul de acțiune culturală oferă o posibilitate reală pentru restabilirea armoniei dintre acțiune și cultură, între artă și economie, care a existat în societățile tradiționale, dar care a fost distrusă de industrializare" [2, p.171]. În acest context termenul "politici culturale" ...dobândește o semnificație precisă, care derivă din aceea a cuvântului "politică". O politică este un sistem de scopuri finale, obiective și mijloace practice, urmărite de un grup și aplicate de către o autoritate. Politici culturale pot fi identificate într-un sindicat, la un agent, o mișcare educațională, o instituție, o întreprindere, un oraș sau la un guvern. Dar, indiferent de agentul în cauză, o politică presupune existența unor scopuri finale (pe termen lung), obiectivele (pe termen mediu și măsurabile) și

mijloace (resurse umane, financiare și legislație), combinate într-un sistem explicit, coerent” [2, p.172].

Clasificarea definițiilor noțiunii de politici culturale ar putea fi realizată în bază metodologiilor utilizate în abordare. Astfel, pot fi destinate patru tipuri de interpretări ale noțiunii: 1) administrarea activității culturale și dezvoltarea domeniului cultural; 2) dezvoltarea socială prin cultura relațiilor politice; 3) producerea bunurilor și valorilor culturale prin elaborarea și utilizarea unui set de tehnologii și instrumente; 4) formarea și promovarea unui set de calități morale și valori umane.

În spațiul ex-sovietic cercetările din domeniu s-au intensificat, mai ales după anii 2000, pe de o parte, în urma programelor Uniunii Europene destinate țărilor din vecinătate, pe de altă parte, în baza conștientizării de către organele naționale de decizie a schimbării rolului culturii în societate. În contextul dezvoltării durabile, cultura a devenit o componentă a sistemului social, care influențează esențial toate celelalte componente (economia, politica, socialul etc.), și, la rândul său este influențată de acestea, cultura a devenit un factor important al dezvoltării sociale și comunitare. Evenimentele din anii '90, prăbușirea și dezorganizarea sistemului centralizat, conflictele naționale și sociale, problemele economice și reducerea interesului față de activitatea instituțiilor de cultură, au scos în evidență unele principii formulate de către cercetători acum câteva decenii de: ”Dacă în sistemul public, dintr-un motiv sau altul, este dezorganizat subsistemul său cultural, apoi, în cele din urmă, și sistemul public și social se vor dezorganiza. ...În acest sens, se presupune că sistemul cultural conține un set de valori, care stabilesc structura și funcțiile sistemului social, și că interacțiunea lor permite sistemului public să mențină și să dezvolte integritatea și stabilitatea sa” [13, p.3].

Unii cercetători relaționează noțiunea de ”politici culturale” direct doar cu politica publică de stat. ”Politica culturală de stat este înțeleasă de noi ca o formă de influență politică conștientă a statului în domeniul culturii, în scopul de a rezolva contradicțiile existente în interesul grupurilor cele mai influente față de viziunile conceptuale cu privire la locul și rolul culturii în societate, prioritatea obiectivelor sale de dezvoltare. Această politică este reflectată în programe și pusă în aplicare prin distribuirea diferitelor tipuri de resurse. Premisa importantă de dezvoltare a politicii culturale - acordul între forțele oficiale, creative, sociale cu privire la obiectivele prioritare ale dezvoltării culturale” [11, p.24].

O altă definiție din același punct de vedere: Politica culturală este un ”set de principii și reguli de care se conduce statul în activitatea sa de conservare, dezvoltare și promovare a culturii, precum și activitatea statului în însăși domeniul culturii. Principalele obiective strategice ale politicii culturale a statului sunt: dezvoltarea potențialului cultural și conservarea patrimoniului cultural al

țării, asigurarea unității spațiului cultural și accesibilitatea valorilor culturale, dezvoltarea creativității” [15. p.19].

În definițiile formulate de către unii cercetători, pot fi evidențiate și cele prin care politica culturală este văzută nu numai prin prisma priorităților statului, problemelor economice și sociale, conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural, dar, de asemenea, și ca un proces de racordare a persoanelor la diferite valori culturale, implicarea membrilor societății în procesele și activitățile culturale. Astfel politica culturală este definită ca "un sistem al activității umane, care include obiective clar definite, o metodologie eficientă pentru realizarea acestora, acțiuni reale cu privire la crearea, conservarea și transmiterea celor mai importante idealurile culturale (standarde), precum și implementarea acestora în realitatea socio-culturală" [17, p.24].

Concluzionând cele expuse, putem determina unele trăsături ale conceptului de politici culturale.

1. Este o componentă a domeniului de politici publice, și cu toate că are particularitățile sale, elaborările efectuate în cadrul acestei științe pot fi utilizate și în cercetările de politici culturale;

2. Sunt un set de acțiuni și decizii ale autorităților publice de diferit nivel, care au niște obiective comune, ca răspuns la necesitățile și problemele societății sau comunităților în domeniul culturii;

3. Acțiunile trebuie să se bazeze pe elaborări teoretice, care ar combina tendințele generale de dezvoltare și ideologia societății concrete, precum și realizările științei în domeniul sociologiei și culturii;

4. Lipsa unor acțiuni din partea autorităților publice pentru a rezolva unele probleme ale domeniului cultural sunt considerate, de asemenea, ca o politică culturală;

5. Politica culturală este implementată de către o unitate concretă a autorităților publice și afectează mai multe persoane, grupuri, instituții; din această cauză, atât elaborarea ei, cât și implementarea, trebuie să fie realizată într-un mod consultativ, participativ și într-un consens social și profesional larg;

6. Politica culturală nu poate fi abordată doar ca o activitate de administrare și dezvoltare a domeniului culturii; omul reprezintă epicentrul dezvoltării culturale și politica culturală, prin asigurarea sănătății spirituale și morale a societății, influențează toate celelalte domenii sociale;

7. Există motive rezonabile pentru a considera implicarea statului în viața culturală drept o necesitate obiectivă: creșterea rolului culturii în dezvoltarea durabilă, influența asupra altor domenii de activitate, inclusiv cel economic, consolidarea societății, ș.a. Doar că această implicare nu trebuie să afecteze libertatea procesului artistic.

Modele de politici culturale.

Cu toate că politica culturală a fiecărei țări este deosebită de celelalte, în literatura de specialitate sunt prezentate mai multe cercetări cu privire la elaborarea unor modele comune pentru mai multe țări. Bazele conceptuale ale alegerii unui anumit model de politici culturale reiese, de obicei, din determinarea rolului, scopului și funcției culturii în societate. Paradigma politicii culturale se formează în baza unei anumite perioade istorice din țară și odată cu schimbarea situației, are loc și schimbarea politicii culturale.

Mai jos vom prezenta cele mai des întâlnite modele de politici culturale și vom prezenta viziunea noastră asupra poziționării Moldovei între aceste modele.

Cea mai simplă clasificare prezintă două tipuri de modele de politici culturale. Primul este caracterizat de o implicare maximală a statului în administrarea culturală. Cea mai reprezentativă țară europeană este Franța. Pentru cel de-al doilea model relațiile dintre stat și cultură sunt minime – de exemplu SUA. Politicile culturale din alte țări sunt plasate între acești doi poli, fiind în apropiere de unul sau altul. Modelele politicilor culturale specifice acestor două țări s-au dezvoltat în rezultatul parcursului istoric specific prin care au trecut cele două state. Pe parcursul a mai bine de cinci secole statul francez tot mai mult se implica în administrarea culturii. La început prin monarhii francezi, prin susținerea și promovarea limbii franceze în locul limbii latine, susținerea poeziei și picturilor, nu numai francezi, dar și din străinătate. O contribuție însemnată la formarea politicii culturale franceze au avut Revoluția Franceză, precum și revoltele sociale și politice din perioada anilor 1789 și 1799, care au schimbat profund istoria Franței, marcând declinul monarhiei și apariția democrației. Noua politică culturală a influențat democratizarea culturii, eliminarea oricăror bariere și asigurarea accesului egal la bunurile și valorile culturale, dezvoltarea limbii franceze, eliminarea analfabetismului. În secolul XX, interacțiunea dintre cultură și politică devine mai largă și mai intensă. O etapă deosebită este considerată perioada anilor 1959-1969, când președintele de Gaulle a creat pentru prima dată în Franța Ministerul Culturii, condus de celebrul scriitor Andre Malraux. Anume în această perioadă a fost elaborată o politică culturală oficială, care determina toate formele și activitățile culturale: conservarea patrimoniului istoric și cultural, protecția și dezvoltarea limbii franceze, protecția socială a artiștilor, educația culturală, asigurarea accesului egal la cultură, elaborarea bazei legale și promovarea filantropiei private.

SUA - stat tânăr, care și-a proclamat independența în 1776, a fost constituit în lupta pentru independență contra Angliei, se bazează pe respectarea drepturilor, libertăților și responsabilităților cetățenești, susține autonomia locală. Toate acestea creează o atitudine rezervată și prudentă față de orice sistem centralizat, inclusiv în domeniul promovării politicilor culturale.

Politicienii americani sunt împotriva participării statului în administrarea culturii. Astfel, SUA nu are nici un minister sau departament, care se-ar ocupa de afacerile culturale la cel mai înalt nivel, cel federal. Cu administrarea culturii se ocupă statele și localitățile. Guvernul Statelor Unite este interesat de cultura, dar intervenția sa este conturată de către valorile, care stau la baza constituirii statului. Guvernul nu intervine în ceea ce ține de obiceiurile și tradițiile comunităților. În aceste condiții, cultura se dezvoltă în mod natural fără nici o intervenție din exterior. O altă componentă este cultura de masă, care este un produs al industriilor culturale și formează un sector important al economiei. Această componentă se dezvoltă conform legilor economiei de piață, și a devenit dominantă, nu numai pe plan intern, dar și în străinătate, la nivel global. În aceste condiții, intervenția guvernului nu este necesară și, mai mult, este inutilă. Singurul domeniu de intervenție al guvernului este susținerea artei clasice tradiționale. În ultimele patru decenii practica subvențiilor în SUA este aplicată mai pe larg. Distribuirea fondurilor are loc prin trei agenții speciale: Fondul Național de Artă și Cultură, Fondul Național de Științe Umanistice și Institutul Muzeelor și Bibliotecilor.

Descrierea amănunțită a funcționării celor două modele de politici culturale am realizat-o pentru a evidenția principiile de bază ale funcționării sistemelor culturale, precum și diferențele specifice țărilor date. Modelele au fost denumite după țările pe care le reprezintă preponderent, astfel primul model se mai numește și modelul latin, este specific mai mult țărilor cu limbile derivate din limba latină (Franța, Spania, Portugalia, ș.a.), sau o altă denumire este modelul centralizat, după nivelul de intervenție a statului în administrarea culturii. Al doilea model poate fi întâlnit sub denumirea de model anglo-saxon (SUA, Marea Britanie, Irlanda, ș.a.), sau model liberal.

O dezvoltare a acestei clasificări, este evidențierea unui al treilea model de politici culturale – numit modelul nordic, sau mixt. În ultimele decenii tot mai multe țări, în politicile sale culturale se apropie de caracteristicile acestui model. Denumirea modelului provine de la amplasarea geografică a țărilor în care acesta a luat naștere, și anume Suedia, Finlanda, Olanda, ș.a. Caracteristicile, avantajele și dezavantajele fiecărui model sunt prezentate în tabelul 1. Analiza este efectuată în baza cercetării realizate de către L.Varbanova, cercetător bulgar în politici culturale, în cartea "Planificarea strategică pentru organizațiile culturale ca sistem de învățare deschis" [9, p.22].

Tabel 1. Modele de politici culturale de tip bipolar și mixt

Model de politici culturale	Caracteristici	Avantaje	Dezavantaje

Latin / centralizat	- Statul este sursa principală de finanțare pentru majoritatea absolută a activităților și organizațiilor culturale; - Organizațiile culturale de tip comercial și non-profit sunt slabe; - Strategiile creative și de producție ale organizațiilor culturale nu depind de mărimea publicului; - Planurile de creație sunt în mare parte determinate de strategiile culturale naționale.	- Produsul artistic este accesibil unui număr mare de oameni, datorită faptului că subvenția statului face posibilă existența unor oferte accesibile aproape oricui; - Subvenția financiară nu depinde de numărul publicului; - Creatorii de arte au un venit asigurat; - Organizațiile culturale au stabilitate, profitând de susținere financiară continuă.	- Managementul centralizat poate conduce la cenzură; - Prin politicile sale statul influențează direct sau indirect procesele creative; - Diversitatea și flexibilitatea vieții culturale sunt minime; - Există un număr redus, de intermediari în domeniul artelor, cum ar fi producători, impresari sau negustori de artă; - Piața artelor nu există sau este slab dezvoltată.
Nordic / mixt	- Finanțarea organizațiilor și proiectelor culturale este mixtă – de la stat, de la donatori privați și venituri proprii; - Statul susține arta și cultura atât în mod direct, cât și indirect; - Industriile de creație (culturale)	- Pe lângă organizațiile culturale de stat, există o piață a artelor bine dezvoltată; - Sectorul societății civile este puternic și influențează procesele decizionale la toate nivelurile – național, regional, local și internațional;	- Politicile de prețuri diferă în ceea ce privește organizațiile private și cele de stat (în unele cazuri diferența este chiar semnificativă). Prețurile sunt de obicei mai mari în cazul

	sunt parte a dezvoltării economice a țării.	- Există un grad mare de diversitate a formelor artistice și a organizațiilor culturale.	organizațiilor artistice comerciale, care se bazează în primul rând pe propriile venituri și sponsorizări.
Anglo-saxon / liberal	- Susținerea oferită de stat operei creative este mai mult indirectă (prin cadrul legal, scutiri de taxe, etc), iar subvențiile directe sunt minime; - Alături de organizațiile de stat și nonprofit, predomină organizațiile de tip comercial; - Majoritatea veniturilor organizațiilor culturale vin din programe și activități proprii.	- Piața culturală este bine dezvoltată, iar intermediarii (cum ar fi producătorii, managerii sau negustorii) joacă un rol important în menținerea relației dintre produsele culturale (opere de artă) și cumpărători (public); - Există un grad înalt de mobilitate culturală.	- Există un grad foarte mare de instabilitate a artelor; - Consumatorii determină politicile creative și procesul decizional per ansamblu; - Diferențele dintre veniturile artiștilor sunt semnificative. Mulți au venituri fluctuante și sunt angajați pe bază de contracte temporare, neavând un salariu stabil.

În cadrul clasificării bipolare, Republica Moldova, ca stat post-sovietic, care a moștenit un sistem economic supercentralizat, poate fi atașată sigur modelului centralizat (latin) al politicilor culturale. Deși, pe parcursul a două decenii de formare a noii politici culturale, țara a făcut mai mulți pași spre a se apropia de modelul mixt, caracteristicile de bază ale politicii culturale continuă să fie apropiate de modelul centralizat. Astfel, statul rămâne principalul finanțator al activității culturale, sectorul comercial și neguvernamental este slab dezvoltat,

lipsește o piață activă a produsului cultural, societatea și sectorul comercial este implicată slab în susținerea activităților culturale.

Cercetătorii canadieni Harry Hillman-Chartrand și Claire McCaughey, analizând principiul "arm's-length" („la distanța de un braț,„) de finanțare a culturii, principiu pe larg utilizat în țările dezvoltate, au ajuns la concluzia că există patru roluri alternative pe care le poate juca statul în finanțarea culturii: *Facilitator*, *Patron*, *Arhitect* și *Inginer*. "Mai mult decât atât, statul poate avea două obiective diferite - susținerea procesului de creație, sau susținerea producției unor anumite genuri de artă, cum ar fi realismul socialist. Rolurile și obiectivele nu se exclud reciproc, adică, un singur guvern poate juca mai multe roluri și poate încerca să atingă mai multe obiective" [3, p.3].

Tabelul 2. Modele de politici culturale în baza mecanismelor de finanțare

<i>Rolul</i>	<i>Model de țară</i>	<i>Obiectivele politicii</i>	<i>Mecanismele de finanțare</i>	<i>Avantaje și dezavantaje</i>
FACILITATOR	SUA	Diversitatea surselor de finanțare.	Taxele fiscale și stimulente	A: diversitatea surselor de finanțare; D: lipsa standardelor de excelență; evaluarea beneficiilor în natură; beneficiile sunt pentru binefăcători; calcularea nivelului taxelor.
PATRON	Marea Britanie, Australia	Standarde de excelență. Orientare internațională.	Arm's length În baza evoluării	A: susținerea standardelor de excelență; D: favorizarea formelor de artă tradițională.
ARHITECT	Franța	Bunăstarea socială. Susținerea industriilor.	Departamentul/ Ministerul Culturii	A: lipsa dependenței de veniturile autogenerate; asigurarea

<i>Rolul</i>	<i>Model de țară</i>	<i>Obiectivele politicii</i>	<i>Mecanismele de finanțare</i>	<i>Avantaje și dezavantajele</i>
				formării și carierei profesionale; D: Formarea condițiilor care duc spre stagnare și rezistență.
INGINER	Unele țări din fosta URSS, Cuba, Coreea de Nord	Educația politică. Cultura Națională.	Guvernul este proprietarul producției artistice.	A: energia este focalizată pentru atingerea scopurilor politice D: aservirea puterii, existența culturii "underground".

Statul Facilitator finanțează arta prin instituirea taxelor, care ar compensa pierderile donatorilor particulari, efectuate în susținerea culturii. Aceste donații sunt fiscal deductibile. Obiectivul politic al statului este de a promova diversitatea activității artistice de amatori și non-profit. Facilitatorul sprijină mai mult procesul de creativitate, decât anumite tipuri sau stiluri de artă. Susținerea depinde de preferințele și gusturile corporațiilor, fundațiilor și donatorilor particulari. Statutul economic al artistului sau companiei artistice depinde de veniturile obținute și de gusturile și condițiile financiare ale patronilor privați. Punctul forte ale statului Facilitator este diversitatea surselor de finanțare - persoane fizice, corporații și fundații, care susțin arta, artiștii și organizațiile culturale. Punctele slabe sunt lipsa a careva standarde de excelență, incapacitatea statului de a influența susținerea activităților de importanță națională, dificultățile în evaluarea donațiilor private în natură, de exemplu, tablouri donate unui muzeu sau galeriilor de arta, sprijinul public al unor activități artistice discutabile.

Statul Patron finanțează artele prin intermediul unor consilii sau agenții de arte după principiul "arm's length" (la lungimea brațului). Guvernul determină ce sumă va fi acordată pentru susținerea artelor, dar nu stabilește care organizații sau artiști vor primi aceste alocații. Consiliile sau agențiile au un consiliu de administrare, care este numit de guvern și în componența căruia sunt reprezenta-

niți atât ai organelor de decizie, cât și ai domeniului artistic, societății civile, businessului, ș.a. Consiliul distribuie granturile pentru artiști și organizații culturale, pornind de la prioritățile stabilite în cultură pentru perioada dată, fără a ține cont de interesele partidului de la putere. Interesele guvernanților sunt reprezentate de către membrii consiliului numiți din partea guvernului, dar care nu reprezintă majoritatea în adoptarea deciziilor. Deciziile de acordare a granturilor sunt aprobate de către consiliu la propunerea comisiilor profesioniste, care realizează evaluarea proiectelor propuse. În felul acesta este asigurată susținerea procesului de creativitate și promovarea unor standarde de excelență. Sistemul statului Patron este destul de flexibil, răspunzând operativ la schimbările de priorități din domeniul culturii. Situația economică a artiștilor și întreprinderilor artistice depinde, atât de veniturile generate din activitate, preferințele donatorilor privați, cât și de subvențiile primite de la consiliile artistice printr-o concurență reală.

Printre neajunsurile acestui sistem se consideră, că prin stabilirea standardelor de excelență, are loc promovarea elitismului, ceea ce poate limita accesul la produsul cultural și realiza producții artistice neapreciate de publicul larg. În cadrul acestui sistem, guvernul nu-și poate asuma nici succesele activităților culturale, nici responsabilitățile pentru eșecul lor.

În cadrul modelului stat Arhitect susținerea activităților culturale și instituțiilor de cultură are loc prin intermediul Ministerului sau Departamentului de Cultură. Deciziile despre alocarea fondurilor sunt aprobate de către funcționarii publici, pornind de la necesitatea realizării obiectivelor de bunăstare socială, satisfacerea cerințelor societății, în detrimentul unor standarde artistice de excelență. Toate acestea creează o inerție în activitatea culturală, ceea ce la un moment dat duce la stagnarea creativității artistice. Statutul economic al artiștilor în statul Arhitect, în mare parte depinde de apartenența la careva organizații profesioniste sau uniuni de creație. Devenind membru al unor astfel de organizații, artistul obține o securitate socială. Statutul economic al companiilor artistice este determinat aproape exclusiv de fondurile guvernamentale. Cu toate că companiile artistice au o oarecare autonomie în inițierea proiectelor culturale, ele nu-și direcționează activitatea spre creșterea veniturilor autogenerate și obținerea unor donații private. Acestea joacă un rol nesemnificativ în determinarea statutului financiar al companiilor artistice. Avantajele modelului Arhitect constă în faptul că artiștii și organizațiile artistice sunt eliberați, într-o oarecare măsură, de dependența de publicul larg și veniturile autogenerate, iar statutul artistului este asigurat în mod explicit de politicile de asistență socială. Dezavantajul modelului Arhitect constă în faptul că pe termen lung, finanțarea directă garantată poate duce la o stagnare a procesului creativ.

Statul Inginer susține și acceptă doar arta, care respectă standardele sale politice. Deciziile de finanțare sunt aprobate de către politicieni și nu au ca obie-

ctiv susținerea procesului de creație, asigurarea unor standarde de excelență artistică, ci educația consumatorului în baza unei ideologii politice. Statutul economic al artistului este determinat de apartenența la o uniune de partid. Orice artist, care nu aparține unei astfel de uniuni, nu poate fi numit artist. Toate întreprinderile și mijloacele de producție artistică aparțin statului. Acest model este specific regimurilor totalitare, deoarece concentrează energiile creatoare ale artiștilor spre atingerea scopurilor politice oficiale. Autorii consideră că și unele guverne occidentale își doresc un model de stat Inginer pentru a construi o "industrie artistică comercială viabilă, în care obținerea profitului, sau "realismul capitalist", joacă un rol ideologic analogic cu cel al "realismul socialist" [3, p.4]. Dezavantajul evident al modelului de stat Inginer este faptul că arta este aservită unor obiective politice sau comerciale iar energia artiștilor nu poate fi în întregime orientată spre creație.

Analizând caracteristicile, care stau la baza constituirii modelelor prezentate mai sus, în relație cu situația din Moldova, se poate constata:

1. Unul din obiectivele politicii culturale moldovenești este asigurarea diversității surselor de susținere a activității culturale. În acest sens a fost adoptată legea cu privire la filantropie și sponsorizare Nr.1420, din 31.10.2002, care prevede că "Articolul 19...(5) Organizația filantropică obține dreptul la facilități fiscale și la alte facilități, legal stabilite ...", Codul Fiscal în acest sens prevede "Articolul 36. (1) Agentul economic rezident are dreptul la deducerea oricăror donații făcute de el pe parcursul anului fiscal în scopuri filantropice sau de sponsorizare, dar nu mai mult de 5% din venitul impozabil...". Cu părere de rău aceste prevederi nu au constituit un stimulent pentru creșterea activității de sponsorizare în Republica Moldova. Nivelul sponsorizărilor a crescut nesemnificativ, astfel statul rămâne să fie principala sursă de susținerea a activităților culturale.

2. Instituțiile de cultură sunt, în majoritatea absolută, susținute de către autoritățile publice, centrale sau locale, și se bucură de o autonomie relativă în elaborarea și implementarea proiectelor sale culturale. Autoritățile pot interveni doar la nivelul managementului instituțiilor prin numirea conducătorilor.

3. Responsabilitatea față de standardele de excelență revine pe deplin artiștilor și instituțiilor de artă. Statul, ca fondator poartă responsabilitate indirectă, prin conducerea acestor instituții.

4. Administrarea culturală este realizată de către Ministerul Culturii, la nivel central, Secțiile raionale de Cultură, la nivel regional, și de către Primării, la nivel local.

5. Mecanismul de finanțare după principiul "arm's length" este utilizat de către Ministerul Culturii doar în cadrul programului de finanțare a proiectelor culturale destinate organizațiilor neguvernamentale.

6. Statul, în mare parte, este focalizat pe susținerea anumitor genuri de artă, mai ales arta tradițională, și mai puțin pe susținerea procesului creativ.

7. Subvențiile de stat ale instituțiilor de cultură nu depind nici într-un fel de numărul consumatorilor deserviți sau de veniturile autogenerate.

Caracteristicile enumerate ale politicii culturale moldovenești sunt în mare parte specifice anume modelului de stat Arhitect.

O altă clasificare a modelelor de politici culturale, dintre cele mai des citate în literatura de specialitate, este clasificarea propusă de către Milena Dragičević Šešić [14, p.23]. Autoarea consideră fiecare model, ca o construcție imaginară, care nu există în realitate, dar care evidențiază specificul funcționării mecanismelor politicii culturale. În acest fel sunt remarcate cinci modele de politici culturale: modelul liberal, parțial de stat (format după principiul "arm's length"), de stat birocratic-educativ, de stat de prestigiu-educativ și național-emancipat.

O caracteristică obligatorie și o condiție determinantă a modelului liberal este existența unei piețe de bunuri și servicii culturale, prezența proprietății private asupra mijloacelor de producție și de distribuție a produselor culturale. Statul își păstrează "neutralitatea" față de dezvoltarea culturală pentru a nu afecta autonomia ei. Într-un astfel de sistem un rol important îl joacă diferite fonduri, care susțin activitățile culturale. Cel mai evident reprezentant al acestui model, conform autoarei este SUA.

Modelul parțial de stat presupune delegarea funcției de distribuire a fondurilor către unități speciale, create de guvern, dar administrate indirect, care au libertatea totală în alocarea lor. Această practică este concepută pentru a "ține politicienii și birocrații la o distanță de o "lungime de braț" de activitatea privind distribuirea fondurilor, precum și pentru a proteja artiștii și instituțiile de presiunea politică directă sau cenzură. În același timp, este minimalizată și influența negativă a pieței față de artă, prin susținerea companiilor de artă elită și a proiectelor culturale, care au scopul inițierii publicului larg cu viața culturală. O caracteristică importantă a acestui model este și decentralizarea – transmiterea competențelor în politicile culturale către administrațiile regionale și locale. Exemplu al acestui model este Germania.

Modelul de politici culturale de stat birocratic-educativ se evidențiază prin controlul absolut al culturii de către stat prin aparatul legislativ, politic, ideologic și financiar. Sistemul cultural ca și alte domenii sociale sunt administrate centralizat. Un rol important îl dețin instituțiile culturale tradiționale și cultura "oficială", fiind redus procesul creativ. Acest model, în opinia autoarei, a fost tipic nu numai țărilor socialiste, și acum, în unele țări postsovietice, dar și unor țări vestice, precum Olanda, Suedia.

Modelul dezvoltat în Franța, autoarea îl prezintă ca de stat de prestigiu educativ. În cadrul acestui model cultura este tratată ca factor al identității naționale, din această cauză, statul este responsabil de patrimoniul național, care rep-

rezintă imaginea și prestigiul țării în lume. Caracteristic pentru acest model este decentralizarea culturală, activitățile cu caracter socio-cultural. Prin politica sa culturală activă Franța a influențat nu numai țările vecine, dar și politicile culturale ale Uniunii Europene.

Modelul *național-emancipat* de politici culturale este specific mai ales țărilor în curs de dezvoltare, țărilor cu trecut colonial. Însă, autoarea consideră, că acest model poate fi întâlnit și în unele țări post-sovietice. Ca exemplu servesc politicile culturale din Moldova și Kârgâzstan. Caracteristic pentru acest model este revenirea la tradițiile culturale naționale, care erau suprimate în perioada precedentă. Ca rezultat, aceste politici duc deseori la manifestări naționaliste în cultură, când sunt condamnate creațiile literare și artistice din perioada trecută, este neglijată cultura naționalităților minoritare, sunt suprimate artele alternative și experimentale. De obicei, în astfel de țări, se creează o discrepanță între elita națională și populație, care continue să trăiască cu tradițiile culturale obișnuite.

Aceasta des duce la conflicte între o parte a elitei naționale, orientată spre valorile culturale universale și politicienii populiști, care exploatează valorile specifice naționale și religioase ale populației.

În cadrul acestui model, o atenție deosebită, autoarea acordă politicilor culturale ale țărilor în tranziție. O trăsătură distinctivă a acestor politici este faptul, că chiar și orientările democratice din cadrul lor sunt puse în aplicare prin intermediul structurilor de stat birocratico-administrative moștenite din trecut. Acest lucru conduce la consecințe contradictorii: politica culturală este marginalizată, adesea deplasată spre naționalism. Succesul reformelor în sistemul cultural depinde de constituirea relațiilor de piață, pregătirea profesională a managerilor culturali, cei de care depinde organizarea procesului cultural. Caracteristicile principale ale țărilor în care predomină acest model cultural sunt instabilitatea politică, probleme economice grave, lipsa capacității regulatorii a pieții, creșterea conștiinței naționale, lichidarea cenzurii ideologice și, practic, instalarea cenzurii financiare (banii sunt distribuiți de guvern doar pentru ceea ce consideră el necesar de finanțat), reducerea interesului populației față de cultură în general. "Perioada post-totalitară nu favorizează crearea noilor instituții de cultură, crearea noilor concepte reale de politică culturală (despre această mult se vorbește) din cauza mai multor pricini, dar mai ales, deoarece rezistența disidenților regimurilor precedente în mare parte folosea faptul suprimării de către puterea totalitară a culturii naționale, tradițiilor, religiei pentru formarea politicii de rezistență anume în baza acestor valori conservative" [14, p.24].

Abraham A. Moles, fizic, filosof, sociolog francez a realizat o analiză a culturii contemporane ca sistem pornind de la constatarea "Conceptul de cultură este, de fapt, un concept modern. Evoluând de-a lungul ultimului secol, acest concept a dobândit valoare reală numai după ce mijloacele de comunicare în masă au făcut cultura principală caracteristică a societății moderne și motorul ei

de dezvoltare” [10, p.261]. Autorul consideră mijloacele de informare în masă instrumentul principal în formarea ”culturii individuale” și ”culturii sociale”. În acest sens el distinge două modele de bază care influențează politicile culturale: modelul ”socio-static” și ”socio-dinamic”.

Modelul ”socio-static” descrie obiectivele politicilor culturale durabile și a instituțiilor sale. În cadrul acestui grup A.Moles a identificat trei subgrupuri de politici:

- Modelul ”Populist” sau ”Demagogic” are scopul de a satisface cât mai multe nevoi culturale la un număr cât mai mare posibil de persoane. Rolul statului este de a crea condiții, dar nu de a reglementa dezvoltarea culturii;

- Modelul ”Paternalist” sau ”Dogmatic” se caracterizează prin faptul că principalele canale de distribuție a bunurilor culturale sunt deținute de către un partid politic, mișcare religioasă sau stat, care are o scală precisă a valorilor de bunuri culturale și dorește să refacă lumea în conformitate cu o anumită ideologie. Punerea în aplicare a diferitelor tipuri de reglementări în domeniul culturii, care sunt importante pentru elita de la conducere, programele guvernamentale, asigură dezvoltarea culturii prin mijloacele proprii ale statului.

- Modelul ”Eclectic” sau ”Informativ” de politică culturală are sarcina de a iniția, de a ”ridica” indivizii la nivelul de cultură societății. Societatea trebuie să se asigure că fiecare dintre elementele de cultură corespunde valorilor culturale adoptate în societate la acel moment și este distribuit proporțional, în funcție de ”greutatea” acestui element în cultura generală. Scopul suprem este ca persoana să fie adecvată mediului cultural. Sensul politicii este direcționat spre individualizarea consumului de valori culturale, care corespund modelelor culturale recunoscute de stat și societate, precum și priorităților declarate, și nivelului de acces spre ele. Acest model are nevoie de crearea unor mecanisme de educare a maturilor și formare a „tehnologilor de comunicare” pentru transmiterea valorilor.

Modelul ”socio-dinamic” de politici culturale corespunde schimbărilor continue, care au loc în societate într-o perioadă și direcție dată, reflectă noul conținut al culturii pentru fiecare epocă. Scopul acestor politici este de a elabora principiilor de impact asupra culturii și asupra evoluției sale. Politica ”socio-dinamică” are două direcții de aplicare: 1) progresivă”, atunci când subiectul politicii tinde să accelereze evoluția culturii, este direcționat spre transformări dinamice, spre schimbări pozitive sub influența mediului social. Acest tip de politică culturală se bazează pe inovații în dezvoltarea culturii;

2) ”conservatoare” atunci când subiectul politicii tinde să încetinească evoluția culturii, urmărește scopul să construiască o structură pe principiul păstrării tradițiilor. În acest caz, păstrarea tradițiilor este considerată ca cel mai important factor al dezvoltării durabile. Însă conservatorismul este bun într-o anumită măsură, uneori tradițiile conservatoare pot duce la stagnare, dinamica culturii nu

poate fi comparată cu dinamica dezvoltării tehnologiilor și civilizației, ea întotdeauna este mai mică.

Ambele modele de politici culturale sunt, în viziunea autorului, complementare, sunt caracteristici diferite ale unui sistem integru, astfel încât caracteristicile "socio-dinamice" nu pot fi luate în considerare în afara caracteristicilor "socio-stactice".

În baza analizei comparative a caracteristicilor modelelor prezentate mai sus și politicilor culturale din Republica Moldova, am putea atribui politica culturală moldovenească mai aproape de modelul "socio-static eclectic", adică orientată spre păstrarea și promovarea valorilor culturale naționale, implicarea cât mai largă a populației în activitatea culturală. Doar că mecanismele de realizare a acestor scopuri nu sunt în măsură de eficiente. Canalele de distribuție a "culturii societății" spre indivizi sunt destul de reduse și necesită o implicare mai activă a statului.

Dintre elaborările realizate în spațiul ex-sovietic, am dori să evidențiem metodologia tipologizării modelelor de politică culturală elaborată de cercetătorul rus A.E.Hrenov [18, p.4]. Autorul propune de a elabora modele de politici culturale în baza a două dimensiuni: 1) caracterul de reglementare a politicilor culturale și 2) gradul de transparență a politicilor culturale. Astfel, în funcție de prima dimensiune distingem politici culturale reglementate de către stat și cele reglementate de către piață. În cazul politicilor reglementate de către stat, statul definește principalele obiective, direcții și metode de realizare a politicii culturale. În cazul politicilor reglementate de către piață, prioritățile de bază ale culturii sunt determinate de echilibrul dintre cererea și oferta produselor culturale.

În funcție de gradul de transparență a politicilor culturale, distingem politici culturale transparente și non-transparente. Politicile culturale transparente se asociază cu participarea largă a diferitelor grupuri sociale și reprezentanților acestora la formarea valorilor socio-culturale. Politicile culturale netransparente țin de dominarea formelor și valorilor culturale oficiale.

Tabelul 3. Modele de politici culturale în funcție de caracterul de reglementare a culturii și gradul de transparență a politicii culturale

Gradul de transparență a politicii culturale	Caracterul de reglementare a culturii	
	De stat	De piață
Netransparentă	Modelul culturii dominante	Modelul culturii de masă
Transparentă	Modelul naționalismului cultural	Modelul culturii sociale

La intersecția acestor două axe (dimensiuni), autorul distinge patru modele de politici culturale:

1. Modelul culturii dominante este caracterizat prin susținerea și promovarea acelei culturi, care asigură legitimitatea elitei conducătoare. Orice cultură care este diferită de cea recunoscută oficial devine ilegală. Acest model este specific, mai ales țărilor în tranziția către o societate industrială. Pentru stat, este important să se formeze o națiune cu un sistem comun de valori culturale și pentru această guvernul determină direcțiile principale ale politicii culturale așa cum consideră potrivit. Politica culturală a fost văzută ca un domeniu specific de activitate a experților pentru a asigura standardizarea codurilor culturale. Societatea post-industrială, formarea culturii postmoderne, care se caracterizează printr-o diversitate de stiluri și lipsa unei culturi dominante a creat noi provocări în domeniul politicii culturale. Multe societăți continuă să fie în căutarea răspunsului adecvat la întrebarea: care ar trebui să fie rolul guvernului în formularea politicilor culturale? În aceste condiții, statul este într-o situație destul de dificilă: sau să sprijine formele socio-culturale tradiționale și percepția tuturor celorlalte forme de cultură ca "străine", ceea ce poate duce la izolarea culturală și stagnare sau îndepărtarea demonstrativă de problemele culturii în speranța autoreglării lor, ce poate duce la pierderea identității naționale.

2. Modelul naționalismului cultural, statul sprijină cultura majorității etnice. Diferența acestui model de cel precedent, este recunoașterea oficială formală a drepturilor culturale ale celorlalte grupuri etnice și sociale, dar în realitate, are loc dominarea culturii majoritare, ce duce la asimilarea și represiunea celorlalte grupuri. Direcția principală a politicii culturale în acest model este conservarea patrimoniului cultural ca bază a identității naționale.

3. Modelul culturii de masă, se caracterizează prin reducerea oricăror forme și valori culturale nerentabile. Statul nu își asumă funcția de reglementare al proceselor culturale, bazându-se pe "mâna invizibilă" a pieții. Măsura eficacității culturale în cazul acestui model devine profitul direct sau indirect. Sprijinul proiectelor culturale este determinat de impactul lor comercial, de numărul publicului și gradul de divertisment.

4. Modelul culturii sociale - cu toate că are loc reglementarea activității culturale în bază principiilor economiei de piață, există posibilitatea de dezvoltare și interacțiune a diferitelor sisteme de valori și forme culturale. Acest lucru implică nu numai caracterul public deschis al unui dialog între stat și societate, dar, de asemenea, și capacitatea guvernului de a organiza și a menține un dialog în cadrul societății, între diversele sale grupuri. Politica culturală devine un mod de organizare a interacțiunii de comunicare între diferite identități, valori culturale, menținând în același timp o cultură dominantă de integrare. Un rol important împreună cu statul în formarea politicii culturale încep să joace asociațiile de creație profesionale, comunitățile culturale, asociațiile de interes. Scopul pri-

ncipal al politicii culturale sociale este de a face cultura un bun comun, de a asigura accesul la cultură pentru toți cetățenii, indiferent de statutul social sau locul de reședință al acestora.

Necesitatea studierii diferitor modele de politici culturale este determinată de multitudinea de abordări și atitudini, de multe ori contradictorii. Pentru elaborarea unei politici culturale eficiente în Moldova este important să se ia în considerare aceste modele, pentru a evalua potențialul impact pozitiv sau negativ asupra culturii naționale, posibilitatea punerii în aplicare a acestora în practicile reale de dezvoltare a sistemului cultural.

Analiza modelelor de politici culturale permite să evidențiem diferite principii, care stau la bază: sistemele politice și sociale ale statului, direcțiile politicii culturale, scopurile și sarcinile ei, de asemenea, și mecanismele de realizare ale politicii, inclusiv aspectele economice, juridice, organizatorice, manageriale, ș.a. Diferențele semnificative dintre țări confirmă faptul că un anumit model de politici ale statului în raport cu sfera culturii, indiferent cât de eficient ar putea fi, nu poate fi împrumutat sau copiat. Modelul optim poate fi dezvoltat numai în conformitate cu situația concretă istorică, economică, politică, socială și culturală a statului, pentru care este creat. Nu există un model unic eficient pentru toate țările și pentru toate timpurile, de aceea măsurile întreprinse de stat necesită o renovare permanentă, precum și revizuirea idelor conceptuale, care le stau la baza politicii culturale. Nici unul din modelele prezentate nu oferă soluții complete și satisfăcătoare la așteptările și problemele culturii. Oricare ar fi modelul ales ca bază pentru Moldova, trebuie să ținem cont că principiile formulate sunt mai mult formale, care, în realitate, în mare parte, sunt ajustate de către regulile informale.

Bibliografie

1. Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii. Strategia sectorială în domeniul culturii și patrimoniului național pentru perioada 2014-2020. - București, http://www.cultura.ro/uploads/files/STRATEGIA_%20SECTORIALA_IN_DOMENIUL_CULTURII_2014-2020.pdf (accesat la 29.08.16)
2. Girard A., Gentil G. Cultural development: experiences and policies. – UNESCO, Imprimerie des Presses Universitaires de France, Vendôme, Second edition 1983.
3. Hillman-Chartrand H., McCaughey C. The arm's length principle and the arts: an international perspective - past, present and future. - New York: American Council for the Arts Books, 1989.
4. Official Norwegian Report on cultural policy 2014. www.regjeringen.no/globalassets/upload/KUD/Kunstavdelingen/Rapporter_Utredninger/Kulturutredningen_2014-

- [Official Norwegian Report on cultural policy 2014.pdf](#) (accesat la 29.08.16)
5. Politica Culturală în Republica Moldova, Ministerul Culturii al Republicii Moldova. - Chisinau, F.E.P. Tipografia Centrală, 2002.
 6. The European Task Force on Culture and Development. In from the margins. - Strasbourg, Council of Europe, Printed in Germany, 1997.
 7. UE, TRATATUL PRIVIND UNIUNEA EUROPEANĂ (92/C 191/01)-
<http://cursdeguvernare.ro/wp-content/uploads/2014/07/maastricht-1992.pdf> (accesat 29.08.16).
 8. UNESCO "Cultural policy a preliminary study". - Imprimerie Blanchard, Paris, 1969.
 9. Varbanova L. Planificarea strategică pentru organizațiile culturale ca sistem de învățare deschis. - Chișinău, Editura ARC, 2010
 10. Абраям М. Социодинамика культуры: Пер. с французского. Изд. 3-е. – Москва: Издательство ЛКИ, 2008.
 11. Востряков Л. Государственная культурная политика: понятия и модели. – Санкт-Петербург: Изд-во СЗИРАХН и ГС, 2011.
 12. Востряков Л. Культурная политика: концепции, понятия, модели. - <http://www.cpolicy.ru/analytics/80.html> (accesat 29.08.16)
 13. Генисаретский О. Методологический анализ понятия «культура в структурно-функциональных моделях общества». Автореферат диссертации. - Москва, ИКСИ АН СССР, 1970.
 14. Драгичевич-Шешич М., Стойкович Б. Культура: менеджмент, анимация, маркетинг. - Новосибирск, Издательский дом «Тигра», 2000.
 15. Духовное развитие и реформирование общества: Учебно-методическое пособие. - Москва: Изд-во РАГС, 2003.
 16. Здіорук С., Литвиненко О., Розумна О. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті. – Київ, Національний інститут Стратегічних Досліджень, 2012.
 17. Лузан В. Социально-философский анализ динамики государственной культурной политики Российской Федерации. - Красноярск, Сибирский Федеральный Университет, 2011.
 18. Хренов А. Модели культурной политики: смена парадигм. // Журнал "Труды Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств", Выпуск / том 199, 2013.

Prezentat la redacție
la 30.08.2016

PIAȚA POLITICĂ - O PARADIGMĂ ACTUALĂ A ȘTIINȚEI POLITICE

Alexandru SOLCAN

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Doctor în istorie, conferențiar universitar, decan

Elaboration of appropriate conceptual framework of understanding and awareness of new realities marked by the phenomenon of globalization becomes an imperative of the time. Political Science needs a theoretical and methodological renovation in order to respond to the new risks and vulnerabilities. The concept of a political market represents, at the current stage, one of the newest and most perspective theoretico-methodological approaches in the process of creation of new political phenomena. Strongly linked to the rational choice theory, borrowing the paradigm of political market from the methodological tool set of the economics, it represents a theoretical construction with an original explanatory and applicative potential. With this approach, the democratic political system is identified as a market mechanism, which executes a function of coordination, balancing and solving of multiple interests from a society, often found in conflict. The market paradigm can serve as a proper setting for the usage of the most relevant approaches and methods of scientific understanding and explaining of the political phenomenon.

Keywords: democracy, methodology, paradigm, political marketing, political market, rational choice theory, analogic paradigm.

Lumea contemporană, influențată de ascensiunea fără precedent a mijloacelor de comunicare și informare, este marcată de globalizare. Sfidând timpul și spațiul, prin accelerare și extindere, procesele de globalizare au creat un nou tablou al lumii. Constatăm o reconfigurare a întreg sistemului social global, inclusiv a domeniului politic. Noile realități au determinat schimbări esențiale atât în forma cât și conținutul politicii. În statele cu democrație liberală, politica este supusă unui proces de tehnologizare și marketizare fără precedent. Fenomenul a cunoscut o asemenea amploare, încât cunoscutul politolog american G.Almond plasează marketizarea alături de globalizare și democratizare ca fenomene și procese care "au început să transforme condițiile de viață din multe națiuni" [1, p.46]. Elaborarea unui cadru conceptual adecvat înțelegerii și conștientizării noilor realități devine un imperativ al timpului. Știința politică pentru a răspunde noilor provocări are nevoie de o înnoire teoretică și metodologică, întrucât numai astfel poate fi contemporană cu realitatea pe care trebuie să o analizeze,

oferind în același timp un suport conceptual necesar în elaborarea și promovarea politicilor.

Marea provocare a demersului științific în domeniul disciplinelor socio-umane derivă din faptul că obiectul cercetării este, în esență, un subiect - omul în calitatea lui de ființă socială. Comportamentul uman în toată complexitatea, subtilitatea și dinamica sa face ca obiectivitatea să rămână doar un deziderat, practic imposibil de realizat. „O întreagă dimensiune a socialului - cea a comportamentelor sau a acțiunilor umane - se cere abordată dintr-o altă perspectivă decât cea prin care explicăm „comportamentele” obiectelor fizice: accentul cade acum pe finalitate, pe scopuri, în timp ce în lumea neumană el cade pe legalitate și cauzalitate” [15, p.28]. Pornind de la aceasta, constatăm faptul că realitatea socială poate și trebuie analizată, doar, utilizând mai multe perspective.

Diferiți autori, preocupați de cercetarea unor aspecte ce țin de domeniului social, inclusiv cel politic, în strânsă legătură cu scopul și obiectivele propuse, încearcă să pună în aplicare întreg arsenalul metodologic din dotare. Unii teoreticieni propun de a începe cu paradigma: „Fără a nominaliza o paradigmă, ca prim pas, nu există nici o bază pentru alegerile ulterioare privind metodologia, metodele, literatura sau designul de cercetării” [11]. În același timp, deseori ne confruntăm cu situația când paradigmele existente în știința politică nu ne pot ajuta prea mult pentru a explica transformările social-politice care se produc la etapa actuală.

În literatura de specialitate, mai mulți cercetători fac referință la conceptul de „paradigmă”, dar, totodată, constatăm o varietate a modului de interpretare și de aplicare a noțiunii date. În metodologia de cercetare din științele sociale paradigma este utilizată într-un mod diferit. Părintele conceptului, Thomas Kuhn, care vine din domeniul științelor exacte, într-un Post-scriptum din 1969 la lucrarea „Structura revoluțiilor științifice”, apărută în 1962, scria despre folosirea termenului „paradigmă” în două sensuri diferite: „Pe de o parte, ea reprezintă întreaga constelație de credințe, valori, tehnici etc., împărtășite de membrii unei comunități. Pe de altă parte, ea denotă un tip de element din acea constelație, o puzzle-soluție concretă, care, fiind folosită ca model sau exemplu, poartă înlocui reguli explicite ca bază pentru rezolvarea altor puzzle-uri rămase în științele normale” [10, p.242]. În studiul său, referindu-se la termenul „paradigmă”, Kuhn, printre altele, menționa: „Alegându-l, am vrut să sugerez că unele exemple acceptate de practica științifică reală – exemple care cuprind, laolaltă, legi, teorii, aplicații și instrumentație – oferă modele din care apar anumite tradiții coerente de cercetare științifică” [10, p.72]. Iar, o condiție indispensabilă „ale genezei și continuării unei anumite tradiții de cercetare”, era ca „Oamenii a căror cercetare este bazată pe aceleași paradigme sunt angajați față de aceleași reguli și standarde de practică științifică” [10, p.73]. În același timp Thomas Kuhn recunoștea

că, „nici o paradigmă, care oferă o bază e cercetare științifică, nu-și poate rezolva vreodată integral toate problemele” [10, p.144].

Sociologul american David L.Morgan într-un articol de referință din 2007, definind paradigma, în cadrul studiului științei, ca fiind „setul consensual de credințe și practici ce conduc un domeniu” [10, p.49], realizează, în același timp, o sistematizarea abordărilor existente în literatură. Astfel, Morgan identifică patru versiuni ale conceptului de paradigmă [10, p.50-54]:

- paradigma ca abordare cuprinzătoare asupra lumii - ca set de presupuneri care conduc întrebările de cercetare (Creswell, 1998, Lincoln, 1990, Rossman și Rallis, 2003); recunoaște rolul experienței personale și al culturii în abordarea individuală a cercetării; se regăsește implicit în lucrările lui Kuhn; este o abordare prea largă pentru o relevanță a cercetării;

- paradigma ca abordare epistemologică – ca realism și constructivism – este un sistem distinct de credințe ce influențează modul în care sunt puse întrebările de cercetare și se caută răspunsurile la acestea; este una din versiuni ale conceptului de paradigmă menționat de Kuhn în Postscript-ul din 1969; a avut un rol deosebit în disputa dintre abordarea cantitativă și calitativă și posibilitatea mix-ului acestora (Tashakkori și Teddlie, 2003); ontologic, epistemologic și metodologic al filozofiei cunoașterii (Guba și Lincoln, 1994, 2005);

- paradigma ca ansamblu de credințe împărtășite în domeniul de cercetare specific; este una din versiunea preferată de Kuhn (1970, 1974); relativ necunoscută în științele sociale deoarece cuprinde de regulă grupuri mici și nu întreaga comunitate științifică;

- paradigma ca model – exemplu de cercetare; Kuhn este interesat de acest tip; oferă o viziune a celor mai bine soluții pentru anumite probleme de cercetare.

Politologul roman Anton Carpinski este de părere că pentru a distinge sensurile teoriei politice depinde de perspectiva în care ne plasăm: generală-interpretativ-normativă (prescriptivă) de factură filosofică sau particulară-empirico-realistă (descriptivă) de factură științifică [5, p.9]. Analizând știința politică din perspectiva teoriilor empirico-analitice și pornind de la semnificația informală dată teoriei politice de către J. Donald Moon drept „un set de idei esențiale despre un subiect, o conceptualizare fundamentală a unui domeniu ori a unui ansamblu de fenomene”, cercetătorul român consideră că în acest caz „termenul de teorie poate fi înlocuit cu cel de „paradigmă”, „program de cercetare”, „cadru conceptual” sau „meta-teorie”. Conceptualizarea politicii în termenii ciberneticii (Deutsch, 1963), sistemelor (Easton, 1965), funcțiilor (Almond, 1960; Almond și Powell, 1965) și a „alegerii raționale” a comportamentului actorilor individuali (Downs, 1957) sunt exemple de „teorii” în acest sens” [5, p.12].

În preocuparea de a explica raporturile dintre paradigme și teorii în științele sociale, făcând referință la clasificarea paradigmelor propusă de către Raymond

Boudon, Anton Carpinski identifică trei tipuri de paradigme: paradigmele conceptuale (sisteme de concepte referitoare la termeni fundamentali intrați în vocabularul disciplinei respective: comunitate - societate, societăți tradiționale – societăți moderne; societăți industriale - societăți postindustriale; modern - post-modern etc.), paradigmele formale (sisteme de propoziții care nu se referă la nici un conținut particular: funcționalismul mertonian, teoria analizei cauzale sunt paradigme de acest tip, adică sintactice și nu semantice), paradigmele analogice sau teoretice (teorii dezvoltate într-un sector al realității și aplicate prin analogie în alte sectoare: în cazul sociologiei migrațiilor, paradigma se întemeiază pe mecanica newtoniană, iar în cel al sociologiei relațiilor internaționale, pe teoria jocurilor) [5, p.12-13]. După cum menționează R.Boudon „nici paradigmele formale, nici paradigmele teoretice nu constituie, din punct de vedere strict logic, teorii”, totodată, sociologul francez afirmă că „ele joacă, din punct de vedere epistemologic, un rol analog: permit descoperirea explicației și colectarea faptelor pertinente; pot fi evaluate folosind criterii asemănătoare (generalitate, putere euristică etc.)” [3, p.113].

Autorii unui „Dicționar al metodelor de cercetare socială”, coordonat de Victor Jupp, constată că „în cadrul cercetării sociale paradigmele se schimbă pe măsură ce se fac noi descoperiri”, iar „diferite metode pot să se consolideze și să se completeze reciproc, valoarea teoretică a unui studiu poate fi sporită prin combinarea metodelor”. Această combinație, după cum menționează autorii poartă numele de „trângulare” și uneori, metodologie mixtă [6, p.308]. Earl Babbie în cunoscuta lucrare „Practica cercetării sociale” (2007), pornind de la faptul că există mai multe modalități de a înțelege lucrurile, iar „paradigmele științelor sociale oferă o diversitate de perspective, fiecare oferind informații care altora le lipsesc și ignoră aspecte ale vieții sociale pe care celelalte le dezvăluie”, conchide: „paradigmele nu sunt nici adevărate, nici false; sunt doar, mai mult sau mai puțin folositoare. Fiecare paradigmă... privește diferit viața socială... fiecare oferă noi înțelegeri, sugerează diverse tipuri de teorii și inspiră diferite modalități de cercetare” [2, p.67].

Ronald F. King, în spiritul afirmațiilor lui Thomas Khun, urmărește traseul unei paradigme de la apariție la aplicarea ei pe scară largă și înlocuirea ulterioară cu una nouă. „O paradigmă științifică își stabilește singură problemele de cercetat. În calitate de viziune dominantă, aceasta decide care sunt subiectele stabilite și care se cer investigate în continuare. Ea dictează ce dovezi sunt necesare și ce metode ar trebui folosite în colectarea lor. ...Observațiile care sunt incompatibile cu o anumită paradigmă teoretică dominantă se acumulează încet în timp. Astfel, teoriile devin tot mai nesatisfăcătoare...” [9, p.41]. În timp o paradigmă științifică acumulează mai multe anomalii, astfel ea devenind nesatisfăcătoare. Astfel se produc revoluțiile științifice „când un nou mod de a concepe lumea ia locul unui vechi și inefficient”. Noua teorie oferă „o altă lentilă prin care se po-

ate privi lumea empirică... Noua teorie nu conține în mod necesar cunoștințe sporite. Totuși, în înlocuirea unei paradigme științifice cu o alta, lucrurile care păreau problematice și deranjante în vechea concepție pot fi acum înțelese mai ușor, devenind astfel mai puțin problematice... Ca rezultat al acestei transformări, știința dobândește un model nou și diferit de a interpreta lucrurile, precum și o nouă gamă de proiecte de cercetare și metode științifice, potrivite cu paradigma reformulată” [9, p.42].

În contextul transformărilor profunde prin care trec societățile actuale de la cele postmoderne la cele postcomuniste, a crizei formelor convenționale de participare politică în sistemele democratice avansate, aprofundării proceselor de globalizare din ultimele decenii ce influențează instituțiile și procesele politice din întreaga lume are loc o căutare intensă a unor noi scheme conceptuale de analiză a domeniului politic. În aceste condiții, o adevărată provocare pentru știința politică este elaborarea și aplicarea unui instrumentar metodologic adecvat, care ar permite utilizarea materialului empiric actualizat pentru cercetarea domeniului politic. Împărtășim punctul de vedere, exprimat de Mattei Dogan și Robert Pahre conform căruia „astăzi, procesul cel mai important nu este crearea de noi discipline, ci formarea de noi domenii hibride”, drept soluție pentru lichidarea vidului lăsat între specialități de fragmentarea disciplinelor ca urmare a divizării științelor sociale în discipline formale [7, p.70]. „Hibridarea permite crearea de pasarele și, adesea, chiar umplerea totală a acestui vid” [7, p.71].

La etapa actuală, în științele sociale pentru elaborarea unui cadru conceptual și metodologic de analiză și evaluare tot mai mult se pune accentul pe interdisciplinaritate. Astfel, o consecință a extinderii metodelor economice asupra cercetării fenomenelor politice este apariția teoriilor economice ale democrației. Succesele aplicării tradiției economiei politice în cercetarea comportamentului politic al individului a permis lansarea și altor perspective provocatoare în aplicarea instrumentarului economic la cercetarea politicului. Unul din acestea este marketingul politic - un domeniu de interes apărut relativ recent în vizorul științei politice cu pronunțate finalități aplicative.

Conceptualizarea marketingului politic ca disciplină emergentă la nivel mondial a început în debutul anilor '70 în zona marketingului social, și s-a extins la sfârșitul anilor '80. Ascensiunea ulterioară a marketingului politic a fost provocată de schimbarea viziunii asupra organizațiilor și instituțiilor, cetățenilor, dar și asupra societății, în general. Organizațiile politice erau abordate ca instituții furnizoare de produse sociale, cetățenii au început să fie analizați în calitate de clienți ai diverselor instituții social-politice, iar societatea, în totalitatea ei, drept un mecanism global de transfer de bunuri simbolice.

Propunându-și adaptarea demersului comercial la viața politică, marketingul politic include în sfera sa atât ansamblul proceselor de influențare, cât și metodele de studiu ale nevoilor și aspirațiilor populației, constituind un real suport

pentru organizațiile politice și puterile publice în definirea obiectivelor și programelor lor. Rolul politicului în cadrul unui sistem deschis este să răspundă cerințelor sociale. În realizarea acestei importante funcții, partidele politice au sarcina să cerceteze minuțios setul de așteptări și caracteristicile publicului căruia i se adresează. Pentru a îndeplini acest deziderat, marketingul politic împrumută din sociologie și psihologie tehnicile de analiză a societății. Promovarea partidelor, programelor politice, a candidaților, a programelor de guvernare etc., se face, de asemenea, cu ajutorul marketingului politic. În aplicarea acestui obiectiv din economie se preiau principiile (tehnicile) de promovare a produselor care sunt fundamentate pe aceeași logică de creare a unui orizont de așteptări și de influențare a consumatorului pentru acceptarea și achiziția unui produs. Tot mai multe partide, lideri politici, instituții centrale și organizații non-guvernamentale acordă o atenție sporită acurateței comunicării, ca și tehnicilor și metodelor specifice ale marketingului politic.

În centrul marketingului politic se află conceptul de piață politică. Paradigma pieței (economice) constituie o direcție nouă în teoria politică foarte activ dezvoltată astăzi în cadrul științei politice. Ea oferă instrumentarul necesar atât pentru analiza realităților la nivel macropolitic, cât și pentru descrierea practicilor social-politice concrete la nivelul individului și al grupului. În baza acestei noi abordări de cercetare sau constituit mai multe școli distincte în domeniul comportamentului politic. Teoriile economice ale democrației "au demarat aplicarea serioasă a conceptelor de raționalitate și interes individual în studiul comportamentului cetățeanului" [8, p.205]. Una din consecințele extinderii metodelor economice la cercetarea fenomenelor politice este teoria alegerii raționale. Unul din instrumentele fundamentale folosite este acela "de-a modela comportamentul actorilor politici după chipul și asemănarea lui homo economicus" [12, p.40].

Noțiunea de piață este unadestul de largă, transpusă asupra domeniul politic, aceasta cunoaște diferite interpretări. Un punct de vedere general este exprimat de Cristina Pripp: „Conceptul de piață politică unifică ideea de relație sau alianță interumană durabilă în timp cu orice variantă de plasament abstract (ușor concretizat sub forma programelor) într-un anume spațiu al societății, privită singular sau globalizat. Iar ceea ce ne este accesibil, se regăsește în comportamente și atitudini, atât din partea „consumatorilor”, cât și a „producătorilor” de politică” [14, p.164].

Conceptul „piață politică” poate servi drept real suport metodologic, mai ales, în teoria democrației, în calitate de model care ar facilita investigarea procesului democratic la ora actuală. Filosoful și sociologul român Mihail Radu Solcan este de părere că din perspectivă economică „democrația este o formă a unei piețe politice.”, politicienii fiind asemuiți producătorilor care vin cu mărfurile lor pe o piață, iar marfa pe care o vând ia forma unor propuneri cu finalitate

electorală, iar alegătorii, la rândul său „cumpără marfa cu ajutorul voturilor” [16]. După cum observăm, tabloul descris pare unul desprins din realitățile societăților democratice din zilele noastre.

Interpretarea democrației ca piață politică este extrem de potrivită cu abordarea proprie școlii opțiunilor publice, care arăta felul în care acțiunile politicianilor sunt adaptate la condițiile pieței politice. Referindu-se la conceptul de „piață politică” introdus de reprezentanții teoriei opțiunilor publice, unii autori pun accentul pe relevanța instrumentarului metodologic utilizat de către economiști asupra politicului. „Viziunea economică asupra scenei politice într-o societate democratică și, implicit, metodologia folosită în cercetarea acesteia oferă explicații pertinente asupra mecanismelor după care funcționează politicul, acest determinant, covârșitor uneori, al vieții noastre zilnice” [4, p.59]. Mihail Radu Solcan insistă pe faptul că definirea democrației în termenii pieții politice este mai importantă decât cea obișnuită, de putere a poporului. „Definiția democrației ca piață politică ne îndrumă pașii către evaluarea eficienței sistemului de reguli. Dacă ar fi să reformăm un sistem de reguli de vot ar trebui probabil să ne gândim ca el să fie eficient într-un sens serios al cuvântului. Sistemul ar trebui să genereze decizii care să creeze condiții pentru ca indivizii să poată maximiza beneficiile acțiunilor lor. Definiția în termeni de putere a poporului este catastrofală din acest punct de vedere, deoarece nu ne dă absolut nici o orientare în procesul de reformă” [16].

Paradigma pieții politice permite aplicarea unui variat arsenal metodologic. Noella Mackenzie și Sally Knipe consideră metodologia ca o abordare integrată a cercetării legată de paradigma sau cadrul teoretic [11, p.8]. Astfel, în cadrul paradigmei pieții politice se va apela la un șir de alte teorii și metode: teoria alegerii raționale, metoda structural-funcțională, analiza instituțională, metoda comparată, metoda tipologică, metoda prognozei. Fiecare din aceste metode își are limitele cunoscute astfel încât o încercare de abordare exhaustivă presupune utilizarea acestor, dar și altor metode în strânsă legătură de scopurile și obiectivele investigației care ne-o propunem s-o realizăm. Drept bază empirică a studiului poate servi toate elementele constitutive ale sistemului politic: subiecții politicii, relațiile care se stabilesc între ei, instituțiile care sunt create în scopul gestionării acestor relații, aspecte legate de cultura politică a actorilor politici.

Prin urmare, noțiunea de „piață politică” reprezintă o direcție teoretico-metodologică de perspectivă în procesul de analiză și evaluare a proceselor politice la etapa actuală. Bine argumentat și integrat în cadrul unui model explicativ coerent, conceptul de „piață politică” poate servi în calitate de paradigmă a investigațiilor științifice. Pornind de la clasificarea lui R.Boudon, reactualizată de Carpinski și reflectată de noi mai sus, putem plasa paradigma pieții politice în categoria paradigmelor analogice. În cadrul acestei abordări sistemul politic democratic este privit ca un mecanism de piață care exercită funcția de coordo-

nare, balansare și soluționare a multiplelor interese din societate, aflate deseori în relații conflictuale. Problema marketizării politicii, care încă mai poartă deseori cu sine conotația peiorativă, rămânând un subiect discutabil, este privită de noi drept un proces obiectiv, legat de nivelul actual de dezvoltare a societăților, influențate profund de procesele comunicării de masă. Analiza realităților din domeniul politic prin prisma pieței politice, în cazul Republicii Moldova, facilitează înțelegerea atât a proceselor legate de transformarea societății postcomuniste, precum și a noilor realități și tendințele din societate.

Aplicarea paradigmei pieței politice pe lângă faptul că poate fi un eficient instrument metodologic are un important potențial aplicativ. Analiza proceselor politice din Republica Moldova după proclamarea independenței confirmă faptul că au fost întreprinși pași importanți în tranziția de la un regim politic totalitar spre unul democratic. Totodată, este la fel de evident faptul că, constituirea unui model democratic cu aplicarea reală și respectarea principiilor și a valorilor democratice în mod real nu s-a produs. Putem afirma că, părți importante ale întregului au fost adoptate, trebuie, doar, ca ele să se integreze într-un mecanism funcțional și eficient. Aceasta rămâne una din marile provocări care stă în fața societății din Republica Moldova la etapa actuală. Rolul și locul care îi revine științei politice în aceste procese rămâne unul foarte important.

Bibliografie

1. Almond G.A. Politica comparată astăzi: cadru teoretic. - Iași: Institutul European, 2009.
2. Babbie E. Practica cercetării sociale. - Iași: Polirom, 2010.
3. Boudon R. Texte sociologice alese. - București: Humanitas, 1990.
4. Bușoi S. Piața politică: Paradigme și realități. - București: Editura ASE, 2012
5. Carpinschi A. Teorie politică. Științe politice, Volumul IV. - Iași: Editura Universității "Al. I. Cuza", 2010.
6. Jupp V. (coord.). Dicționar al metodelor de cercetare socială. - Iași: Polirom, 2010.
7. Dogan M., Pahre R. Noile Științe sociale. - București: Editura Academiei Române, 1993.
8. Goodin R.E., Klingermann H.-D. (coord.). Manual de știință politică. - Iași: Polirom, 2005.
9. King R.F. Strategia cercetării: treisprezece cursuri despre elementele științelor sociale. - Iași: Polirom, 2005.
10. Kuhn Th.S. Structura revoluțiilor științifice. - București: Humanitas, 2008.
11. Mackenzie N., Knipe S. Research dilemmas: Paradigms, methods and methodology. // Issue In Educational Research, Vol.16 (2), 2006. Disponibil: <http://www.iier.org.au/iier16/mackenzie.html> [Accesat 10.05.2016]

12. Miroiu A. Fundamentele politicii. vol.1. - Iași: Polirom, 2006
13. Morgan D.L. Paradigms Lost and Pragmatism Regained: Methodological Implications of Combining Qualitative and Quantitative Methods. // Journal of Mixed method Research, 2007, vol.1, nr.1, p.48-76.
14. Pripp C. Marketingul politic. - București: Nemira, 2002.
15. Rotariu T. Fundamentele metodologice ale științelor sociale. - Iași: Polirom, 2016.
16. Solcan M.R. Instituții politice și economice. - București, 2003,
<http://www.ub-filosofie.ro/~solcan/shelf/ipe/ipehtml.html>

Prezentat la redacție
la 15 iunie 2016

СОСТОЯНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В СТРАНАХ «ВОСТОЧНОГО ПАРТНЕРСТВА»: ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ (НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ И ГРУЗИИ)

Родика СВЕТЛИЧНЫЙ

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, Факультет международных отношений, политических и административных наук, Департамент политических и административных наук
Доктор исторических наук, доцент

Татьяна ТУРКО

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, Факультет международных отношений, политических и административных наук, Департамент политических и административных наук
Доктор политических наук, доцент

The article is devoted to the comparative analysis of civil society of the two countries of the "Eastern Partnership" - Moldova and Georgia, identifying similarities and differences in the process of its functioning and development. The article gives a brief description of the civil society of the two states and the legal framework regulating the activities of civil society and its relationship with the state. The authors identified three comparison parameters: the situation in the field of human rights; solution of "frozen" conflicts; the interaction of civil society and the state.

Comparative analysis allowed to identify common and distinctive features that characterize the civil society of Moldova and Georgia. Both countries are characterized by common problems: situation remains difficult in the field of human rights; in both countries frozen conflicts remain unsolved; the state does not always listen to the views of civil society. At the same time, each country has its own specifics. The authors conclude that in the present both Moldova and Georgia are in need of a strong and competent civil society, which should contribute to the implementation of reforms that will promote both countries towards European integration.

Понятие «гражданское общество» определяет такое состояние социума, при котором создаются условия для соблюдения прав и свобод, развития гражданской самодеятельности и политической активности, реального участия граждан в политике. Исходя из этого, можно сказать, что активное участие гражданского общества в процессе обсуждения, принятия и реализации общественно значимых решений является одним из индикаторов демократического общества.

Современное гражданское общество – результат длительного исторического развития. Тем не менее, в политологической литературе не сложилось однозначного определения данного понятия. В своем исследовании авторы будут исходить из того, что гражданское общество – это сфера неполитических отношений и структур, которые развиваются в обществе вне рамок и без непосредственного вмешательства государства и обеспечивают условия для реализации интересов индивидов и групп.

Целью данного исследования является сравнительный анализ состояния гражданского общества двух стран-участниц программы «Восточного партнерства» - Республики Молдова и Грузии, выявление общих и отличительных черт в процессе его функционирования и развития. Обе страны относятся к постсоветскому пространству; переживают схожие трудности переходного периода; входят в Организацию за демократию и экономическое развитие – ГУАМ (ОДЭР-ГУАМ); выбрали основным внешнеполитическим вектором европейскую интеграцию; подписали Соглашения об ассоциации с Евросоюзом; сталкиваются с существованием замороженных конфликтов на своей территории: приднестровский конфликт в Республике Молдова, в Абхазии и Южной Осетии – в Грузии.

Краткая характеристика гражданского общества Молдовы и Грузии

В 2014 году в Государственном регистре некоммерческих организаций Республики Молдова было зарегистрировано 9225 организаций гражданского общества [12]. Это число включает в себя фонды, общественные объединения, частные институты и религиозные организации, зарегистрированные в Министерстве юстиции. Значительное место в структуре гражданского общества занимают неправительственные организации (НПО), некоторые из них оказывают реальное влияние на молдавских политических деятелей. Это *Ассоциация за демократию через участие ADEPT*, располагающая очень хорошими экспертами в области законодательства, практиками в области избирательной системы, политики, экономики и европейской интеграции; *Институт развития и социальных инициатив (IDIS) Viitorul*, который постоянно предлагает исследования и рекомендации, касающиеся местной публичной администрации, экономических реформ, связи государства с деловой средой и др.; *Институт публичных политик*, который проводит барометры общественного мнения, считающиеся самыми качественными в Республике Молдова; *Promo-Lex* - самая известная организация, работающая в области защиты прав человека в приднестровском регионе [26]; *“La Strada”*, которая является ведущим актором в рамках молдавского сообщества по борьбе с торговлей людьми и др.

Также как и в Республике Молдова, в Республике Грузия важную роль играют неправительственные организации - их зарегистрировано около 10 тысяч, хотя реально функционирует лишь десятая часть зарегистрированных организаций [15]. Самыми влиятельными НПО в Грузии являются организации, занимающиеся правозащитной, просветительской деятельностью, а также мониторингом деятельности правительства и предвыборного процесса, обеспечении независимости в деятельности СМИ. Среди них можно выделить: *Ассоциация молодых юристов Грузии (АМЮГ)*, которая занимается вопросами развития гражданского общества и правозащитной деятельностью и способна оказывать влияние на внутриполитические процессы в Грузии; *Международная прозрачность - Грузия (МП)*, приоритетным направлением которой является исследование и мониторинг уровня коррупции; *Международное общество справедливых выборов и демократии (МОСВД)*, основной сферой деятельности которого является мониторинг выборов и т.д..

Представляется важным анализ законодательной базы, которая регламентирует деятельность гражданского общества и его взаимоотношения с государством. В Республике Молдова в 1996 году был принят *Закон об общественных объединениях*, регулирующий общественные отношения, связанные с реализацией права лиц на объединение. Данный закон определяет принципы образования, регистрации, функционирования и прекращения деятельности общественных объединений.

Однако в первое десятилетие переходного периода в Республике Молдова во взаимоотношения государства и гражданского общества характеризовались отсутствием институционального диалога, хотя представители государственных органов постоянно приглашались на Форумы неправительственных организаций (НПО), которые регулярно приводились с 1997 года. В 2002 году был запущен Социальный Пакт, посредством которого президент пытался создать общую платформу для диалога со всеми социальными партнерами.

Провозгласив европейскую интеграцию стратегическим направлением развития государства, власти Молдовы осознали необходимость повышения эффективности принятия решений в процессе законотворческой деятельности с учетом европейских стандартов и налаживания открытого и эффективного сотрудничества с гражданским обществом. Для реализации этих целей в 2005 г. была принята Концепция сотрудничества между парламентом и гражданским обществом, которая предусматривала комплексный механизм сотрудничества: экспертные советы; постоянное консультирование; специально созываемые собрания; публичные слушания и годовая конференция [17].

В конце 2008 года был принят Закон о прозрачности процесса принятия решений, который регулирует процедуры обеспечения прозрачности в процессе разработки и принятия решений. Закон предусматривает, что органы публичной власти проводят консультации с гражданами, объединениями, иными заинтересованными сторонами по проектам нормативных и административных актов, которые могут иметь социальные, экономические, природоохранные последствия (для образа жизни и прав человека, для культуры, здоровья и социальной защиты, для местных сообществ и общественных услуг) [8].

Смена правительства в 2009 году и динамизация отношений Молдовы с Европейским Союзом внесли изменения в отношения между государством и гражданским обществом, положив начало партнерской модели. Правительство институционализировало отношения с гражданским обществом путем создания Национального совета по участию (НСУ). Совет был создан при Правительстве Республики Молдова в качестве консультативного органа для обеспечения участия гражданского общества и частного сектора в процессе разработки, внедрения, мониторинга, оценки и пересмотра политик и способствованию принятия общественных политических решений, отвечающих интересам общества [19].

Развитие гражданского общества стало национальным приоритетом, который нашел свое отражение в официальных государственных документах. В 2008 г. был принят первый стратегический документ по развитию гражданского общества - *Стратегия развития гражданского общества на 2009-2011 годы*. В сентябре 2012 г. парламент Республики Молдова принял *Стратегию развития гражданского общества на 2012-2015 годы* и *План действий по реализации Стратегии*. Задачей Стратегии является создание благоприятных условий для развития активного гражданского общества, способного внести свой вклад в поступательное развитие демократии в Республике Молдова, содействовать социальной сплоченности и развитию социального капитала [10]. Для осуществления поставленной задачи Стратегия предусматривает три общие цели:

- укрепление основы участия гражданского общества в разработке и мониторинге проведения публичных политик;
- продвижение и укрепление финансовой устойчивости гражданского общества;
- развитие активной гражданской позиции и волонтерства.

С целью продвижения гендерного равенства в экономической, политической и социальной жизни в 2009 г. в Молдове была принята *Национальная программа по обеспечению гендерного равенства на 2010-2015 годы* [18]. Также в 2009 г. была принята *Национальная стратегия по делам молодежи на 2009-2013 годы*, главной задачей которой является обеспечение

молодежи равных возможностей и адекватных условий, что позволит ей углубить познания и развить навыки активного участия во всех сферах жизни посредством ее полной интеграции и вовлечения, доступа к информации и качественным услугам в области образования, здравоохранения и досуга [9].

Гражданское общество в Грузии является динамичным и политически влиятельным. Законодательство предусматривает несложную процедуру регистрации и свободу действий гражданских организаций. Грузинские СМИ традиционно свободны и активны. Закон о свободе слова и выражения мнения 2004 года отменил статью о клевете Уголовного кодекса и освободил журналистов от уголовной ответственности за разглашение государственной тайны. Тем не менее, отсутствие прозрачности в структуре собственности и политическое влияние на вещательные СМИ по-прежнему вызывает обеспокоенность [27].

Деятельность гражданского общества в Молдове и Грузии достаточно многообразна, поэтому авторы выделили, с их точки зрения, первостепенные направления: ситуация в области прав человека; решение «замороженных» конфликтов; взаимодействие гражданского общества и государства.

Ситуация в области прав человека

В Молдове, несмотря на определенный прогресс, ситуация в области соблюдения прав человека достаточно сложная. Если говорить о свободе выражения мнения, свободе собраний и объединений, по сравнению с предыдущими годами ситуация улучшилась. Выявлены многочисленные случаи дискриминации людей с ограниченными возможностями, этнических и религиозных меньшинств, сексуальных меньшинств, женщин, ВИЧ-инфицированных и т.д. Серьезной проблемой остается применение жестокого обращения. Чаще всего эти случаи имеют место под стражей в полиции, в частности, во время предварительного содержания.

Хотя законодательство о предупреждении и пресечении насилия в семье довольно хорошее, его применение на практике остается проблемой. Учитывая, что 90% жертв домашнего насилия являются женщины, это явление носит выраженный гендерный характер и представляет собой дискриминацию по признаку пола [23].

Молдова является страной-источником в плане торговли людьми. Однако правительство не прилагает достаточных усилий для наказания чиновников, причастных к торговле людьми, что является существенным препятствием для борьбы с этим явлением.

Серьезной проблемой, с которой сталкивается Молдова, является высокий уровень коррупции. Местные неправительственные организации указывают на коррупцию в полиции, системе здравоохранения и образова-

ния в качестве серьезной проблемы, которая отрицательно влияет на граждан.

Внедрение Закона о доступе к информации и Закона о доступе к информации и Закона о прозрачности принятия правительственных решений остается дефицитным. Лишь треть публичных учреждений Молдовы соблюдают эти законы и предоставляют данные в этом отношении [23].

Молдавские правозащитные НПО имеют частичный доступ в Приднестровье. В регионе отмечаются серьезные нарушения основных прав человека: применение пыток и жестокое обращение в местах содержания задержанных и заключенных; ограничение свободы слова, свободы объединений и собраний; насилие в семье; торговля людьми. Кроме того, приднестровские власти создают препятствия для нормального функционирования образовательного процесса в учебных заведениях с преподаванием на румынском языке на латинице, что свидетельствует о нарушении национальных и международных норм, которые устанавливают право родителей выбирать язык обучения и воспитания для своих детей.

Эскалация конфликта в Грузии в 2008 году продемонстрировала, что нарушения прав человека в этих регионах сохраняются, и что до сих пор нет жизнеспособных механизмов для защиты людей, независимо от их принадлежности. Информация, полученная местными и международными правозащитными организациями, указывает на то, что все стороны, вовлеченные в конфликт, совершили серьезные нарушения международного гуманитарного права и прав человека: права на жизнь, права на свободу и личную неприкосновенность, права собственности и права на свободное передвижение [23].

В отличие от Молдовы, Грузия практически не имеет доступа в регионы конфликта, что делает практически невозможным мониторинг прав человека, поэтому ситуация де-факто в этих регионах неизвестна. Доступ заблокирован, в том числе международным гуманитарным организациям.

В последние годы основные нарушения прав человека, имеющие место в Грузии включают в себя: чрезмерное применение силы во время ареста/задержания; пытки и жестокое обращение с задержанными и заключенными; безнаказанность сотрудников полиции и правительственных чиновников.

Насилие в семье, сексуальное насилие и насилие в отношении женщин является серьезной проблемой для Грузии. Число зарегистрированных случаев насилия в семье постоянно растет. О многих случаях изнасилования не сообщается из-за «социальной стигматизации жертвы», а также, потому что полиция не всегда расследует эти случаи.

В Грузии насилие в браке не регулируется уголовным законодательством и является лишь правонарушением, которое влечет за собой наложе-

ние административного штрафа. Это явление усугубляется отсутствием соответствующей правовой базы, которая обеспечила бы реальный механизм по защите жертв насилия в семье, а также преодоление стереотипов и «культурных традиций». Местные НПО сообщают, что представители правоохранительных органов не реагируют соответствующим образом на вызовы, которые связаны с насилием в семье, в том числе по причине отсутствия соответствующей подготовки [23].

Также неправительственные организации из Грузии указывают на ограничения в отношении свободы выражения мнения, свободы собраний, свободный доступ к информации и свободы СМИ. В основном эти случаи относятся к нападениям и репрессиям в отношении представителей оппозиции и давлению на свободные СМИ.

Таким образом, ситуация с правами человека как в Молдове, так и Грузии остается достаточно сложной: существуют серьезные нарушения в части условий содержания под стражей, нарушениях права на свободу и личную неприкосновенность, права собственности, права на свободу собраний, объединений и свободу слова, избирательных прав, права на справедливое судебное разбирательство и т.д.

Безнаказанность, высокий уровень коррупции, отсутствие политической воли, имитация демократии и напряженная политическая ситуации в этих странах делает практически невозможным привлечение к ответственности лиц, виновных в нарушениях прав человека.

«Замороженные» конфликты в Молдове и Грузии еще более усложняют ситуацию с правами человека. Правозащитные НПО либо имеют очень ограниченный доступ, либо вообще не имеют доступа в данные регионы. Таким образом, мониторинг и защита прав человека в этих регионах являются очень затруднительными, а иногда практически невозможными.

Что касается проблемы насилия в отношении женщин, в Молдове наблюдается определенный прогресс: государство признает, что насилие в семье является социальным злом, а не личным делом каждого. Несмотря на это, внедрение законодательства очень затруднительно. В Грузии эта проблема объясняется вековыми традициями и стереотипами, и власти не предпринимают адекватных мер по противодействию этому явлению.

«Замороженные» конфликты

Приднестровье, Абхазия, Южная Осетия являются так называемыми «замороженными конфликтами» и представляют серьезный вызов безопасности и стабильности на европейском континенте. Последние 20 лет доказали, что их разрешение не может быть достигнуто с помощью военной силы. Напротив, их будущее урегулирование требует комплексного подхо-

да, который предусматривал бы не только политические переговоры, но также диалог гражданского общества, доверие, установление партнерских отношений и примирение. Такой подход стал официальной политикой молдавских властей в отношении приднестровского конфликта. В Абхазии и Южной Осетии данный подход получил более сдержанное воплощение.

В контексте участия гражданского общества в процессе укрепления доверия между Молдовой и Приднестровьем интересен опыт Молдовы в продвижении диалогов аполитичного характера. В 2006-2011 гг. Ассоциация внешней политики Республики Молдова реализовала проект «Приднестровские диалоги», основной целью которого было создание мостов коммуникации между правым и левым берегами Днестра. Вовлечение гражданского общества позволило поддерживать постоянный диалог между Кишиневом и Тирасполем в период приостановления официальных политических переговоров.

«Приднестровские диалоги» помогли людям как с правобережья, так и левобережья Днестра построить доверительные отношения посредством умения слышать друг друга, нормального общения, преодоления стереотипов и подавления вражды. Кроме того, проект породил конкретные идеи для совместного практического сотрудничества между Кишиневом и Тирасполем. Они были одобрены конституционными властями Молдовы и Приднестровской администрацией при содействии Европейского союза.

В октябре 2012 года в Кишиневе была организована международная конференция с целью обмена передовым опытом, полученным гражданским обществом стран-участниц «Восточного партнерства» в продвижении диалога и укреплении доверия в сфере разрешения «замороженных конфликтов». Был предложен ряд рекомендаций, предназначенных для укрепления диалога и партнерских отношений с организациями гражданского общества из тех стран, где имеют место «замороженные конфликты»:

- Создание коммуникационной платформы для обмена опытом и облегчения диалога между неправительственными организациями, участвующими в содействии сотрудничеству с партнерами гражданского общества в Приднестровье, Абхазии, Южной Осетии и Нагорном Карабахе;

- Запуск проектов направленных на поощрение совместных исследований и тематические ознакомительные поездки с участием партнеров из Приднестровья, Абхазии, Южной Осетии и Нагорного Карабаха;

- Организация тематических летних школ с привлечением экспертов гражданского общества, журналистов, преподавателей и студентов из соответствующих регионов, а также круглых столов, семинаров, конференций и презентаций на аполитичные темы, как региональное развитие, возобновляемые источники энергии и образование и т.д.

В 2013 г. был запущен проект «Укрепление партнерства гражданского общества между двумя берегами Днестра путем осуществления совместных исследовательских проектов». Эта инициатива направлена на усиление роли гражданского общества в деле укрепления доверия между Молдовой и Приднестровьем для совместного решения существующих проблем.

Кроме того, хотелось бы отметить совместную деятельность академических и исследовательских сообществ Молдовы и Приднестровья. Так, в декабре 2015 года в Тирасполе состоялся международная научная конференция «Современные миграционные процессы», который стал результатом совместных исследований молдавских и приднестровских ученых в области миграции. Такого рода события способствуют укреплению доверия между обоими берегами Днестра на примере взаимного практического сотрудничества на уровне гражданского общества.

Как правило, гражданское общество активно участвует в поиске и реализации миротворческих подходов решения конфликтных ситуаций и является инициатором и проводником «народной» дипломатии. Именно гражданское общество призвано продемонстрировать добрую волю к осуществлению миротворческих проектов, обмену информацией и идеями, именно оно обладает потенциалом для непосредственного и плодотворного участия в процессе примирения конфликтующих сторон.

После августа 2008 г. начался поиск мер по укреплению взаимного доверия между грузинским и осетинским гражданскими обществами. В июле 2010 года в г.Лейден (Нидерланды) состоялась встреча Грузино-Осетинского Гражданского Форума, на котором было принято Обращение к участникам Женевских консультаций [16]. Участники Грузино-Осетинского Гражданского Форума призвали к решению гуманитарных проблем, прежде всего, связанных с ограничением свободы передвижения: посещение родственников, религиозных святынь и кладбищ; доступ к медицинской помощи для жителей региона; доступ к полям и пастбищам для жителей осетинских и грузинских сел, который оказался ограничен после войны; водоснабжение и поставки газа; отсутствие экономических и торговых связей; доступ гуманитарных организаций в Южную Осетию.

В августе 2010 г. был опубликован итоговый документ проекта «Поддержка грузинского гражданского общества в процессе построения мира» (Supporting Georgian Civil Society in Peace Building), в котором наряду с зарубежными экспертами приняли участие более 20 представителей гражданского сектора Грузии. В этом документе анализируется вклад гражданского общества в мирный процесс и консолидацию мира, перечислены функции, которые может выполнить гражданское общество в процессе построения мира: защита граждан от насилия; мониторинг прав человека и

установления мира; адвокати́рование мира и соблюдения прав человека; фасилитация диалога на местном и национальном уровне между разными акторами; предоставление услуг в сфере раскрытия пространства для построения мира; социализация: приобщение к ценностям мира и демократии, развитие идентичности в маргинализованных группах; социальная сплоченность путем сближения представителей соперничающих групп [29].

По мнению экспертов, у руководства Грузии есть возможность осуществлять политику, которая могла бы способствовать восстановлению взаимного доверия. Важнейшим моментом могло бы оказаться создание площадки для экономического взаимодействия групп населения по разные стороны разделительной линии. Кардинальное значение приобретает забота о сохранении культурной идентичности и одновременно социальной интеграции этнических осетин, живущих в Грузии вне территории Южной Осетии. В первую очередь, это касается системы образования и политики оптимизации школ, которая должна происходить с учетом ключевой культурной и социальной роли сельских школ для соответствующих общин, в том числе этнических осетин. Не следует исключать из рассмотрения и конституционное закрепление осетинского языка в качестве официального языка на соответствующей территории, наподобие абхазского, что оправдывается перспективой существования соответствующей автономии [3, с.25].

Грузинские исследователи выделяют три основных направления, по которым должно развиваться взаимодействие грузинского и осетинского гражданских обществ при поддержке международных доноров. Первое, это – облегчение бытовых и социальных условий жизни наиболее пострадавшим от конфликта группам населения по обе стороны разделительной линии, обеспечение их прав и свобод, безопасности, потребностей в сфере здравоохранения, образования, и т.д. Второе, это – налаживание контактов и дискуссий по широкому спектру проблем между различными общественными группами грузин и осетин (активисты НПО, журналисты, специалисты разного профиля, молодежь и т.д.). Наконец, третье направление должно преследовать стратегические цели, как то: разрушение образа врага в лице друг друга, демифологизация прошлого и настоящего, преодоление укоренившихся стереотипов, восстановление взаимного доверия и примирение сторон. Дополняя и поддерживая друг друга, три этих основных направления и станут, по своей сути, процессом трансформации конфликта [29].

Особое значение приобретают неофициальные контакты и неформальные обмены, диалог между людьми, экспертами и обществами. Пока что единственными форматами такого общения являются индивидуальные контакты через разделительную линию, участие в различных семинарах и

конференциях. По мнению экспертов, настало время, искать с одной стороны, новые форматы гражданского взаимодействия, а с другой – способы институционализировать наиболее эффективные форматы [3, с.25].

Таким образом, чем более широкий спектр представителей гражданского общества будет задействован в процессе укрепления доверия, чем больше будет непосредственных контактов между разными сегментами обществ, тем успешнее будет углубляться взаимопонимание между ними.

Взаимодействие между гражданским обществом и государством

Заинтересованность государства в развитии гражданского общества австрийский социолог Й.Шумпетер видел в том, что государство должно участвовать в обеспечении функционирования гражданских институтов, дабы гарантировать, чтобы они управлялись демократически и одна часть гражданского общества не превращалась в экспансионистскую силу, разрушающую все, а рынок не подчинял себе общество.

Сотрудничество государственных институтов с гражданским обществом, в том числе через диалог с широким кругом общественных организаций, имеет важное значение для поддержания стабильности, снижения социальной напряженности, успешного проведения государственной политики, в том числе социальных реформ.

На протяжении более чем двух десятилетий отношения гражданского общества и государства в Молдове характеризовались различными моделями взаимодействия. В 2001-2003 годы между властью и гражданским обществом велась холодная война. Только после того как международные финансовые организации выдвинули условие о сотрудничестве, ситуация переменялась к лучшему, и в 2005-2009 гг., сотрудничество было полезным и эффективным. В 2011 году законодательный орган стал более прозрачным, что обусловлено тем, что пленарные заседания транслировались в прямом эфире. Взаимодействие между гражданским обществом и государственными институтами резко ухудшилось после парламентских выборов в 2014 г., когда относительная доля «партнерской модели» стала падать, постепенно переходя в «модель игнорирования» гражданского общества со стороны государства (в 2013-2014 гг. они сосуществовали).

Согласно Отчету о достижениях Республики Молдова в рамках Европейской политики соседства за 2014 г., «гражданское общество участвовало в принятии решений на центральном уровне через информационную деятельность Национального совета по участию, который наблюдает над деятельностью правительства, и Совета НПО, который наблюдает над деятельностью Парламента. Тем не менее, степень активного участия в контроле над осуществлением государственной политики и мониторинге местных органов государственной власти была низкой. Национальная страте-

гия развития гражданского общества на 2012-2015 гг. была реализована лишь на 20%. Хотя участие гражданского общества в процессах принятия решений увеличилось, фактически были приняты лишь несколько рекомендаций гражданского общества, поскольку механизм консультаций не был полностью внедрен» [24].

Кроме того, на уровне правительства большинство законопроектов, предложенных на утверждение, обсуждаются с гражданским обществом, но после рассмотрения в парламенте некоторые из них радикально изменяются. Так было с Законом о 2%, который после того, как прошел через парламент, стал неподходящим для гражданского общества. Согласно новым законодательным положениям средства, собранные НПО, должны быть потрачены в течение одного года, а из этих ресурсов только 5% могут быть использованы для административных целей. По мнению председателя Центра юридических ресурсов Молдовы В.Грибинча, «это положение не позволяет НПО делать запасы, гарантирующие их дальнейшую деятельность» [20]. Центр намерен вовлечь представителей гражданского общества в процесс анализа законодательных инициатив и внести предложения по изменению законодательной базы в целях обеспечения эффективного участия гражданского общества в принятии проектов нормативных актов на уровне парламента.

Ассоциация за демократию через участие (ADEPT) в 2013 году провела мониторинг деятельности законодательного органа и пришла к выводу, что сотрудничество парламента с гражданским обществом не является эффективным. В отчете ADEPT обратила внимание на высокий процент проектов документов, которые рассматриваются с нарушением срока, установленного для постоянного консультирования. Кроме того, ADEPT отметила еще более тревожный процент проектов, обсужденных и принятых в тот же день или на следующий календарный день после регистрации. Данный факт не только не служит стимулом для участия общественности, но и подрывает весь законотворческий процесс. Спешка, с которой происходит законодательная процедура, свидетельствует о серьезных проблемах в управлении законотворческим процессом. Грубое и неоднократное нарушение законодательных процедур подрывает доверие общественности к доброму намерению законодателя, который, по всей видимости, руководствуется иными интересами, но не общественным интересом, который заключается в легитимном, уравновешенном, логичном, последовательном и прозрачном законотворческом процессе [25].

Обеспокоенность создавшейся политической ситуации в стране гражданское общество в Республике Молдова выразило в резолюции, принятой участниками Генеральной ассамблеи Форума гражданского общества "Во-

сточного партнерства" в Киеве 21-23 ноября 2015 г. по инициативе Национальной платформы Республики Молдова.

В документе выражено разочарование тем, как госучреждения ведут с гражданским обществом диалог для решения политического кризиса и продвижения повестки дня реформ в Молдове. По мнению правозащитников, «такое отношение к процессу правления компрометирует процесс реализации Соглашения об ассоциации ЕС – Республика Молдова. В 2015 г. реализовано только 21% из Плана действий по реализации Соглашения, что отодвигает Республику Молдова на последние позиции в процессе евроинтеграции. Невыполнение обязательств ведет к уменьшению доверия общества к Евросоюзу и негативно влияет на образ ЕС в Молдове. Госучреждения показывают безответственное отношение к сотрудничеству с гражданским обществом, что доказывает отсутствие желания к осуществлению реформ и к рекомендациям со стороны гражданского общества» [21].

В создавшихся условиях произошла активизация гражданского общества, выражающая в протестах против олигархической составляющей в государственных учреждениях или против государства-заложника. Во главе протестов в начале находилась Гражданская платформа «Dreptate și adevărul», целью которой было объединение под своими знаменами молдавского общества, возвращение страны в правовое поле, создание условий для появления нового ответственного, некоррупцированного политического класса, а также гражданского общества, способного выполнять свою миссию участия в управлении страной и контроле над властью.

4 февраля 2015 г. в Кишиневе состоялся Гражданский форум «Консолидация гражданского общества в борьбе с олигархическим режимом», на котором была принята резолюция с требованиями, которые молдавские власти должны выполнить в течение 30 дней. Резолюция содержала 9 основных требований, среди которых: поиск и принятие решения о всенародном избрании следующего президента; принятие законодательных рамок для одновременного проведения досрочных парламентских выборов и всенародных президентских выборов не позднее осени 2016 года; отставка генерального прокурора; отставка всего состава членов ЦИК; выбор президента и вице-президента Национального банка Молдовы в рамках конкурса с международным жюри; ограничение владения медийной собственностью одним юридическим лицом до не более двух единиц и т.д.

Согласно документу, «в случае невыполнения этих требований власть должна взять на себя всю ответственность за все последствия, а народ оставляет за собой право применять положения Преамбулы Всеобщей декларации прав человека, а именно право на восстание против тирании и угне-

тения, в том числе прямое исполнение своего народного суверенитета» [21].

Несмотря на все сложности во взаимодействии гражданского общества и государства, Молдова и Европейский Союз будут продолжать диалог по вопросам гражданского общества, преследуя следующие цели:

- укрепление контактов и обмена информацией и опытом между всеми секторами гражданского общества в ЕС и Молдова;
- более глубокое взаимопонимание между Молдовой и ЕС через организации гражданского общества, обеспечивая более высокий уровень осознания возможностей для будущих отношений;
- вовлечение гражданского общества в отношения ЕС - Молдова путем осуществления Соглашения об ассоциации;
- участие гражданского общества в процессе принятия государственных решений, в частности путем установления открытого, прозрачного и регулярного диалога между государственными учреждениями и представителями гражданского общества;
- институциональное развитие и укрепление организаций гражданского общества с помощью различных способов - разъяснительной работы, создания неформальных и формальных сетей, взаимных визитов, совершенствования нормативно-правовой базы гражданского общества и т.д. [1].

На данный момент молдавское общество сталкивается с огромным количеством проблем – низкий уровень жизни большей части населения; оторванность власти от общества, сопровождающаяся высоким уровнем коррупции; популизм и отсутствие стратегического лидерства; отсутствие или недостаточная прозрачность системы социальных лифтов, позволяющей талантливым людям во всех сферах реализовывать свой потенциал; отсутствие ясных критериев оценки эффективности власти. Одним из способов решения этих проблем является смена парадигмы деятельности институтов государства, в которой гражданская активность, экспертиза, контроль станут неотъемлемой частью всех процессов и этапов формирования государственных решений. А это означает переход к партнерской модели взаимодействия государства и гражданского общества, при которой государственные органы осознают важность гражданского общества и не пытаются им управлять, а участвуют в различных формах диалога.

Для реализации такого перехода необходимо законодательно усилить потенциал гражданского общества в диалоге с государством, в первую очередь, расширить его контрольные и экспертные функции. Молдова не сможет нормально развиваться, если государственные структуры не будут очищены от лиц, которые злоупотребляют служебным положением в личных целях. Одна из форм защиты политической безопасности – это противодействие коррупции. В системе антикоррупционных действий важ-

ную роль играет антикоррупционная люстрация государственных чиновников, полиции, судей, прокуроров, депутатов всех уровней, функционеров политических партий.

Необходимо создание институциональных условий и стимулирование практик, обеспечивающих развитие активного и ответственного гражданского общества. Роль сильного гражданского общества имеет здесь решающее значение, так как оно может оказывать давление на власть таким образом, чтобы правящие круги выполняли взятые на себя обязательства и не отклонялись от намеченного курса в зависимости от политических интересов.

В Грузии одним из направлений взаимодействия государства и гражданского общества стала борьба с коррупцией, в которой страна добилась заметных успехов. В Совете по противодействию коррупции (СПК) представлены девять организаций гражданского общества. НПО также входят в состав Партнерства ради открытого правительства. Достаточно часто организуются общественные дискуссии и индивидуальные встречи правительства с представителями гражданского общества. В сотрудничестве с НПО на всех этапах – от создания проекта до реализации – были организованы Дни борьбы с коррупцией. Неправительственные организации в составе СПК принимали участие в разработке и оценке реализации Стратегии и Планов действий против коррупции. Правительство считает, что уровень участия НПО в оценке реализации Плана действий можно было бы «в будущем углубить и придать ему более структурированный или системный характер» [27]. Начиная с 2013 г. органами государственной власти в процессе обсуждения с гражданским обществом были разработаны и осуществлены несколько важных инициатив в области борьбы с коррупцией.

Грузинские НПО отмечали, что информирование широкой общественности о борьбе с коррупцией информация об усилиях государства в области борьбы с коррупцией распространялась через Интернет. Позитивным шагом в этом направлении было создание отдельного антикоррупционного портала на сайте Министерства юстиции. Однако правительство не проводило кампаний по систематическому информированию и повышению осведомленности населения Грузии. Действительно, люди в Грузии ощущают результаты борьбы с коррупцией непосредственно, но регулярное повышение осведомленности о конкретных преимуществах и достижениях в любом случае были бы полезны.

В ноябре 2015 г. в Тбилиси было подписано соглашение, в соответствии с которым грузинские организации гражданского общества, объединенные в Национальную платформу Форума Гражданского общества Восточного Партнерства, будут работать в тесном сотрудничестве с грузинским правительством при реализации Соглашения об ассоциации с ЕС.

Впервые организация-член Форума гражданского общества подписала официальное соглашение с членом правительства страны-участницы Восточного партнерства. Меморандумом о сотрудничестве предусмотрено, что обе стороны будут заниматься планированием, имплементацией и контролем плана действий в рамках договора об ассоциации, что закладывает новую норму в отношениях между правительством и гражданским обществом в одной из стран ВП.

Как считает министр европейской и евроатлантической интеграции Грузии Давид Бакрадзе, подписание меморандума, еще раз подтверждает желание государства «поддерживать гражданское общество, чтобы гарантировать его максимальную и эффективную вовлеченность в работу ради общего блага страны», так как «разрешить проблемы, возникающие в ходе интеграционных процессов, невозможно без поддержки со стороны гражданского общества» [4].

Европейский Союз поддерживает гражданское общество в странах Восточного партнерства в плане финансирования местных организаций, либо путем реализации проектов ЕС или международных организаций на основе консультаций, где местное гражданское общество является целевой группой, либо путем вовлечения местных организаций в разработку и реализацию проекта, осуществляемого организациями гражданского общества из ЕС [2].

Инициативы гражданского общества поддерживаются Генеральным директором Европейской комиссии по развитию и сотрудничеству *Europe Aid* посредством тематических и географических инструментов, таких как Европейский инструмент соседства и партнерства (ENPI) (поддержка в области энергетики, экологии, надлежащего развития), Европейский инструмент содействия демократии и правам человека (EIDHR), Инструмент развития сотрудничества (DCI), который предусматривает, в том числе, координацию между гражданским обществом и местными властями.

В настоящее время Молдова и Грузия находятся на стадии, когда последующее развитие европейской интеграции зависит от способности и готовности гражданского общества реализовать принцип прямого демократического участия. Роль гражданского общества должна быть выдвинута на повестку дня высших должностных лиц, международных доноров, бизнес-среды и общества в целом.

Выводы

Сравнительный анализ гражданского общества двух участников «Восточного партнерства» - Молдовы и Грузии - позволил выявить ряд общих и отличительных черт. В обеих странах зарегистрировано большое коли-

чество общественных организаций, но реально функционирует лишь небольшая часть из них. Значительное место в структуре гражданского общества занимают неправительственные организации, самыми влиятельными из которых являются правозащитные организации, а также организации, занимающиеся мониторингом деятельности правительства и предвыборного процесса, изучения общественного мнения. Законодательство обоих государств охватывает различные стороны функционирования гражданского общества, а также его взаимодействие с государством.

Как в Грузии, так и в Молдове ситуация с правами человека остается достаточно сложной: существуют серьезные нарушения в части условий содержания под стражей, нарушениях права на свободу и личную неприкосновенность, права собственности, права на справедливое судебное разбирательство и т.д. Что касается проблемы насилия в семье, в Молдове наблюдается определенный прогресс: государство признает социальный характер этого явления, разработано законодательство, однако его внедрение очень затруднительно. В Грузии эта проблема объясняется вековыми традициями и стереотипами, и власти не предпринимают адекватных мер по противодействию этому явлению.

Оба государства характеризуются наличием «замороженных» конфликтов на своей территории. Если правозащитные НПО в Молдове имеют ограниченный доступ в Приднестровье, то в Грузии аналогичные организации вообще не имеют доступа в регион конфликта. Мониторинг и защита прав человека в этих регионах являются очень затруднительными, а иногда практически невозможными.

Урегулирование конфликтов требует комплексного подхода, который предусматривал бы не только политические переговоры, но также диалог гражданского общества, доверие, установление партнерских отношений и примирение. Если в Молдове такой подход стал официальной политикой властей в отношении приднестровского конфликта, то в Абхазии и Южной Осетии он получил более сдержанное воплощение.

Наличие общих проблем, таких как «имитация» демократии, высокий уровень коррупции и бедности, недостаточное обеспечение верховенства закона, нестабильность и неэффективность институтов, направленных на обеспечение демократии, и наличие все еще слабого гражданского общества характерно и для Грузии, и для Молдовы. Поэтому необходимо создание институциональных условий и стимулирование практик, обеспечивающих развитие активного и ответственного гражданского общества. Оно должно активно доносить до государственных структур свою точку зрения для того, чтобы требовать осуществления жизненно важных реформ. В настоящее время и Молдова, и Грузия нуждаются в сильном и компетентном гражданском обществе, которое должно вносить вклад в осуществление

реформ, что будет способствовать продвижению обоих государств на пути европейской интеграции.

Библиография

1. Boțan I. Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană: Ghid / Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT). – Chișinău: Arc, 2014 // <http://www.e-democracy.md/files/ghid-acord-asociere-igor-botan.pdf>
2. Rihackova V. Taking Stock of EU Civil Society Funding in EAP Countries, <http://www.europeum.org/data/articles/europeum-report-on-cso-funding-in-eap-countries.pdf>
3. Колбаи В., Хаиндрава И., Сарджвеладзе Н., Чомахидзе Е., Гегешидзе А. Гарантии по невозобновлению боевых действий: Опасения в контексте Грузино-Абхазских взаимоотношений. – Тбилиси, 2009.
4. Гражданское общество и правительство Грузии будут вместе работать над проевропейскими реформами, <http://eap-csf.eu/ru/news-events/news/civil-society-and-government-set-to-work-together-on-pro-eu-reforms-in-geo>
5. Гражданское общество требует принятия общей Дорожной карты Молдова – ЕС, http://www.noi.md/ru/news_id/80715#close
6. Закон №837 от 17.05.1996 об общественных объединениях. // Monitorul Oficial Nr.6 от 23.01.1997.
7. Закон Грузии о свободе слова и выражения мнения, <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/33208/1/ru/pdf>; Закон Грузии о вещании 23/12/2004, <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/32866>
8. Закон Nr.239 от 13.11.2008 о прозрачности процесса принятия решений. // Monitorul Oficial Nr.215-217 от 5.12.2008.
9. Закон nr.25 от 03.02.09 об утверждении Национальной стратегии по делам молодежи на 2009-2013 годы от 03.02.09. // Monitorul Oficial Nr.68 от 07.04.2009.
10. Закон nr.205 об утверждении Стратегии развития гражданского общества на 2012–2015 годы и Плана действий по внедрению Стратегии. // Monitorul Oficial Nr.1-5 от 04.01.2013.
11. Закон Грузии о гендерном равенстве, <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/91624>
12. Indexul Sustenabilității Organizațiilor Societății Civile 2014 - Republica Moldova. <http://www.infoeuropa.md/democratie-participativa-ong/indexul-sustenabilitatii-osc-2014-republica-moldova/>
13. Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции и План действий на 2009-2014 гг., www.smr.gov.ge/docs/doc189.pdf

14. Национальная платформа. Грузия, <http://eap-csf.eu/ru/countries/georgia/>
15. Неправительственные организации в Грузии, <http://www.georgiamonitor.org/news/254/1404/>
16. Обращение к участникам Женевских консультаций, <http://www.apsny.ge/order/1279759270.php>
17. Постановление Парламента №373 от 29.12.2005 об утверждении Концепции сотрудничества между Парламентом и гражданским обществом. // Monitorul Oficial №5-8 от 13.01.2006.
18. Постановление Правительства №933 от 31.12.2009 об утверждении Национальной программы по обеспечению гендерного равенства на 2010-2015 годы. // Monitorul Oficial №5-7 от 19.01.2010.
19. Постановление Правительства №11 от 19 января 2010 года по созданию Национального совета по участию. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=341882&lang=2>
20. Проект поддержки и продвижения гражданского общества в Молдове, <http://www.allmoldova.com/news/proekt-podderzhki-i-prodvizheniya-grazhdanskogo-obshchestva-v-moldove/>
21. Резолюция Гражданского форума: У режима в распоряжении 30 дней, чтобы выполнить требования. <http://www.moldnews.md/rus/news/78622>
22. Резолюция Молдавской Национальной Платформы на 7-й Ассамблее гражданского общества Восточного Партнерства, http://www.eap-csf.md/images/ResolutionNo5_Moldova_Ru.pdf
23. Ситуация в области прав человека в странах Восточного Партнерства // https://promolex.md/upload/publications/ru/doc_1315918908.pdf
24. Совместный рабочий документ: Реализация Европейской политики соседства в Республике Молдова. Достигнутый в 2014 году прогресс и рекомендации к действиям, http://eeas.europa.eu/delegations/moldova/documents/press_corner/repulic-of-moldova-enp-report-2015_ru.pdf
25. Transparența decizională în activitatea parlamentului: prevederi legale, aplicabilitate și aplicare. <http://www.e-democracy.md/files/td/transparența-decizionala-parlament-2013.pdf>
26. TOP 10 ONG cu „influență” asupra politicienilor, <http://tribuna.md/2012/10/21/top-10-ong-cu-„influență”-asupra-politicienilor/>
27. Третий раунд мониторинга. Грузия. Отчет о мониторинге. <https://www.oecd.org>
28. Турко Т., Светличный Р. Имплементация политики «Восточного партнерства» с ЕС в Республике Молдова и Украине: сравнительный ана-

- лиз. // Восточное партнерство: цели – опыт – вызовы. Под научной редакцией П.Байора. – Краков, 2013.
29. Хаиндрава И. Гражданское общество и миротворческий процесс. // Грузино-осетинский конфликт: в поисках мира. – Тбилиси, Грузинский фонд стратегических и международных исследований. 2011.

Представлен в редакцию
5 сентября 2016 года

**COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNAȚIONALE**

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕСПУБЛИКИ
МОЛДОВА: ВЫЗОВЫ, УГРОЗЫ, ИСТОЧНИКИ УГРОЗ;
ПРЕПЯТСТВИЯ ИННОВАЦИОННОМУ РАЗВИТИЮ**

Василий САКОВИЧ

Республика Молдова, Кишинэу, Институт международных отношений Молдовы
Доктор хабилитат политических наук, профессор

Георгий РУСНАК

Республика Молдова, Кишинэу, Академия Наук Молдовы, Центральная научная библиотека «Андрей Лупан» (Институт);
Университет Европейских Политических и Экономических Знаний «Константин Стере»
Доктор хабилитат исторических наук, профессор, академик Академии Наук Молдовы

Threats to economic safety are phenomena and processes, evident or potential actions, which complicate or make impossible the relaization of national economic interests, and threaten the socio-economical and political systems, national values, the nation's and the individual's livelihood, and impair the economical interests of the individual, society, and state.

Молдова, будучи участником международных организаций и региональных объединений, в своем развитии столкнулась с глобальными проблемами свойственными и другим участникам глобализирующегося мира, – мировым финансово-экономическим кризисом, негативным воздействием процессов глобализации на экономику, зависимостью от поставки газа и нефтепродуктов из России, а также внутренними угрозами, характерными для Молдовы, среди которых: приднестровский конфликт, низкий уровень конкурентоспособности национальной экономики, бедность населения и миграция, демографическая проблема, всеобъемлющая коррупция, политическая нестабильность, энергетическая зависимость и продолжающаяся деиндустриализация экономики, которые оставили и оставляют свой негативный отпечаток на социально-экономическом развитии страны.

В этой связи весьма важной для теории и практики устойчивого, безопасного развития Молдовы является изучение и осмысление всех проблем и угроз, возникающих на пути модернизации экономики, перевода ее на инновационный путь развития, а так же определение влияния вызовов и угроз на характер обеспечения национальной безопасности.

В данной статье рассматривается генезис и структура вызовов и угроз, опасностей и сложностей, возникающих и проявляющихся на протяжении всего цикла реформирования национальной экономики Молдовы, обеспечения при этом национальной безопасности.

Под экономической безопасностью, как правило, понимается такое состояние экономики и институтов власти, при котором обеспечивается гарантированная защита национальных интересов, социальная направленность политики, достаточный оборонный потенциал даже при неблагоприятных условиях развития внутренних и внешних процессов [8, с.59]. В целом большинство ученых экономическую безопасность характеризуют как устойчивость экономической системы к воздействию внешних и внутренних факторов. А устойчивость, как известно, требует развития экономической системы, в современных условиях – это переход на инновационно-экономический путь развития. Если экономика не развивается, то возможность выживания и обеспечение национальной безопасности резко сокращаются. Устойчивость и развитие требуют динамического подхода к проблеме экономической безопасности.

В целях повышения эффективности противодействия угрозам, создания благоприятных условий для реализации национальных приоритетов развития Законом Республики Молдова №112 от 22.05.2008 г. была утверждена Концепция национальной безопасности – документ, отражающий общую оценку среды безопасности на национальном и международном уровнях, в которой действует Республика Молдова.

В качестве приоритетов политики национальной безопасности Молдовы были определены: обеспечение соблюдения статуса постоянного нейтралитета, восстановление территориальной целостности государства, устранение иностранного военного присутствия, укрепление независимости и суверенитета государства, поддержание высокой динамики процесса европейской интеграции, обеспечение демократического развития общества и укрепление его внутренней безопасности, прогрессирующее экономическое и социальное развитие страны посредством ускорения политических, экономических и институциональных реформ, в первую очередь тех, которые позволяют достичь соответствия критериям вступления в Европейский Союз, развитие и наиболее полное использование человеческого потенциала – главного ресурса страны, как можно более эффективная за-

щита интересов и прав своих граждан внутри страны и за ее пределами, укрепление экономических, социальных, энергетических и экологических аспектов безопасности.

К этому следует добавить, что национальная безопасность государства и стабильное ее поддержание в значительной степени определяется степенью восприимчивости национальной экономики к инновациям и способностью их генерировать. В современных условиях только надежная и эффективная система национальной безопасности может служить гарантом суверенитета и независимости страны, ее устойчивого развития защиты национальных интересов в условиях возрастающей динамичности и глобальной нестабильности и неопределенности.

В этой связи весьма важным является нейтрализация или минимизация проблем и угроз, возникающих в ходе модернизации экономики, ее инновационного развития, уменьшить негативное влияние инноваций на экономическую и национальную безопасность, а также обеспечить усиление национальной безопасности в ходе формирования национальной инновационной системы.

Стратегическая цель политики национальной безопасности Молдовы в условиях формирования инновационной экономики - достижение и поддержание такого уровня защищенности интересов государства от внутренних и внешних угроз, который гарантирует устойчивое развитие государства и реализацию национальных интересов на протяжении всего цикла перевода национальной экономики на инновационный путь развития с доминантой инновационного развития предприятий и отраслей реального сектора экономики в целях повышения эффективности национальной экономики и уровня жизни населения.

В этих условиях - в условиях развития глобализационных и инновационных (важнейшие движители экономики) процессов проблема обеспечения экономической безопасности Молдовы находится, с одной стороны в зависимости *от внутренних и внешних угроз и рисков*, с другой - *от угроз, возникающих от самой национальной инновационной системы*, в ходе становления и развития процесса формирования национальной инновационной системы, особенно, на первоначальном этапе ее становления и развития.

Угроза традиционно определяется, как совокупность факторов и условий, создающих опасность жизненно-важным интересам личности, общества и государства; совокупность условий и факторов, стечение обстоятельств, значительно увеличивающих риски жизнедеятельности субъекта; намерение нанести физический, материальный или иной вред отдельному лицу или общественным интересам, выраженное словесно, письменно, действиями либо другим способом; наиболее конкретная и непосредствен-

ная форма опасности или совокупность условий и факторов, создающих опасность интересам граждан, общества и государства, а также национальным ценностям и национальному образу жизни [5, с.239].

Республика Молдова, являясь независимым и суверенным государством в современных условиях процесса глобализации, находится под влиянием внутренних и внешних вызовов и угроз.

Основные внешние угрозы. Внешние угрозы экономической безопасности Республики Молдова обусловлены как объективными процессами, происходящими в мировой экономике (развитие процесса глобализации, нарастание процесса взаимопроникновения экономик, неустойчивость мировой финансовой системы и т.д.), так и проблемами непосредственно внутренней (национальной) политики.

Молдавская экономика является одной из наиболее затратных в Европе, и в силу своего открытого характера, подвержена сильному негативному влиянию внешних факторов. Высокая степень зависимости от поставок энергоресурсов, значительный износ основных фондов, особенно в энергосистеме, высокая себестоимость производимой продукции ослабляют конкурентоспособность субъектов хозяйствования, молдавской продукции, товаров и услуг на внутренних и внешних рынках. Молдова очень зависима относительно условий экспорта своей продукции, потоков прямых иностранных инвестиций, ремитентов, внешней помощи для развития. В кредитно-финансовой сфере проблемы связаны с ухудшением финансового состояния реального сектора экономики (в первую очередь виноделия, сельского хозяйства в целом), ускоренным ростом внешнего государственного долга, недостаточным объемом золотовалютных резервов, увеличивающейся долей проблемных банковских кредитов.

Угрозы экономической безопасности Молдовы, в условиях недостаточно развитой финансовой системы и, как следствие, экономики в целом, исходят от «цепной реакции» финансовых и экономических кризисов в ряде промышленно развитых стран.

К внешним угрозам можно отнести: зависимость реформирования экономики Молдовы от иностранных кредитов; зависимость государственного бюджета от внешних источников финансирования, которые уже приближаются к 20%, зависимость внешнего финансирования от выполнения политических обязательств, увеличение внешнего государственного долга; увеличение доли иностранных финансово-кредитных организаций в финансовой системе государства; зависимость национальных финансовых рынков от мировых; дефицит платежного баланса государства.

Углубляющее неравенство в экономическом развитии и, соответственно, в качестве жизни населения, между Молдовой, находящейся в стадии реформ, и промышленно развитыми государствами (страны ЕС, Россия)

способствует росту неуправляемой массовой миграции населения, оттоку квалифицированных трудовых ресурсов, а также массовому внедрению иностранного капитала в сферу финансов, что, безусловно, будет усложнять, в будущем, финансирование приоритетных направлений развития национальной экономики Республики Молдова.

Мировой финансово-экономический кризис. В 2008-2009 гг. глобальный кризис развивался перманентно (до настоящего времени), его последствия сказались на Республике Молдова в том, что темпы роста ВВП не обеспечивали динамичное устойчивое развитие экономики страны.

В 2016 г. многие экономисты ожидают существенный экономический спад и продолжение кризиса в мировом, европейском и российском контекстах. Это, безусловно, окажет негативное влияние на экономику Молдовы, экспорт которой ориентирован в Россию и страны ЕС. То, что ВВП Молдовы более чем на 20% обеспечивается финансовыми переводами из-за рубежа, еще раз говорит о зависимости молдавской экономики от внешней конъюнктуры.

Негативное воздействие процессов глобализации на экономику Молдовы. Глобализирующийся мир сделал малые страны чрезвычайно зависимыми от глобальных процессов, повлиять на которые они не в состоянии. Такая зависимость может принимать разнообразные формы. Для Молдовы это зависимость:

– от спроса и цен, предъявляемых требований по качеству, различных ограничений стран-импортеров (Россия, ЕС) на небольшой набор экспортируемых товаров, в первую очередь продовольственной и вино-коньячной продукции. Каждый молдавский производитель или экспортер, который выходит на рынок Евросоюза, должен иметь соответствующие сертификаты, которые подтверждают, что продукция произведена по европейским стандартам, что она проверена в лабораториях, которые также должны обладать сертификатом, о том, что они имеют право выдавать подобные заключения. В стране должна функционировать фактически европейская система оценки соответствия качества продукции. В Молдове эта система не достигла того уровня, чтобы любой экспортер какой-либо продукции мог сертифицировать товар в молдавских лабораториях и чтобы сертификаты были действительны на территории Евросоюза. Россия в 2013 г. в очередной раз приостановила экспорт молдавского вина в связи с проблемами несоответствия качества, весной 2014 г. была приостановлена отправка плодовоовощной продукции и консервов из Республики Молдова, а с 1 сентября 2014 г. Правительство Российской Федерации приняло постановление о введении ввозных пошлин на ряд товаров, включая сельскохозяйственную продукцию, мебель, мясные продукты из Молдовы. Послед-

ствия данных действий остро сказываются на экономическом развитии Молдовы.

- от импорта абсолютного большинства промышленных товаров, производство которых в Молдове было разрушено. Импорт в среднем составляет около 60% ВВП, что в три раза больше обычного показателя для развивающихся стран;

- от внешнего финансирования, как в форме частных иностранных инвестиций, необходимых для включения в международное разделение труда, так и в форме растущего государственного долга;

- от невозможности полноценного участия в международном потоке инвестиций. Тенденция сокращения инвестиций обусловлена глобальными рисками, которые просчитали западные инвесторы;

- от либерализации мировой торговли, которая вынуждает Молдову проводить либеральную внутриторговую политику, что ужесточает конкурентность на рынке Молдовы молдавской продукции, в первую очередь продовольственной. Молдова является членом сразу четырех зон свободной торговли: СНГ (11 стран), ЕС (28 стран), с Турцией и с шестью странами Балкан (CEFTA). Их экономики более развиты и конкурентоспособны, чем молдавская. Есть опасность, что в дальнейшем промышленность и сельское хозяйство Молдовы обвалятся под натиском товаров и услуг, которые в свободном режиме поступают из ЕС и Турции;

- от денежно-кредитной политики крупных развитых стран с основными резервными валютами, прежде всего долларом и евро. В 2014-2015 гг. экономика США была на подъеме, что напрямую привело к укреплению доллара. В свою очередь кризис в ЕС, рецессия европейской экономики и существующий большой риск дефляции привели к ослаблению евро и укрепили альтернативную мировую валюту - доллар. Все это, а также региональный кризис и внутренняя политическая и экономическая нестабильность Молдовы, коррупция вызвали девальвацию молдавской национальной валюты - лея. Кроме этого, не имея возможности использовать национальную валюту в международных расчетах, Молдова вынуждена формировать дополнительные валютные резервы, тем самым она «импортирует» издержки денежно-кредитной политики США или ЕС;

- от «правил игры» других стран, оказать влияние на формирование которых Молдова не имеет возможности. Речь идет о неравноценных условиях торговли энергетическими ресурсами и продовольственной продукцией (высокая стоимость импортируемых энергетических ресурсов определяет дороговизну всей местной продукции), о практике предоставления кредитов, при условии проведения обусловленной макроэкономической и экономической политики по реформированию экономики, которая выгодна ведущим развитым странам;

– от прямого внешнего политико-мотивированного воздействия. Незначительные валютные резервы, коррупционный провал в банковской сфере, высокая долговая нагрузка и необходимость привлечения новых кредитов для решения текущих проблем вынуждают Молдову обращаться за новыми кредитами к международным и европейским организациям и выполнять их экономические и политические условия.

– от миграции рабочей силы за рубеж. Молдова потеряла уже огромный демографический потенциал. «Более 600 тысяч граждан осели за границей на постоянной основе. Трудовая миграция превратилась в миграцию постоянную. Вероятно, эти люди уже не вернутся в страну, многие семьи уже прошли интеграцию в новых социумах, дети интегрировались там, в учебных заведениях» [10];

– от использования Молдовы мировыми державами как «фишку» в их «большой игре». Молдавские производители не могут выдерживать высокий уровень конкуренции, свойственный европейскому рынку, а с другой стороны, Молдова уже почувствовала на себе оградительные меры, которые применила Россия. За последние десять лет экспорт вин в Россию снизился более чем на 80%. Эти потери не в состоянии компенсировать ни одна страна в мире, ни один новый рынок;

– от отсутствия конкурентоспособной специализации экономики и невозможности по этой причине вписаться в систему международного разделения труда;

– от зависимости банковской системы Молдовы от внешних инвесторов. Поскольку страна зависима от внешнего финансирования, этот процесс резко увеличивает вероятность кризиса ее экономики. Молдова, в этом случае, не располагает ресурсами для поддержания национальной банковской и финансовой систем;

– от глобального давления более сильных международных конкурентов в области высоких технологий и достижений в науке. Молдова из-за этого столкнулась с невозможностью применения имеющихся научных разработок в сфере селекции, в результате селекционная работа в Молдове все больше и больше деградирует.

Молдавская экономика подвергается большим рискам, обусловленным высокой зависимостью от денежных переводов, ролью России в качестве крупного рынка сбыта молдавской продукции и единственного поставщика газа.

Полная зависимость от поставок газа и нефтепродуктов из России. В настоящее время Молдова почти на 100% зависит от поставок российского природного газа. Потребность республики в нефти, нефтепродуктах практически полностью обеспечивается поставками из-за рубежа, причем по ценам выше мировых. Эти обстоятельства ставят Молдову в за-

висимость от топливно-энергетических ресурсов России, Румынии, Украины и других стран.

Молдова производит не более трети от общих объемов необходимой ей электрической энергии, закупая недостающие для потребления объемы электричества у Молдавской ГРЭС, расположенной в Приднестровье и принадлежащей российской компании «Интер РАО ЕЭС».

В последние годы Правительство Молдовы сделало выбор в пользу интеграции Молдовы в Европейское энергетическое сообщество. ЕС поддерживает республику в ее стремлении выполнить условия по внедрении третьего энергетического пакета. Все участники энергетического сообщества согласились с переносом сроков внедрения ряда обязательств Республики Молдова до 2020 г. По замыслу это должно дать больше времени для разрешения ситуации в энергетической сфере. Вместе с тем, острота кризиса по поставкам российского газа не уменьшается. В последнее время существует постоянная угроза прекращения поставок газа в Молдову из-за кризиса отношений между Украиной и Россией. Ситуация может усугубиться после закрытия, как это заявляет Россия, украинской ветки поставки газа в Европу.

В целом в качестве *внешних угроз национальной безопасности* для Республики Молдова можно выделить три группы факторов. *Первая группа факторов*, таких как ухудшение условий внешней торговли, привлечение инвестиционных ресурсов вследствие неблагоприятной конъюнктуры мировых рынков, обусловлена динамикой мировой экономики, процессами глобализации и последствиями глобального мирового финансово-экономического кризиса. *Вторая группа факторов* связана с недружественными действиями других государств по отношению к Республике Молдова, использованием экономических рычагов давления. Это дискриминационные меры в отношении поставок винодельческой и сельскохозяйственной продукции на российский рынок, самая высокая цена среди стран СНГ на поставляемый «Газпромом» в страну природный газ и постоянная угроза повышения этой цены.

Торговые отношения между Молдовой и Россией в последние годы отмечены безрадостной историей эмбарго, различных препонов и взаимных упреков. Тянется все это около десяти лет, когда был введен первый запрет на ввоз в Российскую Федерацию молдавских вин, от которого предприниматели Молдовы до сих пор не оправились. Между двумя странами длительное время были установлены экспортные барьеры, связанные с большими таможенными сборами и издержками, селекции на «хороших» и «плохих» импортеров из Молдовы, которым разрешается или не разрешается торговать на российском рынке.

В 2014-2016 гг. существенное влияние на экономику Молдовы стали оказывать: резкое обострение геополитической обстановки вокруг Украины и России, вооруженный конфликт в Украине и возможность распространения его за пределы страны, эскалация напряженности торговых отношений с Россией (в 2013 г. была запрещена поставка винодельческой продукции в Россию, в июле 2014 г. - всей молдавской плодоовощной продукции, с октября 2014 г. - мяса и мясной продукции). Следует отметить, что доля России в общем объеме молдавского экспорта составляет около 26%, а денежные переводы из России в 2014 г. составили 61,6% (\$993,73 млн.) от всех поступлений, - около 15% ВВП Молдовы.

В этом контексте можно рассматривать постоянное перекладывание Россией газового долга Приднестровья на Молдову (задолженность Приднестровья за газ составляет около 5 млрд. долл. США). В переговорах с Кишиневом Россия всегда подчеркивает, что если Молдова считает, что у них общее государство с Приднестровьем и принцип территориальной целостности нерушим, то и долг этот общий.

К *третьей группе факторов* можно отнести политические ошибки руководства страны. В условиях глобализации и глобальной конкуренции для экономического развития Молдовы особенно велика цена *политической ошибки*. Как показала политическая практика, на ее исправление Молдове не хватает ни стабильности внутренней политической системы и развитости экономики, ни политического международного влияния. Так, вернуть утерянные позиции в отношениях с Россией с 2006 г. по поставкам вина и виноматериалов на российский рынок оказалось практически невозможно, чем нанесен колоссальный ущерб важнейшей отрасли Молдовы, субъектам хозяйствования и бюджету Молдовы.

Внутренними источниками угроз национальной безопасности в экономической сфере являются [4]:

- финансово-экономическая элита, которая не мыслит категориями развития Молдовы. В результате происходит деформация поля национальных экономических интересов политическими приоритетами и личными финансовыми устремлениями;

- серьезные диспропорции в экономике, вызванные коррупционной приватизацией, спонтанным и быстро нарастающим налоговым прессингом на бизнес и граждан, низким уровнем научной и инновационной компоненты, безудержной монополизацией и картельными сговорами на рынке товаров и услуг, разрастающейся коррупцией и теневой экономикой, несоответствием соотношения производства структуре конечного спроса;

- продолжающаяся деиндустриализация и деградация экономики. Критической точки достиг процесс старения основных производственных фондов. Их износ составляет более 50%, в том числе активной части –

свыше 60%. При этом обновление основных фондов идет крайне низкими темпами (около 3–4% в год). Основу валового внутреннего продукта Молдовы в последние десять лет составляет потребление импорта, торговля, услуги, финансовый сектор и рост налогов, а доля производства товаров в структуре ВВП, то есть непосредственно материальное производство постоянно снижается (материальное производство в общей экономической структуре составляет всего лишь 28,8%, тогда как в 80-х гг. было на уровне 70%). Это говорит о непрерывной и постоянной деиндустриализации и о производственной деградации страны;

– потребительский характер молдавской экономики, которая постоянно подпитывается поступающими с Запада кредитами и грантами. В итоге конечное потребление устойчиво превышает производство, то есть страна «проедает» больше, чем производит;

– олигархический торговый и финансовый капитал, с разделением и закреплением сфер деятельности и влияния между определенными финансовыми группами при слабости государственной власти привели к коррупционной модели государства, когда государство стало производной «черного», теневого бизнеса.

– неустойчивость банковской системы, проявившаяся в связи с ситуацией по выводу денег за рубеж в трех банках (Banca de Economii, Banca Socială, Unibank), на долю которых приходится 40% финансового рынка (более 35% активов банковской системы и более 16% вкладов населения), что вызвало проблему кредитования экономики и увеличения цены кредитов, внешнего инвестирования, неизбежного повышения тарифов на газ и электроэнергию, увеличения издержек предприятий, новый виток инфляции;

– обесценивание молдавского лея, по состоянию на 31 декабря 2014 г. по отношению к доллару США в годовом выражении на 19,6%, а в 2015 г. – на 55,5%;

– критический уровень роста валового внешнего долга², который за десять лет увеличился на 4,6 млрд. долл. США, достигнув в 2014 г. 6 млрд. 494,88 млн. долл. США, и внутреннего государственного долга Республики Молдова, который по состоянию на 1 октября 2014 г. достиг отметки в 7 млрд. 25,4 млн. леев, увеличившись за год на 489,9 млн. леев. Внешний государственный долг по состоянию на 31 декабря 2015 г. увеличился, по сравнению с 1 января 2015 г., более чем на 30 млн. долл. США. А по со-

² Валовой внешний долг включает в себя государственный внешний долг (Правительства и Национального банка) и негосударственный (банков, национальных и акционерных компаний).

стоянию на 7 июня 2016 г. внешний государственный долг еще вырос на 16,7%, и внутренний – на 23,8% [11].

– дефицит текущего счета платежного баланса по итогам 2014 г. составил 639,15 млн. долл. США, увеличившись на 20,5%, по сравнению с показателями предыдущего года и насчитывает 6% от ВВП. За 2015 г. дефицит текущего счета составил уже 7,2% ВВП [12];

– структурная деформированность экономики, невысокий (если не сказать крайне низкий) удельный вес высокотехнологичной наукоемкой продукции и медленное обновление продукции;

– низкий уровень машиностроения (1,7%) в общем объеме промышленного производства, что предопределяет ограниченные возможности предприятий по модернизации основных фондов;

– низкий уровень эффективности сельскохозяйственного производства. В Молдове производительность труда в сельском хозяйстве в 40 раз ниже, чем во Франции, втрое ниже, чем в России, вчетверо ниже, чем в Беларуси, вдвое ниже, чем в Казахстане;

– низкий уровень конкурентоспособности национальной экономики, из-за чего Молдова теряет традиционные рынки сбыта и не может конкурировать на новых рынках, в первую очередь, – европейском. Так, за 2015 г. экспорт товаров в Россию сократился на 40%, в страны СНГ сократился более чем на 35% по сравнению с 2014 г. В 2016 г. экспортные поставки и в страны Европейского Союза снизились на 10%, в Россию – на 13%. В целом за первые четыре месяца 2016 г. общие объемы экспорта снизились на 7% по сравнению с соответствующим периодом 2015 г.

– низкий уровень самообеспечения сырьевыми и энергетическими ресурсами;

– неблагоприятные условия для привлечения иностранных инвестиций. В части одного из основополагающих индикаторов состояния здоровья национальной экономики – прямых инвестиций во внутреннюю экономику – они оказались сверх негативными. В 2009 г. к 2008 г. они сократились более чем вдвое и впоследствии оставались практически на том же уровне. Но уже в 2014 г. по отношению к 2013 г. инвестиции снизились втрое [13]. (Для справки: в 2013 г. инвестиции в экономику составили всего лишь 22% от уровня 1989 г.). А если учесть, что из 16,9 млн. долл. США в 2014 г. 22,7 млн. долл. США было направлено в акционерный капитал банков, то получается, что все остальные сектора экономики в целом ушли в минус.

Реальный приток иностранных инвестиций в капитал в первом полугодии 2015 г. по сравнению с соответствующим периодом предыдущего года сократился со 109 до 37 млн. долл. США, то есть практически в 3 раза [14]. Доля прямых иностранных инвестиций в ВВП страны составляет все-

го около 2%, а совокупный объем привлеченных инвестиций на душу населения в 2005-2014 гг. самый низкий среди стран региона и составляет всего 89 долл. США [15]. Эта тенденция сохраняется и в настоящее время.

– отставание от других стран, в том числе сопредельных, по темпам и качеству экономического роста. ВВП Молдовы составляет всего лишь 66% от уровня 1989 г.

Кроме того, среди внутренних источников следует выделить те, которые сдерживают экономический рост, такие как высокие административные барьеры для развития бизнеса и предпринимательской активности, коррупция, теневая экономика, низкая диверсификация экспорта и импорта, приднестровский конфликт.

Коррупция – одна из наиболее серьезных проблем, подрывающих правовое государство и верховенство закона в Республике Молдова. Уровень коррупции в Молдове превратился в главный фактор замедления и деформации развития, деградации общественной морали, ущемления прав человека и представляет серьезную угрозу национальной безопасности, подрывает основы государственной власти и негативно сказывается на развитии социального прогресса. Молдавская экономика испытала колоссальный шок в результате того, что через три банка была выведена валюта на сумму в 17 млрд. леев. Коррупция и продолжающийся кризис в банковской системе представляют основную угрозу для национальной безопасности страны.

Важнейшей угрозой экономической безопасности Молдовы являются *масштабы теневой экономики*. В современный период в структуре ВВП постоянно растет составляющая теневой экономики: в 2007 г. – 21,3% ВВП, в 2011 г. – 25,5%, в 2013 и 2014 гг. – более 30% от ВВП (по оценкам Всемирного банка, на нее приходится более 35% ВВП экономики страны). В настоящее время, по оценкам специалистов, уровень теневой экономики – 55–60%. В 2015 г. национальный антикоррупционный центр заявил, что общая сумма коррупционных доходов – 860 млн. леев в год [16];

Республика Молдова находится на 65 месте из 91 страны по наличию черного рынка. В целом контрабандная продукция оценивается в 270 млн. долл. США (3,34 млрд. лей), что составляет почти половину от внешне-торгового оборота страны.

Все это приводит к неудовлетворительному качеству ВВП. В Молдове растет реэкспорт, увеличивается торговый дисбаланс. Правительство практически не делает государственных инвестиций в развитие экономики, в человеческий потенциал, а напротив, ведет политику всеобщего сокращения или минимального увеличения социальных расходов на образование, на здравоохранение, пенсионное обеспечение. В итоге инфляция

обесценивает доходы населения, и на внутреннем рынке существенно сокращается покрываемый деньгами потребительский спрос.

Неразрешенность приднестровской проблемы является серьезным тормозящим фактором социально-экономического развития государства. Создание общего экономического пространства Республики Молдова с Приднестровским регионом и устранение последствий приднестровского конфликта путем достижения компромисса между сторонами, как в целом, так и по отдельным экономическим вопросам позволит стране создать единый экономический комплекс и добиться значительного улучшения экономической и социальной ситуации.

Воссоединение страны даст возможность молдавскому обществу оценить все преимущества процесса европейской интеграции и положительные эффекты реформ в рамках различных программ ЕС и сотрудничества с Россией. Кроме того, Молдова в этой ситуации сможет более эффективно использовать международную помощь и кредиты для долгосрочного развития, увеличить объем внешних инвестиций (включая европейские), нарастить объем экспорта молдавской продукции на европейский и российский рынки, интегрироваться в трансъевропейские и юго-восточные транспортные, энергетические и телекоммуникационные сети, консолидируя, таким образом, все уровни безопасности (политический, экономический, энергетический).

Реальными угрозами экономической безопасности Республики Молдова и факторами риска для экономического развития страны на современном этапе являются:

- сокращение денежных переводов из-за рубежа и экспорта на основные рынки в восточном направлении, уменьшение притока валюты и обесценивание лея по отношению к доллару США и евро. Объем денежных переводов в Молдову посредством банков в пользу физических лиц в 2015 г. сократился на 483 млн. долл. США или на 30% по сравнению с 2014 г. Денежные переводы из России в 2015 г. сократились в два раза. Снижение объемов денежных переводов продолжается и в настоящее время. За первый квартал 2016 г. они сократились на 8%.

- обесценивание лея создаст инфляционное давление на внутренний рынок, а инфляция в свою очередь приводит к снижению покупательной способности потребителей. Все это будет и дальше серьезно тормозить производство и экспорт.

- недостаточная конкурентоспособность экономики Республики Молдова;

- потеря внешних рынков;

– отставание от других стран в темпах перехода экономики к передовым технологическим укладам, отсутствие возможностей формирования инновационной экономики;

– невозможность гарантированного обеспечения энергетическими ресурсами экономики страны;

– снижение благосостояния и качества жизни населения;

– игнорирование Правительством Республики Молдова обеспокоенности бизнеса дополнительными затратами, необходимыми для соответствия требованиям Соглашения об Ассоциации DCFTA. В результате бизнес понес потери от ограничений в торговле с Россией, а для выхода на рынок ЕС не может позволить себе дополнительные затраты. Многие предприятия малого и среднего бизнеса в этой ситуации вынуждены закрываться или работать на выживание, а не развитие.

На протяжении многих лет экономика Молдовы существует в основном за счет внешних кредитов и переводов денег от трудовых мигрантов. Внешнеторговый баланс страны сохраняет минусовое значение с середины 90-х гг. Ее экономика остается одной из затратных в Европе и в силу своего открытого характера подвержена сильному негативному влиянию внешних факторов. Высокая зависимость от поставок энергоресурсов, значительный износ основных фондов, высокая себестоимость ослабляют конкурентоспособность субъектов хозяйствования и молдавских товаров на внутреннем и внешних рынках. В целом экономика Молдовы имеет характеристики, присущие нестабильным государствам. Такие страны, и Республика Молдова в частности, являются строго зависимыми от внешней финансовой помощи для покрытия дефицита бюджета. Без внешней помощи для государства возникнут большие трудности. Все это начала испытывать Молдова уже с середины 2015 г. после отказа западных партнеров в финансовой поддержке страны. Вследствие этого, страна стала входить в экономический кризис с ослабленным банковским сектором, с подорванным доверием населения к банкам и национальной валюте, с бюджетным дефицитом, который ограничивает пространство для маневров, и почти с минимально допустимым уровнем валютных резервов.

Кроме этого на национальную безопасность Молдовы существенное влияние оказывает ужесточение конкурентной борьбы с применением инновационных методов на глобальных рынках. При этом, экономика стран, вставших на путь инновационного развития и формирования инновационной экономики и национальных инновационных систем находится под сильным влиянием и давлением законов *информационной стадии развития*. В этих условиях со стороны *развитых стран* со сформированной инновационной экономикой появляются *новые угрозы*: происходит под их давлением размывание культурной самобытности; появился фактор ин-

формационной войны и происходит превращение ее в одно из современных и основных средств мировой политики; углубляются социальное разделение мирового сообщества; происходит подавление экономик стран с более низкими экономическими укладами.

Серьезные угрозы формированию инновационной экономики находятся *в психологии и менталитете людей*. Человек по своей сути существо одновременно и идеалистической и социальное [17, с.3]. Поэтому, любые изменения в обществе, тем более такие глобальные, как формирование нового экономического уклада жизни, формирование абсолютно новой экономики – экономики знаний приводят к морально-психологическим изменениям, влияют на мировоззрение и мировосприятие людей. На первый взгляд, казалось бы, что процесс формирования экономики знаний должен увлекать молодых людей. Но, к сожалению, мы сегодня живем в обществах, в которых нет идеалов и моральных ориентиров. Ценностные предпочтения, в первую очередь молодежи, направлены на утверждение культа денег, быстрого обогащения, а не на получение образования, профессии и повышения квалификации. А ведь инновационная деятельность предполагает непрерывное обновление знаний, образование новых рынков идей, разработок, интеллектуальной собственности, инновационных продуктов, совершенствование технической и технологической базы производства, освоение и выпуск новой конкурентоспособной продукции, эффективное проникновение на мировые рынки товаров и услуг. Все это, безусловно, требует высокопрофессиональных, эрудированных и увлеченных идеями креативных специалистов. Но, старшее поколение работников не в состоянии воспринять новые идеи и технологии, что вызывает у них психологический страх к инновациям, а молодежь и общество в целом поражены вирусом безразличия, население инертно.

Таким образом, одной из *главных угроз* инновационному развитию являются сформированные в обществе психология, мировоззрение, традиции, нормы и правила, жизненный уклад и ценностные установки ныне живущего в трудоспособном возрасте поколения не готового к инновационным изменениям.

Данное мировоззренческое и психологическое состояние работников, в том числе и руководителей, во многом, являются основной причиной, что инновационные преобразования в большинстве стран, в том числе и Молдовы, происходят не прорывным путем, а эволюционным – путем постепенных преобразований или копированием инноваций у других стран. В этой связи нельзя не согласиться с белорусскими учеными В.Н.Шимовым и Л.М.Крюковым, что «именно этот компонент – преобразование межчеловеческих отношений и общественных институтов – явля-

ется самым слабым звеном в осуществлении перехода к инновационному развитию» [9, с.55].

В Молдове в политическом отношении угрозы формирования инновационной экономики кроются в политической и административной системе, с преобладанием мощного инерционно-бюрократического и коррумпированного государственного механизма, отсутствием эффективной конкурентной рыночной среды и институтов развития, преобладаем олигархического монополизма. Данное состояние и система работы органов власти и управления Молдовы не позволяет создать и организовать эффективную работу национальной инновационной системы, наиболее активных новаторски и инновационно устремленных ученых, изобретателей, рационализаторов, бизнес-структур, общественных объединений.

Ключевой институциональной структурой инновационного процесса является *государство*. Государство ответственно за создание в стране благоприятного правового и институционального инновационного климата; создания инновационной инфраструктуры, консолидирует усилия государственных органов по наращиванию инновационного потенциала, по созданию благоприятных условий для воспроизводства знаний, превращению их в современные технологии и конкурентоспособные товары; совершенствование механизмов финансового обеспечения науки и инноваций, образования; создания необходимых условий для вовлечения бизнеса в инновационный процесс. Поддержка со стороны государства инновационной деятельности превращает новаторские усилия субъектов хозяйствования в норму своей производственной деятельности. *На государственном уровне в Молдове угрозы формированию инновационной экономики, препятствующие* внедрению инноваций, как правило, носят общесистемный характер. К ним можно отнести:

- отсутствие современных институтов инновационной системы;
- неразвитость отдельных блоков (образовательного, научного, инфраструктурного и др.) национальной инновационной системы;
- неоптимальная система управления экономикой и инновационным развитием. Институциональная система традиционной экономики Молдовы является проблемно ориентированной на вполне определенную, причем довольно однообразную схему управления экономикой;
- сопротивление старой системы управления и хозяйствования; существенная неопределенность задач, которые должна решать новая система;
- недостаточный уровень профессионализма управленческих кадров;
- бюрократический стиль управления, отторжение новых методов управления;
- отсутствие мотивации к инновационному развитию экономики;

- отсутствие механизмов и системы подготовки кадров для инновационной экономики;
- отсутствие конкурентной инновационной среды, основанной на эффективных рыночно-инновационных механизмах;
- отсутствие институтов развития, характера взаимодействия;
- недостаток финансовых средств для мощного системного инновационного развития, формирования основ экономики знаний.

Таким образом, внутренние и внешние угрозы национальной безопасности Республики Молдова в экономической сфере, неэффективность экономической политики, проводимой правительством, уязвимость существующей экономической модели, отсутствие инновационного развития являются серьезными препятствиями поступательному и устойчивому развитию страны на пути европейской интеграции, переводу экономики на инновационный путь развития. Для исправления ситуации необходим переход к обеспечению национальной безопасности на основе научных принцип и методов обеспечения *экономической безопасности малых государств*: актуализация национальных экономических интересов, целей и приоритетов, выявление и устранение угроз экономическому развитию, создание эффективной, конкурентоспособной, независимой, стабильной, саморазвивающейся инновационной экономики. В основе государственной инновационной политики должен лежать приоритет науки, образования, здравоохранения, гуманизация среды обитания.

Литература

1. Belostecinic Gr., Sakovic V., Moiseenko E. Securitatea economică a statului: teorie, metodologie, practică. - Chișinău: Editura ASEM, 2011.
2. Бондарь А.В., Ермашкевич В.Н., Князев С.Н., Моисеенко Е.Г. Экономическая безопасность и экономическая политика. - Минск: БГЭУ, 2007.
3. Леонтьев Д. Экономическое эссе. Теории, исследования, факты и политика. - Москва, 1960.
4. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. - Моква, 1989
5. Сакович В.А. Введение в глобалистику. – Минск, МИТСО, 2014.
6. Сакович В.А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. - Кишинев, 2016.
7. Сакович В.А., Руснак Г.Е. Глобалистика. Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм. – Кишинэу, CEP USM, 2006.

8. Сенчагов В.К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. - Москва: ЗАО «Финстатинформ», 2002.
9. Шимов В.Н., Крюков Л.М. Инновационное развитие экономики Беларуси: движущие силы и национальные приоритеты. - Минск, БГЭУ, 2014.
10. Миграция населения из Молдовы приобретает новый характер. // Молдавские ведомости №47 (1978), 1 июля 2016 г.
11. <http://novostipmr.com/ru/news/16-06-07/za-god-gosdolg-moldovy-vyros-na-183> (дата доступа – 2 июля 2016 г.)
12. <http://russkaya-moldova.ru/%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B8%D1%85/> (дата доступа – 2 июля 2016 г.)
13. Пойсик М. Хроника бегства денег из Молдовы. // <http://ava.md/analytics-commentary/025970-hronika-begstva-deneg-iz-moldovi.html> (дата доступа – 13. 07. 2014 г.)
14. Главными инвесторами Молдовы остаются трудовые мигранты // <http://point.md/ru/novosti/ekonomika/glavnimi-investorami-moldovi-ostayutsya-trudovie-migranti> (дата доступа – 7.10.2015 г.)
15. Стратегия привлечения инвестиций: локальный подход к глобальной проблеме // Экономическое обозрение, №35, 25 сентября 2015 г.
16. Констадаки Г. Молдова уверенно идет к самоликвидации. // Молдавские ведомости №47 (1978), 1 июля 2016 г.
17. Грачев С. Вирус безразличия. // Аргументы и факты. №21 (1802), 20-26 мая 2015.

Представлен в редакцию
5 сентября 2016 года

UNDERSTANDING THE POLITICAL TENDANCIES IN RUSSIAN VS AMERICAN PERCEPTIONS OF THE PUSSY RIOT INCIDENT: A CASE STUDY IN CHARACTER ASSASSINATION

Jason Jay SMART

Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations

Candidate for PhD

The divergent views between the East and the West on the arrest and prosecution of Pussy Riot band members in 2012, offers a fascinating insight as to how domestic political scandals can be used by foreign governments in order to character attack the country who had the domestic scandal. Equally, these events show the tremendous difference in cultural and political mentality in how the events are perceived, processed and analyzed by the countries' news sources and populations. This paper will limit its scope to understanding the differences between how Russia and the United States of America interpreted the arrest of Pussy Riot Band members in Moscow. A thorough literature review, conducted from Russian, American and British news sources, from the relevant period of time (i.e. 2012-2013) found that the West's perception and "canonization" of Pussy Riot band members, in particular by American news sources and political leaders sharply diverged from the Russian narrative that the women had grossly offended the Orthodox believers in the (predominantly Orthodox) country. The subsequent attacks on Russia's degree of freedom, and on Russian President Vladimir Putin personally, are indicative of an effort to character assassinate him as being opposed to free speech.

Introduction

The divergent views between the East and the West on the arrest and prosecution of Pussy Riot band members in 2012, offers fascinating insight as to how domestic political scandals can be used by foreign governments in order to character attack the leader of the country who had the domestic scandal. Equally, these events show the tremendous difference in cultural and political mentality in how the events are perceived, processed and analyzed by the countries' news sources and populations. This paper will limit its scope to understanding the differences between how Russia and the United States of America interpreted the 2012 arrest of Pussy Riot Band members in Moscow.

Interestingly, a review of the literature relative to Pussy Riot finds that academic and scholarly literature relating to the punk rock band is much more represented in western sources than in eastern. Ilya Yablokov writes that the narrative about Pussy Riot in the Russian press was built around the larger conspiracy theories that dominate the Russian news and reality [1, p.622-636]. E.V.Kablukov also argues that the Russian social construct around Pussy Riot was analogous to that of deeming them as “enemies of the people”, who were working against the government’s interest [2, p.69-79].

Other Russian writers looked at this in the context of the rise of the Russian Orthodox Church and the influence that it had in society [3]. A.N.Sergeev examined the Pussy Riot case in the context of Russian government – Orthodox church, as a political tool in public relations in which they were mutually supportive actors [4, p.171-174].

Alternatively, American academic and popular sources both record Pussy riot as having been part of a great movement. Masha Gessen writes overwhelmingly positively about Pussy Riot in Words Will Break Cement: The Passion of Pussy Riot [5].

The purposes of this research are to further examine the differences between how the east and west understood the arrest and prosecution of the Pussy Riot members. As will be discussed, there is a clear delineation in how the public understood this case with academics leaning more in favor of Pussy Riot, then against them.

The start

On March 2, 2012, three of the members of Russia’s Pussy Riot, an all-female Russian musical group, concerned with various social causes, with a particular accent on leftist and anti-government idealism [6], illegally began a performance/concert in the Russian Orthodox Christ the Savior Cathedral in Moscow, Russian Federation. Video of the performance shows a group of women, with ski masks and summer-time clothing, entering the area before the central iconostasis. The video continues as the women begin to shout and jump up-and-down. The women are heard yelling obscenities during this time and violently resisting efforts to have them removed. Guards are seen speaking to the women, and also physically trying to restrain them. In both cases the women refuse to cooperate and do not exit the Cathedral, despite multiple attempts to persuade them. Women with head scarves are seen shuffling visitors and the Pussy Riot cameraman out of the Cathedral. The women persist to shout and to kneel and cross themselves, in a way that one would not perceive – given the context – as a sincere act of religious devotion [7].

One should note that Orthodox tradition regards churches – and moreover cathedrals – as tremendously holy places where behavior is to be solemn and serious [8]. Among the violations of “church protocol” one can see in this video is: 1. The use of obscenities in Church, 2. Mocking Orthodoxy by referring to their song as a “prayer”, 3. Invoking God’s name for their political purposes, 4. Trespassing, 5. Refusing requests by authorities to exit from the Cathedral, 6. Grave disrespect for Orthodox believers who had been silently praying up until that point, 7. Their attire did not fit within norms of women having their shoulders covered and wearing a head scarf [9].

Within the following weeks, some of the group’s members were charged and prosecutors decided to try three of the members – Nadezhda Tolokonnikova, Maria Alyokhina, and Yekaterina Samutsevich - on “hooliganism” charges. Ben Johnson of Slate magazine reports that the Russian Criminal code defines “hooliganism” in “article 213, where it’s defined as ‘The flagrant violation of public order expressed by a clear disrespect for society.’ There are two different categories: hooliganism committed with a weapon, and hooliganism committed for reasons of politics, ideology, racism, nationalism, religious hatred, or enmity with respect to any social group. In the four separate levels of crime in Russia - which can be translated as petty, average gravity, grave, and especially grave - hooliganism generally falls in the second category” [10].

In the end, two of the charged women were sentenced to two years in prison, the other was released upon winning an appeal [11]. During their incarceration, both women made claims of maltreatment by prison authority, physical and verbal threats, slave labor [12] and near-daily gynecological exams in the motive of humiliating the prisoner [13]. Both of the women who had two year sentences were released on December 23, 2013, two months’ shy of their full sentence, as part of a broad amnesty passed by the Russian Duma and approved by President Putin [14]. Pussy Riot members said the amnesty was not really in celebration of the anniversary of the passing of the national constitution, as the public was told, but to take pressure off of Russia as it prepared to host the 2014 Winter Olympic Games in Sochi, Russia. Jailed Pussy Riot member Maria Alkhina told Russia’s Dozhd TV that, “If I had a chance to turn it down, I would have done it, no doubt about that... This is not an amnesty. This is a hoax and a PR move” [15].

Official Views of Russian Religious and Secular Political Leaders

The TASS News Agency, an official Russian government organ, related that Patriarch Kirill of Moscow referred to the Pussy Riot performance as “Blasphemy... (and the) desecration of shrines...” The Patriarch related that “there are people who approve this blasphemy, minimize it and try to present it as a

funny joke.” He continued that “I am sorry these people include those who consider themselves orthodox believers... I am adamant not a single believer should claim it is not his or her business or concern... This cannot leave every believer unaffected. As we do not have future if we start desecrating great shrines and if somebody approves this desecration... as some political protest, as some appropriate action of as an innocent joke” [16].

The Inter-Religious Council of Russia, after meeting at a Jewish Synagogue in Moscow, on March, 22 2014, released an official statement that “We share the view that desecration of a church or a mosque, synagogue or datsan affects equally all believers of traditional religions... The deed of those people is not an act of hooliganism, their purpose is to rouse national hatred in the society... We consider as correct the condemnation of this crime as of one aimed at split of the society, which rouses discord between believers and those who do not believe in God. We are sure: it is necessary to reveal organizers, participants and possible clients of the mentioned deed. We hope the society and the country will be able to offer adequate measures of re-education” [16].

The Grand Mufti of Russia, the most senior Islamic cleric in the country, sent a separate letter to the trial judge stating his opposition to what Pussy Riot had done in the Orthodox church and that it was offensive to Islam [17]. It was observed by some that had Pussy Riot created such a performance inside of an Islamic mosque, instead of a Christian church, the outcome could have been much worse for them [18].

Given that the concert/protest in the cathedral was in protest against Russian President Vladimir Putin and his running of the country, it was interesting that the British Telegraph reported that Putin’s own assessment was that there was “nothing good” about how the band had behaved and conducted itself, but “[n] one thless, I don’t think that they should be judged so harshly for this.” And that, “I hope the court will come out with the right decision, a well-founded one” [19].

Russian Prime Minister Dmitry Medvedev stated that though this own opinion about the women was that “The[y] are unpleasant figures, both on the outside and on the inside... They provoke extremely negative emotions in me, so unpleasant that I don’t even like to talk about it”. Though he continued that “...if I was a judge I wouldn’t have sent them to prison. Just because I don’t consider it correct that their punishment was in the form of a custodial sentence. They’d already been [in pre-trial detention], and that was enough”.

Surprisingly, Business Insider’s Adam Taylor’s article “Why Russian Punks Pussy Riot Aren’t Heroes” argues that though “international opinion may be heaping praise on the girls, it doesn’t seem like many in the Russian opposition would argue that Pussy Riot are heroes for their performance. Alex-

ei Navalny, probably the most prominent member Russia's opposition movement, has stopped short of defending their actions and called them 'silly girls.' Jailed oligarch Mikhail Khodorkovsky called their actions 'the mistakes of youthful radicalism' [15].

Roundly Russia's elites condemned the actions of the Pussy Riot members. This was not limited to the leader of the Russia Orthodox Church, or the President whom they were protesting against, but also opposition leaders who equally despise Putin. Despite the lackluster support found within Russia, the Pussy Riot members were able to stir up particularly strong support in the United States.

Official US Government Views on the Pussy Riot Incident

US Ambassador to the United Nations, Samantha Power argued that the women of Pussy Riot were "brave 'troublemakers.'" Power continued by harassing the Russian Federation's Ambassador to the United Nations, Vitaly Churkin, with tweets on Twitter that she would "be honored to go on tour with #PussyRiot -- a group of girls who speak up & stand for human rights. Will you join us?" Ambassador Power was asked by Churkin if she wished to sing with Pussy Riot, to which she responded "I can't sing, but if #PussyRiot will have me, AmbChurkin, I say our 1st concert is for Russia's pol. prisoners. #LiveFromMatrosskayaTishina" [20].

When Pussy Riot was sentenced to jail time, Josh Earnest, President Obama's Spokesman stated "The United States is disappointed by the verdict, including the disproportionate sentences that were granted...While we understand the group's behavior was offensive to some, we have serious concerns about the way these young women - about the way that these young women have been treated by the Russian judicial system" [21].

Victoria Nuland, then Spokesman for the State Department, released an official statement from her office that

The United States is concerned about both the verdict and the disproportionate sentences handed down by a Moscow court in the case against the members of the band Pussy Riot and the negative impact on freedom of expression in Russia.

We urge Russian authorities to review this case and ensure that the right to freedom of expression is upheld [22].

After their release, in May 2014, the United States Congress went so far as to invite two of the bandmates of Pussy Riot to visit Congress. Praise for them was tremendously strong, as CNS News reported, Rep. Steve Cohen stated that "These women are indeed heroes to our people around the globe; they've stood in the face of danger." He continued that "(t)hey've lost their liberty, and their lives I think are still imperiled".

Sen. Jeff Flake of Arizona chose to “commend these two and others they represent for the extraordinary courage that they’ve shown in Russia and to come abroad and talk about these human rights violations”.

Maryland’s junior Senator, Ben Cardin, said that “(i)t is my pleasure to welcome to the United States Capitol members of the Pussy Riot...” The Senator continued “(w)e had a chance to talk with them about the conditions today in Russia, the experiences that they had, including the fact that they were arrested and sent to prison, how they had tried to help the citizens of Russia deal with the current deterioration of human rights in Russia”.

Senator Richard Blumenthal raved that these members of Pussy Riot were “speaking truth to power...” and “being here today I think speaks louder than words. This picture is worth a thousand words,” he concluded [23].

Radio Free Europe / Radio Liberty reported on the trip to the US Congress and speech before the Senate Foreign Relations Committee, in an article titled “‘Speaking truth to power’: Pussy Riot Members tell Congress of rights abuses.” The article states that “around 20 reporters” encompassing some of the top networks, waited to meet the women after their testimony before the Committee. The women used their testimony as an opportunity for the broadening of the Magnitsky Act to include other Russian officials who the Riot Members believe engage in human rights abuses [24]. At the time of this visit to Congress, it was reported, as explanation of the Magnitsky Act, that, “By law, the United States can freeze assets and ban travel to the U.S. of Russians deemed to be human rights abusers. Currently, 18 Russians are on a public list of people facing such sanctions while an unknown number of others are on a confidential list” [25].

Some at the US government financed Radio Free Europe / Radio Liberty gave more restrained analysis of what had happened in regards to the Pussy Riot case. Brian Whitmore wrote in his article “Pussy Riot: The Punk Band That Isn't and The Concert That Wasn't” more accurately reflects what occurred on February 21, 2014. Whitmore writes that “Pussy Riot isn't really a “punk band” (although they are feminists). And -- contrary to popular belief -- they didn't actually play a “concert” in the cathedral. The Pussy Riot saga, which has been going on ever since their famous “Punk Prayer” video appeared on YouTube five months ago, illustrates the extent to which the Internet has altered perceptions of what we believe to be reality” [26].

Dissenting Western Views on the Strong American Support for Pussy Riot

In May 2014, Dusty Koenig of the New York University Law Review interestingly noted that

While some critics focused on the disproportionate sentences handed down by the court following the band's convictions, or the meaning of justice meted out by an unjust regime, the mainstream reaction was by and large one of disbelief at such an apparently egregious crackdown on free speech. This Note argues that such criticism largely missed the mark by casting the Pussy Riot affair in terms of free speech, despite the likelihood that the punk rockers would have faced a similar fate even under American free speech law - a tradition of protected speech more robust than any other.

The Economist's Democracy in America Blog wrote on July 26, 2012 that even in New York City, actions such as assembling in a cathedral, uninvited, and staging a protest, would also likely end with you before a judge [27]. The Economist then cites a story originally covered by DNA Info, that nonviolent and peaceful freedom of speech in America is not always protected.

DNA Info, in contrasting Russian free speech versus American free speech, wrote that recently in New York City, the police had noted a piece of artwork, approved by the owner of a building, that referred to the police as murders and also depicted grievances against other United States government agencies. Two plain clothed gentlemen, who told reporters that they were policemen, came to the venue and painted over the artwork [28]. This strikes as hypocritical, or illogical at best, that the United States is encouraging free speech in other countries, while not allowing for it at home.

Conclusion

The point remains contentious: At what point is free speech protected by a society as "free expression", and so should be endorsed by the population and governments – and at what point should local cultural norms be appreciated for their own specificities? The case of the Pussy Riot band members is certainly one that deeply divided those who were looking East, and those who were looking towards the west. In both cases, one can see the underlying principles that allowed for the actors to make the decisions that they did in regards to what a responsible and acceptable government response was to the scandal.

The difference between the Western and Eastern narratives in regards to the arrest, detention and sentencing of the Pussy Riot activists was stark: One saw Pussy Riot as vulgar, illegal protestors, the other viewed Riot as heroic freedom fighters standing up for free speech in a totalitarian regime. To those ends, the international community criticized and attacked Putin for the arrest of the women. Posters of Putin with lipstick on, with "pussy" scrawled across his forehead appeared [29]. Other works of art also decrying his attack on Pussy Riot appeared [30]. At home Pussy Riot members were jailed and insulted by the Prime Minister, in the United States Senators and Congressmen were excited to meet them and the press thoroughly covered their visit.

This contrast between East and West is profound: How do two countries come to such radically different conclusions? Given that Eurasian narratives typically come in two varieties: Moscow and Washington, post-Soviet states must now decide for themselves which narrative they wish to support, and endorse, and which narrative they will reject. It would seem that for those who are seeking closer relations with the west, support for President Putin or the policies of the Russian Federation is not an acceptable alternative. In fact, it would seem that Putin is always “the bad guy.”

Further studies must be conducted to compare and contrast Russia and Western European / American views on contentious issues to see how former Soviet Republics typically react. It would also be interesting to separately study Russian news and popular reaction to these events to determine what the popular national sentiment was towards Pussy Riot.

Works cited

1. Yablokov I. Pussy Riot as agent provocateur: conspiracy theories and the media construction of nation in Putin's Russia. *Nationalities Papers Journal*, Taylor & Francis Online, 4 Jul. 2014. vol.42, iss.4, pp.622-636. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905992.2014.923390> (Accessed: 7 Jul. 2016)
2. Каблуков Е.В. О некоторых тревожных тенденциях в современном российском медиадискурсе. // *Известия Уральского федерального университета*, сер.1, Проблемы образования, науки и культуры, 2014. №3 (129), с.69-79. <http://elar.urfu.ru/handle/10995/25627> (Accessed: 3 Jul. 2016)
3. Козина Е.С. Русская православная церковь как субъект медиапространства современной России: опыт, проблемы, тенденции. // *Медиаскоп* (эл. журн.), 2012. Вып. №4. <http://www.mediascope.ru/node/1226> (Accessed: 7 Jul. 2016)
4. Сергеев А.Н. Государственно-церковные отношения как инструмент политических public relations (на примере русской православной Церкви). // *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. - Тамбов: Грамота, 2015. №2 (52) в 2-х ч., ч.1., с.171-174. <http://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvenno-tserkovnye-otnosheniya-kak-instrument-politicheskikh-public-relations-na-primere-russkoy-pravoslavnoy-tserkvi> (Accessed: 3 Jul. 2016)
5. Gessen M. *Words Will Break Cement: The Passion of Pussy Riot*. Penguin, 2014, <https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=zVw2AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=pussy+riot&ots=D1XwjlgvU&sig=D-OfgUGznA->

- [dcYbv-QiN6BWTGtHQ&redir_esc=y#v=onepage&q=pussy%20riot&f=false](#)
(Accessed: 8 Jul. 2016)
6. Pussy Riot Website. Livejournal, 2015. <http://pussy-riot.livejournal.com>
(Accessed: 8 Jul. 2016)
 7. Nechaev T. (@timurnechaev77). Pussy Riot gig at Christ the Savior Cathedral (original video). Online video clip, Youtube, 2 Jul. 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=grEBLskpDWQ> (Accessed: 15 Jul. 2016)
 8. Interview with Elder Cleopas (Ilie) of Sihastria Monastery. The Orthodox Word, 1992. vol.28, №1 (162), pp.19-20. http://orthodoxinfo.com/praxis/pr_worship.aspx (Accessed: 8 Jul. 2016)
 9. @Elisabet. On Account of the Angels: Why I Cover My Head. Orthodox Christian Information Center. <http://orthodoxinfo.com/praxis/headcoverings.aspx> (Accessed: 1 Aug. 2016)
 10. Johnson B. Why Are Pussy Riot's Alleged Crimes Called Hooliganism?. Slate's Culture Blog, 1 Aug. 2012. http://www.slate.com/blogs/browbeat/2012/08/01/pussy_riot_on_trial_for_hooliganism_what_does_hooliganism_mean_in_russia_.html (Accessed: 7 Jul. 2016)
 11. Astrasheuskaya N. Pussy Riot Members Maria Alyokhina And Nadezhda Tolokonnikova Sent To Russian Prison Camps. The World Post, The Huffington Post, 22 Oct. 2012. http://www.huffingtonpost.com/2012/10/22/pussy-riot-prison-camps-russia_n_2000196.html (Accessed: 25 Jul. 2016)
 12. Human Rights Watch - Jailed Pussy Riot Member Alleges Torture, Death Threats. The World Post, The Huffington Post, 27 Sep. 2013. http://www.huffingtonpost.com/human-rights-watch/jailed-pussy-riot-member_b_4004470.html (Accessed: 9 Jul. 2016)
 13. Nemtsova A., Walker S. Freed Pussy Riot members say prison was time of 'endless humiliations'. The Guardian, 23 Dec. 2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/23/freed-pussy-riot-amnesty-prison-putin-humiliation> (Accessed: 22 Jul. 2016)
 14. Mullen J. Imprisoned Pussy Riot band members released. CNN, 23 Dec. 2013. <http://edition.cnn.com/2013/12/23/world/europe/russia-pussy-riot-member-freed/> (Accessed: 8 Jul. 2016)
 15. Taylor A. Pussy Riot Continue To Make Vladimir Putin Look Stupid. Business Insider, 23 Dec. 2013. <http://www.businessinsider.com/pussy-riot-continue-to-make-vladimir-putin-look-stupid-2013-12> (Accessed: 23 Jul. 2016)

16. Russian Press Review - Patriarch Kirill condemns Pussy Riot feminists, leaders of other religions support him. TASS, 26 Mar. 2012. <http://tass.ru/en/russianpress/672366> (Accessed: 8 Jul. 2016)
17. Pussy Riot vs. Russia. Global Freedom of Expression, Colombia University. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/pussy-riot-vs-russia/> (Accessed: 9 Jul. 2016)
18. Grishin A. Pussy Riot Punks and the 'Innocence of Christians' (Komsomolskaya Pravda, Russia). WorldMeets.Us, 19 Sep. 2012. Trans. A.Tapsieva. <http://www.worldmeets.us/KPRU000007.shtml#axzz4GjOl4cqA> (Accessed: 22 Jul. 2016)
19. Vladimir Putin says Pussy Riot should not be treated too harshly. The Telegraph, 02 Aug. 2012. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir-putin/9448370/Vladimir-Putin-says-Pussy-Riot-should-not-be-treated-too-harshly.html> (Accessed: 8 Jul. 2016)
20. Martinez M. U.S. and Russian diplomats spar over Pussy Riot. CNN, 7 Feb. 2014. <http://edition.cnn.com/2014/02/06/world/pussy-riot-controversy-ambassadors-olympics/> (Accessed: 5 Jul. 2016)
21. Trujillo M. White House protests Pussy Riot's two-year prison sentence. The Hill, 17 Aug. 2012. <http://thehill.com/policy/international/244127-sen-ayotte-putin-should-be-ashamed-over-pussy-riot-sentence> (Accessed: 8 Jul. 2016)
22. Nuland V. Sentencing of Pussy Riot Punk Band Members in Russia. U.S. Department of State, 17 Aug. 2012. <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/08/196631.htm> (Accessed: 7 Jul. 2016)
23. Starr P. Lawmakers on Pussy Riot Visit: 'These Women Are Indeed Heroes'. CNSNews, 7 May 2014. <http://www.cnsnews.com/news/article/penny-starr/lawmakers-pussy-riot-visit-these-women-are-indeed-heroes> (Accessed: 7 Jul. 2016)
24. Johnson L. 'Speaking Truth To Power:' Pussy Riot Members Tell Congress Of Rights Abuses. Radio Free Europe, Radio Liberty, 6 May 2014. <http://www.rferl.org/content/russia-pussy-riot-washington-magnitsky/25375489.html> (Accessed: 16 Jul. 2016)
25. Pussy Riot band members urge Congress to act on Russian human rights violators. The Associated Press, Daily News, 6 May 2014. <http://www.nydailynews.com/news/politics/pussy-riot-band-members-urge-congress-act-russian-human-rights-violators-article-1.1782346> (Accessed: 15 Jul. 2016)
26. Whitmore B. Pussy Riot: The Punk Band That Isn't And The Concert That Wasn't. Radio Free Europe, Radio Liberty, 30 Jul. 2012.

- <http://www.rferl.org/content/pussy-riot-what-really-happened-russia-trial/24660925.html> (Accessed: 2 Aug. 2016)
27. Pussy Riot and New York graffiti art. The Economist, 26 Jul 2012. <http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2012/07/freedom-speech> (Accessed: 1 Aug. 2016)
28. Zaroni C., Powell F. Cops Paint Over Inwood Mural That Depicts NYPD as 'Murderers'. DNAInfo, 25 Jul. 2012. <https://www.dnainfo.com/new-york/20120725/inwood/cops-paint-over-inwood-mural-that-depicts-nypd-as-murderers> (Accessed: 1 Aug. 2016)
29. Photograph. Shea Wong, Aug. 2012. <http://www.sheawong.com/wp-content/uploads/2012/08/putin-is-a-pussy.jpg> (Accessed: 11 Jul. 2016)
30. Anti Government Shirts. ALLRIOT Shop, AllRiot. <https://www.allriot.com/shop/collection/revolution> (Accessed: 11 Jul. 2016)

Prezentat la redactie
la 10 octombrie 2016

ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Istorie și Filozofie, Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală și Arheologie

doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Ghieorghe-Aurelian CRISTINEL

România, Galați, doctorand la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Istorie și Filozofie, Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală și Arheologie

The present article is an analysis of the negotiations process made by Romania in order to adhere to European Union. The author emphasizes the fact that Romania has deposited the demand for joining EU in 1995, June 22. After European Council decision, made in December 1999 at Helsinki Summit, the process of negotiations has been launched.

Starting June 2003 the discussions have been framed in the 31 chapters of negotiations. Those chapters are a result of community Acquis.

The results of the negotiations were included into the project of the adherence treaty, after the adherence negotiations were closed. The treaty was approved and signed in 2007, January, 1 and Romania becomes a member of European Union.

După căderea comunismului, transformările democratice în plan politic, economic și social care au avut loc în țările din Europa Centrală și de Est au creat premisele pentru așezarea pe baze noi a relațiilor acestor state cu Comunitățile Europene și statele membre ale acestora. Ca armare s-a conturat un nou concept privind apropierea și integrarea treptată a țărilor din această zonă geografică în structurile europene prin încheierea de acorduri de asociere, denumite și Acorduri Europene, în scopul promovării activității economice, cooperării și asistenței în problemele de interes comun în domeniile economice, social cultural, tehnico-științific, precum și al extinderii comerțului reciproc, astfel încât într-un posibil viitor să se creeze premisele creării unei zone de comerț liber pan-european.

România este prima țară din Europa Centrală și de Est care a stabilit relații oficiale cu Comunitatea Europeană. Cele două părți au semnat Acordul prin care, în 1974, România era inclusă în Sistemul Generalizat de Preferințe, iar în 1980 – Acordul asupra Produselor Industriale.

În anul 1990 România a stabilit relații diplomatice cu Comunitatea Economică Europeană (CEE), iar la 30 ianuarie 1991, Comisia Europeană a acordat României statutul de invitat special pe lângă CEE, prin acesta fiind inclusă în programul de asistență PHARE³, creat inițial pentru Polonia și Ungaria.

Pornind de la voința României de a deveni, într-un viitor apropiat, membru cu drepturi depline al acestei Comunități, în luna decembrie 1991 au avut loc la București discuții privind încheierea unui acord de asociere a României la Comunitățile Europene și statele membre ale acestora. Negocierile s-au desfășurat pe parcursul a șese runde (mai-noiembrie 1992)⁴, fiind finalizate prin parafarea Acordului European, care consemna asocierea dintre România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, la 17 noiembrie 1992.

În urma acestor negocieri, la 1 februarie 1993 a fost semnat Acordul de asociere a României la Uniunea Europeană, intrat în vigoare la 1 februarie 1995, document care a perfectat cadrul juridic și instituțional al raporturilor româno-comunitare.

Acordul European care a instituit o asociere între România, pe de o parte, și Comunitatea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de altă parte, releva „necesitatea de a continua și finaliza cu asistență din partea Comunității procesul de tranziție a României spre un nou sistem politic și economic care să respecte regulile statului de drept și drepturile omului, inclusiv drepturile persoanelor ce aparțin minorităților, să practice un sistem pluripartidist bazat pe alegeri libere și democratice și să asigure liberalizarea economică în scopul instituirii unei economii de piață”.

Acordul cuprinde o largă gamă de prevederi de ordin economic, politic, printre care dispoziții legate de libera circulație a mărfurilor, a produselor industriale, a produselor agricole, piscicole, circulația lucrătorilor, dreptul de stabilire, furnizare de servicii, plăți, capital, concurență, armonizarea legislației, cooperarea economică și altele.

Cadrul dialogului instituționalizat între cele două părți a fost stabilit la două niveluri: parlamentar și executiv:

a) La nivel parlamentar, dialogul România - Uniunea Europeană s-a desfășurat prin intermediul **Comitetului Parlamentar de Asociere România – Uniunea Europeană**. El reprezenta un forum în care membrii Parlamentului României și a Parlamentului European s-au întâlnit și au făcut schimb de idei.

³ PHARE (Poland Hungary Aid for Reconstruction of the Economy) a fost creat la începutul anului 1989 pentru Polonia și Ungaria, primele două țări din regiune care au renunțat la comunism și economia centralizată. Scopul era de a ajuta aceste două țări în procesul de tranziție de la regimul comunist la cel democratic.

⁴ În luna mai 1992, Consiliul de Miniștri al Comunităților Europene a aprobat mandatul comunitar privind negocierea asocierii României la Comunitățile Europene.

Comitetul Parlamentar avea în componență membrii Parlamentului României și ai Parlamentului European, iar reuniunile acestuia s-au desfășurat de două ori pe an la București și, respectiv, la Bruxelles. Părțile implicate participau cu câte doisprezece membri, conducătorii delegațiilor asigurând în același timp și co-președinția Comitetului Parlamentar de Asociere. Comitetul a funcționat potrivit propriilor reguli de procedură, care prevedeau și modul de desfășurare a reuniunilor.

Reuniunile se încheiau prin adoptarea și semnarea a câte unui document final, cu titlu de recomandare, document cu valoare politică. Acesta era înaintat în același timp Guvernului României și instituțiilor comunitare. Documentul se considera adoptat prin votul majorității fiecărei părți participante la reuniune.

Având în vedere importanța procesului de integrare europeană, la nivelul Parlamentului României a funcționat **Comisia pentru Integrare Europeană**. Atribuțiile acestei Comisii acopereau un domeniu vast al procesului: de la problemele de armonizare a legislației românești cu legislația comunitară până la stabilirea strategiei și priorităților în domeniul integrării europene. Întru realizarea acestor deziderate, Comisia pentru Integrare Europeană a Parlamentului a colaborat cu comisiile de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului.

b) **La nivel executiv**, dialogul instituțional între România și Uniunea Europeană s-a desfășurat la nivelul **Consiliului de Asociere** și al **Comitetului de Asociere**. Acesta din urmă a asistat Consiliul de Asociere în îndeplinirea sarcinilor sale. Discuțiile s-au desfășurat la nivel bilateral, Consiliul de Asociere fiind format din reprezentanții Guvernului României, pe de o parte, și reprezentanți ai Consiliului Comunităților Europene pe de altă parte.

Reuniunile acestui organism s-au desfășurat anual, de regulă în luna octombrie, alternativ în capitala României și la Bruxelles. Prin regulile sale de procedură, Consiliul de Asociere a stabilit îndatoririle Comitetului de Asociere și modul de funcționare a Comitetului.

Subcomitetele de Asociere, care au avut o procedură de desfășurare asemănătoare Comitetului de Asociere, au analizat punctual domeniile care au făcut obiectul Acordului de Asociere. În cadrul reuniunii fiecărui subcomitet au fost discutate problemele legate de transpunerea în legislația națională a Acquisului comunitar.

Începând cu anul 1995, interesul guvernului de la București pentru integrarea europeană a devenit mai vizibil, acesta adoptând Hotărârea de Guvern nr.111/95 privind constituirea și funcționarea Comisiei de Elaborare a Strategiei Naționale de Pregătire a Aderării României la Uniunea Europeană [2].

În același an a fost adoptată Strategia Națională de Pregătire a Aderării României la Uniunea Europeană, ale cărei obiective erau următoarele:

- utilizarea cadrului oferit de Acordul European de asociere și de sistemul de dialog structurat;

- dezvoltarea cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne;
- stabilirea structurilor operaționale compatibile cu statele membre;
- pregătirea integrării și Piața Comună, ameliorarea avantajelor comerciale acordate României;
- dezvoltarea cooperării regionale și subregionale;

Strategia viza pregătirea integrării europene ca un rezultat a integrării pe diverse domenii de activitate prin:

- politica industrială coerentă și convergentă cu cea a Uniunii Europene;
- promovarea cooperării industriale, culturale, financiare;
- racordarea sistemului național de cercetare științifică la exigențele societății informaționale;
- integrarea în piața energetică europeană și interconectarea sistemului energetic românesc cu rețelele transeuropene de energie;
- modernizarea și integrarea rețelelor românești de telecomunicații.

Strategia Națională de Pregătire a Aderării României la Uniunea Europeană a fost rezultatul activității unor grupe de lucru inter-instituții și inter-partide și a fost semnată la Snagov de reprezentanții tuturor partidelor politice parlamentare.

În aceste condiții, la 22 iunie 1995, România a prezentat cererea oficială de aderare la UE, împreună cu Strategia Națională.

În aceeași lună, Consiliul European de la Cannes (Franța) a aprobat Cartea Albă privind pregătirea țărilor asociate din Europa Centrală și de Est pentru integrarea în Piața internă a Uniunii, dată publicității de Comisia Europeană în luna mai 1995. Anexa acestui document politic cuprinde un program de îndeplinire a cerințelor pieței unice, program recomandat statelor candidate.

Consiliul European de la Florența (iunie 1996) a adoptat un calendar detaliat pentru negocierile cu țările Europei Centrale și de Est. Luând act de concluziile Consiliului de la Madrid, care a subliniat necesitatea adoptării structurilor administrative și juridice ale țărilor candidate, a reiterat necesitatea ca opiniile și rapoartele Comisiei pentru fiecare țară candidată să fie puse la dispoziție la șase luni după încheierea Conferinței Interguvernamentale, astfel încât faza inițială a negocierilor cu țările Europei Centrale și de Est să coincidă cu începerea negocierilor cu Cipru și Malta.

O nouă strategie de pre-aderare, a fost adoptată de Consiliul European de la Dublin, în decembrie 1996. Aceasta se adresa tuturor țărilor candidate din Europa Centrală și de Est și valorifica atât instrumentele existente (Acordările Europene, Cartea Albă asupra pieței interne, dialogul structurat și programul PHARE), cât și un nou instrument reprezentând piatra de temelie a strategiei – parteneriatele de aderare.

La negocierile de aderare au participat Comisia Europeană (în calitate de reprezentant al statelor membre) și reprezentanții României. Din partea Români-

ei, Guvernul a stabilit că instituțiile care coordonează procesul de negociere sunt Ministerul Integrării Europene (prin Ministrul Integrării Europene) și Delegația de Negociere a Aderării României la Uniunea Europeană (condusă de un Ministru-Delegat, care îndeplinește funcția de Negociator-șef). Pentru Negociatorul-șef s-a stabilit că acesta: conduce procesul de negocieri, coordonează elaborarea documentelor de poziție și urmărește progresele făcute de România în punerea în practică a acquis-ului comunitar. Ministrul Integrării Europene era responsabil pentru coordonarea tuturor activităților de integrare europeană, precum și pentru gestionarea asistenței financiare și tehnice puse la dispoziția României în procesul de aderare. De asemenea, în procesul de negociere, pentru fiecare domeniu în parte din acquis-ul comunitar existau „delegații de sector”, care au fost formate din reprezentanți ai diferitelor ministere sau altor instituții cu atribuții în domeniu.

Una dintre condițiile necesare pentru ca România să adere la Uniunea Europeană a fost să adopte și să pună în practică legislația europeană (denumită acquis comunitar), împărțită în 31 de domenii, care au făcut obiectul așa-numitelor capitole de negociere [3, p.1-20].

Fiecare capitol a fost deschis spre negociere în momentul în care Uniunea Europeană a considerat că România a ajuns la un nivel minim de adoptare a legislației europene din domeniu. Procesul de negociere se referea la adoptarea de către România a unor reglementări similare celor europene și prezentarea unui program detaliat al adoptării întregului acquis din domeniu.

Referitor la purtarea negocierilor de aderare a României la UE, autoritățile naționale trebuiau să întocmească și să transmită Consiliului UE câte un *document de poziție* corespunzător fiecărui capitol de negociere [4, p.140]. Prin *documentele de poziție*, România a prezentat stadiul atins în domeniul adoptării și punerii în practică a legislației europene, precum și calendarul continuării procesului de armonizare legislativă cu acquis-ul comunitar. Tot prin *documentele de poziție*, România putea cere „perioade de tranziție” (adică, amânarea pentru o perioadă limitată a aplicării unei anumite prevederi) sau „derogări” (nepunerea în practică a anumitor reglementări pe teritoriul României), pe care apoi le negocia cu Uniunea Europeană.

Documentelor de poziție ale României li s-a răspuns de UE prin poziții comune. În acest sens, Comisia Europeană a realizat „screening-ul” (evaluarea progreselor României în adoptarea acquis-ului) și a întocmit documentele de poziție comune după consultarea statelor membre, urmând apoi a fi adoptate de către Consiliul Uniunii Europene.

După ce se ajungea la o poziție comună, a Uniunii Europene și României, capitolul era considerat a fi închis provizoriu, aceasta fiind o confirmare a faptului că angajamentele făcute cu privire la armonizarea legislației în domeniu sunt

considerate realizabile. Nici un capitol de negociere nu era considerat a fi definitiv închis până la momentul în care ele 31 de capitole au fost finalizate.

De menționat că conform aspectelor procedurale⁴ ale negocierilor de aderare a României la UE, rezultatele negocierilor urmau a fi incluse într-un proiect de tratat de aderare, elaborat de Comisia Europeană în colaborare cu viitorul stat membru. Acest document urma a fi supus spre adoptare Consiliului UE și spre avizare Parlamentului European. După semnare, tratatul de aderare trebuia ratificat de toate statele membre, precum și de țara candidat.

Evoluția negocierilor de aderare a României la UE

România a depus cererea de a deveni membră a Uniunii Europene la 22 iunie 1995. După circa doi ani, în iulie 1997, Comisia Europeană a publicat „Opinia asupra cererii României de a deveni membru al Uniunii Europene”, iar procesul de aderare a început efectiv la 30 martie 1988, odată cu întrunirea de la Londra a miniștrilor de externe ai statelor membre, ai țărilor din Europa Centrală și de Est și din Cipru. În cel de-al doilea „Raport periodic” asupra României, publicat în octombrie 1999, Comisia a recomandat începerea negocierilor cu România, în anumite condiții, printre care îmbunătățirea situației copiilor instituționalizați și elaborarea unei strategii economice pe termen mediu. Rapoartele periodice au fost redactate și publicate, ulterior, anual.

După decizia Consiliului European din decembrie 1999 de la Summit-ul de la Helsinki, negocierile cu România pentru aderare au început în februarie 2000, atunci când România va fi reprezentată un an de către Departamentul Guvernamental de Integrare Europeană, atribuțiile urmând a fi preluate de către Ministerul Integrării Europene și Delegația Națională de Negociere a aderării României. Acordul de Asociere urmărea printre altele: „dezvoltarea și consolidarea economiei române de piață; liberalizarea circulației mărfurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor și crearea cadrului pentru dezvoltarea cooperării economice, sociale, financiare și culturale” [5, p.97]. Pentru dezvoltarea acestor proiecte, România urma să beneficieze de ajutoare și fonduri ISPA, SAPARD, RICOP și PHARE.

În 2002 Comisia Europeană a elaborat „Foaie de parcurs pentru Bulgaria și România – Comunicare a Comisiei către Consiliul și Parlamentul European”, pentru a sprijini România în eforturile de pregătire în vederea aderării la Uniunea Europeană.

Menționăm că capitolele de negociere au rezultat ca urmare a divizării (din rațiuni metodologice) a acquis-ului comunitar, care reglementa ansamblul de drepturi și obligații comune ce unesc statele membre în cadrul Uniunii Europene. Cele 31 de capitole constituie cadrul de negociere dintre statele candidate și Uniunea Europeană.

Din iunie 2003 negocierile de aderare au fost purtate în cadrul a 31 de capitole de negociere care au rezultat ca urmare a divizării (din rațiuni metodologice) a Acquis-ului comunitar. Cele 31 de capitole de negocieri în care a fost structurat Acquis-ul comunitar sânt următoarele: Cap.1 – Libera circulație a mărfurilor; Cap.2 – Libera circulație a persoanelor; Cap.3 – Libera circulație a serviciilor; Cap.4 – Libera circulație a capitalului; Cap.5 – Dreptul societăților comerciale; Cap.6 – Politica în domeniul concurenței; Cap.7 – Agricultura; Cap.8 – Pescuitul; Cap.9 – Politica în domeniul transporturilor; Cap.10 – Impozitare; Cap.11 – Uniunea economică și monetară; Cap.12 – Statistică; Cap.13 – Politici sociale și ocuparea forței de muncă; Cap.14 – Energie; Cap.15 – Politică industrială; Cap.16 – Întreprinderi mici și mijlocii; Cap.17 – Știință și cercetare; Cap.19 – Telecomunicații și tehnologia informațiilor; Cap.20 – Cultură și politică în domeniul audiovizualului; Cap.21 – Politică regională și coordonarea instrumentelor structurale; Cap.22 – Protecția mediului înconjurător; Cap.23 – Protecția consumatorilor și a sănătății; Cap.24 – Justiție și afaceri interne; Cap.25 – Uniune vamală; Cap.26 – Relații externe; Cap.27 – Politică externă și de securitate comună; Cap.28 – Control financiar; Cap.29 – Dispoziții financiare și bugetare; Cap.30 – Instituții; Cap.31 – Diverse.

În vederea purtării negocierilor de aderare a României la Uniunea Europeană, autoritățile naționale au trebuit să întocmească și să transmită Consiliului Uniunii Europene un document de poziție corespunzător fiecărui capitol de negociere.

Documentelor de poziție a României li s-a răspuns de către Uniunea Europeană (prin organismul său cel mai reprezentativ: Consiliul Uniunii Europene) prin poziții comune. În acest sens, Comisia Europeană a realizat evaluarea progreselor României în adoptarea Acquis-ului și a întocmit documentele de poziție comune de negociere pentru statele membre.

Pozițiile comune de negociere au fost aprobate în unanimitate de către statele membre, iar Președinția Consiliului de Miniștri, care a fost deținută de statele membre prin rotație, la fiecare șase luni, a enunțat pozițiile de negociere agreate de statele membre și a prezidat sesiunile de negociere la nivelul miniștrilor sau al adjuncților acestora.

Adică, baza tratatelor de aderare a fost reprezentată de documentul de poziție al României împreună cu poziția comună a Uniunii Europene. Poziția României putea fi acceptată sau se putea cere să și-o modifice în anumite privințe. În acest ultim caz, a rămas ca România să adopte și să transmită Uniunii Europene noul document de poziție pe acel capitol, modificat în funcție de solicitările primite și de interesele și posibilitățile proprii.

Atunci când, în urma negocierilor, se ajungea la o poziție comună între România și Uniunea Europeană, capitolul respectiv se considera închis provizoriu. Închiderea provizorie a unui capitol de negociere reprezintă o confirmare a fap-

tului că angajamentele luate cu privire la aproximarea legislației în domeniu au fost considerate realizabile. De asemenea, un criteriu important în închiderea provizorie a capitolului respectiv l-a constituit evaluarea capacității administrative și instituționale de a aplica legislația în formă agreată. Până la finele anului 2006 nu au existat solicitări (din partea Comisiei Europene) de a redeschide capitolele de negociere.

După încheierea tratatelor de aderare, rezultatele acestora au fost incluse în proiectul tratatului de aderare. Acesta a fost supus spre aprobare Consiliului și apoi Parlamentului European. După semnare, tratatul de aderare a fost supus spre ratificare statelor membre și statului candidat. În anumite cazuri, acest lucru s-a făcut prin referendum. Tratatul a intrat în vigoare iar statul candidat a devenit stat membru, la data aderării.

În relația cu Uniunea Europeană, negocierile de aderare au luat forma unei conferințe interguvernamentale bilaterale – Conferința Interguvernamentală de aderare a României la Uniunea Europeană. La reuniunile Conferinței au participat România, statele membre ale Uniunii Europene și Comisia Europeană. Spre deosebire de alte tipuri de negociere, cele de aderare s-au desfășurat, în principal, în procedura scrisă. Întâlnirile au fost concentrate la nivel de miniștri/șefi de delegații și la nivel de negociatori șefi, adjuncți ai șefilor de delegații.

România și-a prezentat, în cadrul Conferinței interguvernamentale pentru aderarea la Uniunea Europeană poziția față de fiecare dintre cele 31 de capitole de negociere. Elaborarea documentelor de poziție s-a realizat pe baza fundamentării angajamentelor pe care România și le-a asumat în cadrul respectiv de negociere.

Principalele momente ale aderării României la Uniunea Europeană au fost: hotărârea Consiliului European de la Bruxelles din decembrie 2003, care a stabilit calendarul de aderare a României la Uniunea Europeană; decizia Consiliului European de la Bruxelles din 16 decembrie 2004, care a confirmat încheierea negocierilor de aderare cu România; adoptarea Avizului Parlamentului European pentru semnarea Tratatului de aderare la 13 aprilie 2005; semnarea la 25 aprilie 2005, la Luxemburg, a Tratatului de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană.

Ulterior, a urmat ratificarea Tratatului de aderare la Uniunea Europeană de către cele 25 de state membre, primul fiind Slovacia, care a ratificat tratatul la 21 iunie 2005.

Rapoartele de monitorizare prezentate de Comisia Europeană, respectiv la 16 mai 2006 și la 26 septembrie 2006, au constatat că în baza progreselor înregistrate România va fi în măsură să-și asume cu începere de la 1 ianuarie 2007 drepturile și obligațiile ce decurg din statutul de membru al Uniunii Europene.

După perfectarea Tratatului de aderare România a obținut statutul de observator la activitățile Uniunii, participând la lucrările tuturor instituțiilor comuni-

tare la nivel politic și tehnic, la dezbaterile privind viitorul Uniunii Europene, la implementarea politicii externe și de securitate a Uniunii Europene.

Momentul aderării a fost marcat prin adoptarea la 20 decembrie 2006 a „Declarației Parlamentului României privind aderarea României la Uniunea Europeană”. În document se subliniază: „Parlamentul României consideră că aderarea României la Uniunea Europeană reprezintă unul dintre cele mai semnificative și de referință momente în istoria îndelungată și frământată a națiunii române, încununarea eforturilor imense depuse în ultimii 17 ani de întreaga societate românească animată de speranța și credința în destinul european al poporului român” [6].

De menționat că Tratatul de aderare a României și Bulgariei reprezintă un amplu document, ce însumează 599 pagini. Documentul constituie rezultatul unui laborios proces de negociere la 31 de capitole, proces de negociere ce s-a desfășurat pe o perioadă de 5 ani [7, p.7-13].

Aderarea României la Uniunea europeană este neîndoielnic, un fapt de o importanță foarte mare pentru toți. Totodată, menționăm că procesul de învățare, transformare și adaptare va continua în baza experienței acumulate pe perioada statutului de observatori și prin prisma noii perspective date de statutul de membru. Integrarea deplină a României în Uniune va depinde de capacitatea sa de a genera în continuare creștere economică, de instituții eficiente, infrastructură performantă, un mediu înconjurător la standarde europene. Integrarea deplină va veni și din capacitatea de a fi solidari cu interesul general al Uniunii și de a aduce o contribuție semnificativă la competitivitatea, securitatea și coeziunea internă a Uniunii Europene, la afirmarea tot mai puternică a acesteia ca actor global de prim rang [8, p.97].

De menționat că procesul de aderare și integrare a României în Uniunea Europeană a trecut prin trei etape: preaderare, aderare și post-aderare, ultima fiind cea mai îndelungată în timp. Integrarea României în Uniunea Europeană prevede angajamentul statului român de a implementa politici de dezvoltare gândite și proiectate de organisme decizionale ale Uniunii. Integrarea deplină a României în Uniunea Europeană va depinde de capacitatea sa de a genera în continuare creșterea economică, de instituțiile eficiente, infrastructură la standarde europene.

Bibliografie:

1. Acordul European a instituit o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele ale acestora, pe de altă parte. // Monitorul Oficial al României, nr.73/12 aprilie 1993.
2. Hotărârea de Guvern nr.111/95, privind constituirea și funcționarea Comisiei de Elaborare a Strategiei Naționale de Pregătire a Aderării României la Uniunea Europeană. // Monitorul Oficial al României, nr.42/6 martie 1995.

3. Aderarea României la Uniunea Europeană: capitolele de negociere. // Info-europa, 2007, nr.20.
4. Vataman D., David I. România și Uniunea Europeană: istorie și actualitate. – București: Pro Universitaria, 2008.
5. Tescasiu B. Instituții Europene. Schimbări și adaptări din perspectiva extinderii europene. - București: C.H. Beck, 2009.
6. Declarația Parlamentului României privind aderarea României la Uniunea Europeană. http://www.parlament.ro/informatii_publice/aderare (accesat 05.10.2016).
7. Deaconu Șt. Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană. Prezentare generală. – București, 2005, p.7-13.
8. Cristinel Gh.A. Aspecte privind Tratatul de Aderare a României la Uniunea Europeană. // Teoria și practica administrației publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională, 22 mai 2012. – Chișinău: CEP USM, 2012, p.95-97.

Prezentat la redacție
la 13 octombrie 2016

ОТРАЖЕНИЕ ПОСТМОДЕРНИСТСКОГО СТИЛЯ МЫШЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Наталья СТЕРКУЛ

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский Государственный Университет, Факультет Международных Отношений, Политических и Административных наук, департамент Международных Отношений
Кандидат политических наук, доцент

In article is examined the role and place of the post-modern paradigm in contemporary international relations. Attention is paid to the concept of post-modernism, postmodern way of thinking, which is characterized by a desire for freedom from the guidelines. In this context, author focuses attention by such issues as: unmanageability, terrorism, multiculturalism, migration problems, violation of human rights and freedoms. Within postmodern paradigms of international relations theorists focus on exploring issues such as gender inequality, ethnicity, power, uncertainty. Postmodern is increasingly spreading to the global economy and politics. This process has close connection to the intensification of globalization processes. Postmodern and globalization reflect Western phase of world domination, because it originated and spread from the United States and Europe, these two phenomena coincided with a historical point of view. The postmodern condition is a complex state of society, as reflected in the culture, politics, and science. The essence of postmodernism is the increasing value of high technology, virtualization economics and politics, the increasing role of the uncertainty factor.

În articol este analizat locul și rolul paradigmei postmoderne în cadrul relațiilor internaționale contemporane. Se distinge termenul de postmodernism, se analizează stilul gândirii postmoderniste care se caracterizează prin tendința eliberării de principii. În acest context, sunt analizate așa probleme ca: incontrollul, terorism, multiculturalism, problemă migraționistă, încălcarea drepturilor și libertăților omului. În cadrul paradigmei postmoderniste teoreticienii relațiilor internaționale atrag atenția asupra cercetării unor așa probleme cum ar fi inegalitatea gender, etica, puterea, indeterminismul. Postmodernismul tot mai mult se răspândește în cadrul economiei și politicii mondiale. Acest proces este în strânsă legătură cu intensificarea proceselor de globalizare. Postmodernismul și globalizarea reflectă faza occidentală de dominație mondială deoarece apar și se răspândesc în SUA și Europa, și de asemenea, aceste două fenomene coincid din punct de vedere istoric. Starea postmodernistă este starea complexă a societății, reflectată în cultură, politică, știință. Esența postmodernismu-

lui constă în creșterea importanței high-tech-ului, virtualizarea economiei și politicii, creșterii rolului factorului indeterminismului.

Международные отношения в эпоху постмодерна представляют особый научный интерес и тщательно исследуются представителями научного сообщества самых разных направлений, которые используют для комплексного анализа богатый методологический арсенал. Однако, по-прежнему, не удается добиться выработки концептуальных основ, которые позволили бы целостно и глубоко рассмотреть явления и процессы в рамках постмодернистской парадигмы. Наука все еще отстает от практики, что осложняет возможность поиска конструктивных мер для предотвращения последствий многих противоречивых тенденций в современных условиях, которые характерны для международных отношений и мировой политики. Все чаще можно встретить научные исследования, затрагивающие вопросы, касающиеся постмодерна и постмодернизма, с помощью которых пытаются раскрывать сущностные характеристики конца XX - начала XXI веков. Что свидетельствует о том, что происходит осмысление прошлого и в какой-то мере настоящего положения дел в мировой политике.

Попытаемся разобраться в терминологии. Определение постмодернизма в современных условиях сводится к его рассмотрению как понятия философии постмодернизма, которое выражает парадигмальную установку современного мировоззрения на отказ от возможности построения единой концептуальной модели мира в понятийном пространстве теории международных отношений. Постмодернизм - понятие многозначное, которое может включать в себя значительное число различных интерпретаций и идей, при этом отсутствуют целостность, единство. Данный факт подтверждают многие философы, которые являются представителями постмодернизма.

Термины «постмодерн» и «постмодернизм» получил распространение в конце XX века. Специфика их образования с помощью приставки «пост», равно как и многих других терминов, образованных таким образом, (постструктурализм, постпозитивизм, постиндустриализм, посткоммунизм и т.п.) объясняются тем, что они не указывают напрямую на свою сущность, свой предмет, а лишь фиксируют связь с содержанием непосредственно предшествующего понятия.

Данная связь есть своего рода отрицание, состоящее в том, что оно не преодолевает предшествующую форму, а в определенной мере ограничивает ее значение. По сути, можно сделать умозаключение о том, что дефиниции, начинающиеся с приставки «пост», предполагают переход на новый качественный уровень с сохранением достижений минувшего. Вместе с тем эти достижения утрачивают свое право на исключительность.

В качестве обобщения приведенных трактовок, важным видится заключить, что они многообразны, разносторонни и широки по своему значению. Так, некоторые исследователи вполне обосновано излагают свои мысли, формулируя при этом конкретные толкования. Среди них можно встретить следующие интерпретации. В частности «постмодерн это эпоха, в которую мы живем, а постмодернизм это культура этой эпохи». При этом культура выступает в качестве всеобъемлющего понятия, под ней понимается культура в целом, культура отношений на глобальном уровне, культурные течения, взаимодействие в области культуры между государствами и т.д.

Вполне справедливой видится точка зрения о том, что постмодернизм есть технологический феномен. Влияние новейших технологий все более возрастает в современных реалиях, это отражается на всех сферах и областях нынешнего мироустройства. С помощью постмодернизма наблюдается попытка многих исследователей осмыслить и воплотить в жизнь технологический характер новой реальности.

Именно хронологическая неопределенность наряду с терминологическими двусмысленностями создают основные сложности в интерпретации постмодернизма. Объективная оценка постмодернизма осложняется тем, что он принципиально не завершен в силу того, что выражает мировоззрение настоящего времени [4].

В рамках рассматриваемой парадигмы постепенно сформировался постмодернистский стиль мышления. Он имеет свои особенности, которые выражаются в том, что в рамках данной парадигмы наблюдается отказ от строгой логической системы, которая была характерна для классического восприятия процессов, явлений и тенденций, имеющих место в международных отношениях. Меняется значение понятия «смысл». Смысловая доминанта становится результатом дискурсивных практик. Процесс формирования понятийного аппарата в рамках постмодернистской парадигмы, позволяет формулировать умозаключение о том, что происходит формирование нового стиля мышления, который называется постмодернистским.

Постмодернистский стиль мышления выполняет интегрирующую и регулятивную функции, обеспечивая при этом связь между различными мировоззренческими позициями. Следует заметить, что принципы, характерные для модернистского мышления послужили причиной притеснения, породили «универсальные, всеохватывающие объяснительные теории, названные постмодернистами метанарративами (рассказами)», которые характеризуются стремлением к свободе от принципов.

При этом в данном процессе наблюдается определенная поступательность. Так, в XX веке получили распространение различные национальные формы перехода к классическому модерну, тесно связанные с процессами

урбанизации, индустриализации, индивидуализации и демократизации общества. Модель классического модерна успешно функционировала в политической форме привычных наций-государств. Однако эффективности последних был брошен серьезный вызов со стороны актуального мегатренда развития человечества. В частности, речь идет о комплексных процессах глобализации, последствия которых все чаще используются ведущими экономическими институциональными структурами в своих целях. Все это происходит в эпоху постмодерна.

Относительное ослабление наций-государств в глобальном мире обуславливает новые вызовы и угрозы сложившейся модели национального модерна со стороны наднациональных интересов, а также конкретных субъектов. В то же время объединение локальных политических пространств, торговли и финансов, реформирование стандартов и внутренних законодательств государств, расширение производственных процессов в условиях подключения к глобальному пространству неизбежно уводит на второй план прежние различия модернизирующихся обществ. Консолидация и переход к мировым экономико-политическим стандартам происходит в виде присоединения разной степени успешности наций и локальных политических образований к глобальным правилам, стандартам, институтам [3, с.79].

В литературе постмодерн и глобализация часто наделяют схожим набором признаков и свойств. Речь идет о тотальной информатизации, научно-технологической революции, открытости и гипермобильности. Принято считать, что постмодерн затрагивает культурную составляющую западного мира, а глобализация – экономическую, потому во многих научных исследованиях эти феномены почти не рассматриваются как взаимосвязанные [2, с.374].

Однако при детальном и комплексном изучении данной проблематики можно отчетливо проследить, что постмодерн распространяется не только на культурную составляющую международных отношений и мировой политики, но обнаруживает весьма четкие отражения в мировой экономике и политике. В тоже время наблюдается и обратное явление – глобализация затрагивает культурные основы всех современных государств. Философия постмодерна пыталась нивелировать политику, рассеять, растворить ее в реальности. Политика буквально пронизывает все отношения в обществе. Эпоха глобализации характеризуется стремлением расширить влияние экономического фактора, однако этот процесс отличается весьма сильной политизированностью.

С точки зрения адептов глобального рынка – национальные государства препятствуют свободному передвижению финансов, политика тормозит экономические процессы. Последователи глобализма полагают, что

модель мира как совокупности суверенных государств устаревает и мешает открытости и свободе [7, с.185]. Диктатура экономики имеет политическую подоплеку, при этом сама политика существенно отстает от потенциала развития экономики. Наблюдается кризис многих международных политических институтов и процесс их реформирования.

Политика Запада, может рассматриваться и трактоваться весьма неоднозначно. С одной стороны, она трансформировалась в новейших условиях постмодерна, приобрела новые формы, успешно адаптировалась к требованиям плюрализма. С другой стороны, Запад все еще является наследником модерна и стремится сохранить свои лидирующие позиции с помощью продвижения либеральных ценностей. Это находит все более отчетливые проявления в самых разных формах, при этом используется как так называемая «жесткая», так и «мягкая» силы.

Сегодня консолидирующую роль в мировой политике и международных отношениях играет экономика. Глобальная политика в эпоху постмодерна приобретает ряд исключительных свойств:

- Политика способствовала стремительному развитию глобального рынка;
- Политика связана с интенсивным насаждением демократических институтов по всему миру, призванных стать проводниками экономической глобализации;
- Самостоятельная, невыгодная Западу политика национальных государств становится предметом недовольства и подвергается не просто критике, а вырабатываются конкретные меры, направленные на внесение необходимых корректировок.

Основная проблема сводится к тому, что современный мировой порядок в эпоху постмодерна характеризуется противоречивостью. С одной стороны, можно достаточно однозначно констатировать, что в процессе глобализации утверждает свое господство Запад, но с другой стороны, возрастает значение таких процессов, как регионализация, локализация и поляризация. Плоды глобализации достаются в основном «золотому миллиарду», в то время как до остального мира глобализация доходит во многом опосредованно и в виде побочных эффектов. Это ведет к еще большему разделению на «богатый Север» - «бедный Юг».

Глобализация характеризуется снижением угрозы развязывания мировой войны, но в то же время увеличивается количество локальных войн и конфликтов, которые трудноразрешимы и носят затяжной характер. В XXI столетии военная безопасность в системе военно-политических отношений становится весьма неоднозначной, в сравнении с прошлым столетием. Это заставляет задуматься о том, что, несмотря на широкое распространение теоретических постулатов и концепций, связанных с культурой

мира, толерантностью, терпимостью и гуманностью, в практике международных отношений эти теории не нашли своего отражения.

Глобализация характеризуется ускорениями и замедлениями темпов своего развития, а также неравномерностью. Следовательно, по мере ее продвижения, различные государственные и международные субъекты военно-политической практики будут и дальше пытаться распространять свои методы обеспечения безопасности. Более того, те же участники мировых процессов проявят стремление занять главенствующее место в эпоху постмодерна и усилить свое влияние в стратегически важных для них регионах. Это означает, что роль силового фактора будет возрастать. На долю остальных же субъектов международных отношений останутся только издержки в виде узко профилированной экономики, деградированной культуры военной безопасности, утраченной политической самостоятельности и разрушенной среды обитания [8, с.106-107].

Следует отметить, что в отличие от традиционалистов, постмодернисты фокусируют свое внимание на отдельных вопросах и критике устоявшихся теорий международных отношений. Постмодернисты полагают, что реалисты в процессе изучения теории международных отношений приспосабливаются к традиционному методу легитимации знания – через историю развития науки. Рассмотрение взаимосвязанных событий в рамках реалистской традиции сводится к ее преемственности. Этот «искусственный прогрессизм», по мнению постмодернистов, искусственно создан для того, чтобы дать более прочное основание своей науке.

Достаточно широко известный постмодернистский автор - Дж. Дер Дериан полагает, что в теории международных отношений заложена предрасположенность к постмодернизму [10, р.192]. Сложность и неопределенность взаимодействия между государствами и другими субъектами мировой политики позволяют констатировать очевидный факт, что одна - единственная теория не может объяснить, как функционируют международные отношения. Разнообразные методы постмодернистского исследования, взятые из самых разных традиций, в определенной мере взаимосвязываются благодаря процедуре деконструкции. Однако и им не удастся в полной мере описать нынешнюю историческую реальность. В международных отношениях всегда существовали «зоны лиминальности» – пограничные, маргинальные области, которые являлись труднодоступными для всеобщего понимания. Однако ускорение и интенсификация социальной деятельности привели к расширению и повышению проницаемости институциональных границ.

Это подрывает фундаментальные основания традиционных, ориентированных на государство теорий международных отношений. Постмодернизм осмыслил те вопросы и концепции, на которые ранее не было обра-

щено столь пристального внимания, раскрывая при этом скрытые властные отношения.

Ввиду этого становится понятным, почему постмодернистские теории международных отношений особый интерес проявляют к проблемам второго ряда. Среди них выделяются: беспорядок, неуправляемость, несостоявшиеся государства, терроризм, мультикультурализм, этническое разнообразие, деятельность диаспор, разрушение окружающей среды, миграционные процессы, несоблюдение прав человека и т.д. Соответственно, интерес исследователя, работающего в постмодернистской традиции, концентрируется, прежде всего, на таких проблемах как класс, гендер, этничность, раса, власть, которые находят воплощение в этих компонентах [1, с.6].

Все это позволяет обосновать возрастание роли фактора неопределенности в контексте постмодернистской парадигмы. Под данным фактором следует понимать недостаток достоверного знания о какой-либо ситуации в прошлом, настоящем и будущем. Выработанная трактовка как нельзя лучше подходит для обоснования фактора неопределенности в области внешней политики, прежде всего потому, что он в определенном смысле тесно связан с принятием внешнеполитических решений. В основе любого политического решения, по крайней мере, на этапе его разработки и принятия содержится неопределенность, которая не может быть устранена, однако, она может варьироваться по своему масштабу.

Фактор неопределенности это не остаточное явление прошлого, а фундаментальная проблема будущего. Постепенно накапливаются элементы нестабильности системы. Причем речь идет не только о безопасности, но и о других сферах - экономике, экологии, финансах и так далее. В определенный момент рост элементов нестабильности может привести к переходу количества в качество. И тогда мы получим системный кризис глобального масштаба с непредсказуемыми последствиями. Человечество пытается противостоять нарастанию неопределенности, сократить дефицит управляемости мировой политики и экономики. Создаются новые координационные структуры. Обсуждаются решения по регулированию отдельных измерений нашей жизни. Однако, следует отметить, что мировая система развивается в значительной степени по инерции. А потому дефицит управляемости растет [5].

Тем самым можно констатировать, что в XXI веке фактор неопределенности набирает свою силу ввиду усиления глобализационных процессов и тенденций. Неопределенность в сфере политики и экономики порождает негативные тенденции. Озабоченность вызывает тот факт, что повышается сложность управляемости в мировой политике.

Фактор неопределенности также усугубляется ввиду двойственной позиции США на мировой арене. С одной стороны, демонстрация партнерских отношений с ведущими державами, углубление стратегического диалога, с другой стороны, ориентация и реализация исключительно своих интересов, использование силы для достижения поставленных целей. Такая политика не позволяет в полной мере учитывать возможные риски.

Прогнозы, которые строятся как специалистами в области международных отношений, так и в сфере экономики, в общем смысле пессимистичны. Вместе с тем, если рассматривать сугубо вопрос о принятии внешнеполитических решений вне контекста международной системы, то, на наш взгляд, институциональная модель сохранится и позволит взвешенно подходить к принятию многих решений. Многосторонность взглядов и подходов к фактору неопределенности в контексте рационализации внешнеполитических решений останется неизменной в среднесрочной перспективе.

Таким образом, можно констатировать, что постмодернистский стиль мышления все отчетливее проявляется в современных международных отношениях и пронизывает все сферы: политику, экономику, культуру. Это требует глубокого осмысления и комплексного анализа. Поскольку важным видится в рамках данной парадигмы формировать политическое мышление, в котором определяющую роль будет играть созидательные основы управляемости в мировой политике и международных отношениях, то это позволит решить основные проблемы и выработать эффективные меры противодействия современным вызовам и угрозам.

Литература:

1. Алексеева А. Химеры страны ОЗ: «культурный поворот» в теории международных отношений. // Международные процессы. 2012. Т.10. №3 (30), с.6-7.
2. Гревцева А.А. Парадигмы постмодернистского стиля мышления. // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. 2008. №5, с.374-375.
3. Гордеев И. Особенности глобальной политики в эпоху постмодерна. // Власть. 2008. №3, с.79-80.
4. Емелин В.А. Лабиринты постмодернизма: идентификация ускользающего смысла [Electronic Resources] http://istina.msu.ru/media/publications/articles/245/88d/592700/LABIRINTYi_POSTMODERNIZMA_IDENTIFIKATsIYa_USKOLZAYuSchEGO_SMYiSLA.pdf (просмотрено 04.05.2016)
5. Кортунов А. Политика: искусство неопределенности. // Россия в глобальной политике. 2014. №.1 [Electronic Resources]

<http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Politika-iskusstvo-neopredelennosti-16326> (просмотрено 06.04.2016)

6. Мартьянов В.С. В поисках парадигмы позднего модерна. // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. 2010. №10, с.135-136.
7. Сафронова О.В., Коршунов Д.С. Новым или старые велики дебаты. // Полис. Политические исследования. 2013. №4, с.182-187.
8. Шаповалова А.В., Кочетов Р.Г. Международная политика. Основные теории международных отношений. // Современные тенденции развития науки и международных отношений. 2015. №7, с.106-107.
9. Barrett S. Postmodernism's Brief Moment in History. // Anthropologica. July, 1. 2011.
10. Der Derian J. Introducing Philosophical Traditions in International Relations. // Millenium. Vol.17. No.2. 1988.

Представлена в редакцию
24 июня 2016

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

CONCURSUL DESCHIS 2016
pentru cea mai buna lucrare stiintifica privind fenomenul migratiei

Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), misiunea în Moldova dă startul celui de-al doilea Concurs deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației, organizat în cadrul proiectului OIM „Susținerea implementării componente de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de Mobilitate Uniunea Europeană-Republica Moldova și utilizarea avantajelor acestuia de către populația din regiunea transnistriană”.

La concurs sunt invitați să participe tinerii cercetători (studenți, masteranzi, doctoranzi, cercetători post-doctorat) cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani. Doritorii pot participa la următoarele trei categorii ale concursului, în funcție de nivelul studiilor superioare (curente sau absolvite):

- A. Licență;
- B. Masterat;
- C. Doctorat sau post-doctorat.

Tema concursului pentru anul 2016 – „**Efectele pozitive ale migrației**”.

În cadrul concursului se acceptă lucrările științifice scrise și finalizate în mod individual, având în vedere următoarele direcții de cercetare:

A. Impactul pozitiv al migrației asupra pieței muncii. Experiența migranților muncitori. Investigarea unor cazuri concrete.

- a. Noi practici de comportament și de muncă;
- b. Înființarea și dezvoltarea unei afaceri;
- c. Investiții în dezvoltarea infrastructurii locale;
- d. Condiții de viață, inclusiv utilizarea surselor alternative de energie.

B. Consecințele pozitive ale migrației educaționale, noile posibilități și perspective de integrare în câmpul muncii. Investigarea unor cazuri concrete.

- a. Ocuparea forței de muncă în țara de studiu;
- b. Ocuparea forței muncă peste hotarele țării de studiu.

C. Impactul pozitiv al migrației asupra familiilor migranților în zonele urbane și rurale. Investigarea unor cazuri concrete.

- a. Situația financiară a familiilor;
- b. Impactul migrației asupra dezvoltării familiei și a mariajului;
- c. Educația, dezvoltarea și socializarea copiilor din familiile de migranți;

d. Stilul și modul de viață al familiilor de migranți.

D. Procesele de migrație ca posibilitate de dezvoltare a țărilor de origine a migranților.

- a. Transferul cunoștințelor și a experienței obținute în străinătate.
- b. Migranții și contribuția acestora la dezvoltarea țărilor de origine a migranților;
- c. Transferurile bănești efectuate de migranți: investiții și calitatea vieții.

E. Impactul indirect al migrației asupra mediului înconjurător. Investigarea unor cazuri concrete.

- a. Utilizarea noilor tehnologii în agricultură;
- b. Atragerea experților competenți în domeniul utilizării eficiente a energiei și a resurselor.

Pentru informații privind organizarea și participarea la concurs, cerințele față de lucrările științifice, procedura de evaluare și totalizare a concursului citiți **REGULAMENTUL Concursului.**

REGULAMENT

Prezentul Regulament stabilește procedura generală de organizare și desfășurare a Concursului deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației (în continuare – concurs), precum și remunerarea câștigătorilor concursului.

1. Prevederi generale privind desfășurarea concursului

- 1.1. Comisia de concurs este formată dintr-un număr de experți specializați OIM, inclusiv din regiunea Transnistreană, fiind aprobată anual de către OIM Moldova;
- 1.2. Tematica concursului se stabilește și se aprobă anual în cadrul ședinței organizate de către Comisia de concurs;
- 1.3. În cadrul concursului se prezintă lucrările scrise și finalizate în mod individual și independent, care abordează tematica indicată.

2. Condițiile de participare la concurs

La concurs pot participa studenții, masteranzii, doctoranzii, cercetători post-doctoranzi ai instituțiilor de învățământ superior din Moldova, din regiunea Transnistreană și reprezentanții diasporei originare de pe ambele maluri ale Nistrului, care studiază în universitățile din străinătate. Participanții trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani. Doritorii pot participa la următoarele trei categorii ale concursului, în funcție de nivelul studiilor superioare (curente sau absolvite):

- A. Licență
- B. Masterat
- C. Doctorat sau post-doctorat

3. Organizatorii concursului

Organizatorul și inițiatorul concursului este Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Misiunea în Republica Moldova, în cadrul proiectului „Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului pentru Mobilitate UE-Moldova și valorificarea beneficiilor acestuia pentru locuitorii regiunii Transnistrene a Republicii Moldova”.

4. Procedura de desfășurare a concursului

- 4.1. Termenul de desfășurare a concursului:
Concursul se va desfășura în câteva etape.

Prima etapă: primirea, evaluarea și selectarea a 20 cele mai bune lucrări științifice înaintate la concurs pentru următoarea etapă;

A doua etapă: identificarea lucrărilor participanților care au câștigat în prima etapă, distribuirea premiilor pentru fiecare categorie a concursului indicată în prima rubrică (3 premii de locul I, 3 premii de locul II, 3 premii de locul III);

A treia etapă: organizarea unei conferințe destinate rezultatelor finale ale concursului, prezentarea publică (PPP) a celor mai bune lucrări, premierea participanților învingători (înmânarea cărților și premiilor bănești).

4.2. Totalizarea finală a rezultatelor concursului este efectuată de către Comisia de concurs (7 membri), formată din reprezentanți din Transnistria / Republica Moldova, reprezentanți și experți ai OIM.

5. Cerințe față de lucrările prezentate la concurs

5.1. Informațiile cu privire la condițiile de desfășurare a concursului sunt publicate pe pagina de Facebook a OIM (accesați iconița).

5.2. Pentru participarea la concurs se acceptă lucrări în formă scrisă în limba rusă, română sau engleză, cu utilizarea formatului fișierului *.doc sau *.docx. Tipul fontului – Calibri Light, dimensiunea – 12 pt, intervalul între rânduri – 1,5.

5.3. Lucrarea prezentată la concurs trebuie să aibă un singur autor (nu se permit coautori). Autorul poate prezenta o singură lucrare la concurs.

5.4. Volumul lucrării va conține 13-15 mii de caractere cu spații (fără anexe și bibliografie).

Structura lucrării:

- denumirea se va scrie cu majusculă centrat;
- adnotarea (rezumatul) se va scrie în limba engleză (90-110 caractere cu spații); referințele la bibliografia menționată se vor indica în text, în paranteze pătrate [2, p. 34] se va indica citatul din sursa a doua (carte, articol) din lista de referințe bibliografice. Bibliografia se va prezenta la sfârșitul lucrării;
- lucrarea trebuie să conțină date statistice, administrative, date obținute în urma mai multor cercetări și sondaje, cercetări individuale asupra unor cazuri concrete, alte date naționale și internaționale disponibile.

6. Descrierea procedurii de selectare a lucrărilor prezentate la concurs

6.1. Lucrările și cererile completate de participare sunt expediate de către autori în mod individual în format electronic la adresa: abarilov@iom.int, **până la data de 31 octombrie, ora 18:00.**

6.2. Lucrările expediate mai târziu de termenul indicat nu vor fi analizate.

6.3. Comisia de concurs are dreptul de a respinge lucrările științifice care nu respectă cerințele prevăzute de prezentul Regulament.

6.4. Pentru a asigura o concurență eficientă și egalitatea participanților, datele biografice ale acestora vor fi codificate.

7. Criteriile de evaluare a lucrărilor științifice

7.1. Criteriile de bază de evaluare a lucrărilor sunt:

Conformitatea cu tematica concursului	1-5 puncte
Structura lucrării	1-5 puncte
Precizia și claritatea informațiilor	1-5 puncte
Actualitatea temei	1-5 puncte
Originalitatea formulării și soluționarea problemelor	1-5 puncte
Utilizarea literaturii științifice moderne	1-5 puncte
Valoarea științifică și practică a lucrării	1-5 puncte

7.3. Lucrările vor fi verificate printr-un soft „anti plagiat”.

7.4. Decizia Comisiei de concurs este definitivă.

8. Procedura de totalizare și remunerare a câștigătorilor

8.1. Procedura de totalizare a rezultatelor concursului se efectuează de către Comisia de concurs, iar remunerarea câștigătorilor va avea loc în cadrul conferinței de totalizare în perioada stabilită de către Comisia de concurs.

8.2. Informațiile privind rezultatele concursului vor fi publicate pe pagina de Facebook al OIM

8.3. În baza procesului verbal al conferinței organizate de către Comisia de concurs, câștigătorilor li se vor înmâna premii bănești și daruri (cărți), în conformitate cu locurile ocupate pentru fiecare categorie (locul I – 200 de euro; locul II – 150 de euro; locul III – 100 de euro).

8.4. Comisia de organizare a concursului este responsabilă de invitarea participanților și a titularilor de diplome la ceremonia oficială de înmânare a premiilor.

8.5. Participanții la concurs (titularii de diplome și câștigătorii) vor intra în posesia unei diplome (certificat), care confirmă participarea la concurs și statutul câștigătorului sau a titularului de diplomă.

8.6. În cazul pierderii diplomei (certificatului) nu se va elibera o copie.

8.7. Pe baza materialelor concursului se planifică publicarea unei colecții de lucrări științifice, în care vor fi prezentate lucrările câștigătorilor și a titularilor de diplome.

**EFECTELE POZITIVE ALE MIGRAȚIEI
CERERE DE PARTICIPARE LA CONCURS**

Numele și prenumele: _____

Instituția de învățământ sau locul de muncă
(denumirea completă a organizației, orașul, țara):

Domeniul cercetării: _____

Denumirea cercetării: _____

Adresa completă (str., nr. ap./casei, orașul, codul poștal, țara):

Telefon: _____

Fax: _____

Poșta electronică: _____

Pagina web: _____

**Vă rugăm să expediați formularul completat până la data de 31
octombrie 2016 dnei *Adriana Barilov* la e-mail: abarilov@iom.int**

ОТКРЫТЫЙ КОНКУРС 2016

на лучшую научную работу по вопросам миграции

Международная Организация по Миграции (МОМ), миссия в Молдове объявляет второй Открытый конкурс на лучшую научную работу по вопросам миграции, организованный в рамках проекта МОМ «Поддержка внедрения компонента по миграции и развитию Партнёрства по Мобильности и использование его преимуществ для жителей Приднестровья».

Участвовать приглашаются молодые исследователи (студенты, магистранты, аспиранты, докторанты) от 18 до 35 лет. Желательные исследователи могут участвовать в следующих трёх категориях конкурса, в зависимости от уровня высшего образования (получаемого сейчас или оконченного):

- A. Лицензиат
- B. Магистратура
- C. Аспирантура или докторантура

Тема конкурса в 2016 году – «Позитивные эффекты миграции».

На конкурс принимаются самостоятельно выполненные и законченные научные работы по следующим направлениям:

- A. Позитивное воздействие миграции на рынок труда. Опыт трудовых мигрантов. Исследование конкретных случаев.**
 - a. Новые поведенческие и трудовые практики;
 - b. Начало и/или развитие бизнеса;
 - c. Инвестиции в развитие местной инфраструктуры;
 - d. Условия жизни, включая использование альтернативных источников энергии.
- B. Позитивные последствия образовательной миграции, новые возможности и перспективы трудоустройства на рынке труда. Исследование конкретных случаев.**
 - a. Трудоустройство в стране получения образования;
 - b. Трудоустройство за пределами страны получения образования.
- C. Положительное влияние миграции на семьи мигрантов в городской и сельской местности. Исследование конкретных случаев.**
 - a. Материальное положение семьи,
 - b. Воздействие миграции на развитие семьи и брака;
 - c. Образование, развитие и социализация детей в семьях мигрантов;
 - d. Стиль и образ жизни семей мигрантов

D. Миграционные процессы как возможность развития стран исхода мигрантов.

- a. Перемещение полученных за рубежом знаний и опыта;
- b. Мигранты и их вклад в развитие стран исхода;
- c. Денежные переводы мигрантов: инвестиции и качество жизни.

Е. Косвенное влияние миграции на окружающую среду. Исследование конкретных случаев.

- a. Использование новых технологий в сельском хозяйстве;
- b. Привлечение опыта энерго-, ресурсосбережения.

Об условиях проведения и участия в конкурсе, требованиях к конкурсным работам, порядке подведения итогов конкурса и награждении читайте в **ПОЛОЖЕНИИ к Открытому конкурсу на лучшую научную работу по вопросам миграции.**

ПОЛОЖЕНИЕ

Настоящее Положение регламентирует общий порядок организации и проведения открытого Конкурса на лучшую научную работу по вопросам миграции (далее – конкурс), а также награждение победителей конкурса.

1. Общие положения проведения конкурса

1.1. Конкурсная комиссия формируется из числа профильных экспертов MOM, включая экспертов из Приднестровья; и утверждается ежегодно MOM Молдова;

1.2. Тематика конкурса разрабатывается и утверждается на заседании конкурсной комиссии ежегодно;

1.3. На конкурс предоставляются индивидуальные, самостоятельно выполненные и законченные работы, посвящённые указанной теме.

2. Условия участия в Конкурсе

К участию допускаются студенты, магистранты, аспиранты, докторанты высших учебных заведений Приднестровья, Республики Молдова, представители диаспоры с происхождением с обеих берег Днестра, обучающиеся в вузах зарубежья. Возраст участников – от 18 до 35 лет. Желающие исследователи могут участвовать в следующих трёх категориях конкурса, в зависимости от уровня высшего образования (получаемого сейчас или оконченного на момент подачи заявок на конкурс):

- А. Лицензиат;
- В. Магистратура;
- С. Аспирантура или докторантура.

3. Организаторы конкурса

Организатором и инициатором конкурса является Международная Организация по Миграции (MOM), миссия в Молдове, в рамках проекта «Поддержка внедрения компонента по миграции и развитию Партнёрства по Мобильности и использование его преимуществ для жителей Приднестровья».

4. Порядок проведения конкурса

4.1. Сроки проведения Конкурса: Конкурс проводится в несколько этапов.

- *Первый этап*: приём, оценка и отбор 20 лучших научных работ для участия в следующем этапе;

- *Второй этап*: определение работ победителей, распределение призовых мест в каждой категории конкурса отмеченной в первом разделе (3

первых мест, 3 вторых мест, 3 третьих мест);

- *Третий этап*: проведение конференции по итогам конкурса, публичная презентация (PPP) лучших работ, награждение победителей (вручение книг и денежных премий).

4.2. Окончательное подведение итогов Конкурса проводит Конкурсная Комиссия (из 7 человек), состоящая из представителей и экспертов MOM.

5. Требования к конкурсным работам

5.1. Информация об условиях проведения Конкурса размещена на странице MOM Молдова в Facebook;

5.2. Для участия в конкурсе принимаются письменные работы, выполненные на русском, румынском или английском языках, с использованием формата файлов *.doc или *.docx. Шрифт – Calibri Light, кегель – 12 пт, межстрочный интервал – 1,5.

5.3. У работы, представленной на конкурс, должен быть один автор (соавторство не допускается). Каждый автор может представить на конкурс только одну работу.

5.4. Объем работы, представленной на Конкурс – от 13 до 15 тысяч знаков с пробелами (без приложений и библиографии).

5.5. Структура работы:

название заглавными буквами в центре;

абстракт на английском языке (90-110 знаков с пробелами); сноски на цитируемую литературу в тексте, в квадратных скобках [2, с. 34] – цитата на второй источник (книгу/статью) в списке литературы. Библиография представлена в конце работы.

использование статистических, административных данных, данных различных обследований и опросов, самостоятельно исследованных конкретных случаев, а также других национальных и международных доступных данных.

6. Описание механизма сбора конкурсных работ

6.1. Работы и заполненные заявки на участие направляются авторами самостоятельно в электронном виде на адрес электронной почты: abarilov@iom.int до 31 октября, 18.00 часов.

6.2. Работы, направленные позднее указанного срока не рассматриваются.

6.3. Конкурсная комиссия имеет право отклонить от участия в конкурсе научные работы, представленные с нарушением установленных настоящим Положением требований.

6.4. Для обеспечения реальной конкуренции и равенства шансов участников, биографические данные участников конкурса будут закодированы.

7. Критерии оценки конкурсных работ

7.1. Основными критериями оценки конкурсных работ являются:

Соответствие тематике Конкурса	1-5 баллов
Структурированность работы	1-5 баллов
Чёткость и ясность изложения	1-5 баллов
Новизна подходов	1-5 баллов
Оригинальность постановки и решения проблемы	1-5 баллов
Использование современной научной литературы	1-5 баллов
Научно-практическая значимость работы	1-5 баллов

7.2. Конкурсные работы проходят проверку в системе «антиплагиат».

7.3. Решение конкурсной комиссии является окончательным.

8. Порядок подведения итогов и награждения победителей

8.1. Подведение итогов конкурса осуществляется конкурсной комиссией объявление результатов и награждение победителей проводится на итоговой конференции в сроки, утверждённые конкурсной комиссией.

8.2. Информация о результатах конкурса размещается на страничке MOM в Facebook;

8.3. На основании протокола заседания конкурсной комиссии победители конкурса награждаются денежными премиями и подарками (книгами) в соответствии с занятыми местами в каждой категории (1-я премия – 200 евро; 2-я премия – 150 евро; третья премия – 100 евро).

8.4. Организационный комитет конкурса пригласит победителей и дипломантов конкурса на церемонию награждения победителей.

8.5. Участники конкурса (дипломанты и победители) получают диплом (сертификат), подтверждающий участие в конкурсе и статус победителя или дипломанта.

8.6. При утрате диплома (сертификата) дубликат не выдаётся.

8.7. По материалам конкурса возможно издание сборника научных работ, в котором будут представлены работы победителей и дипломантов.

**ПОЗИТИВНЫЕ ЭФФЕКТЫ МИГРАЦИИ
ЗАЯВКА НА УЧАСТИЕ В КОНКУРСЕ**

Имя и фамилия:

Место учёбы или работы

(полное название организации, город, страна): _____

Направление исследования в конкурсе: _____

Название выполненного исследования _____

Полный адрес (ул., кв., дом, город, почтовый индекс, страна):

Телефон: _____

Факс: _____

Электронная почта: _____

Веб-сайт: _____

**Просим Вас выслать заполненную заявку до 31-го октября
2016 года г-же Адриане Бариловой (Adriana Barilov) по e-mail:
abarilov@iom.int**

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LXXIV), 2016

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 18.10.2016. Formatul 70x100 ¹/₁₆.

Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.

Tirajul 200 ex.